

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**AL-OKYANUSU'L-BASÎT FÎ TARCAMATİ'L-
KÂMÛSU'L-MUHÎT - "ĞAYN" MADDESİ
(*al-Ğıbb*" - *al-Ğavc*")
GİRİŞ – METİN - SÖZLÜK – DİZİN**

Yüksek Lisans Tezi

Erdal GÜLEN

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY**

Erzincan 2013

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri

Yrd. Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY

Jüri

Prof. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ

Jüri

Doç. Dr. Faruk GÜRBÜZ

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 26/06/2013

Prof. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK

Enstitü Müdürü

**AL-OKYANUSU'L-BASÎT FÎ TARCAMATÎ'L-KÂMÛSU'L-MUHÎT -
“ĞAYN” MADDESİ (al-Ğıbb" - al-Ğavc")
GİRİŞ – METİN - SÖZLÜK – DİZİN**

Erdal GÜLEN

**Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2013

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY

ÖZET

Bu çalışma, *Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît* adlı eserin 34 cm boyunda ve üç cilt olarak yapılan 1887 [h. 1305] baskısının I. cilt 215-417 sayfalarında yer alan Ğayn maddesinin (bâbu 'l-ğayn) “al-Ğıbbu” maddesinden “al-Ğavcu” maddesine kadarki kelimeleri kapsamaktadır. Çalışmada bu maddelerin yazıçevirimi verilmiş, Türkçe ve Arapça bütün kelimelerin dizini hazırlanmıştır. Arapça madde başı kelimeler sözlükteki aslına göre ayrıca dizilmiş ve Asım'ın çevirisi günümüz Türkçesine aktarılarak ayrı bir dizin hâlinde çalışmaya eklenmiştir.

Bu çalışmada amaç Türkçe için önemli bir söz varlığı kaynağı olan “*Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît*” adlı eserin yarım kalmış yayımına kaldığı yerden devam etmektir. Sözlük daha önce Hüseyin Atay - İbrahim Atay ve Mustafa Atay tarafından *Arapça Türkçe Büyük Lugat* (C. I. Ankara 1964; C. II. Ankara 1968; C. III. Ankara 1981) adıyla başka sözlüklerden katkılarla çevirilerek yayımlanmaya başlanmış; ancak Ğayn maddesinde kalmıştır.

Al-Kamûsü'l-Muhît aslen Arapçadan Arapçaya bir sözlüktür ve Muhammed Mecdü'd-din Yakup Firuzâbâdî tarafından hazırlanmıştır.

Mütercim Âsım, *Kamûsü'l-Muhît*'i Türkçeye *Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît* adıyla çevirmiştir; eser *Kâmûs Tercümesi* olarak tanınır.

Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît Arapça sözlüklerde görülen bab-fasıl tekniği ile dizilmiştir. Bu sebeple Sözlükte *tarama yöntemi* kullanılmıştır. Tezin kapsamı içine alınan sayfalar taranarak Ğayn harfi ile başlayan Arapça kelimeler tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Kâmûsu'l-Muhît, Firuzabadi, Mütercim Asım, Sözlük, Ğayn Maddesi.

**AL-OKYANUSU'L-BASÎT FÎ TARCAMATÎ 'L-KÂMÛSU 'L-
MUHÎT – Ğ-ENTRIES (from *al-Ğibb*" - to *al-Ğavc*")
INTRODUCTION –TEXT - VOCABULARY - INDEX**

Erdal GÜLEN

**Erzincan University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish
Language and Literature**

M.A. Thesis, June 2013

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Faysal Okan ATASOY

ABSTRACT

This study *Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît*'s work in three volumes of 34 cm tall and made 1887 [h. 1305] edition I. skin, 215-417 in the Ğayn entries (bâbu 'l-ğayn) to the skin material from "*al-Ğibb*" item to "*al-Ğavc*" include the words ever. Transcription of these substances in the study, given the index of all words in Turkish and Arabic were prepared. According to its origin in the Arabic dictionary words per article also lined up and transferred to a separate directory Asim case of modern Turkish translation added to the study.

In this study the presence of an important source of Turkish "*Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît*" resumed publication is from an unfinished work. Dictionary by Hüseyin Atay - İbrahim Atay and Mustafa Atay before *Arapça Türkçe Büyük Lugat* (CI Ankara 1964; C. II. Ankara 1968; C. III. Ankara, 1981) had been published under the name translated into any other contributions to the dictionaries, but remained Ğayn- entries.

Al-Kamûsü'l-Muhît originally prepared by Arabic Arabic dictionary and designed by Muhammed Mecdü'd-din Yakup Firuzâbâdî.

Mutarcim Âsim, *Kamûsü'l-Muhît* in Turkish, *Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît* as translated; The work is recognized as *Kamus Tercümesi* (The Translation of The Qamus).

Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît in Arabic dictionaries bab-chapters are arranged by technique. Dictionary for this reason, the screening method used. Within the scope of the thesis Arabic words beginning with the letter Ğayn from the scanned pages have been identified.

Key words: Qâmûs al-Muhit, Firuzabadi, Mutarcim Asim, Glossary, Ğayn entries.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR VE İŞARETLEMELER	VI
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ.....	VII
ÖN SÖZ	VIII
GİRİŞ	1
Konu.....	1
Sınırlar.....	1
Yöntem.....	1
Değerlendirme.....	2
I. MÜELLİFİN HAYATI	4
A. Fîrûzâbâdî(ö. h.817/m.1415).....	4
B. Eserleri.....	6
1. Sözlük ve Dil	6
a) al-Kāmûsü'l-muhit.....	6
b) Tahbîrû'l-müveşşin fi't-ta'bîri (fimâ yukâlû) bi's-sîn ve'ş-şîn.....	6
c) ed-Dürerü'l-mübessese fi'l-gureri'l-müsellese (el-Gurerü'l-müsellese ve'ddürerü'l-mübessese, el-Müsellesât).....	6
d) Celîsü'l-enîs fi esmâ'i (tahrîmi)'l-handeris.....	7
e) al-Feraid.....	7
f) Risâle fi me'âni ba'zi'l-hurûf.....	7
g) İ'tirâzâtü sâhibi'l-Kāmûs 'ale'l-Cevherî	7
h) Tarîku'l-esel fi esmâ'i'l-'asel.....	7
2. Tefsir.....	7
a) Besâ'iru zevi't-temyîz fi leta'ifi'l-kitâbi'l-'azîz.....	7

b) Tenvîrû'l-mikbâs (mikyâs) min Tefsîri İbn 'Abbâs.....	8
c) Tefsîru fâtihati (Teysîru fa'ihati) 'l-ihâb (iyab) bi-tefsîri Fâtihati'l-kitâb ..	8
d) Nugbetü (Bugyetü) 'r-reşşâf min hutbeti'l-Keşşâf.....	8
3. Hadis.....	8
a) Sifrû (Süferü)'s-sa'âde	8
b) es-Sılâtü ve'l-büşer fi's-salâti 'alâ hayri'l-beşer	8
c) al-Ehâdîsü'z-za'ife.....	9
d) Ed'îye me'sûre mervîyye 'ani'n-nebî.....	9
e) Urcûze fi mustalahi'l-hadîs	9
4. Fıkıh-Akaid.....	9
a) al-İs'âd bi'l-is'âd ilâ dereceti'l-ictihâd	9
b) İbnü'l-Arabî ile ilgili risâleleri	9
5. Biyografi.....	9
a) al-Bulga fi terâcimi e'immeti'n-nahv ve'l-luga.....	9
b) İsâretü'l-hacûn ilâ ziyâreti'l-Hacûn.....	9
c) Tuhfetü'l-ebîh fi men nüsibe ilâ gayri ebîh	9
d) al-Mirkâtü'l-vefiyye fi tabakati'l-Hanefiyye.....	9
e) al-Megânimü'l-mutâbe fi me'âlimi Tâbe	9
II. Mütercimın Hayatı	10
A. Mütercim Âsım Efendi (ö. h.1235/m.1819).....	10
B. Eserleri.....	12
1. "Burhân-ı Kâtı' Tercümesi (Tibyânı-ı Nâfi' der Terceme-i Burhân-ı Kâtı').	12
2. Kâmûs Tercümesi (el-Okyânûsü'l-basit fi tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît).....	13
3. Tûhfe-i Âsım	13
4. Târih	13
5. Merahu'l-meâlî fi şerhi'l-Emâlî	14
6. Terceme-i Siyer-i Halebî	14

7. Makāle-i İstfbsâr-âmiz der Beyân-ı Âmeden-i İngiliz.....	14
C. al-Ķāmûsu'l-Muhît.....	15
D. Kāmûs'ta Sözcük Bulma.....	20
E. Metnin Okunuşunda İzlenen Yol.....	21
F. Arapça Sözlüğün Hazırlanmasında İzlenen Yol.....	23
G. Türkçe Dizin-Sözlüğün Hazırlanmasında İzlenen Yol.....	24
METİN.....	27
ARAPÇA SÖZLÜK.....	68
TÜRKÇE DİZİN-SÖZLÜK.....	88
KAYNAKÇA.....	203
EK- TIPKI BASIM.....	208

KISALTMALAR VE İŞARETLEMELER

Ar.	Arapça
bağ.	bağlaç
bk.	bakınız
C.	Cilt
bs.	baskı, basım
bil. sf.	birleşik sıfat
ed.	edat
ET	İnternet Adresine Erişim Tarihi
f.	fiil
Far.	Farsça
gr.	gramer
is.	isim
nr.	numara
S.	Sayı
s.	sayfa
sf.	sıfat
T.	Türkçe
TDK	Türk Dil Kurumu
TDVİA	<i>Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi</i>
ünl.	ünlem
zf.	zarf
zm.	zamir

/ Referans numarasındaki cilt ve sayfa numarasını satır numarasından ayırır.

[=] Metinde yer almayıp, Arapça örnek cümlelerin Türkçe anlamının bulunduğu kısmı gösterir.

ÇEVRIYAZI ALFABESİ

ا	e, a , ā	ض	ḍ
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṭ	غ	ḡ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ḡ
خ	ḫ	گ	ḡ
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ū, o, ö
س	s	ه	h, ħ, a, ĩ
ش	ş	ي	y, ĩ, i, ï, è
ص	ş	ء	’

ÖN SÖZ

Kamûsü'l-Muhît aslen Arapçadan Arapçaya bir sözlüktür ve Muhammed Mecdü'd-din Yakup Firuzâbâdî tarafından hazırlanmıştır. Müellifinin belirttiğine göre iki bin kitaptan yazılmış olan altmış ciltlik aslının kısaltılmış şeklidir. Eser, Arapça sözcükleri en geniş ölçüde içine almakta ve bunların kullanımına örnekler vermektedir.

Mütercim Âsım, Kamûsü'l-Muhît'i Türkçeye *Al-Okyanusu'l-Basit fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît* adıyla çevirmiştir; eser *Kâmûs Tercümesi* olarak tanınır. Ömer Asım AKSOY'a göre eser, aslından da üstün bir eserdir ve Türkçe için de önemli bir söz varlığı kaynağı niteliğindedir. Mütercim Âsım'ın çevirisini üstün eser yapan başlıca özellikler şunlardır:

1) Âsım, eserin Arapça aslını çevirmekle yetinmemiş, müellifin Besâir adlı iki ciltlik tefsirindeki açıklamalarından ve başka sözlüklerden de yararlanarak maddelere gereken bilgileri eklemiştir.

2) Eserle ilgili şerhi satır satır izlemiş, maddeleri daha çok aydınlatmak için şârihin özel düşüncelerini de katmıştır. Bunlarla da yetinmemiş, “mütercim der ki” sözü ile başlayarak kendi düşüncelerini ve madde ile ilgili bilgileri eklemiştir.

3) Maddeler üzerinde çok dikkatle durmuştur: Şârih, müellifin bir açıklamasını tenkit etmişse kendisi ikisi arasında bir yargıçlık yapmış, kimin haklı olduğunu belirtmiştir. Bazen şârihin ilişmediği bir maddede müellifi kendisi tenkit etmiştir. Bazen de şârihin eklediği bir düşünceyi tenkit etmiştir.

4) Bütün bunların üstünde Arapça sözcüklere öz Türkçe karşılıklar göstermiş ve bu karşılıkları çok titizlikle seçmiştir. Arapça sözcüklere yazı dili Türkçesinden karşılık bulamadığında halk ağzından, özellikle kendi bölgesi olan Antep ağzından karşılıklar bulmuştur.

5) Âsım'ın geniş bir sözcükçülük anlayışı vardır. Bazı müelliflerin nezakete aykırı sayarak kullanmadığı Tükçe sözcükleri de hiç çekinmeden kullanmıştır.

6) Kamus'un aslında, ancak ansiklopedilere girebilecek yer, kişi adları hatta zamanlarında ün kazanmış bazı hayvanlara takılan adlar vardır. Bu genişlik, çeviriciye sınırı daha da aşma yolunu açmıştır. Âsım çeviriye eserin aslında bulunmayan, konu ile ilgili birtakım latifeler, hikayeler, daha ileri giderek açık saçık fıkralar eklemiştir. Bazı maddelerde kendi kişiliğinden ve özel hayatından satırlar bile vardır.

Mütercim Âsım Efendi (1755-1819), Osmanlı âlimi, tarih yazarı, dilci, şairdir. Asıl adı Ahmed Âsım'dır. Gaziantep'in tanınmış bir ailesine mensuptur.

Ahmed Âsım, Türkiye'de Avrupa ilim ve kavramlarının anlaşılmasında etkili olmuştur. Kendisi Avrupa medeniyetini almaya taraftar fakat Fransız hayranlığına karşıdır. Eserlerinde üslubu sade, dili hayli rahat ve samimi olduğundan Tanzimat yazarları onu kendilerine öncü kabul etmişlerdir. Ahmet Âsım tarihçiliğinden ziyade Kamus mütercimi olarak tanındığından "Mütercim Âsım" lakabı ile tanınmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında bilgisi ve ilgisiyle yanımda olan, böylesi değerli bir projeyi kurgulayıp, bir tez konusu ve çalışması olarak belirleyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY'a, metindeki hadisler konusunda yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Adem DÖLEK'e, Arapça bölümlerin irab ve anlamlarında yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Mahmut POLAT'a ve üzerimde emeği olan değerli hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Konu

Bu çalışma, Fîrûzâbâdî adlı Arap dil bilgininin *Al-Kâmûsu 'l-Muhît* adlı eserin Mütercim Âsım tarafından Türkçeye çevrilen *Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît* adlı çevirisinin aşağıdaki bölümlerini konu almaktadır:

34 cm boyunda ve üç cilt olarak yapılan 1887 [h. 1305] baskısının I. cildinin 215-216-217-218-219-220-221-222-315-316-427 sayfalarında yer alan Ğayn maddesinin (bâbu 'l-ğayn) “al-Ğibbu” maddesinden “al-Ğavcu” maddesine kadarki kelimeleri kapsamaktadır. Çalışma bu sayfaların transkripsiyonundan ibarettir.

Sınırlar

Bu çalışma, Fîrûzâbâdî adlı Arap dil bilgininin *Al-Kâmûsu 'l-Muhît* adlı eserin Mütercim Âsım tarafından Türkçeye çevrilen *Al-Okyanusu'l-Basît fî Tarcamati 'l-Kâmûsu 'l-Muhît* adlı çevirisinin aşağıdaki bölümlerini konu almaktadır:

34 cm boyunda ve üç cilt olarak yapılan 1887 [h. 1305] baskısının I. cildinin 215-427 sayfaları arasında yer alan Ğayn maddesinin (bâbu 'l-ğayn) “al-Ğibbu” maddesinden “al-Ğavcu” maddesine kadarki kelimeleri kapsamaktadır. Çalışma bu sayfaların transkripsiyonundan ibarettir. Konu eserin aslı esas alınarak işlenmiştir. Arapça cümle ve ibareler okunup Türkçe karşılıkları verilmiştir. Türkçe ve Arapça bütün kelimelerin dizini hazırlanmıştır. Arapça madde başı kelimeler sözlükteki aslına göre ayrıca dizilmiş ve Asım'ın çevirisi günümüz Türkçesine aktarılarak ayrı bir dizin hâlinde çalışmaya eklenmiştir.

Yöntem

Metin, harekesiz olduğundan, Mütercim Asım'ın yaşadığı döneme (XIX.yy) ve yöreye (Gaziantep) ait dil özelliklerine göre çeviri yazıya aktarılmıştır. Bu aktarma esnasında, metnin aslına sadık kalmak, metnin imlasına ait hususiyetleri korumak amacıyla TDK Yazım Kılavuzu'ndaki imla ve noktalama kurallarına göre değil, metindeki yazıma göre düzenlenmiş, paragraf düzenlemesi de yapılmamıştır.

Metin okunurken her satıra referans numarası verilmiştir. Referans numarası verilirken önce cilt numarası, sonra sayfa numarası, sonra da satır numarası yer almıştır. Mesela 1215/041. referans numaralı satırda ilk rakam olan 1, cilt numarasını; 215, sayfa numarasını; 041 de satır numarasını göstermektedir. Her sayfanın başında cilt ve sayfa numarası da köşeli yay içinde [1_215] şeklinde verilmiştir.

Arapça dizin üç sütun halinde oluşturulmuştur. Birinci sütunda madde başı olan Arapça kelimelerin Latin harfli transkripsiyonu ve kelimenin geçtiği satır numarası, ikinci sütunda kelimenin Arap harfli ve harekeli yazımı, üçüncü sütunda ise kelimenin Kamus'taki anlamlarının günümüz Türkçesine çevrimi yer almaktadır. Kelimelerin birden fazla anlamı olduğu durumlarda üçüncü sütunda farklı anlamlar arasına noktalı virgül (;) konmuştur.

Türkçe dizin, kelimelerin eser içinde kaç kez geçtikleri, geçtikleri yerlere göre kazandıkları anlamları ve bu anlamda kullanıldıkları yerleri gösteren referans numaraları ile oluşturulmuştur.

Arapça vezin isimlerinin, Arapça dizindeki madde başları ve iştikaklarının anlamları Türkçe dizinde verilmemiş, sözcüklerin yanında Arapça isim oldukları “(Ar.) is.” şeklinde belirtilmiştir. Metinde kullanılan ve sözlük değeri olan her kelime ana madde olarak alınmıştır. Arapça madde başları, Türkçe dizinde harf-i tarifleri kaldırılarak sıralanmıştır. Sözcüğün farklı tür ve anlamlardaki kullanımları varsa ayrıca belirlenmiştir.

Değerlendirme

Teze konu olan eserin, tezde yaklaşık olarak 10 sayfası ele alınmış olmasına rağmen (her sayfa 41'er satırdan toplam 410 satır) bu kadar az sayfada toplam madde başı sayısı 1912, toplam kelime sayısı 5278 (birbirinden farklı kelime) olması eserin Türkçe için geniş bir söz varlığı hazinesi olduğunu göstermektedir.

Bu kelimelerden bir kısmının bugün kullanılmayan veya bugün bazı ağızlarda kullanılan sözcükler olması da 19. yy. başlarındaki Türkçenin söz varlığını ve

zenginliğini kayda geçirmiş olması bakımından incelenen sözlüğün Türkoloji açısından önemini göstermektedir.

I. MÜELLİFİN HAYATI

A. Fîrûzâbâdî(ö. h.817/m.1415)

Asıl adı Ebu't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî'dir. *el-Kâmûsu'l-Muhît* adlı sözlüğüyle tanınan Arap dili, hadis ve tefsir âlimi olarak tanınır. Rebûlâhir veya Cemâziyelâhir 729'da (Şubat veya Nisan 1329) İran'da Şîraz'a bağlı Kâzerün kasabasında doğdu. Şîrâzî nisbesiyle de anılır. Fîrûzâbâdî, 20 Şevval 817 (2 Ocak 1415) tarihinde Zebîd'de vefat etti ve Cebertiyye tarikatının kurucusu Şeyh İsmâil b. İbrahim el-Cebertî'nin türbesine defnedildi.¹

“ Babasının dil ve edebiyat âlimi olduğu bilinmekte, ailesi hakkında başka bilgi bulunmamaktadır. İlk tahsilini Kâzerün'da babasının yanında yapan Fîrûzâbâdî yedi yaşında iken Kur'an'ı ezberledi; sekiz yaşında Şîraz'a gitti. Burada babasından ve Kıvâmüddin Abdullah b. Mahmûd gibi âlimlerden dil ve edebiyat dersi aldı. Ebû Abdullah Muhammed b. Yûsuf el-Ensârî ez-Zerendî'den *Şahîh-i Buḥârî* ve *Sünen-i Tirmizî*'yi okudu. 745'te (1344-45) Vâsıt'a giderek Şehâbeddin Ahmed b. Ali ed-Dîvânî'den kıraat dersi aldı. Bağdat Nizamiye Medresesi müderrisi ve Bağdat Kadısı Abdullah b. Bektâş'ın yanında yıllarca yardımcı olarak çalıştı. 755 (1354) yılında Şam'a geçti. Orada da başta Takiyyüddin es-Sübki olmak üzere 100 civarında hocadan ders aldı. Bundan sonra Ba'lebek, Hama, Halep ve Kudüs'e gitti. Kudüs'te bir taraftan Alâî gibi âlimlerin derslerine devam ederken bir taraftan da çeşitli medreselerde ders verdi. Kahire'de Bahâeddin ibn Akil, Cemâleddin el-İsnevî ve ibn Hişâm en-Nahvî gibi âlimlerle tanıştı, İzzeddin ibn Cemâa ve İbn Nübâte el-Mısrî'den ilahiyat ve edebiyat dersleri aldı. 770'te (1368) Mekke'ye giden Fîrûzâbâdî burada da Mâlikî fakihî Ziyâeddin el-Cündî ve Yâfî gibi âlimlerden faydalandı, ibn Hacer el-Askalânî, Cemâleddin el-Merrâküşî adında bir kişinin Fîrûzâbâdî için 150'yi aşkın âlimin ismini ihtiva eden bir meşyeha hazırladığını haber vermektedir. Fîrûzâbâdî bütün bu hocalardan dil ve edebiyattan başka *Kütüb-i Sitte*, Beyhakî'nin *es-Sünen*'i, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i, ibn Hibbân'ın *eş-Şahîh*'i, Ebû Bekir İbn Ebû Şeybe'nin *el-Musannef*'i ve Sâgânî'nin *Meşâriku'l-envâr*'ı gibi önemli hadis kitaplarını okuyarak rivayet etme izni aldı.”

¹ Hulusi KILIÇ, “Fîrûzâbâdî” *TDVİA*, C. 13, s. 142-143.

“Bağdat hâkimi İbn Üveys’in daveti üzerine 794 (1392) yılında tekrar Bağdat’a giden Fîrûzâbâdî buradan İnan ve Hindistan’a geçti. Hürmüz’den deniz yoluyla Mekke’ye giderken Yemen’in Aden ve Taiz şehirlerinde kaldı. el-Melikü’l-Eşref er-Resûlî İsmâil b. Abbas, buralardaki âmillerine Fîrûzâbâdî’ye gerekli ilgi ve saygının gösterilmesi için emir verdi ve onu başşehir Zebîd’e davet etti. Daveti kabul eden Fîrûzâbâdî’yi izzet ve ikramla karşıladı. Onu önce Zebîd, daha sonra da 797 (1395) yılında Yemen kadılığına tayin etti. Fîrûzâbâdî, el-Melikü’l-Eşref ve oğlu Nasır Ahmed zamanında ömrünün sonuna kadar bu görevini kesintisiz sürdürdü. Bir taraftan da ders vermeye devam etti. Başta el-Melikü’l-Eşref olmak üzere birçok öğrenci onun derslerine katıldı. Fîrûzâbâdî’ye her vesile ile izzet ve ikramda bulunan el-Melikü’l-Eşref yine bu maksatla onun kızıyla evlendi (Sehâvi, X, 81). Zebîd’den zaman zaman Mekke ve Medine’ye gidip mücavir olarak kalan Fîrûzâbâdî Mekke’de el-Melikü’l-Eşref adına bir medrese yaptırdı ve talebe okuttu.”

“Fîrûzâbâdî, seyahatlerinde bir taraftan ilim adamlarıyla fikir alışverişinde bulunurken diğer taraftan devlet adamları katında büyük itibar gördü. Nitekim Bağdat hâkimi İbn Üveys, Azerbaycan Hükûmdan Şah Şücâ’, Mısır Sultanı Eşref, Şiraz’da Türk Hükümdarı Timur, Delhi Hükümdarı Alâeddin I. İskender Şah ve Bursa’da Osmanlı Sultanı I. Bayezid tarafından büyük ilgiyle karşılanmıştır.”

“Hz. Ebû Bekir soyundan geldiğini söyleyen Fîrûzâbâdî çok geniş bir kültüre ve kuvvetli bir hâfızaya sahipti. İbn Hacer el-Askalânî’nin belirttiğine göre her gece 200 satır ezberlemeden uyumazdı. Sözlük çalışmalarından başka hadis, tefsir, fıkıh ve tarihle de meşgul olmuş, bu konularda da eser yazmıştır. Fîrûzâbâdî ile Zebîd’de görüşen İbn Hacer hadis konusunda pek titiz davranmadığını, râviler hakkında fazla bilgisi bulunmadığını, hatta sahte sahâbî Hintli Raten b. Nasr’a inanacak kadar saf olduğunu, Buhârî’ye yazdığı şerhini garip hikâyelerle doldurduğunu, birçok yerde Muhyiddin İbnü’l-Arabî’nin görüşlerine yer verdiğini belirterek kendisini tenkit etmiştir. Ayrıca onun *Tenvîrû’l-mikbâs*’ta İbn Abbas adına topladığı rivayetlerden de hadisteki gücünü anlamak mümkündür. Tasavvufî konularda Muhyiddin İbnü’l-Arabî’yi takdir eden Fîrûzâbâdî onu savunmak üzere iki risâle ile bir fetva kaleme almıştır.”

“Kitaba meraklı olan Fîrûzâbâdî büyük paralar harcayarak çok sayıda kitap toplamış, fakat paraya ihtiyaç duyduğu zamanlarda kitap satmaktan da çekinmemiştir. *el-Kāmûsu'l-Muhît*'in önsözünde bu eserin 2000 kitabın özeti olduğunu söylemektedir. Devrinde yaygın olan üslûbun etkisiyle eserlerinde hem secili bir dil hem de garip kelimeler kullanmış, bu sebeple *el-Kāmûsu'l-Muhît*'in mukaddimesi birçok âlim tarafından ayrıca şerhedilmiştir.”²

B. Eserleri

Çok eser veren bir müellif olan Fîrûzâbâdî'nin kaynaklarda yetmişten fazla eserinden söz edilmektedir. Bunlardan yarıya yakın bir kısmının günümüze ulaşmadığı sanılmaktadır. Eserlerinin yaklaşık yirmi dördü dille, dokuzu tefsirle, on biri hadisle, sekizi biyografiyle, sekizi coğrafyayla, altısı akaidle ve fıkıhla, altısı da tarihle ilgilidir. Eserleri ilgili en kapsamlı bilgi TDV İslam Ansiklopedisi'nde vardır³. Başlıca eserleri şunlardır:

1. Sözlük ve Dil

a) al-Kāmûsü'l-muhit:İlim âleminde çok tanınan sözlüklerden biri olan eser Kalküta (I-IV, 1230-1232), Bombay (1272/1884), Leknev (1885), Bulak (1289) ve İstanbul'da (I-IV, 1304) defalarca basılmış, Farsça ve Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

b) Tahbîrû'l-müveşşin fi't-ta'bîri (fimâ yukâlû) bi's-sîn ve's-şîn: Hem “sîn” hem de “şîn” harfleriyle yazılıp okunabilen kelimeler hakkındadır. Muhammed b. Şeneb (Cezayir 1327/1909; Beyrut 1330/1911-1912) ve Muhammed Hayr el-Bikâî (Dimaşk 1982) tarafından yayımlanmıştır.

c) ed-Dürerü'l-mübessese fi'l gureri'l müsellese (el-Gurerü'l-müsellese ve'ddürerü'l-mübessese, el-Müsellesât): Bu eserde üç hareke ile okunup mânası değişen ve değişmeyen kelimeler bir araya toplanmıştır. Kitabı Ali Hüseyin Bevvâb (Riyad 1982) ve Tâhir Ahmed ez-Zâvî (Trablus-Tunus 1982) neşretmişlerdir. Ayrıca Süleyman b. İbrahim b. Muhammed el-Âyid eser üzerinde bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (Ümmülkurâ Üniversitesi Şeriat Fakültesi, Mekke 1398/ 1978).

² Hulusi KILIÇ, “Fîrûzâbâdî”, *TDVİA*, C. 13, s.142-143.

³ Hulusi KILIÇ, “Fîrûzâbâdî”, *TDVİA*, C. 13, s.143-144.

d) Celîsü'l-enîs fî esmâ'i (tahrîmi)'l-handêris: Şarabın değişik isimleri ve haramlığı hakkında olup A. S. Fulton tarafından yayımlanmıştır (BSOAS, XII [1947-48], s. 579-585).

e) al-Feraid:(Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, Umumi, nr. 3317; Edeb, nr. 653).

f) Risâle fî me'âni ba'zi'l-hurûf: (Süleymaniye Ktp., Kasîdecizâde Süleyman Sırrı, nr. 664; Riyad Üniversitesi Ktp., Umumi, nr. 2392).

g) İ'tirâzâtü sâhibi'l-Kâmûs 'ale'l-Cevherî:(Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 313).

h) Tarîku'l-esel fî esmâ'i'l-'asel: Balın çeşitli isimlerine dair olan bu eser Süyûti tarafından el-Mûzahir'de nakledilmiştir (II, 407-408).

2. Tefsir

a) Besâ'iru zevi't-temyîz fî leta'ifi'l-kitâbi'l-'azîz: Bu eser, aslında el-Melikü'l-Eşref tarafından geniş kapsamlı ansiklopedik bir kitap olarak hazırlanması düşünülen eserin bir bölümüdür. Müellifin kitabın önsözünde belirttiğine göre söz konusu eser, Kur'ânî ilimlerden fizikteki yakıcı aynalara kadar her biri bir ilme ait "maksad" adı altında altmış bölüm ihtiva edecekti. Muhtemelen ortak bir çalışma ile telifi tasarlanan, ancak Firüzâbâdî tarafından sadece Kur'an ilimleriyle ilgili kısmı yazılan eserin diğer bölümleri el-Melikü'l-Eşref'in vefat sebebiyle yazılamamıştır. *Besâ'ir*'de, Kur'an hakkında genel bilgilerden sonra her süre "basîret" başlığı altında ele alınarak sürenin nâzil olduğu yer, harf ve kelime sayısı, kurrânın ihtilâfları, hâsılaları, sürenin ismi, maksat ve muhtevası, nâsîh, mensuh ve müteşâbihî ile sürenin faziletine dair hadislerle ilgili açıklamalar yapıldıktan sonra Kur'an-ı Kerîm'de geçen kelimeler alfabetik sıra ile izah edilmektedir. Sonunda da Kur'an'da adı geçen peygamberlerle bunlara karşı gelenler hakkında bilgi verilmektedir. *Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye*'deki nüshaları esas alınarak ilk dört cildi Muhammed Ali en-Neccâr (Kahire 1383-1389/1963-1969), son iki cildi Abdülhalim et-Tahâvî (Kahire 1390/1970) tarafından neşredilen eserin, Melik Eşref Kütüphanesi için 802 (1399-1400) yılında istinsah edilen *Matla'u zevâhiri'n-nücûm ve mecma'u cevâhiri'l-'ulûm* adlı bir nüshası da Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr.

212). Ancak nâşirlerin bu nüshadan haberdar olmadıkları görülmektedir. Eserin bu baskısından daha sonra Kahire ve Beyrut'ta çeşitli ofset baskılar yapılmıştır. Sâib b. Abdurrahman el-Ahmerî *Besâ'ir* üzerinde *Nüzhe fî Kitâbi Besa'iri zevi't-temyiz* adlı bir çalışma yapmıştır (Riyad 1985).

b) Tenvîrû'l-mikbâs (mikyâs) min Tefsîri İbn 'Abbâs: İbn Abbas'a isnat edilen tefsirle ilgili değişik eserlerdeki rivayetleri bir araya getiren bu çalışmanın Fîrûzâbâdî'ye aidiyeti şüphelidir. Eser Bulak (1290), Kahire (1316) ve İstanbul'da (1320) Beyzâvî ve Hâzin tefsirleriyle birlikte basılmıştır.

c) Tefsîru fâtihati (Teyşîru fa'ihati) 'l-ihâb (iyab) bi-tefsîri Fâtihati'l-kitâb: (Dârü'l-kütübî'l-Mısriyye, Tefsir, nr. 6; Bağdat Evkaf Ktp., nr. 4848).

d) Nugbetü (Bugyetü) 'r-reşşâf min hutbeti'l-Keşşâf: (Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 31, Kadızâde Mehmed, nr. 69, Şehid Ali Paşa, nr. 331, Lâleli, nr. 3712; Dârü'l-kütübî'l-Mısriyye, Lügat, nr. 300; el-Hizanetü't-Teymüriyye, Tefsir, nr. 500).

3. Hadis

a) Sifrü (Süferü)'s-sa'âde: Hz. Peygamber'in özel hayatını ve ibadetlerini hadislerle anlatan Farsça bir eserdir. 804 (1401) yılında Ebü'l-Cüd Muhammed b. Mahmüd el-Mahzümi tarafından Arapça'ya çevrilen eserin çeşitli baskıları yapılmıştır (Kahire, ts.; Şah Veliyyullah'ın *el-Fevzü'l-kebîr ma'a Fethi'l-habîr fî usûli't-tefsîr*'i kenarında, Kahire 1307; nşr. Abdullah b. İbrâhim el-Ensârî, Sayda-Beyrut 1402/1982; nşr. Abdülaziz İzzeddin esSeyrevân, Beyrut 1408/1988). Farsça aslı ise Atîf Efendi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 443). Abdülhak b. Seyfeddin ed-Dihlevî'nin *Tarîku'l-ifâde* (Kalküta 1252) adıyla Farsça bir şerh yazdığı Sifrü's-sa'âde Rıfkı Durgun tarafından İbadetleriyle Peygamberimiz adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1979).

b) es-Sılâtü ve'l-büşer fi's-salâti 'alâ hayri'l-beşer: Hz. Peygamber'e salâtü selâm getirmeye dair olup Muhammed Nûreddin Adnan el-Cezâirî -Abdülkâdir el-Hiyârî-Muhammed Mutî el-Hâfız (Dımaşk 1385/1966) ve Ebü Esmâ İbrahim b. İsmâil Âlü Asr (Beyrut 1405/ 1985) tarafından neşredilmiştir.

c) **al-Ehâdîsü'z-za'ife:** (TÜYATOK, nr. 1511).

d) **Ed'ıye me'sûre mervıyye 'anı'n-nebî:** (TSMK, 111. Ahmed, nr. 9470).

e) **Urcûze fî mustalahi'l-hadîs:** (Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, Mecâmî', nr. 706).

4. Fıkıh-Akaid

a) **al-İs'âd bi'l-is'âd ilâ dereceti'l-ictihâd:** (Dârü'l-Kütübi'zZâhiriyye, Umumi, 2351; Fıkıh).

b) **İbnü'l-Arabî ile ilgili risâleleri**

5. Biyografi

a) **al-Bulga fî terâcimi e'immeti'n-nahv ve'l-luga:** 422 dil âliminin hayatını kısaca anlatan bir eser olup Muhammed el-Mısrî tarafından yayımlanmıştır (Dımaşk 1972; Küveyt 1407/ 1987).

b) **İsâretü'l-hacûn ilâ ziyâreti'l-Hacûn:**(Mekke 1332). Mekke yakınında Hacûn dağında medfun sahâbîlere dair bir eserdir.

c) **Tuhfetü'l-ebîh fî men nüsibe ilâ gayri ebîh:** Babasından başkasına nisbet edilen meşhur şahıslar hakkında bir risâle olup Abdüsselâm Muhammed Harun (Nevâdirü'l-mahtûtât içinde, Kahire 1370/1950, s. 97-110) ve Muhammed Sâlih eş-Şennâvî (İbn Habib el-Bağdâdî'ye ait iki risâleyi ihtiva eden bir mecmuanın içinde üçüncü risâle, Beyrut 1410/1990) tarafından neşredilmiştir.

d) **al-Mirkâtü'l-vefiyye fî tabakati'l-Hanefiyye:** (Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, nr. 4647; Süleymaniye Ktp., Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 671).

e) **al-Megânimü'l-mutâbe fî me'âlimi Tâbe:** (Köprülü Kt., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1587; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 1529). Medine ve civarının tarihi, coğrafyası ve Medine ziyaretiyle Fîrûzâbâdî ve hocalarının Medine'de görüşüp tanıştığı kimseler hakkında bilgi veren altı bölümden ibaret bir eserdir. Kitabın sadece coğrafi adlarla ilgili beşinci bölümünü Hamed el-Câsir neşretmiştir (Riyad 1389/ 1969).

Fîrûzâbâdî'nin bunların dışında başka eserleri de vardır.⁴

II. Mütercim Hayatı

A. Mütercim Âsım Efendi (ö. h.1235/m.1819)

Sözlük ve tarih yazarıdır. Seyyid Ahmed Âsım, Antep'te dünyaya geldi. Doğum tarihini EbuZZiya Mehmed Tevfik ile, Antep'te gördüğü bir şiir mecmuasına dayanan Hikmet Turhan Dağlıoğlu 1169 (1755) olarak kaydederler. Semerkantlı Şeyh Osman'ın soyundan gelen şair Husuli Efendi'nin torunu ve Antep'in tanınmış âlim ve şairlerinden Antep Şer'iyye Mahkemesi başkâtibi Mehmed Cenâni Efendi'nin oğludur. Ataları arasında *Nazmü'l-leâl* yazarı Şeyh Ahmed Şihâbî Efendi ile Çarpınlı hattat Şeyh Ahmed Efendi gibi şair, lugatçı ve hattat birçok şahsiyet vardır. Mütercim Âsım Efendi, 9 Safer 1235 (27 Kasım 1819) tarihinde İstanbul'da vebadan ölmüş; Karacaahmet Mezarlığı'nda Harmanlık'tan Miskinler'e giden yolun sağ tarafındaki set üzerine defnedilmiştir.⁵

“Ahmed Âsım Antep'te iyi bir eğitim gördü, Arapça, hat ve dini ilimleri tahsil etti. Şiir ve edebiyatı babasından ve o sırada Antep'te olan Kilisli Rûhî Mustafa Efendi'den öğrendi.”⁶ “Çok zeki ve kabiliyetli olan Âsım az zamanda bilgisi, Türkçe, Arapça ve Farsça'daki geniş kavrayışıyla çevrede tanınmıştır. Her üç dil ile manzumeler yazmıştır.”⁷ “Antep Mahkemesi Kalemî'ne devam ettiği sırada bir taraftan da tanınmış âlim ve şairlerin meclislerinde bulundu. Daha sonra Antep mukâtaası mutasarrıfı Battalzâde Mehmed Nûri Paşa'nın divan kâtibi oldu (1203/1788-89). Sarayla arası açılan Mehmed Nûri Paşa hakkında idam hükmü çıkınca Antep'te çatışmalar başladı. Bu sırada Âsım Efendi de çok sıkıntı çekti ve Kilis'e kaçtı. *Târih*'inde (II, 227) bu felâket sonunda bütün malını ve servetini kaybettiğini, Antep'in zengin bir ailesinden olduğu halde sıkıntıya düştüğünü, özellikle kütüphanesinin yağma edilmesinden büyük üzüntü duyduğunu anlatır.

⁴ Hulusi KILIÇ, “Fîrûzâbâdî”, *TDVİA*, C. 13, s.144

⁵ Mustafa S. KAÇALİN; “Mütercim Âsım”, *TDVİA*, C. 32, s. 200

⁶ Mustafa S. KAÇALİN; “Mütercim Âsım”, *TDVİA*, C. 32, s. 200

⁷ Ömer Asım AKSOY; *Mütercim Asım*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1962, s. 11

Kilis'te sekiz ay kadar kaldıktan sonra geçim sıkıntısı yüzünden ailesiyle kardeşlerini Antep'e gönderdi, kendisi 1204'te (1789-90) İstanbul'a hareket etti.”

“Âsım Efendi'nin ilim âleminde adının duyulmasına vesile olan çalışması, 1205-1212 (1791-1797) yılları arasında tercüme ettiği ve III. Selim'e sunduğu *Tibyân-ı Nâfi' der Terceme-i Burhân-ı Kâti'* adlı eseridir. Padişah bunun üzerine “Sefâret, Vekâyi' tahriri ve nâmenüvislik” gibi bir göreve tayinle kendisine hareket-i dâhil rütbesiyle bir medrese ruûsu ve ev verilmesini, ayrıca 300 kuruş maaş bağlanmasını emretti. *Târih*'inde (II, 72) kendisine bağlanan 300 kuruşluk arpalıktan istifade etmemesi için Şeyhülislâm Topal Atâullah Mehmed Efendi'nin Tirsiniklioğlu'nun tasarrufunda bulunan Pravadi kazasını tevcih ettiğini, başlangıçta 50-60 kuruş aldığı halde zamanla bunu da alamadığını belirtir. III. Selim'in Âsım Efendi'ye verdiği ev çıkan bir yangın sırasında yanınca padişah kendisine yeniden ihsan ve atıyyelerde bulundu. Arapça öğrenmek isteyenler için *Tuhfe-i Vehbî'*ye nazîre olarak 1213'te (1798) *Tuhfe-i Âsım*'ı yazan Âsım Efendi bir müddet sonra da Halepli İbrâhim b. Mustafa el-Mudarî'nin *Nazmü's-sîre(Siyer-i Halebî)* adlı Arapça kitabının tercümesini tamamladı ve III. Selim'e takdim etti. 1215'te (1800-1801) yine III. Selim'in yardımıyla Mısır üzerinden Hicaz'a gitti ve Medine'de hocası Abdullah Necib Efendi ile görüşerek onun tavsiyesiyle *Şerh-i Siyer-i Halebî'*yi yazdı (Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, nr. 2299). Dönüşte Şam ve Halep'e uğradı, oradan 1216'da(1801-1802) Antep'e ve Maraş'a gitti, İstanbul'a ailesiyle birlikte döndü ve Üsküdar'da Nuhkuyusu'ndaki evine yerleşti. İstanbul'a geldiği günlerde çok sıkıntı çekti. III. Selim ile II. Mahmud'dan yardım gördü. 9 Şevval 1215'te (23 Şubat 1801) kendisine Molla Gürânî Mescidi'nde ders okutma ruhsat verildi. 1222'de(1807) Âmir Efendi'nin yerine vak'anüvis oldu, ölünceye kadar bu görevde kaldı.15 Rebülevvel 1229'da (7 Mart 1814) Süleymaniye müderrisi iken Selânik kadılığına gönderildi (Şânizâde, II, 215). Selânik'ten döndükten sonra 9 Safer 1235 (27 Kasım 1819) tarihinde İstanbul'da vebadan öldü.”⁸

Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye'de Âsım'ın resmi diye gösterilen resmin Âsım'la ilgisi yoktur. Âsım, her üç sözlüğünde geride iyi ad bırakmak için eser

⁸ Mustafa S. KAÇALIN; “Mütercim Âsım”, *TDVİA*, C. 32, s. 200

yazdığını söyler. *Burhan-ı Kâtî* ' çevirisinin, *nâfe-i müşk yaflen* maddesinde sözün anlamını verdikten sonra kendisinin olan bir beyitte şu anlama gelen sözle yazar: *Âdem odur ki ayağını çektikten sonra dünyadan, hayırlı sözler ile halk içinde güzel adı kalmalı.* Bunu *Tuhfe-i Âsım* 'ın ön sözünde de görürüz: *Maksadım bundan eser kalmaktır/Hayırlı sözler ve dua almaktır.* Kamûşçevirisinin ön sözünde ise şu anlama gelen sözler söylemiştir: *Ad bırakmaya ve fani dünyadan ayrıldıktan sonra hayır ve rahmetle anılmaya vesile olacak güzel bir eser meydana getirmek baş dileğimiz...* Âsım 'ın dilediği olmuştur. Meydana getirdiği ölmez eserlerle adı ölümsüzler ve hayır ile, rahmetle anılanlar arasına geçmiştir.⁹

“Âsım Efendi başarısını en çok sözlükçülük alanında göstermiş, Farsça ve Arapça'dan Türkçe'ye çevirdiği iki eserle "Mütercim" unvanını almış, ayrıca vak'anüvis sıfatıyla yazdığı eser ve yaptığı tercümelemlerle tarih alanında adını durmuştur. Üç dilde şiir yazacak kadar güçlü bir edip olan Âsım Efendi'nin, *Tibyân-ı Nâfi* ' ile *Qāmûs Tercümesi* 'nin önsözünde yer alan şiirleri bu alandaki maharetini göstermeye yeterlidir. Ayrıca Mecmûa-i Ebyât u Eş'âr'da şiirleri vardır (Süleymaniye Ktp., Hüseyin Kâzım Kadri, nr.161, vr. 13^a, 15^a, 90^a). *Tibyân-ı Nâfi* 'in önsözünde bulunan, en tanınmış gazeline Sümbülzâde Vehbi bir nazire yazmıştır. Âsım Efendi'nin bestelenmiş bazı şiirleri de vardır.”¹⁰

B. Eserleri

Eserleri ilgili en kapsamlı bilgi TDV İslam Ansiklopedisi'nde vardır¹¹:

1. “Burhân-ı Kâtî’ Tercümesi (Tibyân-ı Nâfi’ der Terceme-i Burhân-ı Kâtî’): Muhammed Hüseyin b. Halef-i Tebrîzî tarafından yazılan Farsça sözlüğün tercümesidir. Âsım Efendi önsözünde *Kāmûsü'l-Acem* diye isimlendirdiği, fakat *Burhân-ı Kâtî’ Tercümesi* diye anılan bu sözlükte Farsça kelimelerle birlikte astronomi, astroloji, felsefe, tasavvuf ve hendese gibi ilimlere dair bilgilerin de bulunduğunu belirtir. Tercüme yapıldığında sadece aslına bağlı kalmamış, otuzdan fazla sözlükten yararlanarak eseri farklı bir tertibe sokmuştur. Birçok yazma nüshası

⁹ Ömer Asım AKSOY; *Mütercim Asım*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1962, s. 14

¹⁰ Mustafa S. KAÇALIN; “Mütercim Âsım”, *TDVİA*, C. 32, s. 200

¹¹ Mustafa S. KAÇALIN; “Mütercim Âsım”, *TDVİA*, C. 32, s. 200-201

bulunan *Burhân-ı Kâti Tercümesi* birkaç defa basılmış, yeni harflerle son neşrini Mürsel Öztürk ve Derya Örs gerçekleştirmiştir (Ankara 2000; ayrıca bk. BURHÂN-1 KÂTI).

2. Kāmûs Tercümesi (el-Okyânûsü'l-basit fi tercemeti'l-Kāmûsi'l-muhît): Fîrûzâbâdî'nin *el-Kāmûsü'l-muhît* adlı Arapça sözlüğünün Türkçe'ye tercümesidir. Âsım Efendi'ye bu büyük çalışmayı Medine'de iken hocası Abdullah Necib Efendi tavsiye etmiştir. Beş yılda tamamlanan eser 1814'te II. Mahmud'a takdim edilmiş ve hemen basılması için ferman çıkmıştır. (Şânîzâde, II, 217). Âsım Efendi, *el-Kāmûs*'u çevirirken Murtazâ ez-Zebîdî'nin *Tâcü'l-'arûs* adlı şerhinden de faydalanmış, âyet, hadis ve şiir örnekleri vermiş, ayrıca *el-Muhkem*, *el-'Ubâb* gibi kaynaklardan yeni kelimeler ve anlamlar eklemiştir. Âsım Efendi, tercümesinde Arapça kelimelere Türkçe karşılık bulmakta büyük gayret ve titizlik göstermiştir, dolayısıyla eser Türkçe'nin de zengin bir sözlüğü niteliğindedir. Özellikle bitki ve hayvan adları gibi bilinmesi güç kelimelerin tesbitinde yöre ağızlarından da yararlanmış. Birkaç defa basılan *Kāmûs Tercümesi* üzerinde (I-III, İstanbul 1230-1233, 1268-1272; I-IV, 1304-1305; I-III, Kahire 1250) çeşitli çalışmalar yapılmıştır. (bk. el-KĀMŪSŪ'L-MUHÎT).

3. Tühfe-i Âsım: Arapça öğrenmek isteyenler için hazırlanan manzum bir sözlüktür. (Bulak 1254). 1251 beyitten oluşan eserin girişinde iki mesnevi, alfabenin her harfiyle kafiyeli altmış altı kıta, sonunda da üç mesnevi vardır. Eser tarif edilen eşyanın mânâ ve medlûlüne göre fasıllara ayrılmıştır.

4. Târih: Âsım Efendi'ye vak'anüvislik teklif edildiğinde *Kāmûs Tercümesi*'nin bütün zamanını aldığını öne sürerek kabul etmemişse de ikna edilerek 9 Zilkade 1222 (8 Ocak 1808) tarihinde bu göreve getirilmiştir. Olayları nereden yazmaya başlayacağını tesbit için selefleri Pertev ve Amir efendilerin müsveddelerini istemiş ve eserini 1218 (1804) yılından başlatmıştır. Seleflerinin dağınık ve liste halindeki müsveddelerinden başka Divân-ı Hümâyun kalemlerinden çıkardığı malzemeyi de kullanmıştır. Âsım Efendi 1804-1806 yılları arası olaylarını yazıp sadârete sunmuş, Alemdar Vak'ası'nda Bâbiâli ile birlikte vekâyi'nâmesi de yanmıştır. Sultan Mahmud kendisini III. Selim'in hal'inden itibaren olayları

yazmakla görevlendirince Âsım Efendi, takdim ettiği vekâyi'nâmenin müsveddelerinden temize çektiği metni padişaha sunmuştur. Bu nüsha muhtemelen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlı yazmadır. (TY, nr. 6014). Sultan Mahmud eseri beğenmiş ve müellifini taltif etmiştir. Sadâret kaymakamının sunduğu telhisle de “devrinin yegâne âlimi” olarak geçim sıkıntısından kurtarılmıştır. Âsım Efendi vekâyi'nâmesini II. Mahmud'un cülûsuna kadar getirmiş, kalan on iki yıllık zabıt müsveddelerini halefi Şânîzâde Mehmed Atâullah'a devretmiştir. Mütercim Âsım, 1218-1221 vekâyi'nâmesinin ardından yirmi beşer cüz halinde iki cilt daha sunmuştur. Bunlardan ilkinin 1221 sonları ile (1807 başları) 1222 (1807-1808) yılı olaylarından bir kısmını ihtiva ettiği, ikincisinin 1222 sonlarından (1808 başları) II. Mahmud'un cülûsuna kadar (Temmuz 1808) gelen hadiseleri ele aldığı anlaşılmaktadır. Mısırlı Mustafa Fâzıl Paşa'nın ön ayak olmasıyla basılan eseri sonradan verilen tertibi yansıtmaktadır. Matbu metinde müellif tarafından yapılan ilâvelerle bazı kişilerin yaptığı eklemeler de yer almaktadır (I, 2-75). Matbu metnin (İstanbul 1284) ilk cildi ilâve kısımlar istisna edilirse Abdürrahim Muhib Efendi'nin Fransa'ya elçi tayininden III. Selim devri sonlarına kadar gelmekte, II. cildi Kabakçı isyanı, III. Selim'in hal'i, IV. Mustafa dönemi ve II. Mahmud'un cülusu olaylarını ihtiva etmektedir. Mütercim Âsım'ın *Târih*'ini Cevdet Paşa kaynak olarak kullanmış, iktibaslarda bulunmuş, zaman zaman da tenkit etmiştir (İA, XIII, 281). Olayları klasik vekâyi'nâme geleneğine bağlı kalarak rûznâme tarzında yazan Âsım Efendi yer yer yaptığı eleştiri ve yorumlarla gerçek bir tarihçi portresi çizer.

5. Merahu'l-meâlî fi şerhi'l-Emâli: Ali b. Osman el-Ûşî'nin kelâma dair *el-Emâlî* adlı eserinin şerhi olup (İstanbul 1266, 1304) III. Selim'e sunulmuştur.

6. Terceme-i Siyer-i Halebî: İbrâhim b. Mustafa el-Halebî el-Mudârî'nin altmış üç beyitlik *Nazmü's-sîre* adlı eserinin açıklamalı tercümesidir (Kahire 1248). Bazı müellifler tarafından yanlışlıkla Nûreddin el-Halebî'ye izâfe edilen bu eser de III.Selim'e sunulmuştur.

7. Makâle-i İstîbsâr-âmiz der Beyân-ı Âmeden-i İngiliz: On altı varaktan ibaret olup İngilizler'in İstanbul'a gelişini tasvir eder; *Şefiknâme*'ye nazîre olarak yazılmış gibidir. Âsım'ın el yazısıyla olan müsveddenin Fâtih Millet

Kütüphanesi'nde olduğu belirtilirse de (*İTA*, I, 578) bu yazma İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (TY, nr. 1638).

Abdurrahman b. Hasan el-Cebertî'nin Mısır'ın Napolyon Bonapart tarafından işgalinden bahseden eserinin Türkçe çevirisi olan *Terceme-i Mazharu(Muzhiru)'t-Takdis bi-Hurûci (Zehâbi, Zevâli Tâifeti Devleti)'l-Fransîs*'in İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY, nr. 2448, 9628) bulunan nüshalarında eserin Seyyid Ahmed Âsım, 19, 2452 ve 6034 numaralarda kayıtlı olanlarda ise Reîsületibbâ Mustafa Behcet Efendi tarafından tercüme edildiği belirtilmektedir. Bütün bu nüshalar kelimesi kelimesine aynıdır. Eser, Mustafa Behcet Efendi tarafından tercüme edildiği belirtilerek *Rûznâme-i Ceride-i Havadis*'in 171-201. nüshalarında yayımlanmıştır.

C. al-*Ķâmûsu'l-Muhît*

Fîrûzâbâdî'nin (ö. 817/1415) Arapça'dan Arapça'ya sözlüğüdür. Tam adı *el-Kâmûsu'l-Muhît ve'l-Kabesü'l-Vasîtu el-Câmi' limâ Zehebe min Lugati'l-'Arab Şemâtît*'tir. Fîrûzâbâdî, altmış cilt tutacağını tahmin ettiği *el-Lâmi'u'l-Mu'lemü'l-'Ucâbu el-Câmi' beyne'l-Muhkem ve'l-'Ubâb* adıyla bir sözlük yazmaya başlamıştır. Yaklaşık beş cildini kaleme almış; ancak daha sonra bunun pek kullanışlı olmayacağını dikkate alarak düşüncesinden vazgeçmiştir. Bunun yerine iki ciltlik muhtasar bir sözlük hazırlamıştır. *Kâmûs* (okyanus) kelimesi eserin şöhret bulmasından sonra “sözlük” anlamında da kullanılır olmuştur. Fîrûzâbâdî eserine bu adı vermekle Arap dilinin bütün kelimelerini kapsadığını iddia etmişse de Cevherî'nin *eş-Şihâh*'ında yer alan 40.000 kelimeye 20.000 daha ekleyerek kelime sayısını 60.000'e çıkarmakla birlikte daha önce yazılan 80.000 kelimelik *Lisânu'l-'Arab*'ın gerisinde kalmıştır. Fîrûzâbâdî eserin ön sözünde Cevherî'nin Arapça kelimelerin en azından yarısını ihmal ettiğini, bunları kendisinin tamamladığını söyler. Halbuki Cevherî mukaddimesinde, Buhârî'nin hadis ilminde yaptığı gibi sadece kendisine göre sahih olan, yani yaygın biçimde kullanılan kelimelere yer verdiğini söylemiştir.¹²

¹² Hulusi KILIÇ, “el-KÂMÛSÛ'L-MUHÎT”, *TDVİA*, C. 24, s. 287

“813(1410) yılında tamamlanan *el-Kāmûsu'l-Muhît*'te kelimeler Cevherî ekolüne göre dizilmiştir. Şairlere kafiye, nâsirlere seci bulma kolaylığı sağlayan bu sistemde son harfi aynı olan kelimeler bir araya toplanır. Kelime köklerinin esas alındığı dizimde kökün son harfi “bab”, ilk harfi ise “fasıl” adıyla ve alfabetik sıraya göre dizilir. Ortada kalan harfler de alfabetik sırayı takip eder. Türemiş kelimeler ilgili köklerin altında açıklanır. Fîrûzâbâdî Arap sözlükçülüğünde ilk defa bazı kısaltmalar kullanmıştır: “ج” çoğul, “ع” yer adı, “د” şehir adı, “س” köy adı, “م” mâruf gibi. *el-Kāmûsu'l-Muhît*, çok beğenilip kullanılmış olmakla birlikte mukaddimede açıklanan ilkelere tam uyulmaması, iç düzeninde belli bir sistemin bulunmaması, bazan tanımların anlaşılamayacak derecede kısa ve muğlak olması, birçok durumda kelimenin eş anlamlısının veya karşıtının zikredilmesiyle yetinilmesi, sözlükle doğrudan ilgili olmayan tıbbî bilgilere ve özel isim açıklamalarına yer verilmesi, *eş-Şihâh* üzerine yapılan ilâvelerde garîb, müvelled ve zayıf kelimelerin sıhhat derecelerine işaret edilmemesi ve *eş-Şihâh*'a yönelttiği eleştirilerde Fîrûzâbâdî'nin de hataya düşmesi gibi sebeplerden dolayı eleştirilmiştir.”

“Kalküta (I-IV, 1230-1232), Bombay (1272/1884), Tahran (kenarında Farsça tercümesiyle birlikte 1277), Bulak (1289), Leknev (1885) ve İstanbul'da (I-IV, 1304) defalarca basılan *el-Kāmûsu'l-Muhît* üzerine şerh, hâşiye, ihtisar, ikmal (müstedrek), tenkit ve tercüme türü birçok çalışma yapılmıştır (bu çalışmalar için bk. Hüseyin Nassâr, II, 599-638; Ahmed Şerkâvî İkbâl, s. 222-225, 234-241; Ahmed Abdülgafûr Attâr, s. 207-215, 220-232).”

“Eserin şerh ve hâşiyeleri arasında en önemlisi Murtaza ez-Zebîdî'nin *Tâcü'l-'arûs (min cevâhiri'l-Kāmûs)* adlı eseridir. Zebîdî bu çalışmasını 100'den fazla eserden yararlanarak hazırlamıştır. Bu bakımdan *Tâcü'l-'arûs* hem şerh, ikmal, tashih ve tenkit özelliği taşımakta hem de *eş-Şihâh*'ı savunmaktadır. On dört yılda tamamlanan ve 120.000 kelime ihtiva eden eser, 1306-1308 (1888-1890) yıllarında Kahire'de on cilt halinde harekesiz olarak basılmıştır. Eserin ilmî neşri, Abdüsettar Ahmed Ferrâc başkanlığında bir heyet tarafından yapılmakta olup baskısı devam etmektedir (I-XXVI, Kûveyt 1385/1965).”

“*el-Kāmûsu’l-muhît*’in birçok muhtasarı vardır. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, önce eseri köklerin birinci harflerine göre alfabetik olarak dizmek suretiyle *Tertîbü’l-Kāmûsu’l-muhît ‘alâ tarîkati’l-Misbâhi’l-münîr ve Esâsi’l-belâğa* adıyla yayımlamış (I-IV, Kahire 1378/1959), daha sonra bunu *Muhtâru’l-Kāmûs* ismiyle bir cilt halinde ihtisar etmiştir (Kahire 1964).”

“Sözlük Türkçe’ye iki defa tercüme edilmiştir. Bunlardan ilki olan Merkezzâde Ahmed Efendî’nin *Bâbûs fî tercemeti’l-Kāmûs’u (el-Bâbûsü’l-vasît fî tercemeti’l-Kāmûsi’l-muhît)* henüz basılmamıştır. Mütercim Ahmed Âsım Efendî’nin *Kāmûs Tercümesi* diye de bilinen *el-Okyânûsü’l-basît fî tercemeti’l-Kāmûsi’l-muhît* adını taşıyan eseri hem tercüme, ikmal, tashih ve tenkit, hem de *eş-Şihâh*’i müdafaa özellikleri taşımaktadır.”

“Bu eserin başlıca özellikleri şunlardır:

el-Kāmûs’ta yetersiz olan hareke zaptı tamamlanmıştır. Açıklama ve delillendirme amacıyla âyet, hadis, şiir vb.den şevâhid ve misaller eklendiği gibi *el-Muhkem*, *el-Ubâb* ve *et-Tâc* gibi kaynaklardan yeni kelime ve anlamlar eklenmiştir. Kelimelere Türkçe karşılık bulmakta büyük titizlik gösteren Âsım Efendî, bu hususta sadece yazı diliyle yetinmeyip halk ağzından da yararlanmıştır. Bu yönleriyle müstakil bir telif sayılabilecek olan *Kāmûs Tercümesi*, ilk defa II. Mahmud’un iradesiyle mütercimin büyük oğlu Hamid’in nezâretinde basılmıştır (I-III, İstanbul 1230-1233). Eserin daha sonra yine İstanbul’da (I-III, 1268-1272; I-IV, 1304-1305) ve Mısır’da (I-III, 1250) basımları gerçekleştirilmiştir. Ahmed Lütfî Efendî, *Kāmûs Tercümesi*’ndeki kelimeleri alfabe sırasına göre düzenleyerek 53.000 kelimelik *Lugat-ı Kāmûs*’u hazırlamıştır. Aslı Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi’nde bulunan eserin elif ve bâ harflerini ihtiva eden ilk iki cüzü basılmıştır (1282, 1286). *el-Kāmûsü’l-muhît* Farsça’ya da birkaç defa çevrilmiştir. Yahyâ b. Muhammed Şefî-i Kazvînî’nin *Tercümânü’l-luğa*’sı bunlar arasında yer alır (*el-Kāmûs* kenarında, Tahran 1277, ayrıca Tahran 1303-1308).”

“Şerh, hâşiye ve tercümelerinde yer yer eleştirilen *el-Kāmûsü’l-muhît* hakkında müstakil tenkit eserleri de yazılmıştır. Muhammed Sa’dullah b. Nizâmeddin el-Hindî el-Murâdâbâdî, *el-Kavlü’l-me’nûs fî sıfâti’l-Kāmûs* adlı eserinde (Râmpûr

1287/1870) *el-Kāmûs*’u otuz beş yönden eleştirmiştir. Ahmed Fâris eş-Şidyâk da *el-Câsûs ‘ale’l-Kāmûs*’unda (İstanbul 1299) sözlüğü yirmi dört noktada tenkit etmiştir. Ahmed Teymur Paşa *Tashîhu aġlâti’l-Kāmûsi’l-muhît* (Kahire 1343) ve Kara Dâvud İzmitî *ed-Dürrü’l-lakit fi aġlâti’l-Kāmûsi’l-muhît*(nşr. Mustafa Kılıçlı, Erzurum 1990) adıyla birer eser kaleme almışlardır.”¹³

Ömer Âsım Aksoy’a göre Mütercim Âsım’ın *Kāmûs* çevirisini üstün eser yapan özellikler şunlardır:¹⁴

1) Âsım, eserin Arapça aslını çevirmekle yetinmemiş, Müellif’in *Besa’ir*’deki açıklamalarından ve başka sözlüklerden de yararlanarak maddelere gereken bilgileri eklemiştir.

2) Şârih’in şerhini satır satır izlemiş, maddeleri daha çok aydınlatmak için, Şârih’in özel düşüncelerini katmıştır.

3) Bunlarla da yetinmemiş, “Mütercim der ki” söziyle başlayarak kendi düşüncelerini ve madde ile ilgili bilgileri eklemiştir.

4) Maddeler üzerinde çok dikkatle durmuştur: Şârih, Müellif’in bir açıklamasını tenkid etmişse, kendisi ikisi arasında bir yargıcılık yapmış, kimin haklı olduğunu belirtmiştir.

5) Bazen, Şârih’in ilişmediği bir maddede Müellif’i kendisi tenkid etmiştir.

6) Bazen Şârih’in eklediği bir düşünceyi tenkid etmiştir.

7) Bütün bunların üstünde Arapça sözcüklere öz Türkçe karşılıklar göstermiştir ve bu karşılıkları çok titizlikle seçmiştir.

8) Arapça sözcüklere tam karşılık bulmaya o kadar büyük önem vermiştir ki genel yazı dili Türkçesinden karşılık bulamazsa Antep’te halk arasında kullanılan sözcükleri karşılık göstermekten çekinmemiş ve bunu bazan “bizim diyarda ... tâbir olunur” gibi cümlelerle açıkça belirterek, bazan “bizim diyarda” sözünü bile

¹³ Hulusi KILIÇ, “el-KÂMÛSÜ’L-MUHÎT”, *TDVİA*, C. 24, s. 287-288

¹⁴ Ömer Asım AKSOY; *Mütercim Asım*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1962, s. 22-24

söylemeyerek yapmıştır. Yirmi otuz yıl öncesine kadar konuşma dilinde bile kullanmaya utandığımız ve kullanılmalarını bugün dahi bazı kimselerin alayla karşıladıkları bölge sözcüklerini, o zamanın daha geri düşünüşte olan çevresine karşı hiç çekinmeden, bilimsel bir esere geçirmesi, Âsım'ın sözlükçülük anlayışının ne kadar ileri olduğunu gösterir.

9) Anlamları açıklarken kullandığı dil de oldukça sadedir. Bundan dolayıdır ki Namık Kemal bir yazısında: “Mütercim Âsım ve Âkif merhumlar belâgatte (süslü, sanatlı söz söylemede) eslâfi (geçmiştekileri) unutturdular. Lisanımızda yeni bir çığır açılmak kabil olduğunu gösterdiler.” demiştir.

Ziya Paşa da *Şiir ve İnşa* (nazım ve nesir) adlı yazısında: “Bizim doğal nesir yolumuz Âsım'ın *Kāmûs* çevirisinde tuttuğu yazı yoludur.” sözlerini söylemiştir.

Ancak, Âsım başka eserlerinde sade bir dil kullanmadığı için, Fuat Köprülü yukarıdaki düşüncelere tamamiyle katılmamakta, haklı olarak şöyle demektedir: “Âsım'ın lügat tercümelerinde oldukça sade bir dil kullanması zarurî idi ve daha evvelki Osmanlı lûgatçileri de böyle yapmışlardır. Lâkin diğer eserlerinde Âsım'ın lisanı fazla muğlak ve oyuncaklı, üslûbu da tatsız ve ağırdır. Mamafih Âsım'ın bilhassa Tarih'inde, ifadesinin ekseriyetle ağır ve tatsız olmasına rağmen ara sıra çok canlı ve kuvvetli tasvirleri ve tabii üslûbu ile, edebî nesrimize çok güzel sayfalar bıraktığı muhakkaktır.

10) Âsım'ın gerçekten geniş bir sözlükçülük anlayışı vardır. Bazı müelliflerin nezakete aykırı sayarak kullanmadıkları ve yerine dolambaçlı anlatımlarla başka sözler yazdıkları Türkçe sözcükleri de hiç çekinmeden kullanmıştır.

11) Kamûs'un aslında, ancak ansiklopedilere girebilecek yer, kişi adları, hattâ zamanlarında ün kazanmış bazı hayvanlara takılan adlar vardır. Bu genişlik çeviriciye sınırı daha da aşma yolunu açmıştır. Âsım, çeviriye eserin aslında bulunmayan, konu ile ilgili birtakım lâtifeler, hikâyeler, daha ileri giderek açık saçık fıkralar eklemiştir. Bazı maddelerde kendi kişiliğinden ve özel hayatından satırlar bile vardır.

D. Kāmûs'ta Sözcük Bulma

Kāmûs'ta sözcükler, bildiğimiz sözlüklerde olduğu gibi, baş harflerine göre değil, köklerindeki son harflere göre sıralanmıştır. Alfabenin her harfi içinde bulunan sözcükler ise baş harflerine göre alfabe sırasına konulmuştur. Bundan dolayı *Kāmûs*'ta bir sözcüğü bulmak için:

a) Önce onun kökünü düşünmek gerekir. (Arapça çekimli bir dildir; sözcükler, kökün başına, ortasına, sonuna birtakım harfler eklenerek türetilir.)

b) Sözcükler, köklerindeki son harflere göre alfabe sırasına konulmuş olduğundan, *Kāmûs*'tan alfabenin bu bölümü açılır. (Her bölümde aynı harfle biten sözcükler bulunmaktadır.)

c) Bu bölümlerde sözcükler, bildiğimiz sözlüklerde olduğu gibi sıralanmıştır. Yani sözcüklerin kökündeki baş harflere göre bir alfabe sırası gözetilmiştir. Bu sıra izlenerek aranan sözcük bulunur.

Bu açıklamaya göre *Kāmûs* 'ta “garb” sözcüğünü bulalım:

a) Sözcüğün kökü “g r b”dir.

b) Bu kökün sonunda “b” vardır. “b”alfabede ikinci harftir, öyle ise Kamûs'ta ikinci harfin yeri olan, “Bâbü'l-ba” (sonu “b” olanlar bölümü)yi açacağız.

c) Bölümdeki sözcükler, baş harflerine göre alfabe sırasıyla “fasıl”lar (ayrımalar), içinde toplanmış olduğundan “Faslü'l-gayn” (“gayn” harfiyle başlayanlar) a bakacağız. Burada “g r b”nin türevlerini ve bunlar arasında “garb”ı göreceğiz.

Sözcüklerin böyle sıralanmış olması, aynı kökten gelen sözcüklerin bir arada gösterilmesi gibi bir kolaylık sağlamaktadır. Mütercim Âsım bunu “ahsen-i nizam” ve “ecmel-i intizam” (en güzel sıralama yolu) diye anlatmaktadır.¹⁵

---

¹⁵ Ömer Asım AKSOY; *Mütercim Asım*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1962, s. 25

E. Metnin Okunuşunda İzlenen Yol

Metin, harekesiz olduğundan, Mütercim Asım'ın yaşadığı döneme (XIX.yy) ve yöreye (Gaziantep) ait dil özelliklerine göre çeviri yazıya aktarılmıştır. Bu aktarma esnasında, metnin aslına sadık kalmak, metnin imlasına ait hususiyetleri korumak amacıyla TDK Yazım Kılavuzu'ndaki imla ve noktalama kurallarına göre değil, metindeki yazıma göre düzenlenmiş, paragraf düzenlemesi de yapılmamıştır.

Metin geneli 12 punto ile yazılmakla beraber, metindeki fasıl başlarını ifade eden “*faşlu al-ğayn al-mu‘cama^{tu}*” bölümleri kalın, italik 14 punto ile yazılmıştır. Madde başlarındaki Arapça sözcükler metnin aslında parantez ( ) içerisinde yazılmasına karşın çeviri yazıda parantezler kaldırılarak **kalın** harfle gösterilmiştir. Metinde geçen Arapça kelimeler, vezin adları, “yukalu” ile başlayan Arapça cümle örnekleri ve terimler *italik* yazılmıştır.

Kelimeler önce duyulmuş sonra yazılmış ise girdiği ikinci dile göre, önce görülmüş sonra yazılmış ise alındığı birinci dile göre yazıya geçirilir. Burada önce harfin abecedeki görünüşü sonra da ses bilgisinin gerçekleri bakımından bir fikir vereceği düşüncesiyle yerleşmiş biçim değil, peşinen göz imlası esas alınmıştır. Buna göre Arap harflerinde /t/ sesine bir nokta ilavesi ile elde edilen peltek /ṣ/ Latin harflerinde /s/ nin altına bir çizgi konularak /s/ ile değil /t/ nin altına bir çizgi konularak /ṭ/ ile gösterilmiştir. Arapça cümlelerin transkripsiyonu esnasında ünlülendirme (hareke)yi gösterirken zamma “ötre” için “u” ünlüsü; fatha “üstün” için a ünlüsü; kasma “esre” için “i” ünlüsü kullanılmıştır.¹⁶

Arap dilinin söyleyiş özelliklerine göre yazım ve okunuşta farklılığa sebep olan harf-i tariflerden sonra gelen şemsî harflerin söylenişine göre değil, yazılışına göre çevrim yapılmıştır. Mesela bu çalışmada yazımı “al-salām” şeklinde tercih edilen (السلام) sözcüğü yaygın okunuşta ve Türkiye kullanımlarında “es-selām” şeklindedir. Yapılan çalışma bilimsel formatlamayı gerektirdiği¹⁷ ve OTAP¹⁸ tarzı çalışma ve

¹⁶ Benzer açıklamalar için bk. Mustafa S. KAÇALIN; *Niyâzî – Nevâyi’nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar – El-Lugatu ‘n-Nevâiyye ve ‘l İstihşâdâtü ‘l-Çağatâiyye- Giriş-metin-dizimler-ıpkıbası*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 36, 37.

¹⁷ İlyas YAZAR; “Transkripsiyonlu Metinlerin web Tabanlı Öğrenme Ortamlarında Kullanımına Dair Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Turkish Studies International Periodical For the*

projelerde geri dönüştürülebilir metin çalışmalarına¹⁹ uygunluk göstermesi amacıyla harf-i tarifteki “lam” harfi yazımda korunmuştur.

Yazmada “güzel he” (◦) harfi ile yazılan /e/, /a/, /i/ sesleri metinde /e/, /a/, /i/ işaretleriyle, (ﺉ) harfi ile gösterilen uzun /i/ sesi metinde /î/ işaretiyle, (ﺉ) harfi ile yazılan ancak /e/ harfi ile okunan sesler /ê/ / işaretiyle gösterilmiştir:

1218/038. .... kelime-i mezbûre bir ma'nāya ..... ta'birât-ı vâhiye gibi
*Şârih dâr kî ..... üzere .....

Madde başları ile ilgili verilen Arapça örnek cümlelerin Türkçeye çevirisi köşeli parantez içinde eşit işareti ile [=] gösterilmiştir.

Madde başlarındaki sözcüklerin de harekesiz ve Arapça olması bir kılavuz gerektirmektedir. Bu sözcüklerin okunuşları için Firûzâbâdî'nin *Al-Kâmûsu'l-Muhît* adlı eserinin Beyrut, 1406/1986 baskısının ilgili bölümleri incelenmiş ve madde başları ona göre hareketlenmiştir.

Metin okunurken her satıra referans numarası verilmiştir. Referans numarası verilirken önce cilt numarası, sonra sayfa numarası, sonra da satır numarası yer almıştır. Mesela 1215/041. referans numaralı satırda ilk rakam olan 1, cilt numarasını; 215, sayfa numarasını; 041 de satır numarasını göstermektedir. Her sayfanın başında cilt ve sayfa numarası da köşeli yay içinde [1_215] şeklinde verilmiştir.

Metinde geçen Arapça ayetlerin Kur'an'da geçtiği sure ve sırası, hadislerin yer aldığı kaynaklar metinde geçtikleri yerde anlamları ve kaynakçaları dipnotla belirtilmiştir.

Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, www.turkishstudies.net, Volume 3/6 Fall 2008, s. 740.

¹⁸ OTAP (Osmanlı Metinleri Arşiv Projesi), Washington Üniversitesi, <http://courses.washington.edu/otap> (ET: 06.05.2013)

¹⁹ Walter G. ANDREWS; Murat İNAN; Sevim KEBELİ; Stacy WATERS; “Osmanlıca Metinlerin Transkripsiyonunu Yeniden Düşünmek: Geri Dönüştürülebilir Transkripsiyon”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 5/2 Spring 2010, s.1210-1240.

F. Arapça Sözlüğün Hazırlanmasında İzlenen Yol

Arapça dizin üç sütun halinde oluşturulmuştur. Birinci sütunda madde başı olan Arapça kelimelerin Latin harfli transkripsiyonu ve kelimenin geçtiği satır numarası, ikinci sütunda kelimenin Arap harfli ve harekeli yazımı, üçüncü sütunda ise kelimenin Kamus'taki anlamlarının günümüz Türkçesine çevrimi yer almaktadır. Kelimelerin birden fazla anlamı olduğu durumlarda üçüncü sütunda farklı anlamlar arasına noktalı virgül (;) konmuştur.

Arapça madde başları sıralanırken karşılaştırma yapmada kolaylık olması amacıyla metnin aslındaki sıralamaya uyulmuştur.

Metinde yazımı bulunmayıp harekelendirilmesi tarif edilmiş sözcükler de Arapça dizinde yer almıştır. Örneğin 1218/023. referans numaralı satırda yer alan **al-muğayribān** sözcük grubu metinde tek şekliyle yazılıdır. Bu sözcüklere ilişkin “eğer tesniye bünyesiyle irad olunursa” şeklindeki hareke tarifinden yola çıkılarak dizinde şu kelimeler kullanılmıştır:

muğayribān 1218/023.	مُغْرِبَانُ	güneşin batacağı vakit.
muğayribayn 1218/026	مُغْرِبَيْنُ	kış ve yaz mevsimlerinin akşamları, günbatımları.

G. Türkçe Dizin-Sözlüğün Hazırlanmasında İzlenen Yol

Türkçe dizin, kelimelerin eser içinde kaç kez geçtikleri, geçtikleri yerlere göre kazandıkları anlamları ve bu anlamda kullanıldıkları yerleri gösteren referans numaraları ile oluşturulmuştur:

ba‘dı (Ar.) *zf.* Birazı, bir kısmı; kimi

b. 1216/037, 1217/035, 1220/009, 1315/034, 1315/035

b.lar 1217/004, 1217/005

Arapça vezin isimlerinin, Arapça dizindeki madde başları ve iştiraklerinin anlamları Türkçe dizinde verilmemiş, sözcüklerin yanında Arapça isim oldukları “(Ar.) *is.*” şeklinde belirtilmiştir:

ğallābu (Ar.) *is.*

ğ. 1221/023

ğalubbatu (Ar.) *is.*

ğ. 1221/002

ğamaca (Ar.) *is.*

ğ. 1427/019

Metinde kullanılan ve sözlük değeri olan her kelime ana madde olarak alınmıştır. Arapça madde başları, Türkçe dizinde harf-i tarifleri kaldırılarak sıralanmıştır.

Sözcüğün farklı tür ve anlamlardaki kullanımları varsa ayrıca belirlenmiştir:

‘ibāret (Ar.) *is.* Oluşmak, meydana gelmek

‘i.dir 1217/017, 1217/018, 1218/010, 1219/028, 1219/041, 1220/029, 1220/031, 1220/031, 1220/036, 1220/037, 1221/004, 1222/003

‘i.iyle Bir veya birkaç cümlelik söz 1219/031, 1221/017

tā 1. (Far.) *ed.* Kadar, dek, değin

t. 1216/003

2. Osmanlı alfabesinin dördüncü harfi; "ت" harfini karşılar

t.nıj (Ar.) *is* 1216/022, 1221/013, 1315/028

- tutmak** 1. Dokunmak; etkisini göstermek
t. 1215/037, 1216/005, 1216/012,
2. Kapatmak 1315/029
3. Etkisi altına almak 1316/001
4. Kaldırmak 1316/005

Ana maddelerin altında ve içerden dizilen ara maddelerde, Farsça izâfet-i maktûlar, vasf-ı terkebiler, birleşik sıfatlar, birleşik adlar, genellikle tire (-) işareti ile yazılan bütün birleşikler, Arapça nisbet sıfatlan, ön takılar ve harf-i cerlerle kurulu yapılar, Türkçe birleşik yapılar, kalıplaşmış sözler, yardımcı fiillerle kurulu birleşikler, bazı unsurları Türkçe olan ama Arapça, Farsça kurallarla oluşturulan tamlamalar bulunmaktadır.

Ara maddelerin sıralanmasında alfabetik sıralamaya gidilmiştir.

Ara maddelerden sonra, madde başı kelime ve ara maddelerin ikinci ve daha sonraki unsur olarak geçtiği yapılara, asıl madde veya ara maddelerin altındaki satırda göndermeler yapılmıştır. Böylece bir kullanım kolaylığı doğduğu gibi deyim, birleşik vb. çok unsurlu yapılarda karşılaştırma yapması sağlanmıştır. Atıf düzeni içinde göndermeye konu olan kelime, ilk harfi ve nokta ile gösterilmiştir.

- şitavî** (Ar.) *sf.* Kışa ait, kışla ilgili
ş. 1218/026
→ **mağrib-i ş.** 1218/021
→ **maşriq-i ş.** 1218/026

Madde başlarında kelimenin hangi dile ait olduğu kısalma ile (Ar., Far. vb) gösterilmiştir. Kelimelerin kaynağı konusunda *Türkçe Sözlük* esas alınmış, ancak bu sözlükte bulunmayan kelimeler için *Devellioğlu, Parlatur, Tarama Sözlüğü, Steingass* gibi diğer sözlüklerden de yararlanılmıştır. Ara maddelerde ayrıca dil kısaltması verilmemiştir.

Türkçe veya Türkçeleşmiş olduğu kabul edilen kelimelerde dil kısaltması verilmemiştir.

Madde başı olan kelimelerin ve ara maddelerin kelime türleri (isim, sıfat, zarf vb.) belirtilmiş, ancak fiiller kendi başına bir bütün oluşturduğundan ayrıca gösterilmemiştir.

Anlam verirken genel sözlüklerde olduğu gibi tanım yapılmamış, metnin doğru anlaşılmasına yetecek kadar karşılık verilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden çok bilinen kelimelerde kimi zaman madde başı aynen yazılmıştır.

Fiil kök ve gövdelerinde mastar eki yerine tire (-) işareti kullanılmış, sözlüğün sıralamasında bu ek (-mAK) dikkate alınmamıştır.

Değişik yazıma sahip kelimelerde metinde geçen biçimler asıl olarak kabul edilmiş, burada bütün değişik okuyuşlar asıl haliyle sözlükte yer almıştır.

Kelimelere karşılık verildikten sonra, kelimenin geçtiği herhangi bir yerin cilt/sayfa/ satır numarası (referans numarası) kaydedilmiştir.

Sözlükte sıralama düzeninin temeli madde başlarıdır. Bunun dışında ara maddeler, deyim ve birleşikler ancak madde başına bağlı olarak dizilmiştir.

Madde başları tam alfabetik olarak dizilmiş; ara madde, deyim ve birleşikler ilgili madde başının içinde kalmak kaydıyla belirli bir düzende sıralanmıştır. Türkçe olanlarda yalnız biçimlerden ekli biçimlere doğru bir sıralama; Farsça ve Arapçalarda ise alfabetik sıra gözetilmiştir. Sıralamada Arapça hemze (') ve ayn (') harfleri dikkate alınmamış, söz konusu harflerden hemen sonraki harfe göre sıralama yapılmıştır. Harflerin aksan işaretleri de sıralamada göz önünde bulundurulmamıştır.

METİN

[1_215]

1215/032. **faslu 'l-ğayni' l-mu 'camati al-ğibb^u** *ğaynıñ kesri ve bānıñ teşdidiyle*
bir nesneñiñ 'ākıbet ve encāmına

1215/033. dēnür. **yukālu** *ğibbu 'l-amru ay 'ākibatahu*

[=Tekrar kontrol etti ve takip etti, manasına denir.]

ve *ğibbu* maşdar olur, devę gūnaşurı şuyā gelmek ma 'nāsınā **yukālu** *ğibbatu 'l-ibili* *ğabban*

1215/034. *min 'al-bābi 'l-tāni izā vuridat yavman va zumi 'at yavman*

[=Bir gün gelip bir gün gelmez, yani deve bir su içer, ikinci gün içmezse *ğibbatu 'l-ibili* *ğabban min 'al-bābi 'l-tāni* denir.]

ve haftada bir kerre aħbāb ziyāretine gelmek ma 'nāsınadır. * Şāriħ der ki bu ma 'nā haķāyık-ı

1215/035. şer' iyyēdendir; lākin gūnaşurı ziyāret ma 'nāsına müsta 'meldir ve *bihı*
fasra 'l-ħadiħ (*zur* *ğibban tazdad* *ħubban*)²⁰ mü' ellif burada zeyğ

1215/036. eylemiştir; lākin *Nihāye*²¹ 'de ķavl-i mü' ellif ķavl-i Ħasan-ı Başrı olduğı
mütbetdir. **yukālu** *ğibbu 'l-raculu izā cā 'a zā 'iran ba 'da ayyāmin va kāla*

1215/037. *'l-Ħasan fi kullu usbū 'in*

[=Kişi birkaç gün sonra ziyarete gelirse *ğibbu 'l-raculu* denir, Hasan Basri demiş, her hafta gidip gelince *ğibbu 'l-raculu* denir.]

gerçı ma 'nāy-ı mezbürdan me 'ħūzdur; lākin tavassu 'a olunmuşdur, *intihā*.

Ve *ğibbu* gūnaşurı ısıtma tutmağ

²⁰ [=Gün aşırı ziyaret et ki sevginiz artsın], İbnu Ebi' d-Dünya, *el-İhvan*, hadis nr. 104-105

²¹ Eserin tam adı *en-Nihāye fi ġaribi 'l-ħadiħ ve 'l-efer* (*Nihāyetü 'n-naħar fi ġaribi 'l-ħadiħ ve 'l-efer*), Meccüddin İbnü'l-Esîr'in (ö.606/1210) ġaribü'l-ħadişe dair eseri, TDVİA C. 33, s. 100 İstanbul 2007

1215/038. ma'nāsınadır, *cāy-ı gibbu* bundandır. **yukālu** *ğabbat* 'alayhi'l-humma
ğibban izā aḥazathu yavman va taraktuhū yavman

[=Ne zaman ki bir gün sıtma olup bir gün de sıtma onu terk ederse *ğabbat*
alayhil humma ğibban denir.]

al-mağabba^{tu} *mimiñ* ve *ğaymıñ*

1215/039. fethiyle bu daḥı bir nesneñiñ 'ākıbet ve encāmınaḥ dēnür. **yukālu** *inna li-*
hazā'l-amri la-mağabbatun va tayyibatun ay 'ākibatun

[=Bu işin iyi bir akıbeti vardır.]

al-ğabb^a *ğaymıñ* fethiyle

1215/040. ve **al-ğubūb^u** *ku 'ūd* vezninde bu daḥı tavar, şuyı gūnaşurı içmek
ma'nāsınadır **yukālu** *ğabbati'l-māşiyatu ğabban va ğubūban*

1215/041. *mina'l-bābi'l-tāni izā şaribat yavman va tarakat yavman*

[=İkinci baptan bu fiil; hayvan birer gün aralıklarla su içtiğinde *ğabbati'l-*
māşiyatu ğabban va ğubūban mina'l-bābi'l-tāni denir.]

ve aḥbāb ziyāretineḥ gūnaşurı gelmek ma'nāsınadır **yukālu** *ğabba'l-zā'iru*
'ani'l-ğavmi

[1_216]

1216/001. *izā cā'a-hum yavman va taraka yavman*

[=Ziyaretçi birer gün aralıklarla bir kavmi ziyaret ettiğinde *ğabba'l-zā'iru*
'ani'l-ğavmi denir.]

ve et çok tırmağla bozulup koxmak ma'nāsınadır. **yukālu** *ğabba'l-laḥmu*
izā antanna

[=Ne zaman ki et koksa (bozulsa) buna *ğabbal laḥmu* denir.]

ve bir yerde geçlemek

1216/002. ma'nāsınadır. **yukālu** *ğabba fulānun 'indanā izā bāta va minhu'l-maḥali*

[=Falanca bizde gecelediğinde *ğabba fulānun 'indanā* denir.]

**ruvayda 'l-ši 'ru yağubbu*

[=Şiiri yavaşlat.]

* bi'n-nişbe ya'nî nazm eylediğın eş'ārda temehhül

1216/003. ve te'enni ile birden 'acele edüp aşikâre eyleme tâ kî üzerinden zamân
mürür edüp sen-dağı gereğı gibi tehzib ve tenkiğ eyleyeşin

1216/004. bir mâddede isti'mâl-i te'enni ve terk-i 'acele eylemek mu'arrızında çarb
olunur. **al-ğbâb^u** *hemzenin kesriyle ısıtmağ gûnaşurı*

1216/005. tutmak ma'nâsındır. **yukâlu** *agabbathû 'l-hummâ va agabbat 'alayhi izâ
ahazathû yavman va tarakathu yavman*

[=Ateş birer gün aralıklarla bedeni sardığında *agabbathû 'l-hummâ va
agabbat 'alayhi* denir.]

ve ziyâreteğ gûnaşurı gelmek ma'nâsındır.

1216/006. **yukâlu** *agabba 'l-zâ 'iru 'l-ğavma izâ câ 'ahum yavman va taraka yavman*
[=Ziyaretçi kavmi birer gün aralıklarla ziyaret ettiğinde *agabba 'l-zâ 'iru 'l-
ğavma* denir.]

bu ma'nâdandır kî falân adamın bize 'atiyye ve ihsânı bir gün gelüp bir gün
gelmez

1216/007. değildir, belki her gün gelür diyecek yerde *fulân la-yağubbunâ 'atâ 'uhû*
[=Bize hediyesiyle gelmedi.]

dêrler ve *agbâb* et çırmağla bozulup kôkmağ ma'nâsındır.

1216/008. **yukâlu** *agabba 'l-lağmu izâ antanna*

[=Ne zaman et bozulursa buna *agabbal lağmu* denir.]

bir yerde geçelemek ma'nâsındır. **yukâlu** *agabba 'indanâ fulânun izâ bâta*
[=Bizde gecelediğinde *agabba 'indanâ fulânun* denir.]

al-ğabbat^u teşdid-i *bâ-y-lâ* ve **al-ğavâbb^u**

1216/009. *ğaynıñ* fethiyle kî cem'idir, gûnaşırı şü içen tavarlarâ dênür. **yukālu** *ibilu ġābbatu va ġavābbu izā şaribat yavman va tarakat*

[=Abil devedir, *ğabbatun* (*ğavabbu*) denilir. Ne zaman kî deve bir gün su içer bir gün içmezse buna *ibilu ġābbatu va ġavābbu* denir, *ğabbat*(*ğavab*) gün aşırı su içen davarlara denir.]

1216/010. *yavman* **al-ğubb^u** *ğaynıñ* dammıylâ denizini şol taşkın talğasınıñ ve talazınıñ dênür kî qaradan vāfircę irak yerę dek medd eyleyę

1216/011. ve derę içi gibi derin ve çukur yerę dênür, *cem*'i *ağbāb* gelür ve *ğubūb* gelür damm-ile **al-tağbib^u** *tef'il* vezninde mübālağayı

1216/012. terk eylemek ya'nî bir huşuşda mübālağa ve ifrāt eylemeyüp hemān oldukça tutmak ma'nāsınadır. **yukālu** *ğababa fi'l-ğācati izā lam yubāliğ*

1216/013. *fihā*

[=Bir ihtiyaç durumunda veya karşısında bunu abartmadığında ve ısrar etmediğinde *ğababa fi'l-ğācati* denir.]

ve kurd koyunun boğazından kavrayup kapmak ma'nāsınadır. **yukālu** *ğababa 'l-zî'bu izā aħaza bi-ğulki'l-şāti*

[=Ne zaman kî kurt koyunun boğazından tutup kapsa o zaman *ğabbaba 'l-zî'bu* (kurt kavramak) denir.]

ve def' eylemek

1216/014. ma'nāsınadır. **yukālu** *ğababa 'ani 'l-ğavmi izā dafa'a 'anhum*

[=Bir kavmi savunduğunda *ğababa 'ani 'l-ğavmi* denir.]

al-muğibb^u *mukibbu* vezninde arslana dênür. **al-ğabğab^u** *kabkab* vezninde

1216/015. cāhiliyyetde bir şanem adıdır ve alt çençeniñ altında olan şarkık etę dênür kî semūz kimselerde şakağ ta'bir olunur

1216/016. ve Minā'da bir küçük tağniñ adıdır. **al-ğababⁱ** fethateynle *ğabğab* ile ma'nā-yı tñnide mürādifdir **abū ġabāb^u** *saħāb* vezninde

1216/017. Cirānu'l-‘Avdi nām şā‘irinî künyesidir **ğubāb^u** *ğurāb* vezninde æa‘labatu bin al-Ĥārīṭ lakabıdır **ğubayb^u** *zubayr* vezninde Medine’de

1216/018. bir mevdi‘ adıdır ve Yemāme’de bir nāhiyye ismidir. **al-ğubbat^u** *kubbā* vezninde kifāyet eyleyecek dirliğe dēnür, *bulğā-i ‘ayş* ma‘nāsına

1216/019. ve elif ve lāmsız *ğubbā* Benū Yeşkura kabilesine maşşüş bir tavşancıl kuşunun yavrısı ismidir. **al-ğabibatⁱ** *habibe* vezninde

1216/020. şol süde dēnür ki şabāhdan şağılıp ba‘dehu aḥşām daḥi üzerine süd şağılıp yayıkda yayılmış ola **al-muğabbabat^u**

1216/021. *mu‘aḍḍama* vezninde şol koyuna dēnür ki bir gün şağılıp bir gün terk oluna **al-ağbāb^u** *aḥbāb* vezninde ba‘id olan

1216/022. şulara dēnür **yukālu** *miyāhun ağbābun ay ba‘idatun*

[=Uzak sulara denir.]

al-tağibbat^u *tānī* fethi ve *ğaynī* kesriyle yalan şehādetine dēnür, *şahādat-i zūr* ma‘nāsına

1216/023. *ḳalla ‘l-şariḥu va fi ‘l-Nihāyati fi ḥadīti ‘l-zuhriyya *lā tuḳbalu şahādatu zi tağibbatin^{22*}* va *hiya taf‘ilitun min ğabbabi ‘z-zi ‘bu fi ‘l-ğanami av min*

1216/024. *ğabbaba mubālağatun fi ğabbi ‘ş-şay‘i izā fasada.*

[=Şarih şöyle dedi *en-Nihaye* kitabında Zühri hadisinde Allah Teala bozuk fesit iftiracı kişinin tanıklığı kabul etmez. Bu sözcük kurdun koyunlara zarar vermesi veya *ğababa* çokça bozmak zarar vermek anlamından alınmıştır.]

Pes *tağababa tef‘il* bābından maşdar olur, yalan yerē şehādet eylemek ma‘nāsına, ba‘dehu ism

1216/025. olaḫ daḥi isti‘māl olundu **al-ğudbat^u** *cur‘a* vezninde şol ḳatı etcegize dēnür ki insānī lehāzımında ya‘ni ḳulaḳ

²² [=Bozguncunun şehadeti kabul olmaz], İbnü'l-Esir, *en-Nihaye fi Garibi ‘l-Hadis ve ‘l-Eser*, C. 3, (gayn maddesi)

- 1216/026. altında çenenin nihâyet bulduğu yerde olan sivri kemikte olur. **al-ğudubb^u**
 ‘*utull*’ vezninde şol tenû-mend kimseye dênür ki
- 1216/027. yumrı ve kalın gövdelü ve balık etleri çok ola **ğadbâ^u** ‘*şahrâ*’ vezninde bir
 mevdi‘ adıdır. **al-ğandubat^u** *ğaymıñ* fethiyle
- 1216/028. *ğandub* maddesinde mersümdür. **al-ğarb^u** *ğarb* vezninde *mağrib*
 ma‘nâsındır ki güneş batdığı cihettir şark muķābilidir aşıl
- 1216/029. şark şemsiñ ismi olmağla *zıkrü ‘l-ğāl va irādatu ‘l-mağall*
 [=Durumu zikredip mahal yani yeri kastetmek.]
 ‘alākışıyla ism-i mekân tesmiye olunmuşdur; muķābili dağı aña mebnidir
- 1216/030. fi‘l-aşl maşdarlardır. **yukālu** *huva min ahli ‘l-ğarbi ay al-mağribi*
 [=Mağrib ehliendir, denir.]
 ve **yukālu** *hiya ğarbiyyatun ay mağribiyyatun*
 [= *Hiya ğarbiyya* ise mağripli yani Faslıdır. O batı batılıdır, o bayan
ğarbiyyatun batılıdır, denir.]
 ve *ğarb* gitmek zehāb ma‘nâsındır.
- 1216/031. **yukālu** *ğaraba ‘l-kavmu ğarban izā zahabū*
 [= Kavim gittiğinde *ğaraba ‘l-kavmu ğarban* denir.]
 ve alarğa olmak ma‘nâsındır. **yukālu** *ğaraba ‘l-fulanun ‘annā izā tanahhi*
 [=Ne zaman ki bizden uzaklaşsa *ğaraba ‘l-fulanun ‘anna* denir.]
 ve her şey’iñ evveline iṭlāk
- 1216/032. olunur, ma‘nâ-yı âtiden me’*hūz*dur ki ‘âdetâ hiddetlü olur. **yukālu**
ğarabu ‘l-şabābu ay avvaluhu va ḥadduhu
 [=Gençliğin haddi(başı)dir anlamı olursa *ğarbu ‘l-şabbabu* denir.]
 bir nesneniñ keskin ya sivri
- 1216/033. tarafına dênür kılıcıñ ağız ve temreniñ yalmanı gibi maşdar bima‘nâ
 fâ‘ildir, *daribe* de *ğarib* oldığı-y-‘çün iṭlāk olunmuşdur.

1216/034. ve keskinlik hiddet ma'nāsınadır. **yukālu** *kaffa min ġarbika ay min hiddatika*

[= Keskinlik hiddet manasınadır, kişi kendini senin hiddetinden sakındı, denir.]

ve **yukālu** *fi lisānihì ġarba ay hiddat va ġaraba*

[=Kişinin dilinde keskinlik, hiddet var, denir.]

tarab

1216/035. ve neřāt ma'nāsınadır. **yukālu** *bihì ġarbu ay nařātu*

[=Sevinç manasına denir.]

ve pek ırāk yerē dūr u dirāz gitmek ya bir huřuřda pek uzamak ma'nāsınadır

1216/036. *tamādi* gibi **yukālu** *ġaraba fi safarihì ġarban izā tamādi*

[=Ne zaman kişi kişi çok uzaġa gittiġinde *ġaraba fi safarihì ġarban* denir.]

ve řu tulumına dēnūr, evye ma'nāsına ve büyük koġaya dēnūr ve gözde olan

1216/037. řol tamarā dēnūr kiři ba'dı 'illet ve 'arıda sebebiyle dā'imā řulanup yař akar olur nāsūr gibi ol göze řırlaġanlı ta'bır

1216/038. olunur ve *ġarbu* gözyařına dēnūr ve gözyaři akacak yerē dēnūr mecrā-yı dem' ma'nāsına 'alā kavlin yařın gözden kaynayup

1216/039. dökülmesine dēnūr ve kaynayup tařan řarāba ve gözyařına dēnūr bir nev'i sivilçe ismidir kiři insānın gözünde hādīt olur.

1216/040. ve bir verem ismidir kiři gözün pınarında zuhūr eder * Ma'lūm ola kiři kütüb-i tıbbiyyede *ġarb* lafzı yalnız bir 'illet ile mübeyyendir kiři

1216/041. ekter ya gözün pınarında taħaddüt eder bir çıbandır anda mādde müctemi' olduğda ya hāricden deşilüp akar yāhūd dāhilden deşilüp

[1_217]

1217/001. burundan akar ve akup bir şey kalmadıkdā yine 'avdet eder ve gāhicē bu 'illet büyüyüp ve uzanur hatta perde' -i çeşmi hark eder

- 1217/002. bu 'illetin gözde hâli ma'adda nâsûrun hâli gibidir 'Arablar buña *farağa* ve *mala'an* ıtlâk ederler dâ'imâ toplu boşaldığı-y-'çün,
- 1217/003. *intihâ*. Ve *garbu* ağızda tükürük çoğalmak ma'nâsınadır ve tükürüğün ru'ubet ve belline dönür ve ağızda tükürük eğlenecek yer
- 1217/004. dönür ve Hicâz'da bir iri ve tikenli şecerin ismidir andan katrân ittihâz ederler ba'dılar ((Lâ yazâlu ahlu'l-ğarbi zâhirina 'alâ'l-ħakki))²³
- 1217/005. hadîtinde *garbdan* murâd şecer-i mezbûrdur ki ehl-i Hicâz demektir dediler *Şârih der ki ba'dılar 'indinde murâd ehl-i Şâm'dır ki
- 1217/006. ğarb-ı Hicâz'da vâki'dir ve 'inda'l-ba'd ehl-i hiddet ve şevket demektir ki murâd erbâb-ı cihâd ve ğazâdır ve 'alâ kavlin ehl-i delü
- 1217/007. demektir ki murâd 'Arab tã' ifesidir, *intihâ*. Ve *garbu* müşterek olan kuyudan ve şuvaddan hisşeye 'â'id olan saqy gününe
- 1217/008. dönür ve yüruk ve şoluqlu segirden atâ dönür ve gözün kuyruğuna dönür ve gözün pınarına da dönür ve ayrılık niviyü ma'nâsınadır
- 1217/009. ve irâklık bu'd ma'nâsınadır ve şol oqa dönür ki atanı ma'lûm olmaya bunda fethateynle de cã'izdir *yukâlu aşâbahu sahmü ğarbin*
- 1217/010. *bi'l-iğâfati va sahmun ğarbusun 'alâ 'l-na'ti ay lã yudrã rãmiyuhu*
[=Atanı belli olmayan oka (sıfat tamlaması) denir.]
- al-ğurâb^u** ğaynın dammiyla her şey'in keskin yerine dönür kılıcın
- 1217/011. ağız gibi *Mü'ellif bunu tekrâr eylemiştir ve *ğurâb* karğa kuşuna dönür *cem 'i aĝrâb* gelir ve *aĝrabq* gelir *hã* ile ve *ğirabâni* gelir,
- 1217/012. ğaynın kesriyle ve *ğurab* gelir ğaynın dammiyla ve *cem 'ül-cem 'i ğurâbin* gelir ve *ğurâb* Ğani kabilesine maşşûş bir feresin ismidir.
- 1217/013. ve *ğurâbu 'l-fãs* baltanın ağızına dönür ve gökden yağan toluya ve çarâ dönür ve muħaddîtinde Ahmed bin Muhammed al-İşfahâni lakabıdır

²³ [=Ehl-i garb kıyamet kopana kadar hakka muzahir (yardım eden, koruyan) olarak devam edecektir.], Müslim bin el-Haccac, *Sahih*, C. 5, s. 1525, İstanbul 1992

- 1217/014. ve bir tağın ismidir ve Dımıřk²⁴‘da bir mevdi‘ ve Medine tūrābında bir yüksek tağın adıdır ve başın eņse kemiğinin her tarafına *gurāb*
- 1217/015. dēnūr ve *gurābu’l-berir* misvāk ağacı yemiřinin salkımına dēnūr ve *gurābu’l-ibil* kī tetniye būnyesiyle *gurābān* dēnūr devēniņ iki
- 1217/016. uca kemiklerinin aşağı uclarıdır kī uyluđuņ yuğarı cānibine toğrı gelmişlerdir, keskin olduğı-y-’‘cūn ıtlāk olunmuşdur.
- 1217/017. yāhūd *farāřa* dedikleri yufka kemiđiņ ařađı tarafında olan iki yufkaça kemikten ‘ibāretdir kī iki uyluđuņ kavuřduđı
- 1217/018. yerdē olur kī iki taraflu sivriçe kemiklerden ‘ibāretdir **riclu’l-gurāb**ⁱ bir nev‘i şarkıdır kī devēniņ memēsini
- 1217/019. şararlar kī yavrısı emmeğe kādır olağmaz bu ma‘nādandır kī ‘Arablar bir kimseye ma‘āř ya sā’ir bir mādde dımnında pek şiddet ve muđāyaka
- 1217/020. ve miņnet ‘arığ olsa *şarra ‘alayhi riclu’l-gurābi* dērler ve *riclu’l-gurābi* bir cins nebāt adıdır kī lisān-ı Berberi’de *ātrilāl*
- 1217/021. dērler sağı ve kıt‘aşı ve göņi derēotına şebih olur, Tūrkiđe kuzgun ayağı ve hilāl otı ta‘bir olunur, lākin bunun çiçeği
- 1217/022. beyād olup ve mağdonis toğumuna şebih toğumları tutar baraş ‘illetine mübtelā olanlar bu toğumdan küllü yevm bir dirhem sağk ve ‘asel ile
- 1217/023. hılt eyledikten-şonra tenāvül edüp ve řemsiņ şarşusunda oturup baraş olan mevdi‘leri āfitāba keş edēler ve ba‘dan
- 1217/024. aņa rub‘-ı dirhem ‘ākır-i řarđa dağı idāfe ederler ve ol-hāldē şu içmeyüp derleyeler hemān ol gün nihāyeti üçünci güne dek
- 1217/025. baraş olan mevdi‘ler kabarup şarı şular def‘ eyledikten-şonra bi-’l-külliyē mündefi‘ olur. **al-garbat**^u *ğayniņ fethi* ve *rāniņ*
- 1217/026. sūkūniyla irāklık ve ayrılık bu‘d ve niviyü ma‘nāsiņadır. **al-gurrab**^u ve **al-gurbat** *ğaynların dammiyla* vađandan dūr olmađ ma‘nāsiņadır.

²⁴ Suriye’de şam řehriniñ adı

1217/027. **yukālu** ġarba`l-raculu ġarban va ġurbatan mina`l-bāba`l-avvalu izā nazaha `an va tanihi

[=Kişi vatanından uzaklaştığında ġaraba`l-raculi ġarban ve ġurbatan mina`l-bāba`l-avvalu (birinci babtan) denir.]

al-iġtarāb^u ifti`āl vezninde vatandaşan çekilüp

1217/028. dūr olmak ma`nāsınadır. **yukālu** iġtaraba`l-raculu izā nazaha `ani`l-vaṭani

[=Ne zaman ki evinden uzaklaştığında iġtaraba`l-raculu denir.]

ve akrabadan ġayrıyı tezevvüc eylemek ma`nāsınadır. **yukālu** iġtaraba

1217/029. `l-raculu izā tazavvaca fi ġayri`l-aķāribi

[=Ne zaman ki kişi akraba olmayanlardan evlendiği zaman iġtaraba`l-raculu denir.]

al-taġarrub^u tafa`ul vezninde bir nesnedden cüdā olup ba`id olmak ma`nāsınadır. **yukālu** taġarrubu

1217/030. `anhu izā bai`dahu

[=Kişi bir şeyden uzaklaştığında taġarrubu `anhu denir.]

ve vatandaşan çekilüp dūr olmak ma`nāsınadır. **yukālu** taġarrubu`l-raculu izā nazaha `āni`l-vaṭani

[=Kişi vatanından uzaklaştığında taġarrubu`l-raculu denir.]

ve maġrib tarafından

1217/031. gelmek ma`nāsınadır. **yukālu** taġarrubu`l-raculu izā atā min kibali`l-maġrib

[=Batı tarafından gelmek anlamında kullanıldığında taġarrubu`l-raculu denir.]

al-ġarab^u fethateynle bir şecer adıdır, Türki`de akça kavak

1217/032. dedikleridir ki Fārisi'de sepīd-dār dēler ve şarābā dēnūr hamr ma'nāsınā ve gümüş dēnūr fīdā ma'nāsınā ve 'alā kavlin gümüşden

1217/033. maşnū' cam ve piyāleçe dēnūr ve kāsē ve kadehe dēnūr ve *garab* koyun kısmınā maḥşūş bir marađ adıdır ki yüzünū ve gözünū

1217/034. tüyleri ve kılları dökilür devē kısmında sa'f gibidir ve altunā dēnūr ve koğadan havđ ile kuyı aralıgınā taḳāttur eden

1217/035. şuyā dēnūr ve koğmuş şuyū ve çamuruñ rāyiḥāsınā dēnūr ve ba'dı atıñ gözünde olan gökcelik ḥāletine dēnūr ve şol oḳā

1217/036. dēnūr ki kim atdığı ma'lūm olmayā **yukālu** *aşābahu saḥmu garabu bi'l-iḍāfati va saḥmun garabun na'tan ay saḥmun lā yudrā rāmiyyuhu*

[=*saḥmu garbin* atanı belli olmayan oktur; sıfat veya izafe edilmiş haliyle kullanılan bu kelime kendisine ok isabet etmesi, ancak atan belli değil, bilinmiyor, manasına denir.]

ve *garab*

1217/037. qararmāḳ isvidād ma'nāsınadır. **yukālu** *garabu 'l-şay'u garban mina 'l-bābi 'l-rābi 'i izā asvadda*

[=Bir şey siyah olduğu zaman *garabu 'l-şay'u garban mina 'l-bābi 'l-rābi 'i* denir.]

al-ğurābiyy^u *ğaynıñ dammi ve yānıñ teşdidile*

1217/038. bir nev'i ḥurma ismidir ve Yemen'de bir ḳal'ā adıdır ve Mısır yolunda bir mevđi' ismidir. **al-ğarrāb**^u *şaddād* vezninde elḳābdandır Muḥammed bin

1217/039. Mūsā al-Ğarrāb Ebū 'Aliyyi'l-Ğassāni şeyhidir. **ağribatu'l-'arab**^u *aşribatu'l-ṭarab* vezninde 'Arab'ıñ Sudan'ınā dēnūr ki zengi ve karalar

1217/040. ta'bir olunur levnde *ğurābā* teşbih olunmuşdur ve *ağribā* cāhiliyyetde birḳāḳ kimşeçe itlāk olunur idi ki bunlardır: 'Antaratu bin

1217/041.Şaddād, Hufāfu ibnu Nudba, Abū ‘Umayr ibnu’l-Ḥubāb, Sulayk ibnu’l-Sulakatu, Hişām ibnu’l-‘Uḡbatu bin Abi Mu‘ayt nām kimselerdir lākin işbu Hişām

[1_218]

1218/001. muḥaḍremindendir ki İslām zamānını idrāk eylemişdir ve *ağribā* ehl-i İslāmdan ‘Abdullah bin Ḥāzim ve ‘Umayr bin Abi ‘Umeyr ve Hammām bin

1218/002. Muṭarrif ve Muntaşir bin Vahb ve Maṭar bin Avfā ve Tā’abbaṭ Şarr elḡābiyla muḡallib olan æabit bin Cābir ve Şanfarā ve Ḥāciz nām kimselerdir.

1218/003. Ḥāciz’in ḡat’an ābā’ ve ḡabāil ve emkinēye nisbeti yokdur sā’irleri kimi ābā’ ve ḡabāile ve kimi emkinēye mensūblardır. **al-iğrāb**^u

1218/004. *hemzenin kesriyle mağrib semtinē gelmek ma’nāsınadır. yuḡālu aḡraba’l-kavmu izā ātū’l-ğarba*

[=Batiya geldiklerinde *aḡraba’l-kavmu* denir.]

ve bir ḡarib ve nādir nesne peydā eylemek

1218/005. ma’nāsınadır, gerek kelām ve gerek eşyā-yı sā’irē olsun *yuḡālu aḡraba’l-raculu izā atā bi şay’in ḡaribin*

[=Kişi ḡarib bir nesneyi getirince *aḡraba’l-raculu* denir.]

ve ṭoldurmak ma’nāsınadır.

1218/006. *yuḡālu aḡraba’l-ḡavza izā mala’ahu*

[=Kişi havuzu doldurduğunda *aḡraba’l-ḡavza* (havuz doldurmak) denir.]

ve saz ve saman ve nizām-ı ḡāl şāḡibi olmak ma’nāsınadır. *yuḡālu aḡraba fulānu izā kaṭura māluhu va ḡasuna ḡaluhu*

[=Malı çok, hali vakti yerinde olduğu zaman *aḡraba fulanun* denilir]

1218/007. ve at çok seḡirtmek ya’ni şoluḡlu olmaḡla dūr u dirāz seḡirtmek ma’nāsınadır. *yuḡālu aḡraba’l-farasu izā kaṭura caryuhu*

[=Nefes alması sıklaştınca *agraba 'l-farasu* denir.]

ve rākib

1218/008. altındaki atı çatlayup helāk olunca kadar ilgār eylemek ma'nāsınadır. *yukālu agraba farasahu izā acrāhu ilā an yamūta*

[= Ölene kadar atını sürüklediğinde *agraba farasahu* denir.]

ve pek çok

1218/009. gülmek ma'nāsınadır. *yukālu agraba 'l-raculu izā bālağa fi 'l-zaḥıki*

[=Gülmede mübalağa ettiğinde *agraba 'l-raculu* denir.]

ve diyār-ı ba'ideye sefer eylemek ma'nāsınadır. *yukālu agraba fulānu izā im 'anu*

[=Uzak diyarlara sefer edince *agraba fulānu* denir.]

1218/010. *fi 'l-bilādi* ve hemān koltuk ve kasık yerleri ağarmak ma'nāsınadır; zāhiren kılları ağarmakdan 'ibāretidir, sā'ir a'dāniḡ kılları siyāh

1218/011. olarak *yukālu agraba 'l-raculu izā abyazzat arufāḡuhu*

[= Koltuk ve kasık yerleri beyazladığında *agraba 'l-raculu* denir.]

ve ḡastā ve mecrūḡun derd u veca'ı müştedd olmak ma'nāsınadır. *yukālu uḡriba*

1218/012. *'l-mariḡu 'alā bina 'i 'l-machūli izā aştadda vaca 'ahu*

[=Hastanın ağrısı şiddetlenince *uḡribal mariḡu* (bina meḡhul) denilir]

ve bir kimseye kabih ve nā-sezā iş işlenmek ma'nāsınadır. *yukālu uḡriba 'alayhi 'alā 'l-machūli*

1218/013. *ayzan izā şuni 'a bihi şani 'un kabihun*

[=Bir kimseye kötü bir şey yapıldığında *uḡriba 'alayhi 'alā 'l-machūli ayzan* (bina meḡhul) denir.]

ve atın alnında olan ḡurreşi çehreşine yayılmak ma'nāsınadır. *yukālu*

uğriba 'l-farasu 'alā 'l-machūli

1218/014. *ayzan izā faşat ğurratuhu*

[=Atın alınındaki beyazlık dağıldığında *uğribal farasu 'alā 'l-machūli ayzan* denir.]

al-tağrib^u *tef'ıl* vezninde diyār-ı ba'ideye seyr ü sefer kılmak ma'nāsınadır.

yukālu *ğarraba 'l-raculu tağriban izā*

1218/015. *am 'ana fi 'l-bilādi*

[=Diyarından, evinden uzak bir yere sefere çıkmak; ne zaman ki kişi evinden uzaklaşırsa buna *ğarraba 'l-raculu tağriban* denir.]

ve **yukālu** *ğarrabatu 'l-kilābu izā am 'anatu fi talabi 'l-şaydi*

[=Köpek avı aramada uzağa gitse *ğarrabatu 'l-kilabu* denir.]

ve ğā'ib ve nā-bedid olmak ma'nāsınadır. **yukālu** *ğarraba 'l-vahşu*

1218/016. *izā ğāba*

[=Domuz (hinzır) kaybolunca *ğarraba 'l-vahşu* denir.]

ve hātūn beyād çehreli oğlanlar toğurmak ma'nāsınadır. **yukālu** *ğarrabat fulānatu izā atat bibanına bizin*

[=Bir kadın beyaz çocuklar doğurduğunda *ğarrabat filānatu* denir]

ve siyāh çehreli

1218/017. oğlanlar toğurmak ma'nāsına olmağla azdāddan olur. **yukālu** *ğarrabatu 'l-mar'atu izā atat bi-banına sūdin*

[=Kadın siyah çocuk getirdiğinde *ğarrabatu 'l-mar'atu* (kadın) denir. (aynı kelime iki zıt anlam ifade etmiştir)]

* Şārih der ki aşıl

1218/018. *tağrib* iki nev'i birden tevlid eylemek ma'nāsınadır, yoğsa her nev'i 'ala'l-infirād tevlid eylemek ma'nāsına değildir, bu cihetle

1218/019. ma'nā-yı vāhid olmağla dıddiyyete mahall kalmadığı der-kārdır, lākin ma'nā-yı evvelde bināsı izāle için olduğda makāle kalmaz, intihā.

1218/020. Ve tağrib gökden yağan karı ve kırağıyı birikdürüp ekl eylemek ma'nāsındır. **yukālu** ğarraba'l-raculu izā cama'a'l-talca va'l-saķi'a

1218/021. *fa-akalahu*

[=Akşam kara benzer bir şey yağıyor. İkisini bir araya getirip yediğinde ğarraba'l-raculu denir.]

al-mağribān^u mimiñ fethi ve rāniñ kesriyle kī tetniyedir **al-mağribayn** güneş ğurūb eylediği cihettir kī murād *mağrib-i şayfi* ve *mağrib-i*

1218/022. *şitavi* olacağıdır. **al-mağrib**^u *maşriķ* vezninde ism-i mekāndır, güneş ğurūb eyleyecek cihettir kī bağı ta'bir olunur ve ism-i

1218/023. zamān olur kī güneş ğurūb edecek vaķte dēnür. **al-muğayribān** mimiñ đammı ve rāniñ kesriyle bu dađı güneş ğurūb edecek

1218/024. vaķte dēnür, cem'inde *muğayribānāt* dēnür. **yukālu** *lakītihu mağriba'l-şamsi va muğayribānihā va muğayribānātihā ay'ında ğurūbihā*

[=Gün batımında ona rastladım, manasına denir.]

Mü'ellifin Beşā'ir²⁵'de

1218/025. beyāniña göre mağrib ve maşriķ müfred olarak zıkr olunursa murād şark ve ğarb cihetleridir ve eğer tetniye bünyesiyle irād

1218/026. olunursa **al-muğayribayn** murād *şitavi* ve *şayfi* maşriķ ve mağribdir kī *maşriķ-i şitavi* ile maşriķ-i şayfi beynlerinde yüz seksen maşriķ

1218/027. vardır, mağrib dağı bu minvāl üzeredir ve eđer cem'i bünyesiyle zıkr olunursa **al-muğayribūn** her günüñ maşriķ ve mağribi murād olur ve *muğayribān*

1218/028. kelimesi mekbiriniñ ğayrından muşagğarıdır zirā ism-i zamān olan *mağrib* lafzınıñ muşagğarıdır güyā kī *mağribān* lafzından taşğir

²⁵ Müellifin tefsirle ilgili eseri, *Besā'iru zevi't-temyız fi leta'ifi'l-kitābi'l-'aziz*

1218/029. kılınmıştır, cem'inde *muğayribānāt* dēnür, dağāyık ve tevāni ve tevālīt i'tibāriyle ve Hariri²⁶ yigirmi yedinci mağāmēde *elif* ve *nun* ilhākını

1218/030. řevāzzdan 'add eylemişdir. **al-ğarbiyy**^u yā-yı nisbetle şol řecerē dēnür kī güneş ufül eylediği zamānda aña şu 'ā' ve ģarāreti

1218/031. iřābet eyleyeğ ve bir nev'i ģurmā ismidir ve bir cins kırmızı boyaya dēnür ve şol řarāba dēnür kī ateřē göstermeksizin tāze

1218/032. ģurmādan tertib ēderler. **al-ğurūb** *ku'ūd* vezninde ģā'ib ve nā-bedid olmak ma'nāsınadır. **yukālu** *ğaraba'l-nacmu ģurūban mina'l-bābi*

1218/033. 'l-avvali *izā ģāba*

[=Yıldız kaybolduğunda *ğaraba'l-nacmu ģuruban mina'l-bābi'l-avvali* denir. (birinci baktan)]

ve ba'id olmak ma'nāsınadır. **yukālu** *ğaraba'l-raculu izā ba'uda*

[=Adam uzaklaştığında *ğarraba'l-raculu* denir]

ğurrab *sukkar* vezninde řām türābında bir tađıñ

1218/034. ismidir ve *ğarraba* kī *hā* ileğir ol tađıñ yanında vāki' bir şu adıdır *taħfif-i rā* ile de cā' izdir. **al-istağrāb**^u şiddet ve mübālađa

1218/035. vechiyle ģülmek ma'nāsınadır. **yukālu** *istagraba'l-raculu va ustugriba alā binā'i'l-machūli izā bālađa fi'l-zahuki*

[=Adam ģülmede abarttıđı zaman *istagraba'l-raculu va ustugriba alā binā'i'l-machūli* denir.]

a'nkā'ul-muğrib^u

1218/036. *muħsin* vezninde ma'lūmu'l-ism ve mechūlu'l-cism bir kuřuñ ismidir ve *a'nkā'-i muğrib* ve *a'nkā'-i muğribē* dađı cā' izdir, řıfat olađak

1218/037. ve *a'nkā'-i muğrib* dađı cā' izdir, idāfetle ve 'inda'l-ba'd ol bir kuřdur kī tayerānda iğrāb ve ib'ād ēder kī pek dūr u dirāz tayerān ēder

²⁶ Ebū Muhammed Kāsım b. Ali b. Muhammed el-Harîrî (ö.516/1122), Makāmāt yazarı ve din âlimi, TDVİA C. 16, s. 191. İstanbul 1997

- 1218/038. yāhūd kelime-i mezbūre bir ma'nāya dāll olmayan elfāz kabilindendir ta'birāt-ı vāhiye gibi *Şāriḥ der ki İbn-i Kelbî²⁷ rivāyeti üzere ṭā'ir
- 1218/039. mezbūr peygamber ehl-i ress olan Ḥanzalatu bin Şafvān al-Ḥamiri 'alā nebiyyinā ve 'alayhi's-salām zamānında peyda olmuşdur gerdeni be-gāyet
- 1218/040. uzun ve renk ve hilkatı hūb ve 'azim bir kuş idi ve miḥ nām tağda ivā edüp cā-be-cā etrāfa tayerān ve teşādūf eylediği
- 1218/041. tūyūr ve hūşī şayd eder idi bir gün 'ala'l-ade yine pervāz edüp lākin ašlā bir şikāre dest-res olmamağla harāret

[1_219]

- 1219/001. cū' ve şerehinden bir tıfl-ı şağiri ihtitāf eylemekle ašhābı gelüp peygamber-i müşārün-ileyh ḥadretlerine iştikā eddiklerinde bed-du'ā
- 1219/002. etmekle āfet-i semāviye dūcār olup helāk ve nesli munkaṭı' olup vücūdi nā-vücūd olmuşdur gā'ib ve nā-bedid hakkında
- 1219/003. "ṭārat bihi al-a'nkā'" darb-ı meṭel olmuşdur * Mütercim der ki Rebî'ü'l-Ebrār'da zıkr olundığı üzere murğ-ı mezbūr Ḥadret-i Mūsa
- 1219/004. zamānında peyda olup kendisi dişi idi, ba'dehu Ḥadret-i Ḥaḳ celle ve 'alā aña bir erkek dahı halk edüp çift olmağla tenāsül
- 1219/005. peydā ve gitdikçe mütekessir olup Ḥadret-i Mūsa vefātından sonra Necd ve Ḥicāz'a intikāl ve şibyāna ta'arruḍ eylemeğe iştigāl eylemekle peygamberi
- 1219/006. vaḳt olan Ḥālid bin Sinānū'l-'Abbasi ḥadretlerinin nişāne-i nūşābe'-i du'āları olmağın āşiyāne-i 'ademe pervāz eylemişdir gerdeni dirāz
- 1219/007. olduğundan 'ankā' dēnüp tayerānda agraḅ yāhūd şikāri nā-bedid eylediğinden mağrib ile tavşif olunmuşdur ve 'inda'l-ba'd

²⁷ Ebü'l-Münzir Hişam b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el Kelbî el Kufî, Nesep alimi ve tarihçi (ö.204/819?), TDVİA C. 25, s. 204, Ankara 2002

- 1219/008. haḳāyıkı olmayan elfāz ḳabilindendir gūl-i beyābanı ve vefā-i nisvān ve mir'at ebnā-yi zaman gibi ve ol ḳuşā Fārisi'de simūrg ve sireng
- 1219/009. daḳı dērler otuz ḳuşuḳ renginde olduğı-y-'çün Şehnāme'de Firdevsi²⁸
Rüstem'in pederi olan Zāl murğ-ı mezbūruḳ perverdeşidir
- 1219/010. dēyu Tahrir ve 'İkrime²⁹ ḳadretleri ((ṭayran ebābil³⁰)) kerimeşinde ebābili
a 'nḳā'-i muğrib ile tefsir eylemişdir, intihā. *Ve a 'nḳā'-i muğrib* ulu
- 1219/011. dāhiyeḳe ıtlāḳ olunur ve tepeniḳ başına ıtlāḳ olunur ve şol ṭā'ifeḳe yāḳūd
şol 'avratā ıtlāḳ olunur ḳi bilād-ı ba'ideḳe
- 1219/012. gidüp nām ve nişānı belürsüz nā-bedid ola, aşlā eter ve ḳaberi mer'ı ve
mesmū' olmaḳ. **al-muğrab**^u *mukram* vezninde şabāḳ vaḳtineḳ
- 1219/013. dēnür ve muṭlak beyād nesneḳe dēnür yāḳūd şol aḳcıl nesneḳe dēnür ḳi
her bir beyād olan şey kendüden ebyād ola ḳi
- 1219/014. beyādıḳ aḳbaḳ olmuş olur yāḳūd kirpiklerinin dibi aḳ olmaḳla çapar olan
ḳayvāna dēnür. **al-girbīb**^u *ğaymıḳ* kesriyleḳ
- 1219/015. bir nevi'üzüm ismidir ḳi siyāḳ olur; envā'nıḳ a'lā ve elṭafıdır Üā'ifeḳ
maḳşuşdur ve şaḳālını siyāḳla ḳiḳāb eden pır ādemeḳ
- 1219/016. dēnür ve pek siyāḳ olan şey'e vaşf olur te'kid için **yūḳālu** *asvadu*
girbībun ay ḳālikun ay şadıdu 'l-savādi
[=Çok siyah olmak manasına denir.]
cem'ı *ğarābīb*
- 1219/017. gelür ve *ammā ḳavlihi ṭa'ālā* ((*ğarābību sūd^{um}*)) *fāssūdu badalun li'anna*
*tavḳida 'l-alvāni la yataḳaddamu*³¹

²⁸ İran'ın milli destanı Şehname'nin müellifi [ö.411/1020(?)]

²⁹ Sahabi, Ebû Osman İkrime b. Ebî Cehl Amr b. Hişam el-Kureysî el-Mahzûm (ö.13/634), TDVİA C. 22, s. 42 İst. 2000

³⁰ Allah Kur'ân 105/10: Fil Suresi 3. ayet: Ve ersele aleyhim **ṭayran ebābil**. [Saldı da üzerlerine sürü sürü ḳuşlar (Ebābil)] Elmalılı Hamdi YAZIR, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, s. 601

³¹ Allah Kur'ân 35/27: Fatır Suresi 27. ayet: Elem tera enellahe enzele mines semai maa, fe ahraçna bihi semeratim muhtelifen elvanuha ve minel cibali cudedum biduv ve humrum muhtelifun

[=Burada “sud” bedel olmuştur; çünkü renklerde tekid sözcükleri öne geçmez.]

*Şāriḥ dēr kī mü’ellifin zāhir kelāmından elvānıñ

1219/018. ğayrınıñ te’kidi taḳaddüm eylemek münfehim olur; lākin ehl-i

Arabiyye’den aña ḳā’il yoḳdur.* Mütercim dēr kī Beydāvi ğarābīb kelimesi

1219/019. muḍmir olan *sūd* kelimesine şıfat-ı mü’ekkeḳ olup ve zāhir olan *sūd* lafzı muḍmeri müfessir olmaḳ üzere beyān eylemişdir

1219/020. izhār ve idmār i’tibāriyle mütekerrir olmaḳla ziyāde’-i te’kidi müştemil olur. **al-ġurub^u** ḳammeteynle ğarib ma’nāsınadır *yukālu raculun*

1219/021. *ġarbun ay ğaribun*

[=Garib(yabancı) bir adama denir.]

ve *ġurub* bir mevdi’ adıdır. **al-ġarabāt^u** ve **al-ġarābiyy^u** ğaynların fethiyle ve **al-ġurubāt^u** *ḳurubāt* vezninde ve **al-ġurbub^u**

1219/022. *ḳunfuz* vezninde ve **nihyu ġurābⁱⁿ** *nunun* kesriyle birer mevzi’ adıdır **al-ġaribat^u** *acibah* vezninde el degirmenine ḳenür ḳomşular

1219/023. beyninde tedāvül edüp şāhibi ‘indinde ḳarār eylemediği-y-’çün **al-ġārib^u** *rānın* kesriyle deveniñ iki kürekinin mābeynine ḳenür kī

1219/024. yaġırını ta’bir olunur *kāhil* ma’nāsına ‘alā ḳavlin deveniñ örgüçiyile boyunu aralıḳına ḳenür kī ra’y vaḳtinde yularını rākibi oraya

1219/025. ilkā eder, *cem*’i *ġavārib* gelür ism oldığı-y-’çün ve *ḳavluhum ḳabluki* ‘alā *ġāribiki ay izhabī ḳaytu şı’ti* ya’nî ey ḳātün

1219/026. dilediğini yerē git ḳal *fi’l-Nihāyeti va fi-kināyāti’l-talāḳi ḳabluka* ‘alā *ġāribaki ay anta mursalatun muḳlaḳatun ğayru mamsūkatın valā mamsakatun*

1219/027. *bi-’aḳdi’l-niḳāhi*

---

elvanuha ve *ġarabibu sūd*. [= Görmedin mi Allah yukardan bir su indirdi de onunla bir çok meyveler çıkardık; renkleri başka başka, dağlardan da yollar var, beyazlı kırmızı, renkleri muhtelif, hem de kuzgûnî siyahlar] Elmalılı Hamdi YAZIR, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, s. 436

[=El-Nihaye'de boşanmanın kinayeli sözcükleri bölümünde حَبُّكَ عَلَى غَارِبِكَ sözü yani sen başı boşsun bırakılmışsın seni tutan yoktur ve nikah aktiyle de bağlı değilsin anlamındadır.]

lâkin ta'bir-i mezbûr kinâyenin kısm-ı t̄anîsinden olmağla niyyete mevkûfdur nitê kî kütüb-i fîkhiyyede mebsûtdur ve *ğavāribu*

1219/028. 'l-mālu a'ālî'-i emvāc-ı baħrden 'ibāretdir *ğavārib-i ābile* teşbih olunmuştur. **al-ğarāba^{tu}** *karāmā* vezninde kelām-ı gāmıd olup ma'nā-yı

1219/029. murādı ħafıyye olmak ma'nāsına isti'māl olunur. **yuğālu** *ğaruba'l-kalāmu ħarābatan mina'l-babi'l-ħāmisi izā gamuza*

[=Konuşma anlaşılmadığında, kapalı olduğunda *ğaruba'l-kalāmu ħarābatan mina'l-babi'l-ħāmisi* denir. (Beşinci baptan olan *ğaruba* kapalı ve açık olmayan söz anlamında kullanılır.)]

ħafiya'l-muğarribūn

1219/030. *muħaddisūn* vezninde *muğarrib* kelimesinin cem'idir ((inne fi kum muğarribin ³²)) ħadît-i şerifinde vākî' *muğarribin* lafzından Ĥâce-i A'zam nebiyyi

1219/031. ekrem *şallā'llāhu 'alayhi va sallam* ħadretlerine aşhāb-ı kirām sū'āl eylediklerinde ((allazına yaşraku³³ fi himu'l-cinnu³⁴)) 'ibāretiyle beyān buyurdılar

1219/032. vech-i tesmiye anlara 'irķun *ğaribun* dāhil olduğudur yāhūd ba'id nesebden geldiklerine mebnidir * Şāriħ der kî müşāreket-i

1219/033. cinniyeden murād anlara zinā ile emir ve tesvil ve iğrā etmeleriyle evlādları nā-ħalef olduklarıdır. **al-ğaslaba^{tu}** *sin-i mūħmele* ile *dāħracā*

³² [İçinizde mugarreb(ehlinden uzak olan) görünenler var mı?], Ebû Davûd, Süleyman bin el-Eş'as, *Sünen*, C. 5.,s. 334, edeb 107, Çağrı Yay., İst. 1992

³³ Basmada: *taşraku*

³⁴ [Onlar, kendilerine cinlerin iştirak ettiği kimselerdir], Ebû Davûd, Süleyman bin el-Eş'as, *Sünen*, C. 5.,s. 334, edeb 107, Çağrı Yay., İst. 1992

1219/034. vezninde bir kimsenin elinden bir nesneyi ğaşb eder gibi çeküp almak
ma'nāsınadır; gerek cidden ve gerek hezlen olsun **yukālu**

1219/035. *ġaslaba'l-şay'a minhu izā intaza 'ahu minhu kālmuġtaşibi lahu*

[=Gasp eder gibi bir şeyi ondan söküp aldığında *ġaslaba'l-şay'a minhu*
denir.]

al-ġasnaba^{tu} *nunla daħracq* vezninde şuyı şavurup tozutmak

1219/036. ma'nāsınadır. **yukālu** *ġasnaba'l-mā'a ġasnabatan izā tavvarahu*

[= Suyu taşırdığında *ġasnaba'l-mā'a ġasnabatan* denir.]

al-ġaşb^u *ġaşmu* vezninde ve mürādifidir ki zulm ve sitem ve bi-dād
ma'nāsınadır

1219/037. ve bir mevzi 'adıdır. **al-ġaşbiyy^u** esmā' ricālındendir güyā ki *ġaşba*
mensübdür. **al-ġaşarrab^u** 'amallas vezninde arslana dēnür

1219/038. **al-ġuşārib^u** 'ulābiṭ vezninde işlek cery ve māḍi ve miqdām kişiye dēnür

al-ġaşb^u *ġaynıñ fethi ve şād-ı mühmeleniñ*

1219/039. sükünuyla bir nesneyi bir kimseden min-ġayr-ı haq zor ve zulm ile almak
ma'nāsınadır. **yukālu** *ġaşaba'l-şay'a ġaşban mina'l-bābi'l-tāni*

1219/040. *izā aħazahu dulman*

[=Bir şeyi haksız yere aldığı zaman, ikinci baptan *ġaşaba'l-şay'a ġaşban*
mina'l-bābi'l-tāni denir.]

ve bir kimsē üzere bir nesne dımnında ħahr ve ġalebe eylemek ma'nāsınadır
ki ol kimsēye *makhūren* ve *mecebūren* ol

1219/041. nesneyi işletmekden 'ibāretidir. **yukālu** *ġaşaba fulanan 'alā'l-şay'i izā*
ķaharahu

[=Onu yenip ezdiğinde *ġaşaba fulanan 'alā'l-şay'i* denir.]

ve deriniñ tüylerini ve kıllarını dibāġata vad'

[1_220]

1220/001.  tmeksizin ve kiree urup nem-n k yer  defn  tmeksizin z r ile yolup
ditmek ma'n sınadır. **yuk lu**  a aba 'l-cilda iz  az la 'anhu

1220/002.  a 'rahu va barahu natfan va  a ran bil  'atani fi dib gi ve l  igm lin fi
nad  igm lin

[=Deriye i lem yapmadan derinin t y ve kılları kaybolduğunda  a aba 'l-
cilda denir.]

 ayn-ı mu 'ceme il dir. **al- u lub**^u  u lub vezninde silki

1220/003. ve mu tarib end m olan uzun kim ey  den r. **al- a b**^u  aynı fethi ve
d d-ı mu 'cemeni  s k nuyla  k z  den r ve arslana

1220/004. den r ve pek kırmızı nesney  den r  adidu 'l-humrat ma'n sına y h d
pek koyu kırmızı nesney  den r ve ziy deyiyle pek yalçın kayaya

1220/005. den r ve  a bu  ıfat olur  a b n ma'n sına kam  sayazkaru **al- a b**^u
 ab r vezninde bu da ı  k z  ve arslana ıtl k

1220/006. olunur ve t rgin ve hı m-n k olan kim ey  den r m zekker ve m 'enney 
va f olur. **yuk lu** raculun  a bun v  imra 'atun  a bun

[=Sinirli erkek ve kadın manasına denir.]

1220/007. ve pek mu ırr ve h bi  olan yılan  den r ve çirkin y zli bed-ehre n kaya
ıtl k olunur kez lik va f-ı mezk r  zer  olan

1220/008. 'avrata den r. **al- a bat**^u tamra vezninde bu da ı  ulb ve sa t olan yalçın
kayaya den r ve ya lu geyik ve tağ keisini  derisine 

1220/009. den r ve 'Arabların dev  derisinden d zdukleri  alkana den r ve ba' dı
g z n  st kapagında olan hılk  yumrı etceğize

1220/010. den r k  kapakları  i  hey' etinde g rin r ve balık derisine  ve ba ın
derisine  den r ve  k z n boynuzları aralığında olan

1220/011. deriye den r **al- a ab**^u fethateynle ve **al-ma dabat**^u mimi  ve d dın
fethiyle t rilmek ve hı ma gelmek ma'n sınadır. **yuk lu**  a iba 'alayhi

1220/012. *va ġaziba lahu ay ġaziba ‘alā ġayrihi min aclihi ġazban va maġzabatan mina’l-bābi’l-rābi’i izā kāna ħayyan*

[=’’ġađiba ‘alayhi va ġaziba lahu ay ġaziba ‘alā ġayrihi min aclihi ġazban va maġzabatan mina’l-bābi’l-rābi’i’’ mastarı ġazaban va maġzabatan olan dördüncü baptan olan fiil, hayatta iken başkasına onun için kızmak anlamına denir.]

ve **yukālu** ġaziba bihi izā kāna mayyitan

[=Öldüğü zaman ġaziba bihi denir.]

*Mü’ellif

1220/013. gerçi *ka-sami’a* ‘ünvāniyla temtıl eylemiştir; lākin *Beşā’ir*’de ve ümmehāt-ı sâ’irde *farah* vezninde maşūğ olmağla anlara iktidā olundu

1220/014. ve *ġađab* ism olur; taşınılık ma’nāsına **al-ġađib^u** *katif* vezninde ve **al-ġađüb^u** *şabūr* vezninde ve **al-ġiđab^u** *şikası*

1220/015. vezninde ve **al-ġuđubb^u** *utull* vezninde ve **al-ġuđubba^{tu}** *utullā* vezninde ve **al-ġađubba^{tu}** *ġaynıñ fethi* ve *đādıñ đammıyla* ve **al-ġađabba^{tu}**

1220/016. feteĥātla ve işbu dört ahirede dağı *bā-y-ı muvahĥideñiñ* teşdidıyla ve **al-ġađbān^u** *sakrān* vezninde bi-t-ıtabi’ taşın hışm-nāk adamağ

1220/017. dēnür ve zıkr olunan siġaların mü’enneñinde *ġađban* dēnür *sakran* vezninde ve *ġađüb* dēnür müzekkeri gibi ve *ġađbānā* dēnür

1220/018. *hāyla* kıllit üzere ve cem’lerinde *ġiđāb* dēnür; *ġaynıñ* kesriyle ve *ġađābi* dēnür; *nadāmı* vezninde ve bunda *ġaynıñ* đammıyla da

1220/019. cā’izdir * Şārihiñ beyānı üzere belki *ġaynıñ* đammı ekterdir ve *ġađbān sakrān* vezninde Şām’da bir tađıñ adıdır ve *ġađban*

1220/020. *sakran* vezninde Ĥaybari ibnu’l-Ĥusaynu nām kimseniñ feresi ismidir; *Cevheri*³⁵ *Şıĥāh*³⁶’da *ġađbā sakrā* vezninde devē sürisinden

³⁵ Ebū Nasr İsmail b. Hammād el- Cevheri (ö. 400/1009’dan önce), *Tācü’l-luġa* adlı sözlüğüyle tanınan Arap dili âlimi, TDVİA C. 7, s. 459

1220/021. yüz ‘adediñ ismidir ve ‘ilmiyyetle ma‘arife olmağla harf-i ta‘rif ve tenvin dāhīl olmaz dēyu tebt eylemişidi; bu gūne tahriri vehm-i

1220/022. maḥḍdır zirā zīkr eylediği *ğadban şacar-i ğadan* menbetine itlāk olunan ğadaya *ğadyan* lafzından kī yā-y-ı tahtaniyye ileğir muşahḥafdır. Şāriḥ

1220/023. dēr kī takrīr-i mezbūr Cevheri’niñ kelām-ı ḥodı değıldir belki i‘lāmdan Şīgāni ve İbn-i Seyyide ve Zücāci kullarıdır, intihā.

1220/024. Ve *ğidāb ğaynıñ* kesri ve ḍammıyā lūğatdır; göze düşen şey’ e dēnür; toz ve ḥār ve ḥāşāk maḳūlesi kī gözi āzürde eder

1220/025. ve *ğidāb* göze maḥşūş bir ‘illet adıdır kī gözün derisinde ḥādīt olur; ‘alā ḳavlin gözde çıkan çeçek ‘arığasına

1220/026. dēnür ve *minhü. yuḳālu ğadıbat ‘aynahu ka-sami ‘a va ğadıbat ka ‘uniya machūlan va ‘l-tāniyyu ‘l-aktar*

[=Onun gözü çiçek hastalığına tutuldu, manasına denir.]

ve *ğidāb kitāb* vezninde Ḥicāz’da bir mevdi‘

1220/027. adıdır. **al-mağḍaba^{tu}** *maclabā* vezninde bu dahı ḥışm ve ğadab ma‘nāsınadır kī maşdar-ı mīmī olur *Şāriḥ dēr kī *mağḍabā*

1220/028. kelimesi *bā ‘it-i ğadab* olacağ nesneye de itlāk olunur; mubaḥḥale ve mücennebe gibi kī buḥl ve cūbne bā ‘it olacağ nesnelere

1220/029. ‘ibāretür.**al-iğḍāb^u** *hemzenıñ* kesriyle bir kimseyi ğadaba getürmek ma‘nāsınadır. **al-tağadḍub^u** *tafa ‘ul* vezninde ğadab

1220/030. peydā eylemek ma‘nāsınadır. **yuḳālu ağzabahu ğayruhu fatağadḍaba**

[=Başkası onu kızdırdı, o da ona kızdı]

al-muğāḍaba^{tu} *muḳārabā* vezninde murāgame ma‘nāsınadır kī biri birine rağm eylemekden

³⁶ Tam adı *Tācü’l-luğa ve Şīḥaḥu’l-‘Arabiyye*, daha çok *Şīḥaḥu’l-luğa*, kısaca *eş-Şīḥaḥ* olarak bilinen sadece sahih kelimeleri ihtiva eden Arapça sözlük, TDVİA C. 39, s. 356

1220/031. 'ibāretidir kī 'avām-ı Türki'de körlük eylemek ta'bir olunur; yek-digeri iğdāb edecek mu'āmelēden 'ibāretidir. **taḳūlu** ḡāḍabtuhu

1220/032. ay raḡamtuhu

[=Ondan uzak durmak, onu terk etmek, karşılıklı kızmak anlamına dersin.]

ve muḡāḍabā biri birine ḡıṣm ve ḡaḍab eylemek ma'nāsınadır. **taḳūlu** ḡaḍabtu fulānan ay aḡḍabtuhu va aḡḍabani

[=Ben onu kızdırdım, o da beni kızdırdı, manasına dersin.]

al-āḡḍab^u

1220/033. aḡrab vezninde ālet-i tenāsül ile uyuluḡ mābeyni olan 'uḍvaḡ dēnür . **al-ḡuḍābiyy^u** ḡurābiyyu vezninde ṣol kimesneye dēnür kī

1220/034. ülfet ve mu'āşeretinde hem hilāf ve münākeretinde keder ve elem olaḡ; ḡüyā kī ḡöze düşen ḡār ve ḡāşāk maḡūleşine mensūbdur; ḡafiiye

1220/035. olmayā kī mü'ellif Beşā'ir'de ḡaḍab ile ḡayzı bu vechile fark eylemişdir kī ḡaḍab intikām irādeşine mebnî dem-i ḡalbiḡ ṭeverān

1220/036. eylemesinden 'ibāretidir ve ḡayz 'alā ḡavlin ḡaḍabın eşeddine ve 'alā re'y sūret ve ḡiddetine itlāk olunur kī ṭeverān dem-i ḡalbden

1220/037. neş'et eden ḡarāretten 'ibāretidir **al-ḡaḍrab^u** ca'far vezninde ve **al-ḡuḍārib^u** ḡuṣārib vezninde otlu şulu murḡ-zār

1220/038. ve çemen-zār yerē dēnür **yūḡālu** makānun ḡaḍrabun va ḡuḍarbun ay kasīru 'l-nabti va 'l-māi

[=Bir yerin çokça suya ve bitkiye sahip olması manasına denir.]

al-ḡaṭrab^u ḡaynıḡ fethi ve kesri ve ṭā-i

1220/039. mühmelēniḡ sūkūnuyla e'imme-i luḡatdan kurā' rivāyeti üzere engerek yılanına dēnür ef'ā gibi ve benim 'indimde işbu ḡaṭrab

1220/040. lafzı 'aḡrabdan kī 'ayn-ı mühmelē ve zā-y-ı mu'cemē ileḡdir muşahḡafdır niteḡ kī zikr olundu * Şāriḡ der kī 'indiyye ile luḡat ṭābit

1220/041. olmaz ‘alā’l-ḥuṣūṣ kī i‘lām-ı mevṭūḳadan olan kurā‘ rivāyetine e’imme-i luḡatıñ birinden naḳl ve beyānla müşādemeden

[1_221]

1221/001. lāzımdır. **al-ḡalb^u** ḡaynıñ fethi ve *lām*ıñ sükūnuyla ve **al-ḡalab^u** fethateynle ve **al-ḡalaba^{tu}** feteḡatla ve **al-maḡlaba^{tu}** ve **al-maḡlab^u** *mim*lerin

1221/002. ve *lām*ların fethiyle ve **al-ḡulubbā** *kufurrā* vezninde ve **al-ḡilibbā** *zimikkā* vezninde ve **al-ḡulubba^{tu}** ḡammeteynle ve *bān*ıñ teṣḡidiyle ve **al-ḡalubba^{tu}** ḡaynıñ

1221/003. fethi ve *lām*ıñ ḡammı ve *bān*ıñ teṣḡidiyle ve **al-ḡalābiya^{tu}** *zulābiya* vezninde maṣḡdarlardır, bir kimsē üzerine yakın olmak ma‘nāsınadır kī

1221/004. zor ve kuvvetle ve tāb ve ḳudretle anı maḡḡūr eylemekden ‘ibāretir.

yuḡālu ḡalabahu va ḡalaba ‘alayhi mina’l-bābi’l-tāni’izā ḳaharahu

[=İkinci baptan olan fiil, yendiğinde, üstünlük kazandığında *ḡalabahu va ḡalaba ‘alayhi mina’l-bābi’l-tāni* denir.]

ve bundan

1221/005. ism *ḡalab* ve *ḡalaba* kelimeleleridir niṡe kī maṣḡdar daḡı olurlar yakınlık ḡāletine dēnür. **al-muḡallab^u** *mu’azzam* vezninde kerrāt ve merrātla

1221/006. maḡlūb olan ya‘ni maḡlūb olmak ‘ādeti gibi bir ma‘nā olan kiṣiye dēnür ve ṣol kimesneye dēnür kī mücādili olan ḳarn

1221/007. ve hem-tāları üzere ḡalebeṣiyle ḡükm olunmuş ola bu cihetle aḡḡāddan olur. **yuḡālu** *raculun muḡallabun ay maḡlūbun marrāran*

[=Defalarca yenilen adam manasına denir.]

ve **yuḡālu**

1221/008. *ṣā’irun maḡlabun ay maḡkūmun lahu bi’l-ḡalabati ‘alā ḳavlihi*

[=Sözünün üstünlüğüne ḡüküm verilmiş ṣair anlamına denir.]

ve *muğallab* 'İcliyy kabîleşinden bir şâ'iriñ laqabıdır. **al-ğalab**^u fethateynle bir kimsę yoğun

1221/009. boyunlu olmak ma'nāsınadır. **yukālu** *ğaliba'l-raculu galban mina'l-bābi'l-rābi'i iza galuzā 'unukuhu*

[= Dördüncü baptan olan bu fiil, boynunu kalınlaştıran adama *ğaliba'l-raculu galban mina'l-bābi'l-rābi'i* denir.]

al-ğalbā^u *şahrā'* vezninde eşcārı gür

1221/010. ve sıkı ve koruluk olan bağçeye ıtlāk olunur. **yukālu** *hadikatun ğalbā'u ay mutakātifatun*

[=Sık ve pek yüksek bahçeye denir.]

ve pek büend ve 'azim olan tepę ve bayır

1221/011. ma'kūleşine ıtlāk olunur güyā kî büend ve 'azim olup etrāfına müşerref ve müsta'li olmağla ğalibiyyet şıfatıyla muttaşif

1221/012. olmuş olur, meselā **yukālu** *hadabatun ğabā'u ay muşrifatun 'azimatun va 'izzat*

[=İzzet ve korunaklı büyük balkona denir.]

ve menā'at şāhibi kabîleşe ıtlāk olunur ve *ğalbā'*

1221/013. hāşşaten bir cemā'at pederidir kî hāliyen *taglib* dënmele ma'rūfdur; *tāniñ* fethi ve *lāmıñ* kesriyle Tağlib bin Vā'il bin Kāsıf olacağıdır

1221/014. nisbetinde *taglibiyyu* dënür; yā-yı nisbetle kesretiniñ tetābu'undan, istihāş mebnî *lāmı* meftūh kılınmışdır ve *ğalbā'* ıtlākı, kabîleşine

1221/015. nazar ileđir *Şārih dër kî kabîleş-i mezbūre halkı müşrik olmağla Fārūk-ı Á'zam³⁷ *rađiya'llāhu 'anhu* hadretleri mersūmlar

1221/016. üzere đarb-ı cizye eylemek murād eyledikde cizye nāmıyle nesne vermekden 'ār eylemeleriyle zekāt ismiyle mađrūbuñ da'finı

---

³⁷ Hz. Ömer (r.a.)

- 1221/017. edā eylemek bābında niyāz ve ol vech-ile müşālahā-perdāz olunmuştur, *intihā*. Ve ‘Arabların mü’enneṭ ‘ibāretiyle Tağlib binti Vā’il kulları
- 1221/018. kabîle olmak te’vil ve i’tibārına mebnidir nitē kī Temīm bintu Murr dēdikleri daḥī kabîle ma’nāsına manzūrdur. **al-muğlavliba^{tu}**
- 1221/019. ism-i fā’il ‘ünvānıyla bu daḥī koruluk bağçeye itlāk olunur. **yukālu** *hadīkatun mağlūlabatun ay mutakāṭifatun*
[=Sık ve gür bahçeye denir.]
al-tağallub^u tafa ‘‘ul
- 1221/020. vezninde yeğlilik vechiyle tasalluṭ ve istilā eylemek ma’nāsındır kī istilā’ vech-i ḥaḳ üzere olmayā **yukālu tağallaba ‘alā baladi kazā**
- 1221/021. *ay istavli ‘alayhi kaḥran*
[=Falanca şehri zorla ele geçirdi, zorla istila etti, manasına denir.]
al-ağlab^u agrab vezninde arslana itlāk olunur ve *ağlab* Azd ve Kelb ve ‘İcl kabîlelerinden
- 1221/022. üç nefer şā’ir-i meşhūr laḳablarıdır. **yağlib^u yadrib** vezninde esāmindedir, Yağlib bin Kulayb muḥaḍremindedir. **ğalbūn^u**
- 1221/023. *ḥamdūn* vezninde ve **ğalb^u** ve **ğalāb^u saḥāb** vezninde **ğallāb^u kattān** vezninde ve **ğulayb^u zubayr** vezninde esāmî-yi
- 1221/024. ricāldendir. **ğalāb^u kaṭām** vezninde bir ḥātūn adıdır. **ğalib^u sālīb** vezninde Mısır’dan öteçde bir mevdi’ adıdır.
- 1221/025. **al-muğlanbî** *muslanḳi* vezninde kī *ağlanbā’* kelimesinden ism-i fā’ildir dā’imā saña şerr-gir olup **ğalib** ve ‘ālî ve müstevli olan kişiye
- 1221/026. dēnür. **ğunab^u nunla şurad** vezninde tāze ve dil-ber-i nev-civānların avurdları ortasında olan dā’ireciklere dēnür kī şu‘arā çāh-ı
- 1221/027. zenaḥdān ta’bir ederler āşüfte-gönüller ḥufreşidir, müfredi *gunbaḳdır*; *ğayn*ın ḍammi ve *nunun* sükūnuyla * yār-i çāh-ı zıḳnem ‘ayn-ı vefādır

1221/028. d̄er iſe * ſaķın ey ‘aſķ-ı biĉare inanma ĉeņedir * **al-ġanb^u** ġaynıñ fethi ve *nunun* s̄uk̄unuyla ġanimet-i keṭireye d̄en̄ur

1221/029. **yuk̄ālu** *nāla* ‘anban ay ġanimatān kaṭiratan

[=Birĉok ġanimet elde etti, manasına denir.]

al-ġundūb^u *uslūb* vezninde ve **al-ġunduba^{tu}** ġaynıñ ve *dalıñ* ḍammıyla ħulķūmunıñ eṭrāfinda

1221/030. olan pekĉe balıķ etceġizine d̄en̄ur. **al-ġundubatān^u** tetniye b̄unȳesiyle boġazda dilin dibinde vāķi‘ iki ṭaraflu ‘uķdeye ya‘n̄i

1221/031. yumrıĉa etceġizlere d̄en̄ur; ‘alā ḳavlin k̄uĉuk dili ihāṭa eden iki etceġize yāḥūd nekefetinde ya‘n̄i ȳuz̄un̄ iki ṭarafında

1221/032. ſaķāl nihāyet buldıġı yerden ḳulaġa varınĉa kemiklerin̄ üzerinde olan bez gibi iki yumrıĉa etceġize d̄en̄ur ve *ġundubanıñ* cem‘i

1221/033. *ġunādib* gel̄ur **al-ġayhab^u** yā-yı taḥṭaniyye ile *ſayķal* vezninde ḳaranulıķ zulmet ma‘nāsınadır ve pek siyāh atā ve be-ġāyet mazlum ve ḳarañu

1221/034. olan ġeĉeye itlāk olunur. **yuk̄ālu** *farasun ġayhabun va laylun ġayhabun izā iſṭadda savādu humā*

[=Atın siyahlıġı fazlalaſtıġında “*farasun ġayhabun*” ve gecenin karanlıġı fazlalaſtıġında “*laylun ġayhabun*” denir.]

ve her nesneḍen bi-ḥaber ve ġāfil kimesneye

1221/035. ‘alā ḳavlin ṭaķil ve nā-tırāſ ve perveriſ ve idrāk ve iz‘āndan bi-behreye yāḥūd k̄und-zihin ve belid ve nādān ve bi-vāye-i eṭer-i ‘irfān

1221/036. olan ſaḥſā itlāk olunur. **yuk̄ālu** *vacadat fulanan ġayhaban ay ġafilan av taķilan*

[=Birini ġafil veya aġır , ham ve ahmakĉa bulmak manasına denir.]

ve ḥamāilide ve pek ȳun̄lü keṭiru‘ſ-sūf olan

1221/037. keĉeye ve kilime itlāk olunur. **al-ġayhabān^u** *elif* ve *nunla* bu daḥı zulmet ma‘nāsınadır ve bu tetniye deġildir ve *ġayhabān* ḳarına d̄en̄ur

1221/038. *baṭn* ma'nāsınā **al-ig̃tihāb^u** *ifti 'āl* vezninde karanlıqda gezüp yürimek ya bir yerē gitmek ma'nāsınadır. **yukālu** *ig̃tahaba 'l-raculu*

1221/039. *izā sāra fi 'l-ğayhabi*

[=Adam zifiri karanlık yürüdüğünde *ig̃tahaba 'l-raculu* denir]

al-ğayhaba^{tu} *hāyla ḥin-i muḥārebede* 'askerin na'ra ve ḥurūṣ ve gıriv ve feryādlarına dēnür. **al-ğihibbā** *zimikkā*

1221/040. vezninde ve *elifin* meddiyle *ğihibbā'* daḥı lûgatdır; yiğitlik ve civānlık evveline ıtlāk olunur, *unfuvān-ı şabāb* ma'nāsınā aḥvāl-ı 'ālemden

1221/041. gāfil ve bi-ḥaber oldığı-y-'çün **takūlu** *rā'ayahu fi-ğahbi 'l-şabāb va ğihibbā'uhu ay avvalah*

[=Gençliğin başında, gençliğin ilk yıllarında onu gördüm, manasına denir.]

al-ğahb^u *ta 'b* vezninde gāflet ve nisyān

[1_222]

1222/001. ma'nāsınadır. **yukālu** *ğahiba 'anhu ğahban mina 'l-bābi 'l-rābi 'i izā ğafala 'anhun va nasiyahu*

[=Dördüncü baptan olan fiil, ondan gāfil olduğunda ve onu unuttuğunda *ğahiba 'anhu ğahban mina 'l-bābi 'l-rābi 'i* denir.]

ve nesye ve **yukālu** *aşāba şaydan ğahban ay aşābahu ğaflatan*

1222/002. *bilā ta 'ammudin*

[=Avı istemeyerek, kasıtsız olarak yakaladı manasına denir.]

al-ğayb^u *rayb* vezninde şekk ve gümān ma'nāsınā ismdir kī bir ḥuşūşda iki taraf şübḥede müsāvi olmağdan

1222/003. 'ibāretdir *cem 'i ğiyābun* gelür ve *ğuyūb* gelür **takūlu** *aḥzanì minhu ğayba ay şakka*

[=Onun hakkında şek ve şüpheyeye düştüm manasına denir.]

ve *ğayb* belürsüz gā'ib ve nā-bedid olan şey'e dēnür

- 1222/004. **yukālu** *sami 'tu şavtan min varā 'i 'l-ğaybi va huva kullu mā ġāba 'anka*
 [= Gaybdan bir ses duydum (Burada *ğayb* kişiye gizli olan her şey) manasına denir.]
 * Şāriḥ dēr kī güyā maşdar bi-ma 'nā fā 'ildir yāḥūd aşlı *ğayb*dır
- 1222/005. *fay 'il* vezninde ba 'dehu taḥfif olunmuşdur *meyyit* ve *kayyil* kelimelerinde olduğu gibi ve *ğayb* yüksek tepeler ve bayırlar aralığında olan
- 1222/006. oturaklı düzce yerē ıtlāk olunur ve *ğayb* maşdar olur belürsüz ġā 'ib ve nā-bedid olmak ma 'nāsınā **al-ğayba^{tu}** *ğaynıḡ* fethiyle
- 1222/007. ve **al-ğiyāb^u** *kitāb* vezninde ve **al-ğaybūba^{tu}** *şay 'ū 'q* vezninde ve **al-ğuyūb^u** ve **al-ğuyūba^{tu}** *ğayn*ların ḡammıyla ve **al-mağāb^u**
- 1222/008. ve **al-mağib^u** *mim*lerin fethiyle bunlar da maşdarlardır; ġā 'ib ve nā-bedid olmak ma 'nāsınā **yukālu** *ğāba 'l-şay 'u yağibu izā batana*
 [=Bir şey kaybolduğunda, yani gizlendiğinde *ğāba 'l-şay 'u yağibu* denir.]
al-ğiyāba^{tu}
- 1222/009. *ğaynıḡ* kesriyle ve **al-ğuyūba^{tu}** *ğaynıḡ* ḡammıyla ve **al-ğayāb^u** *saḥāb* vezninde ve **al-ğiyāb^u** *kitāb* vezninde ve **al-ğiyāba^{tu}** *ğaynıḡ*
- 1222/010. kesriyle bir nesne āḥar bir nesne içre ġā 'ib olmak ma 'nāsınadır; fercde zekeriḡ ġā 'ib olması gibi. **yukālu** *ğāba 'l-şay 'u fi 'l-şay 'i ġiyābatan*
- 1222/011. *va ġuyūbatan va ġiyāban va ġiyābatan izā batana fihi*
 [=Mastarlarıyla verilen bu bölümde, bir şey bir şey içine girdiğinde, onda kaybolduğunda *ğāba 'l-şay 'u fi 'l-şay 'i ġiyābatan va ġuyūbatan va ġiyāban va ġiyābatan* denir.]
 ve *ğayba* *ğaynıḡ* fethiyle bir kimşeyi eḡşesinden istimā ' eyledik de mağmūm ve münfa 'il
- 1222/012. olaçağı mesāvi ile zıkr eylemek vechi üzere ta 'yib ve ta 'yir eylemek ma 'nāsınadır; eğer söylediği söz vāki ' işe ġiybet

1222/013. olur ve illā bühtān olur. **yukālu** *gābahu* *gaybatan izā* 'ābahu va *zakarahu*
bimā fihī min as-sū'i

[=Onu ayıpladığında gıybetini ettiğinde ve ondan söz ederken kötü şeylerinden söz ettiğinde *gābahu* *gaybatan* denir.]

al-ğiyba^{tu} *ğaymıñ* kesriyle *zıkr* olunan ma'nādan

1222/014. fi'le'dir ya'nī binā'-ı nev'dir ḥasenē ve *kaḃiḥādan* e'ammdır lākin
Mişbāḥ³⁸da *ğiyabq* kesr-ile ism olmak üzere mersūmdur

1222/015. ve ānifen beyān olunduğı üzere *kaḃḥiyyāt* ve *mesāvīye* maḥşūşdur ki 'an
ğaybi zıkrī bi'l-sū'

[=Yanında olmayan kişinin kötü durumunu konuşmak]

olacaktır **al-ğuyyab^u**

1222/016. *sukkar* vezninde ve **al-ğuyyāb^u** *rummān* vezninde ve **al-ğayab^u**
fethateynle cem'-i ism-i fā' illerdir *gā'ibūn* ma'nāsına ki *gā'ibiñ* cem'idir

1222/017. **yukālu** *kaḃmun* *ğuyyabun* va *ğuyyābun* va *ğayabun* ay *gā'ibūna*

[= Kayıp millete (sıfat tamlamasının değişik şekilleri) denir.]

* Şāriḥ dēr ki şığā-i aḥirē ism-i cem'dir; yā'-i mütēḥarrık olup mā-kaḃli

1222/018. meftūḥ iken elife *kaḃ* olunmadığı aşlā delālet eylemesi içündür; *şayd*
kelimesine teşbih olunmuşdur ki maşdardır; ba'ir-i

1222/019. aşıdden me'ḥūzdur ve maşdarda *kaḃ* olunmadığı aşlā delālet eylemek
içündür ve gerçē *ğayb* cem' ve *şayd* maşdardır

1222/020. lākin cā'izdir ki *ğayab* ile de maşdar niyyet oluna lākin *Nihāye*'de *ğayab*
cem'i *gā'ib* olmak üzere mersūmdur; ḥadem ve ḥādim gibi

1222/021. ve asid şol deveye dēnür ki bir 'illet sebebiyle başını bir tarafā tahriķe
muḳtedir olmağa, intihā. **al-ğāba^{tu}** *tābq* vezninde *çuḳur*

³⁸ *el-Misbāḥ*, Mutarrizî'nin (ö.610/1213) Arap gramerine dair eseri, TDVİA C. 30, s. 177

1222/022. ve obruk ve isik yerē dēnür ve hedde ma'nāsınā maḥall ḡayb oldığı-y-'çün ve cemā'at-i insāniye iṭlāk olunur ve bunların

1222/023. aşılları ḡayabā ile muḡadderdir; fetehātla ve uzun mızrāḡa 'alā ḡavlin ḡargısı ḡizrān gibi laṭif ve nāzik olmaḡla rüzḡār

1222/024. ṭoḡındıḡça meyelān ve ıḡtırāb üzere olanına iṭlāk olunur; *Esās*'ın beyānına göre ḡābā remmāh-ı keṭireye iṭlāk olunur ki

1222/025. ṣecere-i mülteffeye teṣbih olunmuṣdur; *taḡūlu atavnā fi ḡābati ay fi-ramāḡin kaṭiratin kal-ṣacarati'l-multaffati*

[=Bize, birbirine sarmalanmıṣ aḡaçlar gibi çokça mızraklarla geldiler, manasına dersin.]

ve ḡābā bük ta'bir olunan ṣıḡı

1222/026. ormanā iṭlāk olunur; ekteri arslan yataḡı olur; 'Arablar yavuz arslanı ḡābāya muḡāf edüp *layt-i ḡābā* derler anda

1222/027. neṣ'et eden arslanlar çöl arslanlarından tünd ve ṣedid oldığı-y-'çün *yūḡālu kā'annahu layṭun ḡābatun va luyūtun ḡābun ay acamatun*

[=Sanki orman aslanı veya orman aslanlarına denir.]

ve ḡābā Ḥicāz'dā

1222/028. bir mevḡi'adıdır. **al-ḡayāba^u** *saḡāb* vezninde muṭlakā bir şey'i setr ve nihān eden şey'e dēnür. *yūḡālu ḡayābatu'l-ṣay'i ay mā sataraka minhu*

[= Seni ondan gizleyen şeye denir.]

1222/029. anı-'çün ḡuyunıḡ dibine ḡayābā iṭlāk olunur ve *minḡū ḡavlihi ta'ālā* ((va'al-ḡūhu fi ḡayābati'l-cubbi³⁹)) ay ḡa'rahu **ḡayābu'l-ṣacar^u**

1222/030. *saḡābu'l-seḡer* vezninde ve yānıḡ teṣdidile cā'izdir; aḡacıḡ kökünden yer altında nufüz eden ṭamarlara iṭlāk olunur. **al-iḡṭiyāb^u**

³⁹ Allah Kur'an 12/10: Yusuf Suresi 10. ayet: Kale kailum minhum la taktulu yusufe ve *elkuhu fi ḡayabetil cubbi* yeltekithu ba'dus seyyarati in kuntum failin. [=İçlerinden biri, "Yûsuf'u öldürmeyin de onu bir kuyunun dibine bırakın ki geçen kervanlardan biri onu bulup alsın. Eğer yaparsanız böyle yapın" dedi.] Elmalılı Hamdi YAZIR, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, s.235

1222/031. *ifti 'āl* vezninde bir kimsenin enşesinden mesāvi ve kubbhiyyātına dā'ir faşıl eylemek ma'nāsınadır kī ğıybet eylemek ta'bir olunur.

1222/032. **yuḳālu** *ıġtābahu ıġtiyāban bima'nì ġabahu*

[=Onun ġıybetini etti, manasına denir.]

al-muġib^u *mucib* vezninde ve **muġiba^{tu}** *hāyla* ve **muġyib^u** *muḥsin* vezninde ħocaşı ġā'ib

1222/033. ve nā-bedid olmuş ḥātūna dēnür. **yuḳālu** *imra'atun muġibun va muġibatun va muġyibun ay ġāba zavcuḥā*

[=Kocasını kaybeden kadına denir.]

al-taġayyub^u *tafa'ul* vezninde bir kimesne

1222/034. kendi i'māl fi'liyle ġā'ib ve nā-bedid olmak ma'nāsınadır. **taḳūlu** *fulān taġību 'annā izā ġāba va lā-yacūzu taġayyabanì illā fi ḍarūrati şi'rin*

[=Birinin bir kişiden kaybolmasına, ona görünmemesine denir. (İkinci şekilde kullanım ancak şiiirlerde zaruret halinde olur.)]

1222/035. **al-ġā'ib^u** *ḥādır* vezninde belürsüz nihān ve nā-bedid olan nesne de ismdir, *kāhil* kelimesi gibi kī yağırınının ismidir. **yuḳālu** *vacada*

1222/036. *ġā'ibahu ay mā ġāba 'anhu*

[=Kaybettiğini buldu, manasına denir.]

* Şāriḥ dēr kī fi'l-aşl ism-i fā'il olup ba'dehu muṭlaḳ ġā'ib olan nesne de ism olmuşdur.

[1_315]

1315/027. **faslu'l-ġayni'l-mu'camati al-ġatt^u**

1315/028. *ġaymın* fethi ve *tānın* teşdidıyla bir kimseye bir mādde ile zaḥmet vērüp rencide ħılmaḳ ma'nāsınadır. **yuḳālu** *ġattahu bi'l-amri ġattan mina'l-bābi'l-*

1315/029. *avvali izā kaddahu*

[= Birinci baptan olan fiil, onu bir işe teşvik ettiğinde *ğattahu bi'l-amri ğattan mina'l-bābi'l-avvali* denir.]

ve bir kimseyi şuya taldırma ma'nāsınadır. **yukālu** *ğattahu fi'l-mā'i izā ğaṭṭahu*

[=Onu suya batırıldığında, daldırıldığında *ğattahu fi'l-mā'i* denir.]

ve elini yāhūd yeṇini ağza tutmak

1315/030. ma' nāsınadır. **yukālu** *ğatta'l-ḍahika izā aḥfāhu*

[=Gizli güldüğünde *ğatta'l-ḍahika* denir.]

ve söz ile bir kimseyi ifhām ve iskāt eylemek

1315/031. ma' nāsınadır. **yukālu** *ğattahu bi'l-kalāmi izā bakkatahu*

[=Onu sözle ağlattığında *ğattahu bi'l-kalāmi* denir.]

ve kabı ağzdan ayırmayarak şuyı pey-der-pey yudum yudum içmek ma' nāsınadır. **yukālu**

1315/032. *ğatta'l-mā'a izā şariba car'an ba'da car'in min ğayri ibānati'l-inā'i 'an fihi*

[=Kabı ağzından ayırmadan suyu peş peşe yudumlarla içtiğinde *ğatta'l-mā'a* denir.]

ve bir kimseyi mağmūm ve ğuşşā-nāk eylemek ma' nāsınadır.

1315/033. **yukālu** *ğattahu izā ğammahu va akrabahu*

[=Onu kederlendirip hüzünlendirdiğinde *ğattahu* denir.]

ve bir adamı buṇaldup boğmak ma' nāsınadır. **yukālu** *ğattahu izā ḥanaḳahu*

[=Onu boğduğunda *ğattahu* denir.]

ve dābbeyi biri öte bi-fāşıla

1315/034. seğirtmekle yorup dermānde eylemek ma' nāsınadır. **yukālu** *ğatta'l-dābbata şavṭan av şavṭayni izā at'abahā fi rakḍihā*

[= Hayvanı koştururken onu yorduğunda, yorgun düşürdüğünde *ğatta`l-dābbata şavṭan av şavṭayni* denir.]

ve ba`dı şey`i

1315/035. ba`dı şey`e tābi` ve tāli kılmak ma`nāsınadır. **yukālu** *ğatta`l-şay`ul-şay`a izā atba`a ba`dahū ba`dan*

[=Bir şey peş peşe birbirini takip ettiğinde *ğatta`l-şay`ul-şay`a* denir.]

al-ğal^{tu} *ğayniḡ fethi ve lāmniḡ*

1315/036. sükūnuyla `aḡd olunan pazarlığı bozmak iḡālē ma`nāsınadır. **yukālu** *ğalata`l-bay`a avi`ş-şarā ḡalatan mina`l-bābi`l-avvali izā aḡālahu*

[= Birinci baptan olan fiil, alışta ve satışta aldığı fiyata sattığında *ğalata`l-bay`a avi`ş-şarā ḡalatan mina`l-bābi`l-avvali* denir.]

1315/037. **al-ğalat^{tu}** fethateynle yanlış hesāb eylemek *ğalaṭ* ma`nāsınadır, `alā kavlin *ğalat* hesābdā *ğalaṭ* sözde olan yanlışlığa

1315/038. maḡşūşdur. **yukālu** *ğalita fi`l-ḡisābi ḡaltan mina`l-bābi`l-rābi`i va ḡalaṭun fi`l-ḡavli*

[=Dördüncü baptan olan fiil, hesapta ve sözde hata yapmak manasına denir.]

*Şāriḡ dēr kī evceh olan *ğalaṭ ṭā-y-ıla*

1315/039. e`ammdir ve *tā-y-ıla ḡalat* hesābā maḡşūşdur. **al-aḡlantā`** *asrandā`* vezninde bir kimseye şetm ve ḡarb ve ḡahr ile ḡavāle

1315/040. ve şerr-gir ve müstevli olmak ma`nāsınadır. **yukālu** *aḡlanta fulānun`alayhi izā`alāhu bi`l-şatmi va`l-ḡarbi va`l-ḡahri*

[= Birini küfür, dayak ve yenmek suretiyle ona üstünlük kazanmasına *aḡlanta fulānun`alayhi* denir.]

al-ğalta^{tu} *faltā*

1315/041. vezninde geçeniḡ evvelineḡ dēnür. **al-ğulta^{tu}** *cur`q* vezninde *ğalat* lafzından ismdir, yanlışlık ma`nāsınadır. **yukālu** *bihi ḡaltatun ay ḡalatun*

[=Alış verişi fesh etmek manasına denir.]

[1_316]

1316/001. **al-iğtilā^{tu}** *ifti 'āl* vezninde ve **al-tağalla^{tu}** *tafa 'ul* vezninde bir kimsęyi ğafletle tutmak ma'nāsınadır. **yuğālu** *ığtalatahu va tağallatahu*

1316/002. *izā ağazahu 'alā ğirratin*

[=Ansızın ve hazırlıksız onu yakaladığında *ığtalatahu va tağallatahu* denir.]

al-ğamat^u *samat* vezninde ta'ām-ı takil olup yüreği başmaqla mi'deyi bulandırıp şāhibini sarhoş

1316/003. gibi şüride-dimāğ eylemek ma'nāsınadır. **yuğālu** *ğamatahu 'l-ta 'āmu*

ğamtan mina 'l-bābi 'l-tāni izā takula 'alā kalbihi faşayyarahu kā 'l-sakrāni

[=İkinci baptan olan fiil, yemeğin kalbine ağır gelmesine ve onu sarhoşmuş gibi yapmasına *ğamatahu 'l-ta 'āmu ğamtan mina 'l-bābi 'l-tāni* denir.]

ve şuya

1316/004. taldırmağ ma'nāsınadır. **yuğālu** *ğamatahu fi 'l-mā 'i izā ğattahu*

[=Onu suya batırduğında *ğamatahu fi 'l-mā 'i* denir.]

ve bir nesneyi örtüp bürimek ma'nāsınadır. **yuğālu** *ğamata 'l-şay 'a izā ğattahu*

[=Bir şeyi örttüğünde *ğamata 'l-şay 'a* denir.]

1316/005. ve şu içerken teneffüs için başını yukarı tutmağ ma'nāsınadır. **yuğālu**

ğamata nafasan izā rafā 'a ra 'sahu 'inda 'l-şurbi

[=Su içerken başını kaldırıp nefes almasına *ğamata nafasan* denir.]

ve bu mecāzdir

1316/006. güyā kî şolugını şu ile tağti' e eder. **al-ğamat^u** fethateynle takil ta'ām yüreği başmaqla şāhibi sarhoş gibi bulanmağ

1316/007. ma'nāsınadır. **yuğālu** *ğamata 'l-raculu ğamtan mina 'l-bābi 'l-rābi 'i 'l-ta 'āmu 'alā kalbihi fa-şāra kā 'l-sakrāni*

[=Dördüncü bapın olan fiil, yemeğin kalbine ağırlık yapıp sarhoşmuş gibi bir duruma gelmesine denir.]

[1_427]

1427/007. **faslu'l-ğayni'l-mu'camati al-ğabc^u** *ğaynıñ fethi ve bānıñ sükūnuyla şuyı birden içmeyüp nefes be-nefes*

1427/008. içmek ma'nāsınadır **yukālu** *ğabaca'l-mā'a ğacban mina'l-bābi'l-rābi'i izā cari'ahu*

[=Dördüncü bapın olup, suyu yudum yudum içtiğinde *ğabaca'l-mā'a ğacban mina'l-bābi'l-rābi'i* denir.]

al-ğubca^{tu} *ğaynıñ dammıyla cur'a vezninde ve mürādifidir kî*

1427/009. bir yudum şuyā dēnür **al-ğaslac^u** *sinle ca'far vezninde benc-i esved ismidir kî bāk tohumı dedikleri dāneñiñ siyāh nev'idir ve iki*

1427/010. emr u huşuş beyninde mutavassıt olan emr u huşuşā dēnür ve tatsız bimeze ta'ām ve şarāba dēnür **al-ğasallac^u** *'amallas vezninde*

1427/011. bu dağı bimeze ve tatsız ta'ām ve şarāba dēnür. **taqūlu** *a't'amanā ğasallacan va ğasallacan ay mā lā ta'āmun lahu min al-ta'āmi ve al-şarābi*
[=Yiyecek ve içecekten tatsız bir şeyi bize verdiler, manasına dersin.]

al-ğaşlaca^{tu}

1427/012. *dahracā* vezninde eti tuzlamayup ve taḥḥını gereği gibi hoşça eylemeyerek tātāri pişürmeğe dēnür **yukālu** *ğaşlaca al-laḥmi izā lam yumliḥhu*

1427/013. *va lam yundichu va lam yuṭayyabhu*

[=Eti tuzlamadan ve iyice güzel etmeden pişirmeğe *ğaşlaca al-laḥmi* denir.]

al-ğalc^u *ğaynıñ fethi ve lāmıñ sükūnuyla at ihtilāt ve ihtilāfsız bir düzeyde şu gibi seğırtmek*

1427/014. ma'nāsınadır **yukālu** *galaca al-farasu galcan min'al-bābi al-avvali izā carā bilā ihtilātin*

[=Düzgün bir şekilde atın koşmasına *galaca al-farasu galcan min'al-bābi al-avvali* denir.]

al-miğlac^u *minbar* vezninde şu gibi hem-vār seğirdir olan

1427/015. ata dēnür nērede dişi eşek görşē hemān üzerine hücūm eder olan haşārı eşēğē dēnür **yukālu** *gayrun miğlacun ay sallālun li'ānatihī*

[=Dişi eşēği görüp saldıran erkek eşēğe denir.]

1427/016. **al-tağalluc^u** *tafa'ul* vezninde bağı ve zulm eylemek ma'nāsınadır **yukālu** *tağallaca fulānun'alā fulanun izā bağıya'alayhi va zalama*

[=Birinin birisine zūlm ve haksızlık etmesine *tağallaca fulānun'alā fulanun* denir.]

ve dābbe şuyı içdikten

1427/017. şonra yalanmağ ma'nāsınadır **yukālu** *tağlaca al-ħimāru izā şariba va talammaza bilisānihi*

[=Eşēğin su içip yalanmasına *tağlaca al-ħimāru* denir.]

al-uğlūc^u *uslūb* vezninde ter u tāze olan nihālē dēnür

1427/018. **al-ğuluc^u** dāmmeteynlē dilber ve hūb-manzar civānlarā dēnür *şabāb-ı ħasan* ma'nāsınadır zāhiren lafz-ı mezbūr cem'idir müfredi *ağlac*dır

1427/019. mü'ellifiğ *al-şabāb* kavli *şabbıñ* cem'i olur yāhūd *galac* ve *şabāb* müfreddir yiğitlik ve civānlık demekdir **al-ğamac^u** *damac* vezninde

1427/020. ve **al-ğamic^u** *fariğ* vezninde şuyı yudum yudum içmek ma'nāsınadır **yukālu** *ğamaca al-mā'a gamcan va gamica gamcan min'al-bābi'l-tāni va al-rābi'i*

1427/021. *izā cari'ahu*

[=İkinci ve dördüncü baptan olan bu kelimeler, suyu yudum yudum içmek manasına *ğamaca al-mā'a gamcan va gamica gamcan min'al-bābi'l-tāni va*

al-rābi 'i denir.] **al-ğamca**^u *ğaynıñ* fethi ve dammı ve *mimiñ* sükünüylä bir yudum şuyä dënür *cur* 'q ma'nāsınā **al-ğamic**^u *katif* vezninde

1427/022. şol devç köşeğine dënür kî anasınıñ paçaları aralığına girüp memç emer ola ve tatlu olmayan şuyä dënür **al-muğammac**^u *mu* 'azzam

1427/023. vezninde bu dağı tatlu olmayan şudur **yukālu** *mā*'un *ğamcun* va *muğammacun* *ay* *laysa* *bi* 'azbin

[=Tatlı olmayan suya yani acı suya denir.]

al-ğamlac^u *ca* 'far vezninde ve **al-ğamallac**^u 'amallas vezninde

1427/024. ve **al-ğimlic**^u *kindil* vezninde ve **al-ğumluc**^u *zunbūr* vezninde ve **al-ğimlāc**^u *sirdāb* vezninde ve **al-ğumālic**^u 'ulābiñ vezninde yelgin

1427/025. tabi 'atlu kimşeyç dënür kî hālet-i vāhidç üzerç ber-karār olmaz gāh 'ilm-i kıra'atā dūrüşüp kārī' i ve gāh şātır ve gāh sahi ve gāh bañil

1427/026. ve gāhicç şeci' ve gāhicç cebān olur ola mü'enneñinde *ğamlac* dënür kezalik *ca* 'far vezninde ve *ğamallac* dënür 'amallas vezninde ve *ğimlicç*

1427/027. dënür *ğaynıñ* kesriyle ve *ğumlucç* dënür *ğaynıñ* dammıylā **al-ğumāhic**^u 'ulābiñ vezninde vücūdı dağāmetlü semüz kimşeyç dënür

1427/028. **al-ğunc**^u *ğaynıñ* dammı ve *nunuñ* sükünüylā ve **al-ğunuc**^u dammeteynle ve **al-ğunāc**^u *ğurāb* vezninde nāz ve şiveçeyç dënür şekl ve delāl gibi

1427/029. **yukālu** *bihā* *ğuncu* va *ğunucu* va *ğanācu* *ay* *şakl*

[=Nazlı olmak, naz sahibi olmak manasına denir.]

al-ğanc^u *ğaynıñ* fethi ve *nunuñ* sükünüylā nāz ve şiveç eylemek ma'nāsınadır **yukālu** *ğanicat*

1427/030. *al-cāriyatı* *ğancān* *min* 'al-bābi 'l-rābi ' *izā* *dallat*

[=Dördüncü baptan olup, nazlanmak ve cilvelenmek, manasına *ğanicat* *al-cāriyatı* *ğancān* *min* 'al-bābi 'l-rābi ' denir.]

al-tağannuc^u *tafa* 'ul vezninde nāzlanmak şive-kārlik eylemek ma'nāsınadır **yukālu** *tağannacat*

1427/031. *al-cāriyatu izā tadallat*

[=Cariye nazlandığı zaman *tağannacat al-cāriyatu* denir.]

al-miğnāc^u *mihrāb* vezninde ve **al-ğanica**^m *fariḥa* vezninde nāzendē ve şive-kār maḥbūbeyē dēnür **al-ğanac**^u fethateynle

1427/032. Huzeyl kabilesi lūgatında pīr u sālḥürde kişiyē dēnür şeyḥ ma'nāsına mühmel⁴⁰ edē lūgattır **al-ğunac**^u *ğaynıḡ* ḍammıyla ve **al-ğināc**^u

1427/033. *kitāb* vezninde duḥānu'n-na'ūr ma'nāsınadır kī çivid ve içyağı isine dēnür kollarına na'l ve düğün edenler anıḡla tütsü ederler

1427/034. siyāh olmak için **ğandacān**^u *ğaynıḡ* ve *dālıḡ* fethiyle Fāris⁴¹ eyāletinde bir şusuz çölde vāki' bir beldedir **al-ğavc**^u

1427/035. *mavc* vezninde bir nesneyē eğilüp iki kāt olmak ma'nāsınadır, **yukālu** *ğāca al-ğaşanu* *ğavcan izā taṭannā va ta'aṭṭafa va minhu*

[=Dal yamulduğunda, eğildiğinde ve sağa sola meylettiğinde *ğāca al-ğaşanu* *ğavcan* denir.]

yukālu *farasun*

1427/036. *ğavcu'l-labāni ay vāsi'u cildi'l-şadri*

[=Atın göğüs bölümünde genişçe bir derinin olmasına denir.]

göğsünün derisi vāsi' olduğda deri her taraḡa eğilüp bükilür ve bu şıfatda

1427/037. olan at seḡlu'l-'atḡ olmaḡla her cānibe döndermesi āsān olur **al-tağavvuc**^u *tafa'ul* vezninde *ğavc* ma'nāsınadır **yukālu**

1427/038. *tağavvaca al-ğaşanu bima'nā* *ğāca*

[=Dal meyletti, eğildi, yamuldu, manasına denir.]

⁴⁰ Ayırt edici kimliğı belirtilmeyen râvi anlamında hadis terimi

⁴¹ İnan, İnan'daki Şiraz vilāyeti.

ARAPÇA SÖZLÜK

Transkripsiyon	Arapça aslı	Kāmustaki anlam
ġibb ^u 1215/032.	غِبُّ	son, akibet, encam ve nihayet; devenin günaşırı suya gelmesi; haftada bir defa akraba ziyaretine gelmek; günaşırı sıtma tutmak.
maġabba ^{tu} 1215/038.	مَعْبَةُ	son, akibet, encam ve nihayet.
ġabb ^u 1215/039.	عَبُّ	hayvanların suyu günaşırı içmesi; akraba ziyaretine iki günde bir gelmek; etin çok durmasıyla bozulup kokması; bir yerde gecelemek; işinde acele etmeyenlere kinayeli olarak söylemek.
ġubūb ^u 1215/040.	عُبُوبُ	bk. ġabb ^u
aġbāb ^u 1216/004.	أَعْبَابُ	sıtmanın iki günde bir tutması; ziyarete iki günde bir gelmek; bir kimsenin iyiliğinin bir gün gelip bir gün gelmemesi; etin dur- masıyla bozulup kokması; bir yerde gecelemek.
ġābba ^{tu} 1216/008.	غَابَةُ	günaşırı su içen hayvanlar.
ġavābb ^u 1216/008.	عَوْبُ	bk. ġābbat ^u
ġubb ^u 1216/010.	عُبُّ	bir şeyi karadan çok uzak yere çeken denizin taşkın dalgası ve fırtınası; dere içi gibi derin ve çukur yer.

tağbîb ^u 1216/011.	تَغْبِيبٌ	mübalâğa veya abartmayı terk eylemek, ifrat eylememek; kurdun koyunun boğazından kavrayıp kapması; def eylemek, uzaklaştırmak.
muğibb ^u 1216/014.	مُغِيبٌ	arслан
ğabğab ^u 1216/014.	غَبَّابٌ	İslamiyetten önceki dönemde bir put; şişmanlarda “sakak” olarak söylenen, alt çenin altında olan sarkık et; Mina’da bir dağ.
ğabab ^u 1216/016.	غَبَابٌ	bk. ğabğab ^u
abū ğabāb ^u 1216/016.	أَبُو غَبَابٍ	Cirānu’l-‘avdi adlı şa‘irin ünvanı
ğubāb ^u 1216/017.	غُبَابٌ	Sa‘labatü bin al-Haris’in lakabı
ğubayb ^u 1216/017.	غُبَيْبٌ	Medine’de bir mevzi; Yemame’de nahiye.
ğubbat ^u 1216/018.	غُبَّةٌ	yeterli olan dirlik, yaşayış veya nafaka; Benū Yeşkura kabilesine ait tavşancıl kuşunun yavrusu.
ğabiba ^{tu} 1216/019.	غَبِيبَةٌ	sabahki sütün üzerine akşamki sütün sağılması ve bu sütün yayıkta yayılması
muğabbaba ^{tu} 1216/020.	مُغَبِّبَةٌ	iki günde bir sağılan koyun.
ağbāb ^u 1216/021.	أَغْبَابٌ	uzak olan su.
tağibba ^{tu} 1216/022.	تَغْيِبَةٌ	yalan yere şahitlik etmek.
ğudba ^{tu} 1216/025.	غُدْبَةٌ	insanın göz kuyruğu veya ucundaki yani kulak altında, çenenin bittiği yerdeki sivrikemikte olan katı etçeğiz.
ğudubb ^u 1216/026.	غُدْبٌ	yumru ve kalın gövdeli, balık etli, iri kimse.

ġadbā^{'u} 1216/027.

عَدْبَاءُ

bir mevzi.

ġanduba^{tu} 1216/027.

عَنْدِبَةٌ

bk. gandub

ġarb^u 1216/028.

عَرَبٌ

güneşin battığı yön, şarkın karşılığı; garba gitmek; geri çekilmek; her şeyin evveli; hiddetli ele geçirme; bir nesnenin keskin ya da sivri tarafı, kılıcın ağzı, okun ucuna takılan demirin sivri yeri; sevinç, mutluluk, neşe; çok uzak yere uzun uzadıya gitmek, bir konuda çok uzatmak; su tulumu; evy, bir nesnenin yerine gelmek; büyük kova; nasır gibi bir illet sebebiyle devamlı sulanıp yaş akan gözdeki damar, akan göz; gözyaşı; gözyaşı akacak yer, gözyaşı yolu; yaşın gözden kaynayıp dökülmesi; kaynayıp taşan şarab ve gözyaşı; insanın gözünde meydana gelen sivilce; gözün pınarında ortaya çıkan verem (tıp alanında); ağızda tükrüğün çoğalması; tükrüğün rutubeti ve bir yeri ıslatması; ağızda tükrüğün eğleneceği yer; Hicaz'da katran alınan iri ve dikenli bir ağaç; ortak olan kuyudan ve çeşmeden payına ait olan sulama günü; hızlı koşan at; gözün kuyruğu; gözün

ġurāb^u 1217/010.

غُرَابُ

pınarı; ayrılık; uzaklık; atanı belli olmayan ok.

kılıcın ağzı gibi bir şeyin keskin yeri; karga; Gani kabilesine ait at.

ġurābu'l-fās: baltanın ağzı;

gökten yağın dolu ve kar; hadis

bilgini Aḥmed bin Muḥammed

al-İşfahānî'nin laqabı; bir dağ;

Şam'da bir mevzi; Medine

toprağında bir yüksek dağ; başın

ense kemiğinin her tarafı.

ġurābi'l-berir: misvak ağacı

yemişinin salkımı; uyluğun

yukarı tarafına doğru gelen,

keskin olan devenin uca ke-

miklerinin uçları veya faraşa

dedikleri iki uyluğun kavuştuğu

yerde olan iki taraflı sivrice

kemiklerden ibaret, yufka

kemiğin aşağı tarafında olan iki

yufkaca kemik.

riclu'l-ġurāb^u 1217/018.

رَجُلُ الْغُرَابِ

devenin memesine yavrusunun

emmesini engellemek için sarılan

bir çeşit sargı, (Bu manadan

dolayı Araplar, geçim veya başka

bir nedenden dolayı pek şiddetli

sıkıntı ve yoksulluk ortaya çıktığı

zaman şarra 'alayhi riclu'l-ġurābi

derler); Berberi dilinde atrilal

denilerek suyu, bir kısmı ve

derisi dere otuna benzetilen bitki

		çeşidi; Türkçe’de baras hastalığının tedavisinde kullanılan, çiçeği beyaz ve maydonos tohumuna benzer tohumları olan kuzgun ayağı ve hilal otu.
ġarbat ^u 1217/025.	غَرَبَةٌ	uzaklık ve ayrılık.
ġurrab ^u 1217/026.	غُرْبٌ	vatandan uzak olmak.
ġurbat 1217/026.	غُرْبَةٌ	bk. ġurrab ^u
iġtarāb ^u 1217/027.	إِغْتَرَابٌ	vatandan çekilip uzak olmak; akraba olmayanlardan evlenmek.
taġarrub ^u 1217/029.	تَعَرُّبٌ	bir nesneden ayrı olup uzak olmak; vatandan çekilip uzak olmak; batı tarafından gelmek.
ġarab ^u 1217/031.	غَرَابٌ	bir ağaç, Türkçe’de akça kavak, Farsça’da beyaz dar ağacı; şarap; gümüş; gümüşten yapılmış cam ve kadeh; kase ve kadeh; devede bir şarap gibi olan, koyunun yüzünün tüylerini ve kıllarını döken bir çeşit koyun hastalığı; altın; havuz ile kuyu arasına kovadan damlayan su; kokmuş suyun ve çamurun hoş kokusu; bazı atların gözünde olan gökçelik hal; atanı belli olmayan ok; kararmak.
ġurābiyy ^u 1217/037.	غُرَابِيٌّ	bir çeşit hurma; Yemen’de bir kale; Mısır yolunda bir mevzi.

ġarrāb ^u 1217/038.	غَرَّابٌ	Muḥammed bin Mūsā al-áarrāb Ebū ‘Aliyyi’l-Ġassāni şeyḫinin ünvanları
aġribatu’l-‘arab ^u 1217/039.	أَغْرِبَةُ لَعْرَبٌ	Zenci ve siyahi olan Sudan’daki Araplar; cahiliyyede birkaç kişinin ünvanı, bunlar: ‘Antaratu bin Şeddād Ḥufāfu bin Nudba, Abū ‘Umayr ibnu’l-Ḥubāb, Sulayk ibnu’l-Sulakatu, Hişām ibnu’l- ‘Uḡbatu bin Abi Mu‘ayt (İslam zamanına ulaşmış sıradan bir şair). aġribā: İslam ehlinden ‘Abdullah b. Ḥāzim, ‘Umayr b. Abi ‘Umeyr, Hammām b. Muṭarrif, Muntaşir b. Vahb, Maṭar b. Avfā, Tā’abbaṭ Şarr; ünvanları başka hallerle deġiştirilen Şabit b. Cābir ve Şanfarā ve Ḥāciz.
iġrāb ^u 1218/003.	إِغْرَابٌ	batı semtine gelmek; garip ve nadir bir nesneyi açıktaki eylemek; doldurmak; kudret ve düzen sahibi olmak; atın yorulmadan uzun süre koşması; binicinin atını çatlayıncaya kadar dört nala koşturması; çok gülmek; uzak ülkelere sefer eylemek; siyah olan koltuk ve kasık kıllarının hemen ağarması; hasta ve yaralının dert ve ağrılarının şiddetlenmesi; bir kimseye kötü

tağrib 1218/014.	تَغْرِيبٌ	ve layıksız iş işlemek; atın alnında olan beyazlığın çehresine yayılması; uzak ülkelere sefere çıkmak; kaybolmak ve görünmez olmak; kadının beyaz çehreli oğlanlar doğurması;
mağribān ^u 1218/021.	مَغْرِبَانٌ	kışın batısı ile yazın batısı olan güneşin battığı yön
mağribayn 1218/021.	مَغْرِبَيْنٌ	bk. mağribān
mağrib ^u 1218/022.	مَغْرِبٌ	ism-i mekân olarak güneşin batacağı batı tarafı; ism-i zaman olarak güneşin batacağı vakit.
muğayribān 1218/023.	مُغَيْرِبَانٌ	güneşin batacağı vakit.
muğayribayn 1218/026	مُغَيْرِبَيْنٌ	kış ve yaz mevsimlerinin akşamları, günbatımları.
muğayribūn 1218//027	مُغَيْرِبَانَةٌ	her günün doğu ve batısı
ğarbiyy ^u 1218/030.	عَرَبِيٌّ	güneşin batacağı zamanda, güneşin ışık ve harareti isabet eden ağaç; bir çeşit hurma; bir cins kırmızı boya; taze hurmadan hazırlanan ve ateşe gösterilmeyen şarap.
ğurūb 1218/032.	عُرُوبٌ	kaybolmak ve görünmez olmak; belirsiz veya görünmez olmak
ğurrab ^u 1218/033.	عُرْبٌ	Şam topraklarında bir dağ; ğurrabā ise o dağın yanında olan bir su
istağrāb ^u 1218/034.	اِسْتَعْرَابٌ	şiddetli ve abartılı bir şekilde gülme.

'anḳā'ul-muḡrib ^u 1218/035.	العَنْقَاءُ الْمُعْرَبُ	bir kuş; uzun uzadıya uçan, uzaklara yolculuk eden ve uzaklaşan kuş (Farsça'da simurg ve sireng denir); ulu dahi; tepenin başı; uzak memleketlere gidip nam ve nişanı belirsiz ve görünmez olan, işitilmeyen ve hükmü geçmeyen kabile veya avrat.
muḡrab ^u 1219/012.	مُعْرَبٌ	sabah vakti; mutlak beyaz nesne veya beyazın pek çirkini olmuş olan, her biri beyaz olan şeyin kendinden bembeyazı olan beyaza çalan nesne veya kirpiklerinin dibi ak olmakla beyazı çok kır renkli olan hayvan.
ḡirbîb ^u 1219/014.	غَرْبِيبٌ	Taif'e mahsus, çeşitlerinin en iyisi ve latifi olan bir çeşit siyah üzüm; sakalını siyaha boyayan yaşlı adam; kuvvetlen-dirme olarak pek siyah olan şeyin özelliği
ḡurub ^u 1219/020.	غُرْبٌ	garib(yabancı); bir mevzi.
ḡarabāt ^u 1219/021.	غَرَبَاتٌ	bir mevzi
ḡarābiyy ^u 1219/021.	غَرَابِيٌّ	bir mevzi
ḡurubāt ^u 1219/021.	غُرَبَاتٌ	bir mevzi
ḡurbub ^u 1219/021.	غُرْبُبٌ	bir mevzi
nihyu ḡurāb ⁱⁿ 1219/022.	نَهْيُ غُرَابٍ	bir mevzi
ḡaribat ^u 1219/022.	غَرَبَاتٌ	el değirmeni.

ġārib ^u 1219/023.	غَارِبٌ	Cidav yarası, yük hayvanlarının sırtında semer vurmasından hasil olan yara tabir olunan devenin iki küreğinin arası, otlatma zamanında binicisi yuları attığı yer olan, devenin hörgüçüyle boynunun arası. cem‘î ġavārib: kinayeli olarak adamın eşine “Ey hatun, dilediğin yere git, kal.” diyerek boşaması.
ġarāba ^{tu} 1219/028.	غَرَابَةٌ	Saklı ve gizli şeyleri araştırmak
ġafiya’l-muġarribūn 1219/029.	خَفِيَ الْمُغَرَّبُونَ	muġarrib kelimesinin cem‘i
ġaslaba ^{tu} 1219/033.	عَسَلَبَةٌ	gerek cidden gerek hızla bir kimsenin elinden bir nesneyi gasb eder gibi çekip almak
ġasnaba ^{tu} 1219/035.	عَسَنَبَةٌ	suyu savurup tozutmak
ġaşb ^u 1219/036.	عَشَبٌ	zulm ve sitem; bir mevzi
ġaşbiyy ^u 1219/037.	عَشْبِيٌّ	üst düzeyde bulunanlar
ġaşarrab ^u 1219/037.	عَشْرَبٌ	arслан
ġuşārib ^u 1219/038.	عُشَارِبٌ	geçmiş zamanın yürürlükteki işleri ve çok çabalayıp uğraşan kişi
ġaşb ^u 1219/038.	عَصَبٌ	bir nesneyi bir kimseden hak olmayarak, zor ve zulüm ile almak; bir kimse üzerine bir nesne dolayısıyla zorla üstünlük sağlama; derinin tüylerini ve kıllarını işleme sanatına koymaksızın ve vurup ıslak yere defin etmeksizin güçle yolup ditmek.

ğuşlub ^u 1220/002.	غُضْلُبُ	tembelliği ve vücudunun ızdırabı olan uzun kimse.
ğadḅ ^u 1220/003.	عَضْبُ	öküz; arslan; pek kırmızı nesne; pek koyu kırmızı nesne; ziyadesiyle pek yalçın kaya;
ğadūb ^u 1220/005.	عَضُوبُ	öküz; arslan; dargın ve kızgın olan erkek ve kadın kimse; pek zararlı ve kötü yılan; çirkin yüzlü, kötü çehreli dişi deve; güzellik vasfı belirtilmek üzere olan kadın.
ğadbat ^u 1220/008.	عَضْبَةٌ	sert ve katı olan yalçın kaya; yaşlı geyik ve dağ keçisinin derisi; Arabların deve derisinden yaptıkları kalkan; kapakları şiş halinde görünen bazı gözün üst kapağında olan yaratılıştaki yumruca etçeğiz; balık derisi, başın derisi; öküzün boynuzları aralığında olan deri
ğadib ^u 1220/011.	عَضِبُ	darılmak ve hışma gelmek; dargınlık.
mağḍaba ^{tu} 1220/011.	مُعَضِبَةٌ	darılmak ve hışma gelmek
ğadib ^u 1220/014.	عَضِبُ	dargın ve kızgın adam
ğadūb ^u 1220/014.	عَضُوبُ	dargın ve kızgın adam
ğidab ^u 1220/014.	عَضِبُ	dargın ve kızgın adam
ğudubb ^u 1220/015.	عَضْبُ	dargın ve kızgın adam
ğudubba ^{tu} 1220/015.	عَضْبَةٌ	dargın ve kızgın adam
ğadubba ^{tu} 1220/015.	عَضْبَةٌ	dargın ve kızgın adam
ğadabba ^{tu} 1220/015.	عَضْبَةٌ	dargın ve kızgın adam

ğad̄bān ^u 1220/016.	غَضْبَانُ	dargın ve kızgın adam; Şam'da bir dağ; Haybari ibnu'l-Husayn adlı ünlü kimsenin Farsça'daki adı; deve sürüsünden yüz adedi; Sıgani ve İbn-i Seyyide ve Zücaci adlı kişiler. ğid̄āb: göze düşen şey; gözü ateşlendiren diken, çer çöp ve toz çeşidi; gözün derisinde çıkan göze ait bir illet; gözde çıkan çiçek arızası; Hicaz'da bir mevzi.
mağdaba ^{tu} 1220/027.	مَغْضَبَةٌ	hışım ve gazab; cimri ve savaşçı asker gibi cimrilik ve korkaklığa sebep olacak nesnelere.
iğd̄āb ^u 1220/029.	إِغْضَبُ	bir kimseyi gazaba getirmek
tağad̄dab ^u 1220/029.	تَغَضَّبُ	gazab peyda eylemek
muğādāba ^{tu} 1220/030.	مُغَاضِبَةٌ	biri birine kahretmek suretiyle darıltmak; Türkçe'de halk arasında körlük eylemek; bir başkasını gazaba getirecek muamele. muğādāba: biri birine hışım ve gazab eylemek.
āğd̄āb ^u 1220/032.	أَغْضَبُ	tenasül organı ile diz kapağından kalçaya kadar olan kısmının arasında olan uzuv.
ğud̄ābiyy ^u 1220/033.	غُضَابِيٌّ	ülfet ve birlikte yaşanılarda, helak ve kavgasında keder ve elem olan kimse; göze düşen diken ve çerçöp çeşidi.
ğad̄rab ^u 1220/037.	غَضْرَبُ	otlu sulu kuşluk ve çimenlik yer

ğudārb ^u 1220/037.	غُضَارِبُ	otlu sulu kuşluk ve çimenlik yer
ğatrab ^u 1220/038.	عَطْرَبُ	engerek (pek zehirli küçük bir yılan) yılanı
ğalb ^u 1221/001.	غَلْبُ	zor ve kuvvetle güç ve kudretle bir kimseyi gazaba uğratmak, onun üzerine yakın olmak
ğalab ^u 1221/001.	غَلْبُ	bk. ğalb ^u
ğalaba ^{tu} 1221/001.	غَلْبَةٌ	bk. ğalb ^u
mağlaba ^{tu} 1221/001.	مَغْلَبَةٌ	bk. ğalb ^u
mağlab ^u 1221/001.	مَغْلَبُ	bk. ğalb ^u
ğulubbā 1221/002.	الْغُلْبَى	bk. ğalb ^u
ğilibbā 1221/002.	غَلْبَى	bk. ğalb ^u
ğulubba ^{tu} 1221/002.	غَلْبَةٌ	bk. ğalb ^u
ğalubba ^{tu} 1221/002.	غَلْبَةٌ	bk. ğalb ^u
ğalābiya ^{tu} 1221/003.	غَلَابِيَّةُ	bk. ğalb ^u
muğallab ^u 1221/005.	مُغْلَبُ	defalarca mağlub olan, mağlub olmayı adet haline getiren kimse; mücadele eden boynuz ve benzer üzere galebesiyle hüküm olunmuş, bu bakımdan karşıtlardan olan kimse; ‘İcliyi kabilesin-den bir şairin lakabı.
ğalab ^u 1221/008.	غَلِبُ	bir kimsenin yoğun boyunlu olması.
ğalbā ^{’u} 1221/009.	غَلْبَاءُ	ağaçları gür, sık ve koruluk olan bahçe; etrafına şerefli ve üstün vasfıyla galip olan, yüksek ve büyük olan tepe ve bayır çeşidi; güçlülük sahibi olan kabile; şimdiki zamanda tağlib denmekle bilinen bir cemaat pederi; Tağlib

		bin Vā' il bin Qāsiṭ kabilesinin itibarı.
		tağlibiyyu: Tağlib bin Vā' il bin Qāsiṭ.
muğlavlibat ^u 1221/018.	مُغْلَوِلِبَاتُ	koruluk (sık ağaçlı yer) bahçe
tağallab ^u 1221/019.	تَغَالِبُ	yetkinlik vasıtasıyla musallat olma ve hak olmayarak istila etme
ağlab ^u 1221/021.	أَغْلَابُ	arслан; Azd ve Kelb ve 'İcl kabilelerinden meşhur üç şairin lakabı
yağlib ^u 1221/022.	يَغْلِبُ	sıradan şair olan Yağlib ibnu Kulayb
ğalbūn ^u 1221/022.	غَالِبُونُ	erkeklerin veya yetki sahiblerinin ismi
ğālb ^u 1221/023.	غَالِبُ	bk. ğalbūn ^u
ğalāb ^u 1221/023.	غَالِبُ	bk. ğalbūn ^u
ğallāb ^u 1221/023.	غَالِبُ	bk. ğalbūn ^u
ğulayb ^u 1221/023.	غُلَيْبُ	bk. ğalbūn ^u
ğalāb ^u 1221/024.	غَالِبُ	bir hatun
ğālib ^u 1221/024.	غَالِبُ	Mısır'dan ötede olan bir mevzi
muğlanbì 1221/025.	مُغْلَانِبِي	devamlı sana karşı gelen, galip ve büyük olan, istila eden kişi
gunab ^u 1221/026.	غُنَابُ	taze ve güzel gençlerin avurtları ortasında olan dairecikler, gamze; şairlerin gönlünü perişan eden sevgilinin çenesinin çukuru.
ğanb ^u 1221/028.	غَنْبُ	çok çeşitli ganimet
gundüb ^u 1221/029.	غُنْدُوبُ	boğazın etrafında olan pekçe balık etçeğiz

ğunduba ^{tu} 1221/029.	غُنْدُبَةٌ	boğazın etrafında olan pekçe balık etçeğiz
ğundubatān ^u 1221/030.	غُنْدُبَاتَانُ	vasıflandırma şekliyle boğazda dilin dibinde olan iki taraflı ukde veya yumruca etçeğiz, küçük dili kuşatan iki etçeğize veya yüzünün iki tarafında sakalın bittiği yerden kulağa kadar kemiklerin üzerinde olan bez gibi iki yumruca etçeğiz
ğayhab ^u 1221/033.	غَيْهَابٌ	çok karanlık; pek siyah at; çok sessiz sedasız ve karanlık olan gece; her nesneden habersiz ve gafil kimse; çirkin ve tıraşsız, eğitme, idrak ve izandan nasipsiz yahud anlayışsız, ahmak, nadan ve irfan eseri nasipsiz olan şahıs; kılıç kayışı; pek yünlü, yünü çok olan keçe ve kilim
ğayhabān ^u 1221/037.	غَيْهَابَانُ	karanlık, zulmet; iç karın
ağtahāb ^u 1221/038.	أَغْتَاهَابٌ	karanlıkta gezip yürümek veya bir yere gitmek
ğayhaba ^{tu} 1221/039.	غَيْهَابَةٌ	muharebe zamanında askerin nara, coşku, haykırış ve feryatları
ğihibbā 1221/039.	غَيْهَبِيٌّ	yiğitlik ve gençlik evveli, dünyanın hallerinden gafil ve habersiz olunan gençlik çağı
ğahib ^u 1221/041.	غَيْهَبٌ	gaflet ve unutma, nıyan; nesı, unutma
ğayb ^u 1222/002.	غَيْبٌ	isim olarak şüphe ve zan, bir hususta iki tarafın süphede aynı

		olması; belirsiz, kayıp ve görünmez olan şey; yüksek tepeler ve bayırlar aralığında olan oturaklı düzce yer; belirsiz, kayıp ve görünmez olmak
ğayba ^{tu} 1222/006.	غَيْبَةٌ	kayıp ve belirsiz olmak
ğiyāb ^u 1222/007.	غِيَابٌ	kayıp ve belirsiz olmak
ğaybūba ^{tu} 1222/007.	غَيْبُوبَةٌ	kayıp ve belirsiz olmak
ğuyūb ^u 1222/007.	غُيُوبٌ	kayıp ve belirsiz olmak
ğuyūba ^{tu} 1222/007.	غُيُوبَاتٌ	kayıp ve belirsiz olmak
mağāb ^u 1222/007.	مَغَابٌ	kayıp ve belirsiz olmak
mağib ^u 1222/008.	مَغِيبٌ	kayıp ve belirsiz olmak
ğiyāba ^{tu} 1222/008.	غِيَابَةٌ	yarıkta zikrin kaybolması gibi, bir nesne son bir nesne içinde kaybolmak
ğuyūba ^{tu} 1222/009.	غُيُوبَةٌ	bk. ğiyābat ^u
ğayāb ^u 1222/009.	غِيَابٌ	bk. ğiyābat ^u
ğiyāb ^u 1222/009.	غِيَابٌ	bk. ğiyābat ^u
ğiyaba ^{tu} 1222/009.	غِيَابَةٌ	erkeklik organının dişilik organının içinde kaybolması gibi, bir nesnenin başka bir nesne içinde kaybolması
		ğaybah: bir kimseyi arkasından dinledikten sonra, gamlı ve kederli olacağı fenalıkları ile zikr eylemek vasıtası üzerine ayıplamak ve utandırmak
ğiba ^{tu} 1222/013.	غَيْبَةٌ	en geniş anlamıyla yanında olmayan kişinin iyilik ve kötülüklerini anlatmak
ğuyyab 1222/015.	غُيَّابٌ	kaybomak

guyyāb ^u 1222/016.	غُيَّابٌ	kaybolmak
gayab ^u 1222/016.	غَيْبٌ	kaybolmak; bir illet sebebiyle başını bir tarafa kımıldatmaya kuvveti olmayan, hademe ve hizmetçi gibi başında bir zahmet olup boynunu döndüremeyen ve eğilemeyen, burnundan sümüğü akan deve
ġāba ^{tu} 1222/021.	غَابَتْ	çukur, obruk ve ıssız yer; bilinmeyen yerdeki duvar ve benzeri yerlerin yıkılmasından çıkan ses, gürültü, gümbürtü; insan topluluğu; mızrağı hezaren ağacı gibi latif ve nazik olmakla rüzgar dokundukça bir tarafa eğilen ve ızdırab üzere olan uzun mızrak; karışmış şecere teşbih olarak çok mızrakçı veya süngücü; bük denilen, genellikle arslan yatağı olan sıkı orman; Arapça'da yavuz arslan; Hicaz'da bir mevzi.
ġayāba ^{tu} 1222/028.	غَيَابَتْ	bir şeyi örten ve gizleyen şey; kuyunun dibi
ġayābu'ş-şacar ^u 1222/029.	غَيَابُ الشَّجَرِ	ağacın kökünden yer altında işleyen damarlar
iġtiyāb ^u 1222/030.	إِغْتِيَابٌ	bir kimsenin arkasından kötü hallerini ve çirkin işlerini konuşmak, gıybet etmek
muġib ^u 1222/032.	مُغِيبٌ	kocası kaybolmuş hatun
muġiba ^{tu} 1222/032.	مُغِيبَةٌ	kocası kaybolmuş hatun

muğyib ^u 1222/032.	مُغِيبٌ	kocası kaybolmuş hatun
tağayyub ^u 1222/033.	تَغَيْبٌ	bir kimsenin kendi yaptığı işleriyle kaybolması ve belirsiz olması
ğā'ib ^u 1222/035.	غَائِبٌ	belirsiz, gizli ve görünmez olan nesnede isim; tembelin ismi;kaybolan nesnede isim
ğatt ^u 1315/027.	عَتُّ	bir kimseye bir madde ile zahmet verip rencide etmek; bir kimseyi suya daldırmak; çeşitli hallerle gülmeyi gizlemek için elini veya yenini ağza tutmak; söz ile bir kimseyi susturmak; kabı ağızdan ayırmayarak suyu yavaş yavaş, yudum yudum içmek; bir kimseyi kederli ve kaygılı eylemek; bir adamı bunaltıp boğmak; hayvanı biri aralıksız bir yere seğirtip yorması ve dermandan eylemesi; bazı şeyi bazı şeye tabi ve tali(ikinci derecede) kılmak
ğal ^{tu} 1315/035.	عَلَّتْ	pazarlığı bozma, akdi bozma
ğala ^{tu} 1315/037.	عَلَّتْ	yanlış hesap eylemek, hesapta ve sözde yanlışlık yapmak
ağlantā' 1315/039.	أَعْلَنْتَاءُ	bir kimseye küfür, dayak ve zorla galip gelmek
ğalta ^{tu} 1315/040.	عَلْتُهُ	gecenin evveli
ğulta ^{tu} 1315/041.	عَلْتُهُ	yanlışlık
iğtilā ^{tu} 1316/001.	إِعْتَلَاتُ	bir kimseyi gaflet halindeyken yakalamak

tağalla ^{tu} 1316/001.	تَعَلَّثُ	bir kimseyi gaflet halindeyken yakalamak
ğama ^{tu} 1316/002.	عَمَّتُ	ağır yemek olup yüreği basmakla mideyi bulandırıp sahibini sarhoş gibi kafasını perişan eylemek; suya daldırmak; bir nesneyi örtüp bürümek; su içerken teneffüs için başını yukarı tutmak; mecaz olarak soluğunu su ile gizlemek
ğama ^{tu} 1316/006.	عَمَّتُ	yemeğin ağırlığı yüreği basmakla sahibi sarhoş gibi bulanmak
ğabc ^u 1427/007.	عَبَجُ	suyu birden içmeyip nefes nefes içmek
ğubca ^{tu} 1427/008.	عُبَجَةٌ	bir yudum su
ğaslac ^u 1427/009.	عَسَلَجُ	bâk tohumu dedikleri tohumun siyah çeşidi olan siyah ot; iki hususi emir arasında vasıtalık eden hususi emir; tatsız, lezzetsiz yemek ve şarap
ğasallac ^u 1427/010.	عَسَلَجُ	tatsız, lezzetsiz yemek ve şarap
ğaşlaca ^{tu} 1427/011.	عَصَلَجَةٌ	eti tuzlamayıp ve pişirmeyi gereği gibi hoşça eyleyerek tatarı pişirmek
ğalc ^u 1427/013.	عَلَجُ	atın karışmadan ve ayrılmadan bir düzeye su gibi seğirtmesi
miğlac ^u 1427/014.	مِغْلَجُ	su gibi daima seğirten at, nerede dişi eşek görse hemen üzerine hücum eden haşarı eşek

tağallac ^u 1427/016.	تَغَلُّجٌ	isyan ve zulüm eylemek; hayvanın suyu içtikten sonra yalanması
āglūc ^u 1427/017.	أَغْلُوجٌ	ter u taze olan fidan
ġuluc ^u 1427/018.	غُلُجٌ	güzel ve hoş görünümlü genç
ġamac ^u 1427/019.	عَمَجٌ	suyu yudum yudum içmek
ġamic ^u 1427/020.	عَمِجٌ	suyu yudum yudum içmek
ġamca ^{tu} 1427/021.	عَمَجَةٌ	bir yudum su
ġamic ^u 1427/021.	عَمِجٌ	anasının ayakları arasına girip meme emen deve yavrusu; tatlı olamayan su
muġammac ^u 1427/022.	مُعَمَّجٌ	tatlı olmayan su
ġamlac ^u 1427/023.	عَمَلَجٌ	kah devamlı Kur'an-ı Kerim okuyucusu kah neşeli kah cömert kah cimri kah kahraman kah korkak gibi bir hal üzerine kararlı olmayan yelgin tabiatlı kimse
ġamallac ^u 1427/023.	عَمَلَجٌ	bk. ġamlac ^u
ġimlic ^u 1427/024.	عَمَلِجٌ	bk. ġamlac ^u
ġumlūc ^u 1427/024.	عُمْلُوجٌ	bk. ġamlac ^u
ġimlāc ^u 1427/024.	عَمَلَاجٌ	bk. ġamlac ^u
ġumālic ^u 1427/024.	عَمَالِجٌ	bk. ġamlac ^u
ġumāhic ^u 1427/027.	عُمَاهِجٌ	vücudu büyük olan şişman kimse
ġunc ^u 1427/028.	عُنْجٌ	naz ve cilve
ġunuc ^u 1427/028.	عُنْجٌ	naz ve cilve
ġunāc 1427/028.	عُنَاجٌ	naz ve cilve
ġanc ^u 1427/029.	عَنْجٌ	naz ve cilve eylemek
taġannac ^u 1427/030.	تَعَنَّجٌ	nazlanmak, cilvelenmek
mignāc ^u 1427/031.	مِغْنَاجٌ	nazlı ve cilveli sevgili
ġanic ^u 1427/031.	عَنْجَةٌ	nazlı ve cilveli sevgili

ġanac ^u 1427/031.	غَنَجُ	Huzeyl kabilesi sözlüğünde şeyh, pir ve pek yaşlı kişi
ġunac ^u 1427/032.	غُنْجُ	kollara dövme yaparken siyah renk elde etmek için civid ve iç yağı isinden tütsü edilen, duman
ġināc ^u 1427/032.	غِنَاجُ	bk. ġunac ^u
ġandacān ^u 1427/034.	غَنْدَجَانُ	Faris eyaletinde, susuz çölde olan bir belde
ġavc ^u 1427/034.	غَوْجُ	bir nesnenin üzerine eğilip iki kat olmak; göğsünün derisi geniş olduğunda deri eğilip bükülen ve bundan dolayı her yöne çevrilmesi ve döndürmesi kolay olan at
taġavvac ^u 1427/037.	تَغَوَّجُ	bk. ġavc ^u

TÜRKÇE DİZİN-SÖZLÜK

- a** *zm.* Üçüncü teklik kişi zamiri “o”
a.da 1216/041, 1222/026
a.dan 1217/004
a.ı 1221/004
a.ıñ-çün 1222/029
a.lara 1219/032, 1219/033,
1220/013
a.ıñla 1427/033
a.ıña 1216/029, 1217/024,
1218/030, 1219/004, 1219/018
- a‘āli‘** (*Ar.*) *is.* Yükseklik
a. -i emvāc-ı baħr Denizin
yüksek dalgaları 1219/028
- ābā‘** (*Ar.*) *is.* Babalar, pederler
a. 1218/003, 1218/003
- ‘Abdullah bin Hāzim** (*Ar.*) *is.* Kişi
adı
a. 1218/001
- ābile‘** (*Far.*) *is.* Siville, küçük çıban,
su kabarcığı.
→ **ġavārib-i ā.** 1219/028
- Abū ‘Umayr ibnu’l-Ḥubāb** (*Ar.*) *is.*
a. 1217/041
- abū-ġabābu** (*Ar.*) *is.*
a. 1216/016
- ‘acele‘** (*Ar.*) *is.* Çabuk, çabukluk
a. ét- Acele etmek 1216/003
→ **terk-i ‘a.** eylemek 1216/004
- ‘acibe‘** (*Ar.*) *is.*
a. 1219/022
- ad** *is.* Ad, isim
a.ıdır 1216/015, 1216/016,
1216/018, 1216/027, 1217/014,
1217/020, 1217/031, 1217/033,
1217/038, 1218/034, 1219/021,
1219/022, 1219/037, 1220/019,
1220/025, 1220/027, 1221/024,
1221/024, 1222/028
- a‘dā** (*Ar.*) *is.* Organ, aza
a.ıñ 1218/010
- adam** *is.* Adam, insan, kişi
a.ā 1220/016
a.ı 1315/033
a.ıñ 1216/006
- ađdād** (*Ar.*) *is.* Zıtlar, karşıtlar.
a.dan 1221/007
- ‘add** (*Ar.*) *is.* İtibār
a. eyle- İtibar eylemek
1218/030

- ‘adem** (Ar.) *is.* Yokluk, adem
→ **āṣiyāne-i ‘a.** 1219/006
- ‘aded** (Ar.) *is.* Sayı
a.iḡ 1220/021
- ādem** (Ar.) *is.* Kişi, insan
a. 1219/015
- ‘ādetā** (Ar.) *zf.* Bayağı, basbayağı,
enikonu
a. 1216/032
- ‘ādet** (Ar.) *is.* Görenek, usul, tabîat,
alışkanlık
a.i 1221/006
- āfet** (Ar.) *is.* Büyük felâket, belâ
a. -i semāviye Semâvi âfetler
1219/002
- ef‘ā** (Ar.) *is.* Engerek yılanı
a. 1220/039
- āfitāb** (Ar.) *is.* Güneş
a.ā 1217/023
- ağaç** *is.* Gövdesi odun veya kereste
olmaya elverişli bulunan ve
uzun yıllar yaşaya-bilen bitki
a.ı(ağacı) 1217/015
a.iḡ(ağacın) 1222/030
- ağarmak** *is.* Beyazlaşmak, rengi açık
hâle gelmek
a. 1218/010
a.dan 1218/010
- ağbāb** (Ar.) *is.*
a. 1216/007, 1216/011
- ağbābu** (Ar.) *is.*
a. 1216/004, 1216/021
- āğḡabu** (Ar.) *is.*
a. 1220/032
- ağız** *is.* Yüzde, avurtlarla iki çene
arasında, ses çıkarmaya, soluk
alıp vermeye ve besinleri içine
almaya yarayan boşluk
a.a(ağza) 1315/029
a.dā 1217/003, 1217/003
a.dan 1315/031
a.ı(ağzı) 1216/033, 1217/011
a.mā(ağzına) 1217/013
- ağlab** (Ar.) *is.*
a. 1221/021
- ağlabu** (Ar.) *is.*
a. 1221/021
- ağlac** (Ar.) *is.*
a.dır 1427/018
- ağlanbā‘** (Ar.) *is.*
a. 1221/025
- ağlantā** (Ar.) *is.*
a. 1315/039
- ağlūcu** (Ar.) *is.*
a. 1427/017

- aġrāb** (Ar.) *is.*
a. 1217/011, 1219/007
- aġrab** (Ar.) *is.*
a. 1221/021
- aġrabā** (Ar.) *is.*
a. 1217/011
- aġribā** (Ar.) *is.*
a. 1217/040, 1218/001
- aġribatu'l-‘arabu** (Ar.) *is.*
a. 1217/039
- aġbāb** (Ar.) *is.*
a. 1215/034, 1215/041,
1216/021
- āġhar** (Ar.) *is.* Gayrı, başkası, diġeri
a. 1222/010
- aġir**(Ar.) *sf.* Son, en son
a.ēde 1220/016
→ **şigā-i a.** En son kip
1222/017
- Aġmed bin Muġammed al-İşfahāni**
(Ar.) *is.* Kişi adı
a. 1217/013
- aġşām** (Ar.) *is.* Akşam
a. 1216/020
- aġvāl** (Ar.) *is.* Oluşlar, bulunuşlar,
durumlar
a. –ı **‘ālem** Alemin durumu
1221/040
- ‘āid** (Ar.) *sf.* Ait, ilişkili
a. **ol-** Ait olmak 1217/007
- aġ** *is.* Kar, süt gibi şeylerin rengi,
beyaz, kara ve siyah karşıtı
a. 1219/014
- aġ-** Aşağıya, yere düşmek
a. **-açak** 1216/038
a. **-ar** 1216/037, 1216/041,
1217/001
a. **-up** 1217/001
- aġbah** (Ar.) *sf.* En kabîh, çok veya en
yakışksız, pek çirkin
a. **u** 1219/014
- aġcıl** *sf.* Rengini atmış, ağarmış,
içinde ak renk bulunan
a. 1219/013
- aġça kavaġ** *is.* Akkavak, aġça kavak
a. 1217/031
- ‘aġd** (Ar.) *is.* Sözleşme, kararlaştırma
a. **olun-** 1315/036
- ‘aġıbet** (Ar.) *is.* Nihayet, son
a. 1215/032, 1215/039
- ‘aġir** (Ar.) *is.* Yaralanmış, cerih
a. **-i karġa** Yaranın çok kötü
olması 1217/024
- aġrab** (Ar.) *is.*
a. 1220/033

- aḳraba** (*Ar.*) *is.* Aralarında soy yakınlığı olanlar
a.dan 1217/028
- ‘alā ḳavlin** (*Ar.*) *is.* Bir kavle göre, bir rivâyete nazaran
a. 1216/038, 1217/006, 1217/032, 1219/024, 1220/025, 1220/036, 1221/031, 1221/035, 1222/023, 1315/037
- ‘alā** (*Ar.*) *zf.* Üst, üzere, fevk
a. 1218/039, 1219/004, 1220/036
a‘lā (*Ar.*) *zf.* En iyi, pekiyi
a. 1219/015
- ‘alā’l-‘āde** (*Ar.*) *zf.* Âdet olduğu üzere
a. 1218/041
- ‘alā’l-infirād** (*Ar.*) *zf.* birer birer, ayrı ayrı, teker teker
a. 1218/018
- ‘alāḳā** (*Ar.*) *is.* İlgi, alaka
a.sıylā 1216/029
- ‘alā’l-ḥuṣūṣ** (*Ar.*) *zf.* Hele, husûsiyle, en çok
a. 1220/041
- alargā** (*Ar.*) *is.* Geri çekilme
a. olmaḳ Geri çekilmek
1216/031
- ‘alayhi’s-salām** (*Ar.*) *is.* "ona selâm olsun!" mânâsında
- peygamberlerin adı anılırken kullanılan bir söz
a. 1218/039
- ‘ālem** (*Ar.*) *is.* Dünyâ, cihan
→ **aḥvāl-ı ‘ā.** 1221/040
- ālet** (*Ar.*) *is.* Vâsıtâ
a. -i tenāsül Tenasül aleti, üreme organı 1220/033
- alın** *is.* Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü
a. indā(alnında) 1218/013
- ‘ālî** (*Ar.*) *sf.* Yüce, ulu
a. 1221/025
- almaḳ** Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak
a. 1219/034, 1219/039
- alt** *is.* Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşıtı
a. 1216/015
a.indā 1216/015, 1216/026, 1218/013
a.indāki 1218/008
- altun** *is.* Altın
a.ā 1217/034
- ‘amallas** (*Ar.*) *is.*
a. 1219/037, 1427/010, 1427/023, 1427/026

- ammā** (*Ar.*) *is.* Ama, fakat, lâkin,
ancak; şu kadar ki, o kadar ki,
öyle ki
a. 1219/017
- ana** *is.* Anne
a.sınıḡ 1427/022
- ānifen** (*Ar.*) *z.f.* Yukarıda
a. 1222/015
- a^ʿnḡā^ʿl-muḡrib** (*Ar.*) *is.*
Zümrüdüanka kuşunun bir adı
a. 1219/010
- a^ʿnḡā^ʿ** (*Ar.*) *is.* İsmi olup, cismi
olmayan bir kuş, zümrüdüanka
kuşu (sîmurg)
a. 1219/007
a. -i muḡrib Zümrüdüanka
kuşunun bir adı 1218/036,
1218/037, 1219/010
- a^ʿnḡā^ʿul-muḡribu** (*Ar.*) *is.*
Zümrüdüanka kuşunun bir adı
a. 1218/035
- ʿAntaratu bin Şaddād** (*Ar.*) *is.*
A. 1217/040
- ʿār** (*Ar.*) *is.* Utanma
a. eyle- Utanmak 1221/016
- ʿArab** (*Ar.*) *is.* Irak, Şam, Ceziret-ül-
Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır'da
ve Afrika'nın şimalinde bulunan
semitik kavmin umûmî adı
A. 1217/007
A.ıḡ 1217/039
A.lar 1217/002, 1217/019,
1222/026
A.larıḡ 1220/009, 1221/017
- ʿArabiyye** (*Ar.*) *is.* Araplarla ilgili
→ **ehl-i A.** Arap halkı 1219/018
- aralıḡ** *is.* İki şey arasındaki açıklık,
mesafe
a.ina(aralıḡına) 1217/034,
1219/024, 1427/022
a.ında(aralıḡında) 1220/010,
1222/005
- ʿarıḡa** (*Ar.*) *is.* Aksama, bozukluk,
sakatlık
a. 1216/037
a.sına 1220/025
- ʿarıḡ** (*Ar.*) *sf.* Gelen
a. 1217/020
- arслан** *is.* Aslan
a. 1222/026
a.ā 1216/014, 1219/037,
1220/003, 1220/005, 1221/021
a.ı 1222/026
a.lar 1222/027
a.larından 1222/027
- āsān** (*Ar.*) *is.* Kolay.
a. ol- Kolay olmak 1427/037

- ‘asel** (*Ar.*) *is.* Bal
a. 1217/022
- aşhāb** (*Ar.*) *sf.* Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler
a.ı 1219/001
a. -ı kirām Hz. Muhammed (s.a.s.)'in sahabeleri 1219/031
- aşıl** *sf.* Bir şeyin kendisi, örnek, kopya karşıtı
a. 1216/028, 1218/017
a.ı(aşlı) 1222/004
a.ları 1222/023
- aşid** (*Ar.*) *is.* Başında bir zahmet olup boynunu döndüremeyen ve eğilemeyen, burnundan sümüğü akan deve
a. 1222/021
→ **ba‘ir-i a.** 1222/018
- ‘asker** (*Ar.*) *is.* Er
a.ıı 1221/039
- aşlā** (*Ar.*) *zf.* Hiçbir vakit
a. 1218/041, 1219/012, 1222/018, 1222/019
- asrandā** (*Ar.*) *is.*
a. 1315/039
- aşağı** *is.* Bir şeyin alt bölümü, yukarı karşıtı
a. 1217/016, 1217/017
- āşikāre** (*Far.*) *sf.* Açık, belli, meydanda
a. eyleme Ortaya çıkarmak, belli etmek 1216/003
- āşiyāne** (*Far.*) *is.* Kuş yuvası
a. -i ‘adem Yokluk yuvası 1219/006
- ‘āşık** (*Ar.*) *is.* Sevgi
a. -ı biçāre Çaresiz sevgi 1221/028
- aşribatu’l-‘arab** (*Ar.*) *is.*
a. 1217/039
- aşurı** *is.* Fazla
→ **gün a.** İki günde bir 1215/033, 1215/035, 1215/037, 1215/040, 1215/041, 1216/004, 1216/005, 1216/009
- āşüfte-gönül** (*Far.+T.*) *bil. sf.* Gönlü perişan olmuş
a. ler 1221/027
- at** *is.* Atgillerden, binme, yük çekme veya taşıma gibi hizmetlerde kullanılan memeli hayvan
a. 1218/007, 1427/013, 1427/037
a.ā 1217/008, 1221/033, 1427/015
a.ı 1218/008
a.ıı 1217/035, 1218/013

at- Hedefe iletmek	her biri
a.-anı 1217/009	→ kuḏğun a.(ayağı) 1217/021
a.-dığı 1217/036	
ateş <i>is.</i> Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısıve ışık, od	ayırma- Uzaklaştırmak
a.ç 1218/031	a.-yarak 1315/031
‘ aṭf (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Eğme, meylettirme	‘ ayn (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> 1. Aslı, kendisi. 2. bir şeyin eşi, tıpkısı. 3.ayın harfi.
→ seḥlu’l-‘a. 1427/037	a. -ı mūhmeḷ Noktasız ayın
āṭi (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> Gelecek, gelen	1220/040
→ ma‘nā-yı ā. 1216/032	a. -ı vefā Vefanın kendisi
‘ atiyye (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Hediye; bahşiş, ihsan	1221/027
a. 1216/006	ayrılık <i>is.</i> Ayrı olma durumu
aṭrılāl (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Dere otuna benzetilen bitki çeşidi	a. 1217/008, 1217/026
a. 1217/020	Â‘ zam (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> Büyük
‘ avām (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Herkes, kaba ve cāhil halk, ayak takımı	→ Fārūḷ-ı A. 1221/015
a. –ı Türki Türk halkı 1220/031	→ Hāce-i A. 1219/030
‘ avdet (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Geri gelme, dönme, dönüş	Azd (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Kabile adı
a. ét- Dönmek. 1217/001	A. 1221/021
averd (<i>Far.</i>) <i>is.</i> Harp, cenk, savaş	azdād (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Zıtlar, tezatlar
a.ları 1221/026	a.dan 1218/017
‘ avrat (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Kadınlar	āzürde (<i>Far.</i>) <i>sf.</i> İncinmiş
a.ā 1219/011, 1220/008	a. ét- İncitmek 1220/024
ayaḷ <i>is.</i> Birtakım şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayak, destek veya bunlardan	‘ azīm (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Büyük
	a. 1218/040, 1221/010, 1221/011
	‘ azrab (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
	a.dan 1220/040
	bā (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> "b" Harfinin Arapça okunuşu

- b.nıñ** 1215/032, 1221/002,
1221/003, 1427/007
- b. -yı muvaḥḥide** Tek noktalı
olan "b" harfi 1220/016
→ **teşdid-i b.** 1216/008
- bāb** (Ar.) *is.* Bölüm
- b.ında** 1221/017
- b.ından** 1216/024
- ba'ḍan** (Ar.) *zf.* Bazen, kimi zaman
- b.** 1217/023
- ba'dehu** (Ar.) *zf.* Daha sonra, ondan
sonra
- b.** 1216/020, 1216/024,
1219/004, 1222/005, 1222/036
- ba'dı** (Ar.) *zf.* Birazı, bir kısmı; kimi
- b.** 1216/037, 1217/035,
1220/009, 1315/034, 1315/035
- b.lar** 1217/004, 1217/005
- bağçe** (Far.) *is.* Bahçe, bağ ile
küçültme edatı olan -çe den
yapılmıştır; "küçük bağ"
demektir
- b.ye** 1221/010, 1221/019
- bağy** (Ar.) *is.* İleri gitme, azgınlık,
serkeşlik.
- b. eylemek** Serkeşlik
etmek 1427/016
- baḥil** (Ar.) *sf.* Hasis, cimri, tamahkâr.
- b.** 1427/025
- buḥl** (Ar.) *is.* Cimrilik, pintilik, el
sıkılığı
- b.** 1220/028
- baḥr** (Ar.) *is.* Deniz
- **a'ālî -i emvâc-ı b.** 1219/028
- ba'îd** (Ar.) *sf.* Uzak, ırak
- b.** 1216/021, 1219/032
- b. eçe** 1218/014
- b. olmak** Irak olmak 1217/029,
1218/033
- **bilâd-ı b.** 1219/011
- **diyâr-ı b.** 1218/009,
1218/014
- ba'îr** (Ar.) *is.* Erkek deve
- b. -i aşıd** Başında bir zahmet
olup boynunu döndüremeyen ve
eğilemeyen, burnundan sümüğü
akan erkek deve 1222/018
- bā'it** (Ar.) *sf.* Yol açan, sebep olan.
- b. ol-** Yol açmak, sebep olmak
1220/028
- b. -i ğaḍab** Gazaba sebep olmak
1220/028
- bāk** *is.* Esrar otu, afyon
- b.** 1427/009
- balık** *is.* Balık
- b.** 1216/027, 1220/010,
1221/030

balta *is.* Kesmek, yarmak, yontmak
gibi işlerde kullanılan ağaç
saplı, demir araç
b.nıñ 1217/013

baraş (*Ar.*) *is.* Vücutta yer yer beyaz
ve alaca lekeler meydana
getiren ve tedavisi kabil
olmayan bir hastalık
b. 1217/022, 1217/023,
1217/025

Başāir (*Ar.*) *is.* Eser ismi
B.değ 1218/024, 1220/013,
1220/035

başmak Basmak
b.lağ 1316/002, 1316/006

baş *is.* İnsan ve hayvanlarda beyin,
göz, kulak, burun, ağız gibi
organları kapsayan, vücudun üst
veya önünde bulunan bölüm,
kafa
b.inağ 1219/011
b.inı 1222/021, 1316/005
b.iñ 1217/014, 1220/010

bat- Dünyanın dönüşü dolayısıyla
ufkun altına inmek
b.-dığı 1216/028

yatağ *is.* Bir şeyin çok bulunduğu yer
y.ı(yatağ) 1222/026

baı *is.* Yeryüzündeki başlıca dört
yönden güneşin battığı yön, gün
batısı, garp, mağrip, doğu karşıtı
b. 1218/022

baın (*Ar.*) *is.* Karın
b. 1221/038

bayır *is.* Küçük yokuş, yamaç
b. 1221/010
b.lar 1222/005

bed-çehre (*Far.*) *sf.* Çirkin yüzlü
b. 1220/007

beddu'ā (*Far. Ar.*) *is.* İnkisar, ilenç
b. etmek İnkisar etmek
1219/001

be-gāyet (*Far.*) *ed.* Çok aşın, son
derece
b. 1218/039, 1221/033

belde (*Ar.*) *is.* Şehir, kasaba, memleket
b.dir 1427/034

belid (*Ar.*) *sf.* İz'ansız, ahmak, sersem,
budala, bön
b. 1221/035

belki (*Far.*) *ed.* İhtimâl, umulur,
olabilir, ne bilirsin, hattâ
b. 1216/007, 1220/019,
1220/023

bell (*Far.*) *is.* İslatmak, yaş etmek
b.inē 1217/003

- belürsüz** *sf.* Belirli olmayan
b. 1219/012, 1222/003,
1222/006, 1222/035
- ben** *zm.* Teklik birinci kişiyi gösteren
söz
b.im 1220/039
- benc** *is.* Türkçede "benek" adı verilen
bir ot cinsidir ve tohumuna
"bezr-ül benec" derler
b. -i esved Siyah bir ot
1427/009
- be-nefes** (*Far.*) *is.* Nefesiyle
b. 1427/007
- Benî Yeşkura** (*Ar.*) *is.* Yeşkura
oğulları
b. 1216/019
- Berber** (*Far.*) *is.* Afrika'nın kuzeyinde
bulunan bir kavim
→ **lisân-ı B.** 1217/020
- ber-ķarār** (*Far.Ar.*) *is.* Kararlı,
yerleşmiş, devamlı
b. 1427/025
- beyāban** (*Far.*) *is.* Kır, çöl
→ **gül-i b.** 1219/008
- beyāđ** (*Ar.*) *is.* Aklık
b. 1217/022, 1218/016,
1219/013, 1219/013
b.ıñ 1219/014
- beyān** (*Ar.*) *is.* Anlatma, açıklama,
bildirme, dile getirme
b.ı 1220/019
b.inā 1218/025, 1222/024
b.lā 1220/041
b. buyur- Açıklamak, dile
getirmek 1219/031
b. eyle- Açıklamak, dile
getirmek 1219/019
b. olun- Açıklanmak, dile
getirilmek. 1222/015
- Beydāvi** (*Ar.*) *is.* Kişi adı
B. 1219/018
- beyn** (*Ar.*) *is.* Ara, aralık; arada, araya,
arasında
b.indē 1219/023, 1427/010
b.lerinde 1218/026
- bez** *is.* İçinden geçen kandan veya öz
sudan bazı maddeler ayırarak
salgı oluşturan organ
b. 1221/032
- bi' n-niṣbe** (*Ar.*) *zf.* Nisbetle, bir
dereceye kadar
b. 1216/002
- bi-ṭ-ṭabi'** (*Ar.*) *zf.* Tabiatıyla, tabîi
olarak
b. 1220/016

bî-behre (*Far.*) *sf.* Behresiz, nasipsiz,
mahrum
b.ye 1221/035

bî-çäre (*Far.*) *sf.* Çaresiz, zavallı
→ ‘**âşk-ı b.** 1221/028

bî-dād (*Far.*) *is.* Zulüm, işkence
b. 1219/036

bi-fāşıla (*Ar.*) *is.* Aralıksız, kesintisiz
b. 1315/033

bî-ḥaber (*Far.Ar.*) *sf.* Habersiz,
bilgisiz; vurdumduymaz
b. 1221/034
b. ol- Habersiz olmak 1221/041

bilād (*Ar.*) *is.* Memleketler, şehirler,
kasabalar.
b. -ı ba`ide Uzak memleketler,
ırak şehirler 1219/011

bil-külliyē (*Ar.*) *zf.* Bûsbütün, bütün
bütün
b. 1217/025

bi-ma`nā (*Far.Ar.*) *sf.* Anlamsız,
mânâsız
b. 1216/033, 1222/004

bîmeze (*Far.*) *sf.* Lezzetsiz, tatsız
b. 1427/010, 1427/011

binā (*Ar.*) *is.* Yapı, ev
b.sı 1218/019
b. -ı nev` Yeni yapı 1222/014

bir *sf.* Herhangi bir
b. 1215/032, 1215/034,
1215/039, 1216/001, 1216/004,
1216/006, 1216/006, 1216/008,
1216/012, 1216/015, 1216/016,
1216/018, 1216/018, 1216/019,
1216/021, 1216/021, 1216/027,
1216/032, 1216/035, 1216/039,
1216/040, 1216/040, 1216/041,
1217/001, 1217/004, 1217/012,
1217/014, 1217/014, 1217/014,
1217/018, 1217/019, 1217/019,
1217/020, 1217/022, 1217/029,
1217/031, 1217/033, 1217/038,
1217/038, 1217/038, 1218/004,
1218/012, 1218/031, 1218/031,
1218/033, 1218/034, 1218/036,
1218/037, 1218/038, 1218/040,
1218/041, 1218/041, 1219/001,
1219/004, 1219/013, 1219/015,
1219/021, 1219/034, 1219/034,
1219/037, 1219/039, 1219/039,
1219/040, 1219/040, 1220/019,
1220/025, 1220/026, 1220/029,
1221/003, 1221/006, 1221/008,
1221/008, 1221/013, 1221/024,
1221/024, 1221/038, 1222/002,
1222/010, 1222/010, 1222/011,
1222/021, 1222/021, 1222/028,
1222/028, 1222/031, 1222/033,
1315/028, 1315/028, 1315/029,

- 1315/030, 1315/032, 1315/033,
1315/039, 1316/001, 1316/004,
1427/009, 1427/013, 1427/021,
1427/034, 1427/034, 1427/035
b.den 1216/003, 1218/018,
1427/007
- birer** *sf.* Herkese bir
b. 1219/022
- bir** *zm.* Bilinmeyen bir kimse
b. 1220/030, 1220/032,
1315/033
b.nden 1220/041
b.ne 1220/030, 1220/032
- birikdür-** Biriktirmek, toplayıp
yığmak.
b.-üp 1218/020
- birkaç** *sf.* Çok olmayan, az sayıda, az
b. 1217/040
- bî-vāye** (*Far.*) *is.* Behresiz, nasipsiz,
mahrum
b. -i eṭer-i ʿirfān Kültürlü eseri
nasipsiz 1221/035
- biz** *zm.* Çokluk birinci kişiyi gösteren
söz
b.e 1216/006
- boğaz** *is.* Boynun ön bölümü ve bu
bölümü oluşturan organlar,
imik, kursak
- b.dağ** 1221/030
b.indan 1216/013
- boğmağ** Bunaltmak
b. 1315/033
- boşal-** Dışarıya akmak, dökülmek.
b.-dığı 1217/002
- boya** *is.* Renk vermek, dış etkilerden
korumak için eşyanın üzerine
sürülen veya içine katılan renkli
madde
b.yağ 1218/031
- boynuz** *is.* Bazı hayvanların başında
bulunan, tırnaksı bir maddeden,
uzun, kıvrık veya çatallı
korunma organı
b.ları 1220/010
- boyun** *is.* Gövdenin başla omuz
arasında kalan bölgesi
b.ı 1219/024
- boyunlu** *sf.* Boynu olan
b. 1221/009
- bozmağ** Geçersiz bir duruma getirmek
b. 1315/036
- bozul-** Yiyecek kokmak,
yenilemeyecek duruma gelmek,
ekşimek
b.-up 1216/001, 1216/007

bu *sf.* ve *zm.* En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılır

b. 1215/034, 1215/039, 1215/040, 1216/006, 1217/001, 1217/002, 1217/019, 1217/022, 1218/018, 1218/023, 1218/027, 1220/005, 1220/008, 1220/021, 1220/027, 1220/035, 1221/007, 1221/019, 1221/037, 1221/037, 1316/005, 1427/011, 1427/023, 1427/036

b.nda 1217/009, 1220/018

b.ndan 1221/004

b.ndandır 1215/038

b.nlar 1222/008

b.nlardır 1217/040

b.nları 1222/022

b.nu 1217/011

b.nu 1217/021

b.ña 1217/002

bu'd (*Ar.*) *is.* Uzaklık

b. 1217/009, 1217/026

gün (*Far.*) *is.* Renk

g.ę 1220/021

bul- Bir yere, bir noktaya erişmek, ulaşmak.

b.-dığı 1216/026, 1221/032

bulandır- Midesini bulandırmak

b.-up 1316/002

bulanma Mide bulantısı olmak

b. 1316/006

bulğa-i 'ayş (*Ar.*) *is.*

b. 1216/018

buñal- Bunalmasına yol açmak

b.-dup 1315/033

bura *is.* Bu yer

b.da 1215/035

b.dır 1217/005

burun *is.* Burun

b.dan 1217/001

buyur- Bir şeyin yapılmasını veya

yapılmamasını kesin olarak

söylemek, emretmek

→ **beyān b.** 1219/031

bühtān (*Ar.*) *is.* İftira, yalan

b. ol- İftira olmak 1222/013

bük *is.* Ovada veya dere kıyısında çalı

ve diken topluluğu

b. 1222/025

bükil- Bükülmek, eğilmek

b.-ür 1427/036

bülend (*Far.*) *sf.* Yüksek, yüce

b. 1221/010, 1221/011

- bünye** (*Ar.*) *is.* Beden, vücut
b.siyle 1217/015, 1218/025,
1218/027, 1221/030
- bürimek** Sarmak, kaplamak, örtmek,
basmak, istila etmek
b. 1316/004
- büyü-** Eskisinden büyük duruma
gelmek
b.-yüp 1217/001
- büyük** *sf.* Boyutları, benzerlerinden
daha fazla olan (somut nesne),
küçük karşıtı
b. 1216/036
- cā-be-cā** (*Far.*) *zf.* Yer yer
c. 1218/040
- ca'far** (*Ar.*) *is.*
c. 1220/037, 1427/009,
1427/023, 1427/026
- cāhiliyyet** (*Ar.*) *is.* İslâm'dan evvelki
devrin adı; Hz. Muhammed'den
önce Arap yarımada-sındaki
puta tapma devri
c.de 1216/015, 1217/040
- cāiz** (*Ar.*) *sf.* İşlenilmesinde cevaz
olan; olabilir, olur
c.dir 1217/009, 1218/034,
1218/036, 1218/037, 1220/019,
1222/020, 1222/030
- cam** (*Far.*) *is.* Sırça, cam; bardak,
kadeh, şişe ve toprak cinsinden
şarap kadehi
c. 1217/033
- cānib** (*Ar.*) *is.* Taraf, cihet, yan
c.ç 1427/037
c.inç 1217/016
- carî -i māḍî** (*Ar.*) *is.* Geçmişte
cereyan eden
c. 1219/038
- cāy-ı ğibbu** (*Ar.*) *is.*
c 1215/038
- cebān** (*Ar.*) *sf.* Korkak
c. ol- Korkak olmak 1427/026
- celle** (*Ar.*) *is.* "yüce ve azîz olun!"
mânâsına bir dua sözü
c. 1219/004
- cem'** (*Ar.*) *is.* gr. Çoğul
c. 1222/019, 1222/020
c.dir 1427/018
c.i 1216/011, 1217/011,
1218/027, 1219/025, 1221/032,
1222/003, 1427/019
c.idir 1216/009
c.idir 1219/030, 1222/016
c.indç 1218/024, 1218/029
c.lerindç 1220/018
c. -i ism-i fā' il gr. Kendisinden
fiil, iş çıkan kimsenin sıfatının

- çoğulu 1222/016, 1222/016
→ **cem'ül-cem'i** Çoğulun
çoğulu 1217/012
→ **ism-i cem'** 1222/017
- cemā'at** (*Ar.*) *is.* Topluluk
c. 1221/013
c. -i insāniye İnsan topluluğu
1222/022
- Cevheri** (*Ar.*) *is.*
C. 1220/020
C.niḡ 1220/023
- cidden** (*Ar.*) *zf.* Gerçekten
c. 1219/034
- cihād** (*Ar.*) *is.* Din uğruna düşmanla
savaşma
→ **erbāb-ı c.** 1217/006
- cihet** (*Ar.*) *is.* Yan, yön, taraf
c.dir 1216/028, 1218/021,
1218/022
c.le 1218/018, 1221/007
c.leridir 1218/025
- cinniye** (*Ar.*) *is.* Gözle görünmez, lâtif
cisimlerden ibaret bir yaratık
→ **müşāreket-i c.** 1219/032
- cins** (*Ar.*) *is.* Tür, çeşit
c. 1217/020, 1218/031
- Cirānu'l-'avdi** (*Ar.*) *is.*
C. 1216/017
- civān** (*Far.*) *is.* Genç
c.lara 1427/018
- civānlık** (*Far.*) *is.* Gençlik
c. 1221/040, 1427/019
- cizye** (*Ar.*) *is.* Müslüman olmayan
teb'adan alınan vergi
c. 1221/016
→ **darb-ı c. eylemek** 1221/016
- cū'** (*Ar.*) *is.* Açlık, aç kalma
c. 1219/001
- cur'a** (*Ar.*) *is.* Tek yudum, bir içimlik,
bir yudumluk
c. 1216/025, 1315/041,
1427/008, 1427/021
- cübñ** (*Ar.*) *is.* Korkaklık
c. e 1220/028
- cüdā** (*Far.*) *is.* Ayrı
c. ol- Ayrı olmak 1217/029
- çāh** (*Far.*) *is.* Kuyu, çukur
→ **ç.-ı zenaḡdān** Çene çukuru
(çene kuyusu) 1221/026
→ **yār-i ç.-ı zıḡne** 1221/027
- çamur** *is.* Su ile karışıp, bulaşır ve
içine batılır duruma gelmiş
toprak, balçık
ç.uḡ 1217/035
- çapar** *is.* Benekli, alacalı (hayvan)
ç. 1219/014

çatla- Parçaları ayrılıp dağılmayacak

biçimde yarılmak

ç.-yup 1218/008

çeçek (*Far.*) *is.* Çiçek hastalığı

ç. 1220/025

çehre (*Far.*) *is.* Yüz, surat

ç.sinē 1218/013

çehrelü (*Far.*) *sf.* Çehresi olan

ç. 1218/016, 1218/016

çek- Zorla almak

ç.-üp 1219/034

çekil- Bir yerden ayrılmak

ç.-üp 1217/027, 1217/030

çemen-zār (*Far.*) *is.* Çimenlik

ç. 1220/038

çeñe *is.* Çene

ç.dir 1221/028

ç.niñ 1216/015, 1216/026

çeşm (*Far.*) *is.* Göz

→ **perde-i ç.** 1217/001

çıban *is.* Vücudun herhangi bir

yerinde oluşan ve çoğu, deride

veya deri altında şişkinlik,

kızartı, ağrı ve ateş ile kendini

gösteren irin birikimi

ç.dır 1216/041

çık- Oluşmak, olmak

ç.-an 1220/025

çiçek *is.* Bir bitkinin, üreme

organlarını taşıyan çoğu güzel

kokulu, renkli bölümü

ç.i(çiçeği) 1217/021

çift *is.* Bir erkek ve bir dişiden oluşan

iki eş

ç. 1219/004

çirkin (*Far.*) *sf.* Güzel olmayan

ç. 1220/007

çivid *is.* Mavi renkli boya

ç. 1427/033

çoğalmak Azken çok olmak, çok

duruma gelmek, artmak,

fazlalaşmak, ziyadeleşmek

ç. 1217/003

çok *sf.* Sayı, nicelik, değer, güç,

derece vb. bakımından büyük ve

aşırı olan, az karşıtı

ç. 1216/001, 1216/027,

1218/007, 1218/008

çöl *is.* Kumluk, susuz ve ıssız geniş

arazi, sahra, badiye

ç. 1222/027

ç.de 1427/034

çukur *is.* Çevresine göre aşağı

çökmüş olan yer

ç. 1216/011, 1222/021

dağ bağ. Kendinden önceki ve sonraki söz veya söz öbeği ile bağ kurar
d. 1217/008, 1222/008

dābbe (Ar.) is. Yük ve binek hayvanı.
d. 1427/016
d.yi 1315/033

ḍād (Ar.) is. Osmanlı alfabesinin on yedinci harfi
d. -ı mu'ceme Noktalı dad
1220/003

dād (Ar.) is. Osmanlı alfabesinin on yedinci harfi
d.ıḡ 1220/011, 1220/015

ḍa'f (Ar.) is. Zayıflık, kuvvetsizlik, arıklık
d.ını 1221/016

ḍahāmetlū (Ar.) is. Sıkıntılı, meşakkatli
d. 1427/027

daḡı bağ. Dahi, de
d. 1215/039, 1215/040, 1216/003, 1216/020, 1216/025, 1216/029, 1217/024, 1218/023, 1218/027, 1218/036, 1218/037, 1219/004, 1219/009, 1220/005, 1220/008, 1220/016, 1220/027, 1221/005, 1221/018, 1221/019, 1221/037, 1221/040, 1427/011, 1427/023

dāhil (Ar.) sf. İç, içeri
d. 1219/032, 1220/021
d.den 1216/041

dāhiye (Ar.) is. Kurnaz kimse
d.ye 1219/011

daḡraca (Ar.) is.
d. 1219/033, 1219/035, 1427/012

dāimā (Ar.) zf. Devamlı olarak, her zaman
d. 1216/037, 1217/002, 1221/025

dāir (Ar.) sf. Ait, ilgili
d. 1222/031

dāirecik (Ar.) is. Çember
d.lere 1221/026

daḡāyık (Ar.) sf. İnce ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeyler
d. 1218/029

dāl is. Osmanlı Türkçesinde “d” (د) harfinin adı
d.ıḡ 1221/029, 1427/034

dāll (Ar.) sf. Delalet eden
d. olma- 1218/038

damac (Ar.) is.
d. 1427/019

dam (Ar.) is. gr. Bir harfin

mazmum, zammeli (ötreli)
okunması

d.ı 1218/023, 1220/019,
1221/003, 1427/021, 1427/028,
1217/037, 1221/027

d.ıyla 1216/010, 1217/010,
1217/012, 1217/026, 1220/015,
1220/024, 1221/029, 1222/007,
1222/009, 1427/008, 1427/027,
1427/032, 1220/018

d.-ile 1216/011

dammeteyn (Ar.) is. İki zamme

d.le 1219/020, 1221/002,
1427/018, 1427/028

dāne (Far.) is. Tane, tohum, çekirdek

d.niñ 1427/009

darb (Ar.) is. Dövmeye, vurma

d. 1315/039

d. olun- Beyan olunmak
1216/004

d. -ı cizye eylemek Para vermek
1221/016

d. -ı meṭel Atalar sözü, ata
sözleri 1219/003

darib (Ar.) is. Darbeden, çarpan,

döven

d. eḏe 1216/033

de bağ. Kendinden önceki ve sonraki

söz veya söz öbeği ile bağ kurar
d. 1217/009, 1218/034,
1220/028, 1222/011, 1222/020

dê- Söylemek, söz söylemek

d.-dikleri 1217/017, 1221/018,
1427/009

d.-dikleridir 1217/032

d.-diler 1217/005

d.-r 1215/034, 1217/005,
1218/017, 1218/038, 1219/003,
1219/017, 1219/018, 1219/032,
1220/023, 1220/027, 1220/040,
1221/015, 1221/028, 1222/004,
1222/017, 1222/036, 1315/038

d.-rler 1216/007, 1217/020,
1217/021, 1217/032, 1219/009,
1222/026

d.-yecek 1216/007

d.-yu 1219/010, 1220/021

def (Ar.) is. Savma, uzaklaştırma

d. eyle- Uzaklaştırmak
1217/025

d. eylemek Uzaklaştırmak
1216/013

defn (Ar.) is. Gömme

d. êt- Gömmek 1220/001

degirmen is. Öğüten araç veya alet

→ **el d.** 1219/022

değil *ed.* İsim cümlesinde yükleme
veya başka öğelere olumsuzluk
anlamı veren kelime
d.dir 1216/007, 1218/018,
1220/023, 1221/037

dek *ed.* Kadar, değin gibi bir işin sona
erdiği noktayı veya zamanı
anlatır
d. 1216/010, 1217/024

delâl (*Ar.*) *is.* Naz, işve, cilve; insana
güzel, sevimli görünecek hal,
durum
d. 1427/028

delâlet (*Ar.*) *is.* Gösterme, yol
gösterme, kılavuzluk, alâmet
olma
d. eylemek Yol göstermek
1222/019
d. eyleme Yol gösterme
1222/018

delü *is.* Yaman, azgın, ele avuca
sığmaz
→ **ehl-i d.** 1217/006

dem (*Ar.*) *is* Nefes
d. -i kalb Kalb nefesi 1220/035,
1220/036

dem (*Ar.*) *is.* Gözyaşı, gözyaşı
dökme, ağlama
d. mecrâ-yı d. 1216/038

demek Ad vermek
d.dir 1217/005, 1217/006,
1217/007, 1427/019

dên- Ad verilmek
d.-üp 1219/007
d.-ür 1215/033, 1215/039,
1216/009, 1216/010, 1216/011,
1216/014, 1216/015, 1216/018,
1216/020, 1216/021, 1216/022,
1216/022, 1216/025, 1216/026,
1216/033, 1216/036, 1216/036,
1216/037, 1216/038, 1216/038,
1216/039, 1216/039, 1217/003,
1217/004, 1217/008, 1217/008,
1217/008, 1217/008, 1217/009,
1217/010, 1217/011, 1217/013,
1217/013, 1217/015, 1217/015,
1217/015, 1217/032, 1217/032,
1217/033, 1217/033, 1217/034,
1217/035, 1217/035, 1217/035,
1217/036, 1217/039, 1218/023,
1218/024, 1218/024, 1218/029,
1218/030, 1218/031, 1218/031,
1219/013, 1219/013, 1219/013,
1219/014, 1219/016, 1219/022,
1219/023, 1219/024, 1219/037,
1219/038, 1220/003, 1220/003,
1220/004, 1220/004, 1220/004,
1220/005, 1220/006, 1220/007,
1220/008, 1220/008, 1220/009,
1220/009, 1220/010, 1220/010,

1220/011, 1220/017, 1220/017,
1220/017, 1220/017, 1220/018,
1220/018, 1220/024, 1220/026,
1220/033, 1220/033, 1220/038,
1220/039, 1221/005, 1221/006,
1221/006, 1221/014, 1221/026,
1221/026, 1221/028, 1221/030,
1221/031, 1221/032, 1221/037,
1221/039, 1222/003, 1222/021,
1222/022, 1222/028, 1222/033,
1315/041, 1427/009, 1427/010,
1427/010, 1427/011, 1427/012,
1427/015, 1427/015, 1427/017,
1427/018, 1427/021, 1427/022,
1427/022, 1427/025, 1427/026,
1427/026, 1427/027, 1427/027,
1427/027, 1427/028, 1427/031,
1427/032, 1427/033

deñiz *is.* Yer kabuğunun çukur
bölümlerini kaplayan, birbiriyle
bağlantılı, tuzlu su kütleſi
d.iñ 1216/010

dênmek Ad verilmek
d.leğ 1221/013

derd (*Far.*) *is.* Dert, gam, keder,
kasavet, tasa, kayđı
d. 1218/011

derę *is.* İki dağarasındaki uzun çukur
d. 1216/011

deręoti *is.* Maydanozgillerden, ince
yapraklı, bazı yemeklere
konulan güzel kokulu bir bitki
(Anethum)
d.nağ 1217/021

deri *is.* İnsan ve hayvan vücudunu
kaplayan tüy, kıl veya pulla
kaplı örtü
d. 1427/036
d.niñ 1219/041
d.si 1427/036
d.sindeğ 1220/025
d.sinden 1220/009
d.sineğ 1220/008, 1220/010,
1220/010
d.yeğ 1220/011

derin *is.* Dibi yüzeyinden veya
ağzından uzak olan
d. 1216/011

der-kâr (*Far.*) *sf.* Malûm, aşıkâr,
bilinen, belli
d.dır 1218/019

derle- Seçme yaparak toplamak, bir
araya getirmek, tedvin etmek
d.-yeğer 1217/024

dermândeğ (*Far.*) *sf.* Bîçâre, âciz,
beceriksiz, zavallı
d. eylemek Güçsüz eylemek
1315/034

dest-res (*Far.*) *is.* Kudret, zenginlik,
iktidar
d. 1218/041

deşil- Deşmek işi yapılmak
d.-üp 1216/041, 1216/041

deve *is.* Gevişgetiren memelilerden,
boynu uzun, sırtında bir veya iki
hörgücü olan, yük taşımakta
kullanılan hayvan (*Camelus*)
d. 1215/033, 1217/034,
1220/009, 1220/020, 1427/022
d.niñ 1217/015, 1217/018,
1219/023, 1219/024
d.ye 1222/021

diddiyyet (*Ar.*) *is.* Birbirine muhâlif,
zıt olma hâli, zıtlık, karşıtlık
d.ê 1218/019

zıķne (*Ar.*) *is.* Çene
→ **yār-i çāh-ı z.m** 1221/027

Dımışķ (*Ar.*) *is.* Şam
D.da 1217/014

dımn (*Ar.*) *is.* Maksat, istek, niyet
d.ında 1217/019, 1219/040

dırāz (*Far.*) *sf.* Uzun
d. 1219/006

dib *is.* Oyuk veya çukur bir şeyin en
alt bölümü, taban
d.i 1219/014

d.indē 1221/030

d.inē 1222/029

dibāğat (*Ar.*) *is.* Sepicilik, hayvan
derisi işleme sanatı
d. a 1219/041

dil *is.* Ağız boşluğunda, tatmaya,
yutkunmaya, sesleri
boğumlamaya yarayan etli,
uzun, hareketli organ; tat alma
organı
d.i 1221/031
d.iñ 1221/030

dil-ber (*Far.*) *sf.* Gönlü alıp götüren,
güzel
d.-i nev-civān Gençlerin güzeli
1221/026, 1427/018

dile- Canı istemek
d.-digiñ 1219/026

dimāğ (*Ar.*) *is.* Akıl, şuur
→ **şüridē-d. eylemek** 1316/003

dirhem (*Ar.*) *is.* Gümüş para
d. 1217/022
→ **rub^ç-ı d.** 1217/024

dirlik *is.* Yaşayış, hayat, sağlık,
varlık, geçim
d.e(dirliğē) 1216/018

dişi *is.* Hayvan ve bitkilerin, erkeği
tarafından döllenecek biçimde

- oluşmuş cinsi
d. 1219/004, 1427/015
- ditmek** Çok küçük parçalara ayırmak
d. 1220/001
- diyār** (Ar.) *is.* Memleket, ülke
d. -ı ba'ide Uzak ülkeler
 1218/009
- dökil-** Yerinden ayrılmak, düşmek
d.-ür 1217/034
- dökülme** Yerinden ayrılmak, düşmek
d.sinē 1216/039
- dönderme** Çevirmek
d.si 1427/037
- dört** *is.* Dört sayısının adıve bu sayıyıgösteren rakam
d. 1220/016
- du'ā** (Ar.) *is.* Allah'a yalvarma, niyaz
 → **nişāne-i nüşābe' -i d.**
 1219/006
- dūçār** (Far.) *sf.* Tutulmuş, uğramış, yakalanmış
d. ol- Tutulmak 1219/002
- duḥān** (Ar.) *is.* Duman
d. u'l-naūr Kesintisiz duman
 1427/033
- dūr u dırāz** (Far.) *zf.* Uzun uzadıya
d. 1216/035, 1218/007,
 1218/037
- dūr** (Far.) *sf.* Uzak
d. olmak Uzak olmak
 1217/026, 1217/028, 1217/030
- dügün** (Ar.) *is.* Vücut derisi üzerine iğne gibi sivri bir araçla çizilmek ve içine renk veren maddeler konulmak yoluyla yapılan çıkmaz yazı veya resim
d. ét- Dövme yapmak 1427/033
- dürüş-** Bir şeyin icrasına devamlı çalışmak, geceli gündüzlü uğraşmak
d.-üp 1427/025
- düş-** Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek
d.-en 1220/024, 1220/034
- düz-** Bir ihtiyacıkarşılama amacıyla birçok şeyleri birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek
d.-dükleri 1220/009
- düzce** *sf.* Oldukça düz.
d. 1222/006
- düzey** *is.* Bir yüzeyin veya bir noktanın nispî yüksekliği ve o yükseklikten geçtiği var sayılan düzlem, seviye
d.ē 1427/013

e‘amm (Ar.) is. Genelde, yaygın
haliyle

e.dır 1222/014, 1315/039

ebābil (Ar.) is. Kırlangıç

e.i 1219/010

Ebi ‘Aliyyi’l-Ġassāni (Ar.) is. Kişi adı

E. 1217/039

ebnā (Ar.) is. Oğullar

e. -yi zaman İçinde bulunulan
çağın insanları 1219/008

ebyağ (Ar.) is. Bembeyaz, beyaz, akça

e.u 1219/013

edā (Ar.) is. Borç veya borç gibi olan
herhangi bir şeyi ödeme; yerine
getirme

e. eylemek Ödemek 1221/017

eğer (Far.) ed. Şart edatıdır; eğer,
şayet manasınadır

e. 1218/025, 1218/027,
1222/012

eğil- 1. Bir işi yapmak için belini
eğmek

e.-üp 1427/035

2. Belirli bir yönle açı
oluşturacak bir durum almak,
bir yöne doğru çarpılmak
1427/036

eğlen- Bir yerde durmak, beklemek,
tevakkuf etmek

e.-eçek 1217/003

ehl (Ar.) is. Halk, âhali

e. -i Arabiyye Arab ehli
1219/018

e. -i delü Yaman ehli 1217/006

e. -i Ĥicāz Hicaz ehli 1217/005

e. -i ĥiddet Hiddet ehli
1217/006

e. -i İslām İslam topluluğu
1218/001

e. -i ress Semud halkı 1218/039

e. -i Şām Şam ehli 1217/005

eimme (Ar.) is. Önde bulunanlar,
önayak olan kimseler

e. -i luğat Sözlük alimleri
1220/039, 1220/041

ekl (Ar.) is. Yemek yeme

e. eylemek Yemek yemek
1218/020

ekrem (Ar.) sf. Daha (en, pek) kerîm;
çok şeref sahibi, pek cömert,
çok eli açık

e. 1219/031

ekter (Ar.) is. En çok, çoklukla

e. 1216/041

e.dir 1220/019

ekterî (Ar.) *sf.* Çok defa, çoğu

e. 1222/026

el *is.* Kolun bilekten parmak uçlarına

kadar olan, tutmaya ve
işyapmaya yarayan bölümü

e.inden 1219/034

e.ini 1315/029

e. degirmeni El gücüyle
çalıştırılan ve kahve, baharat
gibi şeyleri öğütmeye yarayan
bir tür küçük değirmen
1219/022

elem (Ar.) *is.* Ağrı, acı, sızı, sancı;
keder, dert, maddî ve manevî
ıztırap

e. 1220/034

elfâz (Ar.) *is.* Sözcükler, lafızlar

e. 1218/038, 1219/008

elif (Ar.) *is.* Osmanlı Türkçesi
alfabesinin ilk harfi (ل)

e. 1216/019, 1218/029,
1221/037

e.ê 1222/018

e.iñ 1221/040

elkâb (Ar.) *is.* Ünvanlar

e.dandır 1217/038

e.ıylâ 1218/002

elâf (Ar.) *sf.* Daha latif, daha hoş
olan

e.ıdır 1219/015

elvân (Ar.) *is.* Renkler, çeşitler

e.iñ 1219/017

em- Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir
şeyi içine çekmek, somurmak

e.-er 1427/022

emir (Ar.) *is.* İş, şey, husus, vakıa,
hâdise

e. 1219/033

emkinê (Ar.) *is.* Mekanlar, yerler

e.yê 1218/003, 1218/003

emmek Dudak, dil ve soluk
yardımıyla bir şeyi içine
çekmek, somurmak

e.ê (emmeğê) 1217/019

emr u huşûş (Ar.) *is.* Konu ve emir

e. 1427/010

emvâc (Ar.) *is.* Dalgalar

→ **a'âli' -i e.-ı baħr** 1219/028

encâm (Ar.) *is.* Son, nihayet, akıbet

e.ma 1215/032

e.mağ 1215/039

endâm (Ar.) *is.* Boy bos

e. 1220/003

engerek *is.* Engerekgillerden, başı üç
köşeli, rengi kara veya karaya

- yakın, taşlık ve güneşli yerlerde yaşayan, zehirli bir yılan
(*Vipera aspis*)
e. 1220/039
- eṅşe** *is.* Boynun arkası
e. 1217/014
e.sinden 1222/011, 1222/031
- envā** *(Ar.) is.* Çeşitler, nevilere
e.mıḡ 1219/015
- erbāb** *(Ar.) is.* (müfret olarak kullanılır) Ehil, muktedir, becerikli; lâyük
e. -ı **cihād** Şavaş ehli 1217/006
- erkek** *(Ar.) is.* İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiye dölleyecek cinsten olanı
e. 1219/004
- esāmī** *(Ar.) is.* İsimler
e.dendir 1221/022
e. -yi **ricāl** Üst düzeyde bulunanların isimleri 1221/023
- Esās** *(Ar.) is.* Eser ismi
E.ıḡ 1222/024
- esmā** *(Ar.) is.* Adlar, nâmlar, isimler
e. 1219/037
- esved** *(Ar.) sf.* Siyah, kara
→ **benc-i e.** 1427/009
- eş'ār** *(Ar.) is.* Vezinli ve kafiyeli sözler
e.da 1216/002
- eşcār** *(Ar.) is.* Ağaçlar
e.ı 1221/009
- eşedd** *(Ar.) sf.* Daha, (en, pek) şiddetli, çetin ve sert
e.inç 1220/036
- eşek** *is.* Atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep
e. 1427/015
e.e(eşeğē) 1427/015
- eşyā** *(Ar.) is.* Nesnelere, mevcut olan şeyler, levazım; çamaşır, elbise, yolcunun sandığı, bavulu, çıkını, sepeti; evin masası, koltuğu, kanapesi, perdesi ve benzerleri gibi nesnelere
e. -yı **sāire** Diğer eşyalar 1218/005
- êt-** Eylemek, yapmak, kılmak, fiile getirmek
→ ' **acele è.** 1216/003
→ ' **avdet è.** 1217/001
→ **āzürde è.** 1220/024
→ **defin è.** 1220/001
→ **düğün è.** 1427/033
→ **ğaşb è.** 1219/034

→ **ğurūb** è. 1218/023,
1218/023
→ **halk** è. 1219/004
→ **hark** è.1217/001
→ **hidāb** è. 1219/015
→ **hücūm** è. 1427/015
→ **ıtlāk** è.ler 1217/002
→ **ib'ād** è. 1218/037
→ **idāfe** è. 1217/024
→ **igdāb** è. 1220/031
→ **igrāb** è. 1218/037
→ **iḥāṭa** è. 1221/031
→ **ilkā** è. 1219/025
→ **iştikā** è. 1219/001
→ **ittihād** è. 1217/004
→ **ivā** è. 1218/040
→ **keşf** è. 1217/023
→ **muḍāf** è. 1222/026
→ **mürūr** è. 1216/003
→ **na'l** è. 1427/033
→ **neşet** è. 1220/037, 1222/027
→ **nihān** è. 1222/028
→ **nufūd** è. 1222/030
→ **pervāz** è. 1218/041
→ **şayd** è. 1218/041
→ **setr** è. 1222/028
→ **ta'bir** è. 1221/027
→ **tagtiç** è. 1316/006
→ **taḥaddüt** è. 1216/041
→ **taḫāttur** è. 1217/034
→ **ṭayerān** è. 1218/037

→ **tedāvül** è. 1219/023
→ **tenāvül** è. 1217/023
→ **tertib** è. 1218/032
→ **tütsü** è. 1427/033
→ **vaḍ'** è. 1219/041
→ **zuhur** è. 1216/040

et *is.* İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka
e. 1216/001, 1216/007
e.ç 1216/015
e.i 1427/012
e.leri 1216/027

etceğiz *is.* Küçük et parçası
e.ç 1216/025, 1220/009,
1221/031, 1221/032
e.inç 1221/030
e.lereç 1221/031

eter (*Ar.*) *is.* İz, işaret, im
e. 1219/012
→ **bî-vāye-i e.-i 'irfān**
1221/035

étme Eylemek, yapmak, kılmak
e.leriyleç 1219/033

étmek Eylemek, yapmak, kılmak
→ **beddu'ā** è. 1219/001

eṭrāf (*Ar.*) *is.* Yanlar, taraflar, çevre
e.ā 1218/040

- e.mā** 1221/011
e.indā 1221/029
- evceh** (*Ar.*) *sf.* En vecihli, pek münâsebeti, çok uygun
e. 1315/038
- evlād** (*Ar.*) *is.* Çocuklar
e.ları 1219/033
- evvel** (*Ar.*) *sf.* İlk, birinci
e.inē 1216/031, 1221/040, 1315/041
→ **ma' nā-yı e.** 1218/019
- evy** (*Ar.*) *is.* Bir nesne yerine gelmek
e.ē 1216/036
- ey** (*Ar. Far*) *ünl.* Nida için ve nidaya cevap için kullanılır; "hey, yahu, bana bak!" gibi mânâlara gelir
e. 1219/025, 1221/028
- eyālet** (*Ar.*) *is.* Bir vâlinin idaresi altında bulunan memleket, vilâyet
e.indē 1427/034
- eyle-** Kılmak, etmek, yapmak, fiile getirmek
→ **'ār e.** 1221/016
→ **'add e.** 1218/030
→ **beyān e.** 1219/019
→ **dīkr e.** 1220/022
→ **def' e.** 1217/025
→ **delālet e.** 1222/018
→ **fark e.** 1220/035
→ **gurūb e.** 1218/021
→ **gurūb e.** 1218/022
→ **hilt e.** 1217/023
→ **hoşcā e.** 1427/012
→ **idrāk e.** 1218/001
→ **ifrāt e.** 1216/012
→ **işābet e.** 1218/031
→ **istimā' e.** 1222/011
→ **kifāyet e.** 1216/018
→ **medd e.** 1216/010
→ **murād e.** 1221/016
→ **nābadid e.** 1219/007
→ **naẓm e.** 1216/002
→ **pervāz e.** 1219/006
→ **sūāl e.** 1219/031
→ **ṭayerān e.** 1218/040
→ **tebt e.** 1220/021
→ **teverān e.** 1220/035
→ **tefsir e.** 1219/010
→ **tehzib e.** 1216/003
→ **tekrār e.** 1217/011
→ **temtīl e.** 1220/013
→ **tenkīh e.** 1216/003
→ **teşādūf e.** 1218/040
→ **ufūl e.** 1218/030
→ **zeyġ e.** 1215/036
- eyleme-** Eylememek işi
→ **āşikāre e.** 1216/003
→ **karār e.** 1219/023

eylemek Etmek, yapmak

- **ḏıkr e.** 1222/012
- **đarb-ı cizye e.** 1221/016
- **def‘ e.** 1216/013
- **delālet e.** 1222/019
- **dermānde e.** 1315/034
- **edā e.** 1221/017
- **ekl e.** 1218/020
- **faşıl e.** 1222/031
- **ğaçab e.** 1220/032
- **ğalebē e.** 1219/040
- **ğıybet e.** 1222/031
- **ğuşşā-nāk e.** 1315/032
- **hesāb e.** 1315/037
- **ılgār e.** 1218/008
- **ifhām e.** 1315/030
- **ihfā e.** 1315/030
- **iskāt e.** 1315/030
- **istilā e.** 1221/020
- **körlük e.** 1220/031
- **peydā e.** 1218/004, 1220/030
- **sefer e.** 1218/009
- **şehādet e.** 1216/024
- **şüride-dimāğ e.** 1316/003
- **ta‘yib e.** 1222/012
- **ta‘yir e.** 1222/012
- **tağaddüm e.** 1219/018
- **tasalluğ e.** 1221/020
- **terk e.** 1216/012
- **terk-i ‘acelē e.** 1216/004
- **tevlid e.** 1218/018, 1218/018

→ **tezevvüc e.** 1217/028

→ **mağhūr e.** 1221/004

→ **rağm e.** 1220/030

→ **iẖtiğāf e.** 1219/001

→ **iştiğāl e.** 1219/005

→ **bağy e.** 1427/016

→ **nāz e.** 1427/029

→ **şive e.** 1427/029

→ **şivekārlik e.** 1427/030

→ **zulm e.** 1427/016

→ **ta‘arrud e.** 1219/005

fā‘il (Ar.) *sf.* Yapan, eyleyen, işleyen

f.dir 1216/033, 1222/004

→ **ism-i f.** Eylemi yapan, özne
1221/019, 1221/025, 1222/016,
1222/036

falan *zm.* Söylenmesi istenmeyen veya
gerekli görülmeyen bir özel adın
yerini tutar

f. 1216/006

falta (Ar.) *is.*

f. 1315/040

farāğa (Ar.) *is.*

f. 1217/002

farāşā (Ar.) *is.*

f. 1217/017

fariğ (Ar.) *is.*

f. 1427/020

fariḥā (*Ar.*) *is.*

f. 1427/031

Fāris (*Far.*) *is.* İran'ın güneyindeki

Şîraz vilâyeti

F. 1427/034

fark (*Ar.*) *is.* Ayrılık, başkalık; iki veya daha çok şey arasındaki ayrılık.

f. eyle-Ayırmak 1220/035

Fārisî (*Ar.*) *sf.* İran dili, Farsça,

Acemce

F.dē 1217/032, 1219/008

Fārûḳ (*Ar.*) *is.* Hz. Ömer'in lâkabı, [haklıyı haksızdan ayırd ederek adaleti tam yerine getirmekle ün kazandığı için "fârûk" kelimesiyle adlandırılmıştır]

F. -ı Ā'zam Hz. Ömer 1221/015

faşıl (*Ar.*) *is.* Aleyhte bulunma, adam çekiştirme

f. eylemek Adam çekiştirmek
1222/031

farah (*Ar.*) *is.*

f. 1220/013

ferc (*Ar.*) *is.* Dişilerde tenasül âleti, avret, utyeri, edep yeri

f.dē 1222/010

feres (*Ar.*) *is.* At, beygir

f.i 1220/020

f.iḡ 1217/012

feryād (*Far.*) *is.* Yaygara, gürültü

f.larına 1221/039

feth (*Ar.*) *is.* Arapçada harflerin

üzerine konan üstün (◌̣) işareti

f.i 1217/025, 1218/021,
1219/038, 1220/003, 1220/015,
1220/038, 1221/001, 1221/003,
1221/013, 1221/028, 1315/028,
1315/035, 1427/007, 1427/013,
1427/021, 1427/029

f.iyle 1215/039, 1215/039,
1216/009, 1216/022, 1216/027,
1220/011, 1221/002, 1222/006,
1222/008, 1222/011, 1427/034,
1219/021

feteḥāt (*Ar.*) *is.* Arapçada harflerin

üzerine konan üstün (◌̣)

işaretleri

f.lā 1220/016, 1222/023,
1221/001

fethateyn (*Ar.*) *is.* Arapça fetha

sözünün tesniye (ikilik) biçimi,
iki üstün (ile okunan kelime)

f.lē 1216/016, 1217/009,
1217/031, 1220/011, 1221/001,
1221/008, 1222/016, 1315/037,
1316/006, 1427/031

- fıddā** (Ar.) is. Gümüş
f. 1217/032
- fıkhıyye** (Ar.) sf. ["fikhî" kelimesinin müen.] Fıkıha ait, fıkıhla ilgili
→ **kütüb-ı f.** 1219/027
- fi** (Ar.) zf. ve ed. İçinde, -de ["fihâ" müfret müennes için kullanılır]
f. 1222/029
- fihimu 'l-cinnu** (Ar.) is.
f. 1219/031
- fay'ıl** (Ar.) is.
f. 1222/005
- fi'l** (Ar.) is. Eylem, hareket, davranış
f.êdir 1222/014
f.iyle 1222/034
- fikum** (Ar.) is.
f. 1219/030
- fi'l-aşl** (Ar.) zf. Aslında, doğrusu
f. 1216/030, 1222/036
- Firdevsî** (Far.) is. İran'ın millî destanı olan "Şehnâme"nin nâzımıdır. Adı Mansur, Hasan veya Ahmed'dir; künyesi Ebülkâsım'dır. Takriben 934 - 1020 yılları arasında yaşamıştır. Eseri, muhtelif dillere, bu arada Türkçe'ye de çevrilmiştir.
f. 1219/009
- ğababu** (Ar.) is.
ğ. 1216/016
- ğāba** (Ar.) is.
ğ. 1222/024, 1222/025, 1222/027
ğ.ya 1222/026
→ **layt-i ğ.** 1222/026
- ğābatu** (Ar.) is.
ğ. 1222/021
- ğabbu** (Ar.) is.
ğ. 1215/039
- ğābbatu** (Ar.) is.
ğ. 1216/008
- ğabcu** (Ar.) is.
ğ. 1427/007
- ğabğab** (Ar.) is.
ğ. 1216/016
- ğabğabu** (Ar.) is.
ğ. 1216/014
- ğabîbatu** (Ar.) is.
ğ. 1216/019
- ğada** (Ar.) is.
ğ.ya 1220/022
- ğadab** (Ar.) is. Dargınlık, kızgınlık, darılma, kızma, hiddet, öfke
ğ. 1220/027, 1220/029, 1220/035, 1220/035
ğ. eylemek Kızmak 1220/032

ğ.ıı 1220/036	ğadıabu (Ar.) is.
→ bā'ıt-i ğ. 1220/028	ğ. 1220/011
ğadıabu (Ar.) is.	ğadıibu (Ar.) is.
ğ. 1220/029	ğ. 1220/014
ğadıabbatu (Ar.) is.	ğadırabu (Ar.) is.
ğ. 1220/015	ğ. 1220/037
ğadıābī (Ar.) is.	ğadıūb (Ar.) is.
ğ. 1220/018	ğ. 1220/017
ğadıā (Ar.) is.	ğadıubbatu (Ar.) is.
ğ. şecer-i ğ. 1220/022	ğ. 1220/015
ğadıba (Ar.) is.	ğadıūbu (Ar.) is.
ğ. 1220/017, 1220/019, 1220/020, 1220/022	ğ. 1220/005
ğadıbān (Ar.) is.	ğadıūbun (Ar.) is.
ğ. 1220/005, 1220/019	ğ. 1220/014
ğadıbāna (Ar.) is.	ğadıyan (Ar.) is.
ğ. 1220/017	ğ. 1220/022
ğadıbānu (Ar.) is.	ğāfil (Ar.) sf. Gaflette bulunan, ihmâl
ğ. 1220/016	eden, ilerisini iyi düşünmeyen,
ğadıbatu (Ar.) is.	dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın,
ğ. 1220/008	tembel
ğadbā'u (Ar.) is.	ğ. 1221/034
ğ. 1216/027	ğ. ol- Gaflette bulunmak
ğadıbu (Ar.) is.	1221/041
ğ. 1220/003, 1220/005	ğaflet (Ar.) is. Gafillik, boş bulunma,
ğadıab (Ar.) is.	dalgınlık, dikkatsizlik,
ğ. 1220/014	ihtiyatsızlık
	ğ. 1221/041
	ğ.ıı 1316/001

ġahbu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/041

ġāhice (Far.) *zf.* Bâzan, arasıra

g. 1217/001

ġāib (Ar.) *sf.* Görünmeyen, hazır

olmayan, yok olan, kayıp

ġ. 1218/032, 1219/002

ġ. **ol-** Kaybolmak 1222/003,
1222/032, 1222/036

ġ. **olmağ** Kaybolmak 1218/015,
1222/006, 1222/008, 1222/010,
1222/020, 1222/034

ġ. **olması** Kaybolması 1222/010

ġ. **ıñ** 1222/016

ġā'ibu (Ar.) *is.*

ġ. 1222/035

ġā'ibūn (Ar.) *is.*

ġ. 1222/016

ġalab (Ar.) *is.*

→ **ism-i ġ.** 1221/005

ġalabağ (Ar.) *is.*

ġ. 1221/005

ġalabu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/008

ġalabatu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/001

ġalābu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/023, 1221/024

ġalābiyatu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/003

ġalabu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/001

ġalac (Ar.) *is.*

ġ. 1427/019

ġalağ (Ar.) *is.*

ġ. 1315/037, 1315/037,
1315/038

ġalat (Ar.) *is.*

ġ. 1315/037, 1315/039,
1315/041

ġalatu (Ar.) *is.*

ġ. 1315/037

ġalbā' (Ar.) *is.*

ġ. 1221/012, 1221/014

ġalbā'u (Ar.) *is.*

ġ. 1221/009

ġalbu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/001

ġālbū (Ar.) *is.*

ġ. 1221/023

ġalbūnu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/022

ġalcu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/013

ġalebe (Ar.) *is.* Galip gelme, yenme,
üstünlük

ġ. eylemek Yenmek 1219/040

ġ.siyle 1221/007

ġālib (Ar.) *is.* Galebe eden, galebe
çalan, üstün gelen, yenen

ġ. 1221/025

ġālibiyyet (Ar.) *is.* Galip gelme,
üstünlük

ġ. 1221/011

ġālibu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/024

ġallābu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/023

ġaltatu (Ar.) *is.*

ġ. 1315/040

ġaltu (Ar.) *is.*

ġ. 1315/035

ġalubbatu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/002

ġamaca (Ar.) *is.*

ġ. 1427/019

ġamallac (Ar.) *is.*

ġ. 1427/026

ġamallacu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/023

ġamatu (Ar.) *is.*

ġ. 1316/002, 1316/006

ġamcatu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/021

ġāmıd (Ar.) *sf.* Anlaşılması güç olan,
anlaşılmaz, karışık, kapalı [söz]

→ **kelām-ı ġ.** 1219/028

ġamicu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/020, 1427/021

ġamlac (Ar.) *is.*

ġ. 1427/026

ġamlacu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/023

ġanacu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/031

ġanbu (Ar.) *is.*

ġ. 1221/028

ġancu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/029

ġandacānu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/034

ġandub (Ar.) *is.*

ġ. 1216/028

ġandubatu (Ar.) *is.*

ġ. 1216/027

āanì (Ar.) *is.* Kabile adı

ā. 1217/012

ġanicatu (Ar.) *is.*

ġ. 1427/031

ġanìmet (Ar.) is. Düşmandan alınan mal	ġārib (Ar.) is. ġ. 1216/033
ġ. -i keşire Çok ganimet 1221/028	ġarìb (Ar.) is. ġ. 1218/004, 1219/020
ġarābatu (Ar.) is. ġ. 1219/028	ġarìbatu (Ar.) is. ġ. 1219/022
ġarabātu (Ar.) is. ġ. 1219/021	ġāribu (Ar.) is. ġ. 1219/023
ġarābiyyu (Ar.) is. ġ. 1219/021	ġarìbu (Ar.) is. ġ. 1219/032
ġarabu (Ar.) is. ġ. 1217/031, 1217/033, 1217/036	ġarraba (Ar.) is. ġ. 1218/034
ġarb (Ar.) is. Güneşin battığı taraf, günbatısı, batı ġ. 1218/025 ġ. -ı Hicāz Hicaz'ın batısı 1217/006	ġarrābu (Ar.) is. ġ. 1217/038 ġasallacu (Ar.) is. ġ. 1427/010
ġarb (Ar.) is. ġ. 1216/030, 1216/040 ġ.dan 1217/005	ġařb (Ar.) is. Zorla alma, zaptetme; kapma ġ. èt- Zorla almak 1219/034
ġarbatu (Ar.) is. ġ. 1217/025	ġařbu (Ar.) is. ġ. 1219/038
ġarbiyyu (Ar.) is. ġ. 1218/030	ġaslabatu (Ar.) is. ġ. 1219/033
ġarbu (Ar.) is. ġ. 1216/028, 1216/038, 1217/003, 1217/007	ġařlacatu (Ar.) is. ġ. 1427/011 ġaslacu (Ar.) is. ġ. 1427/009

ğasnabatu (Ar.) *is.*

ğ. 1219/035

ğaşarrabu (Ar.) *is.*

ğ. 1219/037

ğaşba (Ar.) *is.*

ğ. 1219/037

ğaşbiyyu (Ar.) *is.*

ğ. 1219/037

ğaşbu (Ar.) *is.*

ğ. 1219/036

ğaşmu (Ar.) *is.*

ğ. 1219/036

ğatrab (Ar.) *is.*

ğ. 1220/039

ğatrabu (Ar.) *is.*

ğ. 1220/038

ğattu (Ar.) *is.*

ğ. 1315/027

ğavābbu (Ar.) *is.*

ğ. 1216/008

ğavārib (Ar.) *is.*

ğ. 1219/025

ğavārib-i ābile (Ar.) *is.*

ğ. 1219/028

ğavāribu 'l-mālu (Ar.) *is.*

ğ. 1219/028

ğavc (Ar.) *is.*

ğ. 1427/037

ğavcu (Ar.) *is.*

ğ. 1427/034

ğayab (Ar.) *is.*

ğ. 1222/020, 1222/020

ğayāba (Ar.) *is.*

ğ. 1222/029

ğayābu(Ar.) *is.*

ğ. 1222/009

ğayābati (Ar.) *is.*

ğ. 1222/029

ğayābatu (Ar.) *is.*

ğ. 1222/028

ğayabu (Ar.) *is.*

ğ. 1222/016

ğayābu'l-şacaru (Ar.) *is.*

ğ. 1222/029

ğayb (Ar.) *is.*

ğ. 1222/003, 1222/005,

1222/006, 1222/019, 1222/022

ğ.dır 1222/004

ğayba (Ar.) *is.*

ğ. 1222/011,

ğiyaba (Ar.) *is.*

ğ. 1222/014

ġaybatu (Ar.) is. ġ. 1222/006	1315/028, 1315/035, 1427/007, 1427/008, 1427/013, 1427/021, 1427/027, 1427/027, 1427/028, 1427/029, 1427/032, 1427/034
ġaybu (Ar.) is. ġ. 1222/002	ġ.larıŋ 1217/026, 1219/021, 1222/007
ġaybūbatu (Ar.) is. ġ. 1222/007	ġ. -ı mu 'cemeŋ Noktalanmış, noktalı gayn 1220/002
ġayhabān (Ar.) is. ġ. 1221/037	ġayr (Ar.) is. Arapça sözlerle terkibe girerek bu yapıya “-sız”, “değil”, “olmayan” anlamı kazandırır
ġayhabānu (Ar.) is. ġ. 1221/037	ġ.indan 1218/028
ġayhabatu (Ar.) is. ġ. 1221/039	ġ.inıŋ 1219/018
ġayhabu (Ar.) is. ġ. 1221/033	ġ.ıyı 1217/028
ġayn (Ar.) is Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi ikinci harfi olup ebced düzeninde 1000 sayısının karşılığıdır ġ.ıŋ 1215/032, 1215/038, 1215/039, 1216/009, 1216/010, 1216/022, 1216/027, 1217/010, 1217/012, 1217/012, 1217/025, 1217/037, 1219/014, 1219/038, 1220/003, 1220/015, 1220/018, 1220/018, 1220/019, 1220/024, 1220/038, 1221/001, 1221/002, 1221/027, 1221/028, 1221/029, 1222/006, 1222/009, 1222/009, 1222/009, 1222/011, 1222/013,	ġayz (Ar.) is. Öfke, hınç ġ. 1220/036 ġ.ı 1220/035
	ġazā (Ar.) is. Din uğruna savaş ġ.dır 1217/006
	ġeç is. Güneş battıktan gün ağarmaya başlayıncaya kadar geçen süre, tün g.niŋ 1315/041 g.ye 1221/034
	ġeçlemek Geceyi bir yerde geçirmek g. 1216/001, 1216/008
	gel- Bir yere gitmek, varmak g.-diklerine 1219/032

- g.-mez** 1216/006
- g.-mişlerdir** 1217/016
- g.-üp** 1216/006, 1219/001
- g.-ür** 1216/007, 1216/011, 1216/011, 1217/011, 1217/011, 1217/012, 1217/012, 1219/017, 1219/025, 1221/033, 1222/003, 1222/003
- gelmek** Bir yere gitmek, varmak
g. 1215/033, 1215/034, 1215/041, 1216/005, 1217/031, 1218/004
→ **hışmağ g.** 1220/011
- gerçè** (*Far.*) *ed.* Her ne kadar; ise de ["eğerci" nin kısaltılmışıdır]
g. 1215/037, 1220/013, 1222/019
- kireç** (*Ar.*) *is.* Mermer, tebeşir, kireç taşı, alçıtaşıgibi birçok taşın maddesini oluşturan kalsiyum oksit
k.ç 1220/001
- gerden** (*Far.*) *is.* Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü, boyun, gerdan
g.i 1218/039, 1219/006
- gerek** *bağ g.* İster (İster...ister anlamında bağlaç)
g. 1218/005, 1218/005, 1219/034, 1219/034
- g.i(gereği)** 1216/003, 1427/012
- getürmek** Sebep olmak, ortaya çıkarmak
g. 1220/029
- geyik is.** Geyikgillerden, erkeklerinin başında uzun ve çatalı boynuzlarıolan memeli hayvan
g. 1220/008
- gez-** Bir yerde dolaşmak, yürümek
g.-üp 1221/038
- ğırv** (*Far.*) *is.* Bağırma, çığırışma
ğ. 1221/039
- ğiybet** (*Ar.*) *is.* Aleyhinde bulunma, arkasından söyleme, çekiştirme, dedikodu yapma
ğ. 1222/012
ğ. eylemek Dedikodu yapmak
1222/031
- ğayabağ** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1222/023
- ğiyabatu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1222/009
- ğiybatu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1222/013
- ğibbu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1215/032, 1215/033,

- 1215/037
→ **cāy-ı ğ.** 1215/038
- gibi** (*Ar.*) *ed.* Benzetme ve örnek ifade eder
g. 1216/003, 1216/011, 1216/033, 1216/036, 1216/037, 1217/011, 1218/038, 1219/008, 1219/034, 1220/017, 1220/028, 1220/039, 1221/006, 1221/032, 1222/005, 1222/010, 1222/020, 1222/023, 1222/035, 1316/003, 1316/006, 1427/012, 1427/013, 1427/014, 1427/028
g.dir 1217/002, 1217/034
- ġiḏāb** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1220/018, 1220/024, 1220/025
- ġiḏabu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1220/014
- ġihibbā** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1221/039, 1221/040
- ġilibbā** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1221/002
- ġimlācu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1427/024
- ġimlicā** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1427/026
- ġimlicu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1427/024
- ġinācu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1427/032
- gir-** Sıġmak
g.-üp 1427/022
- ġirabānu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1217/011
- ġirbibu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1219/014
- git-** Bir yere doğru yönelmek
g. 1219/026
g.-dikçe 1219/005
g.-üp(gidüp) 1219/012
- ġitmek** Bir yere doğru yönelmek
g. 1216/030, 1216/035, 1221/038
- ġiyābu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1222/009
- ġiyābatu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1222/008
- ġiyābu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1222/007
- ġiyābu** (*Ar.*) *is.*
ġ. 1222/003
- göġüs** *is.* Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve yürek, akciġer gibi organları içine alan bölümü, sine
g.ünüġ(göġsünüġ) 1427/036

- gök** *is.* İçinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, uzay, fez
g.den 1217/013, 1218/020
- gökcelik** *is.* Gök rengi, mavilik
g. 1217/035
- göñ** *is.* Hayvan derisi
g.i 1217/021
- gör-** Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek
g.-se 1427/015
- göre** *ed.* Üzere, nazaran
g. 1218/025, 1222/024
- görin-** Benzemek, görünüşünde olmak
g.-ür 1220/010
- göster-** Bir şeyin etkisi altında tutulmak
g.-meksizin 1218/031
- gövdəlü** *sf.* İnsan veya hayvan bedeni olan
g. 1216/027
- göz** *is.* Görme organı
g.də 1216/036, 1217/002, 1220/025
g.den 1216/038
g.ə 1216/037, 1220/024, 1220/025, 1220/034
g.i 1220/024
g.inüñ 1217/033
g.ündə 1216/039, 1217/035
- g.üñ** 1216/040, 1216/041, 1217/008, 1217/008, 1220/009, 1220/025
- gözyaşı** *is.* Gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru sıvı damlacıklarından her biri
g. 1216/038
g.nə 1216/038, 1216/039
- ğubābu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1216/017
- ğubaybu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1216/017
- ğubba** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1216/019
- ğubbatu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1216/018
- ğubbu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1216/010
- ğubcatu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1427/008
- ğubüb** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1216/011
- ğubūbu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1215/040
- ğudābiyyu** (*Ar.*) *is.*
ğ. 1220/033

guḏāribu (Ar.) *is.*

g. 1220/037

ḡudbatu (Ar.) *is.*

ḡ. 1216/025

ḡuḏubbatu (Ar.) *is.*

ḡ. 1220/015

ḡudubbu (Ar.) *is.*

ḡ. 1216/026

ḡuḏubbu (Ar.) *is.*

ḡ. 1220/015

ḡūl (Ar.) *is.* Hortlak, şeytan,

karakoncolos

g.-i beyāban Gulyabani

1219/008

ḡulaybu (Ar.) *is.*

ḡ. 1221/023

ḡultatu (Ar.) *is.*

ḡ. 1315/041

ḡulubbatu (Ar.) *is.*

ḡ. 1221/002

ḡulucu (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/018

ḡumāhicu (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/027

ḡumālicu (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/024

ḡumlūca (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/027

ḡumlūcu (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/024

ḡunabu (Ar.) *is.*

ḡ. 1221/026

ḡunācu (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/028

ḡunacu (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/032

ḡunādib (Ar.) *is.*

ḡ. 1221/033

gunba (Ar.) *is.*

g.dır 1221/027

ḡuncu (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/028

ḡunduba (Ar.) *is.*

ḡ.nıḡ 1221/032

ḡundubatānu (Ar.) *is.*

ḡ. 1221/030

ḡundubatu (Ar.) *is.*

ḡ. 1221/029

ḡundūbu (Ar.) *is.*

ḡ. 1221/029

ḡunucu (Ar.) *is.*

ḡ. 1427/028

ġurāb (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġurbubu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
ġ. 1216/017, 1217/012, 1427/028	ġ. 1219/021
ġurāba (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġurrab (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
ġ. 1217/040	ġ. 1218/033
ġurābān (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġurrabu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
ġ. 1217/015	ġ. 1217/026
ġurābu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġurre (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Atın alnındaki beyazlık
ġ. 1217/010, 1217/011, 1217/014	ġ.si 1218/013
ġurabiu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġurūb (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Bir gök cisminin batıda
ġ. 1217/012	görünmez olması, batması
ġarābīb (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġ. 1218/032
ġ. 1219/018	ġ. èt- Batmak 1218/023, 1218/023
ġurābìn (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġ. eyle- Batmak 1218/021, 1218/022
ġ. 1217/012	ġurub (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
ġurābiyyu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġ. 1219/021
ġ. 1217/037, 1220/033	ġurubātu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
ġurābu^ʿl-berir (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġ. 1219/021
ġ. 1217/015	ġurubu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
ġurābu^ʿl-fās (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġ. 1219/020
ġ. 1217/013	ġuṣlubu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
ġurābu^ʿl-ibili (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	ġ. 1220/002
ġ. 1217/015	ġuṣṣānāk (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> Kederli, kaygılı,
ġurbat (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	tasalı
ġ. 1217/026	ġ. 1315/032
	ġuṣārīb (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>
	ġ. 1220/037

ğuşāribu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> ğ. 1219/038	Kısaltması Ag. g.den 1217/032 g.ę 1217/032
ğuyūb (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> ğ. 1222/003	günaşurı <i>is.</i> Bir gün ara ile, iki günde bir
ğuyūbatu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> ğ. 1222/009	g. 1215/033, 1215/035, 1215/037, 1215/040, 1215/041, 1216/004, 1216/005, 1216/009
ğuyūbatu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> ğ. 1222/007	gün <i>is.</i> Yer yuvarlağının kendi eksenini etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre
ğuyūbu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> ğ. 1222/007	g. 1216/006, 1216/006, 1216/007, 1216/021, 1216/021, 1217/024, 1218/041
ğuyyabu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> ğ. 1222/015	g.ę 1217/024 g.ün 1218/027 g.üne 1217/007
ğuyyābu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> ğ. 1222/016	güneş <i>is.</i> Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi
ğülmek Hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmaktır g. 1218/009, 1218/035 g.i(gülmeği) 1315/030	g. 1216/028, 1218/021, 1218/022, 1218/023, 1218/023, 1218/030
ğümān (<i>Far.</i>) <i>is.</i> Zan, sanma, sezme g. 1222/002	gür <i>is.</i> Bol, verimli, feyyaz g. 1221/009
ğümüş (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Atom sayısı 47, atom ağırlığı 107.88, yoğunluğu 10.5 olan, 9600 C ye doğru sıvı durumuna geçen, parlak beyaz renkte, kolay işlenir ve tel durumuna gelebilen element.	ğüyā (<i>Far.</i>) <i>zf.</i> Sanki, diyelim ki, sözde g. 1218/028, 1219/037,

- 1220/034, 1221/011, 1222/004,
1316/006
- hā** (Ar.) *is.* Osmanlı Türkçesi
alfabesinin otuzuncu harfi olup
ebced hesabına göre 5 sayısının
karşılığıdır
h. 1217/011, 1218/034
h.yla 1220/018, 1221/039,
1222/032
- haber** (Ar.) *is.* Bir olay, bir olgu
üzerine edinilen bilgi, salık.
h.i 1219/012
- habibe** (Ar.) *is.*
h. 1216/019
- habıt** (Ar.) *sf.* Kötü, alçak, pis, soysuz
h. 1220/007
- Hāce** (Ar.) *is.* Hoca, efendi, ağa,
çelebi, sahip, muallim, profesör,
"öğretmen, müderris, molla, ev
sahibi
H. -i ā'zam Peygamberimiz Hz.
Muhammed (s.a.v.) 1219/030
- Hāciz** (Ar.) *is.* Kişi adı
H. 1218/002
H.iñ 1218/003
- hadem** (Ar.) *is.* Hizmetçiler, odacılar
h. 1222/020
- hādır** (Ar.) *is.*
h. 1222/035
- hādım** (Ar.) *sf.* Hizmet eden, yarayan
h. 1222/020
- hādīt** (Ar.) *sf.* Ortaya çıkan, meydana
gelen
h. 1216/039
h. ol- Ortaya çıkmak 1220/025
- hadīt** (Ar.) *is.* Peygamberimizin kutsal
sözü
h.indē 1217/005
h. -i şerif Peygamberimizin
kutsal sözü 1219/030
- hadret** (Ar.) *is.* Kutsal ve saygıdeğer
kimselerin adlarının başına
getirilen unvan, hazret
h.leri 1219/010, 1221/015
h.lerine 1219/001, 1219/031
h.leriniñ 1219/006
H. -i Hağ Hazret-i Hak
1219/004
H. -i Mūsa Hazret-i Musa
1219/003, 1219/005
- hafiya'l-muğarribūn** (Ar.) *is.*
h. 1219/029
- hafiye** (Ar.) *sf.* Gizli
h. olmağ Gizli olmak 1219/029
h. olmayağ Gizli olmak
1220/034

- hafta** *is.* Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem
h.dâ 1215/034
- hakkında** (*Ar.*) *zf.* Dâir, müteallik, ilgili
h. 1219/002
- hakık** (*Ar.*) *is.* Allah, Cenâb-ı Hâlik, Hak Ta'âlâ
→ **Hâdret-i H.** 1219/004
→ **min-ğayr-ı h.** 1219/039
→ **vech-i h.** 1221/020
- hakâyık** (*Ar.*) *is.* Doğru olan asıllar, şüphesiz bulunan şeyler, hakikatler, gerçeklikler
h.ı 1219/008
h. -ı şer'ıyye Şeriata ait hakikatler 1215/035
- hâl** (*Ar.*) *is.* Bir şeyin içinde bulunduğu şartları veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet
h.ı 1217/002, 1217/002
→ **nizâm-ı h.** 1218/006
- hâlât** (*Ar.*) *is.* Hâller, suretler, keyfiyetler, nitelikler
h.lâ 1315/030
- hâlet** (*Ar.*) *is.* Hâl, suret, keyfiyet, nitelik (Kelime, "hâl" kelimesinin eşiti ve müennesi olmakla beraber "dikkate değer hal" mânâsı-na gelir)
h.inç 1217/035, 1221/005
h. -i vâhıde Bir tek hal 1427/025
- Hâlid bin Sinânü'l 'Abbasi** (*Ar.*) *is.* Kişi adı
H. 1219/006
- hâliyen** (*Ar.*) *zf.* Şimdiki zamanda, şimdiki halde
h. 1221/013
- halk** (*Ar.*) *is.* 1.Yaratma, yaratılma
h. êt- Yaratmak 1219/004
2. Halk, ahali **h.ı** 1221/015
- hamâilide** (*Ar.*) *is.* Omuzdan çapraz olarak bele inen bağ, hamaylı; nüsha, muska, tılsım
h. 1221/036
- hamdün** (*Ar.*) *is.*
h. 1221/023
- Hammâm ibnu Muţarrif** (*Ar.*) *is.* Kişi adı
H. 1218/001
- hamr** (*Ar.*) *is.* Şarap
h. 1217/032
- Hanzalat bin Afvân al-Ĥamîri** (*Ar.*) *is.* Kişi adı
H. 1218/039

- ḥār** (*Far.*) *is.* Diken
h. 1220/024, 1220/034
- ḥarāret** (*Ar.*) *is.* Sıcaklık
h. 1218/041
h.den 1220/037
h.i 1218/030
- ḥarb** (*Ar.*) *is.* Cenk, kavga, doğuş, savaş
h. 1216/028
- ḥarf** (*Ar.*) *is.* Alfabeyi oluşturan ve okuyup yazmayı sağlayan işaretlerin her biri
h. -i ta'rif gr. Tanım edatı 1220/021
- ḥāric** (*Ar.*) *is.* Dış
h.den 1216/041
- Ḥarīri** (*Ar.*) *is.* Kişi adı
H. 1218/029
- ḥarḳ** (*Ar.*) *is.* Yakma
h. éder Yakmak 1217/001
- Ḥasan-ı Başrī** (*Ar.*) *is.* Kişi adı
→ **ḳavl-i Ḥ.** 1215/036
- ḥasen** (*Ar.*) *sf.* Hüsünlü, güzel
h. ę 1222/014
→ **ṣabāb-ı ḥ.** 1427/018
- ḥāṣṣaten** (*Ar.*) *zf.* Husûsî olarak, özellikle, ayrıca, yalnız
h. 1221/013
- ḥasta** *is.* Sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan
h. 1218/011
- ḥāṣāḳ** (*Far.*) *is.* Çöp, süprüntü; yonga
h. 1220/024, 1220/034
- ḥaşāri** *sf.* Huysuz, azgın
h. 1427/015
- ḥatta** (*Ar.*) *zf.* Bundan başka, fazla olarak, dahî, bile, hem de, üstelik de
h. 1217/001
- ḥātūn** (*Ar. Far.*) *is.* Kadın
h. 1218/016, 1219/025, 1221/024
h.aḳ 1222/033
- ḥavāle** (*Ar.*) *is.* Saldırma, vurma
h. 1315/039
- ḥavḍ** (*Ar.*) *is.* Havuz
h. 1217/034
- Ḥaybarī ibnu'l-Ḥusaynu** (*Ar.*) *is.* Kişi adı
H. 1220/020
- ḥayvān** (*Ar.*) *is.* At, eşek, katır gibi türlü hizmetlerde kullanılan yaratık
h.aḳ 1219/014
- hedde** (*Ar.*) *is.* Duvar ve şaire gibi şeylerin yıkılmasından çıkan

- ses, gürültü, gümbürtü
h. 1222/022
- ẖilāf** (*Ar.*) *is.* Karşı, zıt, aksi
h. 1219/034, 1220/034
- helāk** (*Ar.*) *is.* Telef, mahv, berbat
h. 1219/002
h. olun- Mahvolmak 1218/008
- hem** *bğ.* Anlamı güçlendirmek için
"özellikle", "zaten", "bir de",
"şurası da var ki" anlamlarında
kullanılır
h. 1220/034
- hemān** (*Far.*) *zf.* Yalnız, ancak, tek
h. 1216/012, 1217/024,
1218/010, 1427/015
- hem-tā** (*Far.*) *sf.* Benzer, taydaş,
denk, müsâvî
h.ları 1221/007
- hem-vār** (*Far.*) *sf.* Düz yer, bir çırpıda
olan yer, uygun yer
h. 1427/014
- hemze** (*Ar.*) *is.* Arapçada elifin adı
h.niñ 1216/004, 1218/004,
1220/029
- her** (*Far.*) *sf.* Cümle, hep, beher
h. 1216/007, 1216/031,
1217/010, 1217/014, 1218/018,
1218/027, 1219/013, 1221/034,
1427/036, 1427/037
- hesāb** (*Ar.*) *is.* Hesap, sayma
h. eylemek Hesaplamak
1315/037
h.ā 1315/039
h.dā 1315/037
- hey'et** (*Ar.*) *is.* Görünüş; hal, durum
h.indē 1220/010
- ẖilt** (*Ar.*) *is.* Bir şeye karışık, karışmış
bulunan
h. eyle- Karıştırmak 1217/023
- hışm** (*Far.*) *is.* Kızgınlık, öfke
h. 1220/027, 1220/032
h.ā gelmek Kızmak 1220/011
- hışm-nāk** (*Far.*) *sf.* Öfkeli, kızgın
h. 1220/006, 1220/016
- hezlen** (*Ar.*) *is.* Eğlence, alay, şaka,
lâtife
h. 1219/034
- Ḥicāz** (*Ar.*) *is.* Arap yarımadasında,
Mekke ve Medine'nin
bulunduğu ülke
H.ā 1219/005
H.dā 1217/004, 1220/026,
1222/027
→ **ehl-i Ḥ** 1217/005
→ **ğarb-ı Ḥ** 1217/006
- ẖidāb** (*Ar.*) *is.* Boya
h. ét- Boyamak 1219/015

ḥiddet (Ar.) is. Öfke

h. 1216/034

h.inē 1220/036

→ **ehl-i ḥ.** 1217/006

ḥiddetlü (Ar.) is. Öfkeli

h. ol- Öfkelenmek 1216/032

hilāl otu is. Dişotu, Ammi visnaga,

Umbelliflorae

h. 1217/021

ḥilḳat (Ar.) is. Yararılma, yaradılış;
tabiat

h.ı 1218/040

ḥin (Ar.) is. An, zaman, vakit, sıra

h.-i muḥārebe Şavaş zamanı

1221/039

ḥişşe (Ar.) is. Pay, nasîp

h.yē 1217/007

Hişām ibnul-‘Uḳbatu bin Abi

Mu‘ayt (Ar.) is. Kişi adı

H. 1217/041

ḥizrān (Far.) is. Hezāren ağacı

h. 1222/023

ḥodî (Far.) is. Benlik, bencilik,

kendilik

→ **kelām-ı ḥ.** 1220/023

ḥoşça (Far.) sf. Güzel bir şekilde

h. eyleme- Güzel eylemek

1427/012

ḥüb(Far.) sf. Güzel, hoş, iyi

h. 1218/040

ḥüb-manḳar (Far.) sf. Güzel yüzlü

h. 1427/018

Huḳeyl (Ar.) is. Kabile adı

H. 1427/032

Hufāfu ibnu Nudbata (Ar.) is. Kişi
adı

H. 1217/041

ḥufre (Ar.) is. Kazılmış çukur, oyuk,
delik

h.sidir 1221/027

ḥılḳî (Ar.) sf. Hilkate âit, yaratılışla
ilgili

h. 1220/009

ḥulḳüm (Ar.) is. Boğaz

h.uḳ 1221/029

ḥumrat (Ar.) is. Kırmızılık, kızılık
→ **şedidu’l-ḥ.** 1220/004

ḥurma (Ar.) is. Palmiyegillerin eski
çağlardan beri Kuzey Afrika'da
kültürü yapılan örnek bitkisi ve
bu bitkinin meyvesi

h. 1217/038, 1218/031

h.dan 1218/032

ḥurüş (Far.) is. Coşma, çağiltı,
gürültü, şamata, telâş

h. 1221/039

‘alā’l-**huşūş** (Ar.) is. Konu üzerine

a. 1220/041

huşūş (Ar.) is. Konu

h.da 1216/012, 1216/035,

1222/002

→ **emr u h.** 1427/010

hūş (Ar.) is. Vahşi hayvanlar

h.ı 1218/041

hücūm (Ar.) is. Saldırış, saldırma

h. ét- Saldırmak 1427/015

hük̄m (Ar.) is. Hüküm, emir, komuta

h. olun- Hüküm verilmek.

1221/007

ıdmār (Ar.) is. Gönlünde gizleme,

saklama, gözlenilme

ı. 1219/020

ıd̄tırāb(Ar.) is. Izdırıp, acı

ı. 1222/024

ılḡar (Ar.) is. Atın dört nala koşması

ı. eylemek Dört nala koşmak

1218/008

ıraq is. Uzak

ı. 1216/010, 1216/035

ıraqlık is. Uzaklık

ı. 1217/009, 1217/026

ısıtma is. Sıtma hastalığı

ı. 1215/037, 1216/004

ıtlāk (Ar.) is. İsimlendirme,

adlandırma

ı.ı 1221/014

ı. ét- İsimlendirmek 1217/002

ı. olun- İsimlendirmek

1216/032, 1216/033, 1217/016,

1217/040, 1219/011, 1219/011,

1219/011, 1220/005, 1220/007,

1220/022, 1220/028, 1220/036,

1221/010, 1221/011, 1221/012,

1221/019, 1221/021, 1221/034,

1221/036, 1221/037, 1221/040,

1222/006, 1222/022, 1222/024,

1222/024, 1222/026, 1222/029,

1222/030

ıb‘ād (Ar.) is. Uzaklaştırma,

uzaklaştırılma

ı. ét- Uzaklaştırmak 1218/037

‘**ıbāret** (Ar.) is. Oluşmak, meydana

gelmek

‘**ı.dir** 1217/017, 1217/018,

1218/010, 1219/028, 1219/041,

1220/029, 1220/031, 1220/031,

1220/036, 1220/037, 1221/004,

1222/003

‘**ı.iyle** Bir veya birkaç cümlelik

söz 1219/031, 1221/017

İbni Kelbî (Ar.) is. Kişi adı

İ. 1218/038

İbni Seyyide (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Kişi adı İ. 1220/023	1217/016, 1219/009, 1219/025, 1221/041, 1222/022, 1222/027
İcl (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Kabile adı İ. 1221/021	içmek Bir sıvıyı ağza alıp yutmak i. 1215/040, 1315/031, 1427/008, 1427/020
İcliyy (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Kabile adı İ. 1221/008	içre <i>is.</i> İçinde i. 1222/010
iç yağı <i>is.</i> Geviş getiren hayvanların karın boşluğunda iç organlarını saran kalın yağ, şahım i. 1427/033	idāfe (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Katma, karıştırma. i. ét- Karıştırmak 1217/024
iç- Bir sıvıyı ağza alıp yutmak i.-dikten 1427/016 i.-en 1216/009 i.-erken 1316/005 i.-meyüp 1217/024, 1427/007	idāfet (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> gr. İsim tamlaması, isim takımı i.leş 1218/037
iç (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dahil, dış karşıtı i.i 1216/011	idāle (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Giderme, giderilme; yok etme i. 1218/019
için <i>ed.</i> Amacıyla, maksadıyla i.(içün) 1218/019, 1219/016, 1221/041, 1316/005, 1427/034, 1222/029 i.dür(içündür) 1222/018, 1222/019 i. (boşaldığı-y-çün) 1217/002 i. (eylediği-y-çün) 1219/023 i. (oldığı-y-çün) 1216/033,	id'ān (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Anlayış, kavrayış, akıl i.dan 1221/035 idi İsim, sıfat, zamir gibi isim soyun- dan kelimelerin yüklem göre- vinde kullanılmasını sağlayan yardımcı fiil. Bu fiilin geniş zamanı, şahıs ekleriyle çekilir: çalışkanım, çalışkansın, çalışkan (-dır) çalışkanız, çalışkanlar(- lardır). Bu fiilin belirli, belirsiz geçmiş zamanlarıyla şartının çekiminde ek fiil gerektiğinde kullanılabilir: güzeldi (<güzel i-di), yorgunmuş (<yorgun i-

- miş), iyiyse (< iyi i-se) vb
i. 1217/040, 1218/040,
 1218/041, 1219/004
- idrāk** (Ar.) *is.* Derk etme, anlama,
 kavrayış, anlama yeteneği
i. 1221/035
i. eyle- Anlamak 1218/001
- ifhām** (Ar.) *is.* Ağız açtırmama,
 susturma
i. eylemek Susturmak 1315/030
- ifrāṭ** (Ar.) *is.* Aşırı gitme, pek ileri
 varma
i. eyleme- Aşırı gitmek
 1216/012
- ifti'āl** (Ar.) *is.* Arapçada beş harfli
 kelimelerin birinci babı
i. 1217/027, 1221/038,
 1222/031, 1316/001
- iğdāb**(Ar.) *is.* Gazeplendirme, gazebe
 getirme, kızdırma, kızdırılma
i. ét- Kızdırmak 1220/031
- iğdābu** (Ar.) *is.*
i. 1220/029
- iğrā** (Ar.) *is.* Azdırma, kışkırtma
i. ét- Kışkırtmak 1219/033
- iğrāb** (Ar.) *is.* Uzaklara yolculuk etme
i. ét- Uzaklara yolculuk etmek
 1218/037
- iğrābu** (Ar.) *is.*
i. 1218/003
- iğtilātu** (Ar.) *is.*
i. 1316/001
- iğtarābu** (Ar.) *is.*
i. 1217/027
- iğtihābu** (Ar.) *is.*
a. 1221/038
- iğtiyābu** (Ar.) *is.*
i. 1222/030
- iḥāṭa** (Ar.) *is.* Bir şeyin etrafını
 çevirme, sarma, kuşatma, etrafı
 çevrilme, kuşatılma, sarılma
i. ét-Sarmak 1221/031
- iḥfā** (Ar.) *is.* Gizleme, saklama,
 saklanılma
i. eylemek Gizlemek 1315/030
- iḥsān** (Ar.) *is.* Bağışlanan şey, kayra,
 lütuf, inayet, atıfet
i.ı 1216/006
- iḥtilāfsız** (Ar.) *is.* Ayrılıksız,
 ayrılmadan
i. 1427/013
- iḥtilāṭ** (Ar.) *is.* Karışma
i. 1427/013
- iḥtiṭāf** (Ar.) *is.* Kapma, kapıp götürme
i. eylemek Kapmak 1219/001

iḳāle (Ar.) is. İki tarafın isteğiyle
alışveriş mukavelesini bozma
i. 1315/036

iken zf. Esnasında, ...-dığı/ -diği hâlde,
...-dığı/ -diği zaman
i. 1222/018

iki sf. Birden sonra gelen sayının adı
ve bu sayıyı gösteren rakam
i. 1217/015, 1217/017,
1217/017, 1217/018, 1218/018,
1219/023, 1221/030, 1221/031,
1221/031, 1221/032, 1222/002,
1427/009, 1427/035

İkrime (Ar.) is. Kişi adı
İ. 1219/010

iḳtidā (Ar.) is. Tabî olma, uyma
i. olun- Tabî olunmak 1220/013

i'lām (Ar.) is. Bildirme, bildirilme,
anlatma
i.dan 1220/023
i. -ı mevṫūḳā Güvenilir
bildirme 1220/041

iḷe ed. ve baĝ. Kelimenin sonuna
geldiğinde birliktelik, işteşlik,
beraberlik, araç, sebep veya
durum anlatan cümleler
yapmaya yarar, cümle içinde
aynı görevde bulunan iki ögeyi
birbirine bağlamaya yarar

i. 1216/003, 1216/016,
1216/040, 1217/011, 1217/022,
1217/034, 1218/026, 1218/034,
1219/007, 1219/010, 1219/033,
1219/033, 1219/039, 1220/001,
1220/033, 1220/035, 1220/040,
1221/033, 1222/012, 1222/020,
1222/023, 1315/028, 1315/030,
1315/039, 1316/006
i.dir 1218/034, 1220/002,
1220/022, 1220/040, 1221/015

ilhāḳ (Ar.) is. Kelimenin sonuna bir
harf veya edat katma
i.inı 1218/029

illā (Ar.) is. atma, bırakma.
i. ét- Atmak 1219/025

illā (Ar.) is. Yoksa, aksi takdirde
i. 1222/013

illet (Ar.) is. Hastalık
i. 1216/037, 1216/040,
1217/001, 1220/025, 1222/021
i.inē 1217/022
i.iḷ 1217/002

ilm (Ar.) is. Bilgi, ilim
i. -i ḳıra'āt Kur'ân'ın ilk yedi
kişi tarafından yedi türlü okunuş
tarzını savunan ve bu yoldaki
çalışmaları kapsayan ilim
1427/025

- ‘ilmiyyet** (Ar.) *is.* Din bilginleri
i.lē 1220/021
- i‘māl** (Ar.) *is.* Ham maddeyi işleyip
mal üretme
i. 1222/034
- inanma** Kanarak aldanmak
i. 1221/028
- ‘inda’l-ba‘d** (Ar.) *is.* Bazılarına göre
i. 1217/006, 1218/037,
1219/007
- ‘indiyye** (Ar.) *is.* fels. Kendi inanişına,
kendi görüşüne inanma,
kendincelik
i. 1220/040
- ‘ind** (Ar.) *is.* Nezdinde, ona göre
i.imde 1220/039
i.indē 1217/005, 1219/023
- insān** (Ar.) *is.* İnsanoğlu, Allah’ın
yarattığı varlıklar içinde akıl ve
düşünme yeteneği en gelişmiş
canlı, beşer
i.ıj 1216/025, 1216/039
→ **cemā‘at-i i.** 1222/022
- intihā** (Ar.) *is.* Nihayet, son. (Anlamla
ilgili açıklamanın bittiğini ifade
için.)
i. 1215/037, 1217/003,
1217/007, 1218/019, 1219/010,
1220/023, 1221/017, 1222/021
- intiḳāl** (Ar.) *is.* Bir yerden başka bir
yere geçme; göçme
i. 1219/005
- intiḳām** (Ar.) *is.* Öç alma
i. 1220/035
- irād** (Ar.) *is.* Söyleme, dile getirme
i. olun- Söylenmek 1218/026
- irāde** (Ar.) *is.* Dileme, isteme, meram
etme
i.sine 1220/035
- ‘irfān** (Ar.) *is.* Kültür
→ **bivāye-i eter-i ‘i.** 1221/035
- iri** *sf.* Olağandan daha hacimli, olağanı
aşan büyüklüğü olan
i. 1217/004
- ‘irḳun** (Ar.) *is.*
‘i. 1219/032
- is** *is.* Dumanın değdiği yerde bıraktığı
kara leke
i.inē 1427/033
- işābet** (Ar.) *is.* Denk gelme, rastlama
i. eyle- Denk gelmek, rastlamak
1218/031
- işe** *ed.* Şart anlamı katan sözcük
i. 1221/028, 1222/012
- isik** *is.* Çukur
i. 1222/022

iskāt (Ar.) *is.* Sükût ettirme, susturma
i. eylemek Susturmak 1315/030

İslām (Ar.) *is.* İslâmiyet
İ. 1218/001

→ **ehl-i İ.** 1218/001

ism (Ar.) *is.* Canlı ve cansız varlıkları,
duygu ve düşünceleri, çeşitli
durumları bildiren kelime, ad
i. 1216/024, 1219/025,
1220/014, 1221/005, 1222/014,
1222/036

i. i 1216/029, 1222/016

i.dir 1222/002, 1222/035,
1315/041

i.dir 1216/018, 1216/019,
1216/039, 1216/040, 1217/004,
1217/012, 1217/014, 1217/038,
1217/038, 1218/031, 1218/034,
1218/036, 1219/015, 1220/020,
1220/021, 1222/035, 1427/009

i.iyle 1221/016

i. -i cem' gr. Topluluk adı
1222/017

i. -i fâ'il Eylemi yapan, özne
1221/019, 1221/025, 1222/036

i. -i mekân Mekan ismi
1216/029, 1218/022

i. -i zamân Zaman ismi
1218/028

i. -i zamân ol- Zaman ismi
olmak 1218/023

istağrābu (Ar.) *is.*
i. 1218/034

istihāş (Ar.) *is.* Derde maruz kalmak,
üzüntü
i. ę 1221/014

istilā (Ar.) *is.* Bir yeri kuvvet
kullanarak ele geçirme
i. 1221/020
i. eylemek Ele geçirmek
1221/020

istimā' (Ar.) *is.* Dinleme, kulak verme
i. eyle- Dinlemek 1222/011

isti' māl (Ar.) *is.* Kullanma
i. olun- Kullanmak 1216/025,
1219/029
i. -i teennî Yavaşça kullanma
1216/004

isvidād (Ar.) *is.* Kararma, siyaklanma,
renk değiştirme
i. 1217/037

iş *is.* Bir sonuç elde etmek, herhangi
bir şey ortaya koymak için güç
harcayarak yapılan etkinlik,
çalışma
i. 1218/012

- işbu** *zm.* Bu, özellikle bu
i. 1217/041, 1220/016,
1220/039
- işlek** *sf.* Çok işleyen, canlı, hareketli
i. 1219/038
- işlenmek** Öğretmek.
i. 1218/012
- işletmek** İşlemesini sağlamak,
çalıştırmak
i.den 1219/041
- iştigāl** (*Ar.*) *is.* Meşgul olma, bir şeyle
uğraşma
i. eylemek Meşgul olmak
1219/005
- iştikā** (*Ar.*) *is.* Şikâyet etme, yanıp
yakılma
i. êt- Şikâyet etmek 1219/001
- i'tibār** (*Ar.*) *is.* Bir şeyin hakiki değil,
kararlaştırılan değeri
i.mā 1221/018
- i'tibāriyle** *zf.* Bakımından, dolayısıyla
i. 1218/029, 1219/020
- ittihād** (*Ar.*) *is.* Edinme, edinilme,
alma
i. êt- Almak 1217/004
- ivā** (*Ar.*) *is.* Bir yere yerleştirme,
yerleş-tirilme, oturtma
i. êt- Yerleştirmek 1218/040
- izhār** (*Ar.*) *is.* Belirtme, gösterme,
açığa vurma
i. 1219/020
- ķab** (*Ar.*) *is.* İçi gaz, sıvı veya katı
herhangi bir maddeyi alabilen
oyuk nesne, kap
k.ı 1315/031
- ķabāil** (*Ar.*) *is.* Kabileler, boylar
k. 1218/003
k.ē 1218/003
- ķabar-** Şişmek, genişlemek
k.-up 1217/025
- ķabiḥ** (*Ar.*) *sf.* Çirkin, yakışsız, fena,
ayıp [şey]
k. 1218/012
- ķabiḥā** (*Ar.*) *is.* Çirkin, yakışsız,
fena, ayıp [şey]
k.dan 1222/014
- ķabil** (*Ar.*) *is.* Türlü, gibi, benzer, tür,
cins
k.indendir 1218/038, 1219/008
- ķabile** (*Ar.*) *is.* Aynı soydan sayılan ve
bir başa itaat eden insan
topluluğu, boy
k. 1221/015, 1221/018,
1221/018
k.lerinden 1221/021
k.si 1427/032
k.sinden 1221/008

- k.sinē** 1216/019, 1217/012,
1221/014
k.yē 1221/012
k. -i mezbūrē Belirtilen kabile
1221/015
- kabkab** (*Ar.*) *is.*
k. 1216/014
- qadar** (*Ar.*) *ed.* ... dek, ... deġin
k. 1218/008
- kadeh** (*Ar.*) *is.* Bardak; küçük bardak,
içki bardağı
k.ē 1217/033
- qadir** (*Ar.*) *is.* Kudret sahibi; kudretli,
kuvvetli, güçlü
k. ol- Güçlü olmak 1217/019
- gāh** (*Far.*) *ed.* Zaman bildiren edat
k. 1427/025, 1427/025,
1427/025, 1427/025
- gāhçe** (*Far.*) *ed.* Zaman bildiren edat
k. 1427/026, 1427/026
- kāhil** (*Ar.*) *is.*
k. 1219/024, 1222/035
- qahr** (*Ar.*) *is.* Zorlama, cebir
k. 1219/040, 1315/039
- qāil** (*Ar.*) *is.* İnanmış, akli yatmış
k. 1219/018
- qal-** 1. Hayatını sürdürmek, yaşamak
k. 1219/026
2. Olduğu yeri ve durumu
korumak, sürdürmek
k.-madıġı 1218/019
k.-maz 1218/019
3. Belirtilen miktarda bulunmak
k.-madıkda 1217/001
- qal‘ā** (*Ar.*) *is.* Düşmanın gelmesi
beklenebilen yollar üzerinde,
askerî önem taşıyan şehirlerde,
geçit ve dar boğazlarda
güvenliġi sağlamak için yapılan
kalın duvarlı, burçlu, mazgallı
yapı, kale
k. 1217/038
- qalb** (*Ar.*) *is.* Deġiştirme
k. olunma- Dönüştürmek,
deġiştirmek 1222/018, 1222/019
→ **dem-i q.** 1220/036
→ **dem-i q.** 1220/035
- qalın** *sf.* Eni ve derinliġi fazla olan
cisim, kaba
k. 1216/027
- qalqan** (*Ar.*) *is.* Oktan veya kılıçtan
korunmak için savaşçıların
kullandığı korunmalık
k.ā 1220/009
- qapak** *is.* Göz yuvarlarının önünde
bulunan, birbirine yaklaşarak
gözünü örten, kenarlarında

- kirpikler bulunan koruyucu organ
k.ında(kağında) 1220/009
k.ları 1220/010
- kağmak** Isırıp parçalamak
k. 1216/013
- ka** *is.* Havada beyaz ve hafif billûrlar biçiminde donarak yağın su buharı
k.a 1217/013
k.ı 1218/020
- kağ** *is.* Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak
k.dan 1216/010
- kara** *sf.* Bu renkte olan
k.lar 1217/039
- ka** *'rahu (Ar.) is.*
k. 1222/029
- karāmağ** *(Ar.) is.*
k. 1219/028
- kağau** *is.* Karanlık
k. 1221/033
- kağaulık** *is.* Karanlık
k. 1221/033
k.dā 1221/038
- karār** *(Ar.) is.* Devamlılık, süreklilik
k. eyleme- Karar vermek
1219/023
- kararmak** Rengi karaya dönmek, siyahlaşmak
k. 1217/037
- kağā** *is.* Kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş(Corvus).
k. 1217/011
- kağı** *is.* Silâh olarak kullanılan, ucu sivri ve demirli uzun mızrak
k.sı 1222/023
- kağha** *(Ar.) is.* Yara; ülser
→ **'akir-i k.** 1217/024
- kağın** *is.* İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi
k.a 1221/037
- kağri** *'i (Ar.) is.* Kıraat eden, okuyan, okuyucu
k. 1427/025
- kağn** *(Ar.) is.* Zaman, devre
k. 1221/006
- kağşu** *is.* Yüzünü bir şeye doğru çevirerek
k.sında 1217/023
- kāş** *(Far.) is.* Çiniden, fağfurdan, billurdan, porselenden, mādenden veya topraktan

- yapılmış çanak
k. 1217/033
- ķasıķ** *is.* Vücutun karın ile uyluk arasındaki bölümü
k. 1218/010
- ķāt** *is.* Bükülen veya kıvrılan bir şeyin her kıvrımı
k. 1427/035
- ķat'an** (*Ar.*) *zf.* Asla, katiyyen
k. 1218/003
- ķaķām** (*Ar.*) *is.*
k. 1221/024
- ķatı** *is.* Sert, yumuşak karşıtı
k. 1216/025
- ķatif** (*Ar.*) *is.*
k. 1220/014, 1427/021
- ķatrān** (*Ar.*) *is.* Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvıyağkivamında, kara renkte, ağır, is kokulu, suda erimeyen bir madde. Bitkilerden çıkarılanına bitki katranı, maden kömürün-den elde edilenine de maden katranı adı verilir.
k. 1217/004
- ķattān** (*Ar.*) *is.*
k. 1221/023
- ķavaķ** *is.* Söğütgillerden, sulak bölgelerde yetişen, boyu bazı türlerinde otuz veya kırk m. ye değin çıkan, kerestesinden yararlanılan bir ağaç (*Populus*).
→ **aķça ķ.** 1217/031
- ķavl** (*Ar.*) *is.* Söz, lakırdı
k.i 1427/019
k. -i müellif Müellif sözü 1215/036
k. Ħasan-ı Basrî Hasan Basrî'nin sözü 1215/036
- ķavlihi** (*Ar.*) *is.*
k. 1219/017, 1222/029
- ķavra-** Sıkıca tutmak, yakalamak
k.-yup 1216/013
- ķavuş-** Bir araya gelmek, birleşmek
k.-dığı 1217/017
- ķaya** (*Ar.*) *is.* Büyük ve sert taş kütlesi
k.ya 1220/004, 1220/008
- ķayyil** (*Ar.*) *is.*
k. 1222/005
- ķayna-**
1. Artmak, çoğalmak, yoğunlaşmak.
k.-yup 1216/038
2. Bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca, buhar

durumuna geçerek fokurdamak

k.-yup 1216/039

kî (*Far.*) bağ. Ki, bir sözü veya

cümleyi diğer söze veya

cümleye bağlayan kelime

k. 1215/034, 1216/003,

1216/006, 1216/009, 1216/010,

1216/015, 1216/020, 1216/021,

1216/025, 1216/026, 1216/028,

1216/032, 1216/033, 1216/037,

1216/039, 1216/040, 1216/040,

1216/040, 1217/005, 1217/005,

1217/005, 1217/006, 1217/007,

1217/009, 1217/015, 1217/016,

1217/017, 1217/018, 1217/018,

1217/019, 1217/019, 1217/020,

1217/032, 1217/033, 1217/036,

1217/039, 1217/040, 1218/001,

1218/017, 1218/021, 1218/021,

1218/022, 1218/023, 1218/026,

1218/028, 1218/030, 1218/031,

1218/034, 1218/037, 1218/037,

1218/038, 1219/003, 1219/011,

1219/013, 1219/013, 1219/015,

1219/017, 1219/018, 1219/023,

1219/024, 1219/027, 1219/032,

1219/036, 1219/037, 1219/040,

1220/010, 1220/022, 1220/023,

1220/024, 1220/025, 1220/027,

1220/027, 1220/028, 1220/030,

1220/031, 1220/033, 1220/034,

1220/035, 1220/035, 1220/036,

1220/040, 1220/040, 1220/040,

1220/041, 1221/003, 1221/005,

1221/006, 1221/011, 1221/013,

1221/015, 1221/018, 1221/020,

1221/025, 1221/026, 1222/002,

1222/004, 1222/015, 1222/016,

1222/017, 1222/018, 1222/020,

1222/021, 1222/024, 1222/031,

1222/035, 1222/036, 1315/038,

1316/006, 1427/008, 1427/009,

1427/022, 1427/025, 1427/033

keçe *is.* Yere serilen halı, kilim gibi

yünlü döşemelik

k.ye 1221/037

keçi (*Ar.*) *is.* Geviş getirenlerden, eti,

sütü, derisi ve kılı için

yetiştirilen, memeli evcil

hayvan (*Capra hircus*)

k.siniğ 1220/008

kezalik (*Ar.*) *ed.* Keza, bu, bunun gibi

k. 1220/007, 1427/026

keder (*Ar.*) *is.* tasa, kaygı, gönül

üzüntüsü

k. 1220/034

kelām (*Ar.*) *is.* Söz, söyleyiş, lakırdı

k. 1218/005

k.indan 1219/017

k. -ı hodi Kendi sözü 1220/023

- k. -ı gāmıd** Anlaşılmaz söz
1219/028
- Kelb** (Ar.) is. Kişi adı
K. 1221/021
- Kelbi** (Ar.) is. Kişi adı
→ **ibni K.** 1218/038
- kelimē** (Ar.) is. Bir fikir anlatan, bir veya birkaç heceden meydana gelen ses, söz
k.leridir 1221/005
k.lerinde 1222/005
k.si 1218/028, 1219/018, 1220/028, 1222/035
k.sinden 1221/025
k.sine 1219/019, 1222/018
k.sini 1219/030
k. -i mezbūrē Belirtilen kelime 1218/038
- kemik** is. İnsanın ve omurgalı hayvanların çatısını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genel adı
k.dē 1216/026
k.den 1217/017
k.inin(kemiğinin) 1217/014
k.iin(kemiğin) 1217/017
k.lerden 1217/018
k.lerinin 1217/016
k.lerini 1221/032
- kendi** zm. İyelik ekleri olarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarar
k. 1222/034
k.si 1219/004
- kendü** zm. Kendi
k.den 1219/013
- kerimē** (Ar.) is. Âyet
k.sinde 1219/010
- kerrāt** (Ar.) is. Kerreler, defalar, kezler
k. 1221/005
- kerre** (Ar.) is. Defa, kez
k. 1215/034
- keskin** sf. Çok kesici, iyi kesen
k. 1216/032, 1217/010, 1217/016
- keskinlik** is. Keskin olma durumu
k. 1216/034
- kesr** (Ar.) is. Bir harfin esre yani “i” okunması
k.i 1215/032, 1220/024, 1220/038
k.iyle 1216/004, 1216/022, 1217/012, 1218/004, 1218/021, 1218/023, 1219/014, 1219/022, 1219/023, 1220/018, 1220/029, 1221/013, 1222/009, 1222/010, 1222/013, 1222/014, 1427/027

- kesret** (*Ar.*) *is.* Çokluk, bolluk
k.inin 1221/014
- keşf** (*Ar.*) *is.* Açma, meydana çıkarma
k.ét- Açmak, meydana çıkarmak 1217/023
- keñir** (*Ar.*) *sf.* Çok çok olan, bol
→ **ğanimet-i k.** 1221/028
→ **remmāh-ı k.** 1222/024
- keñiru's-şūf** (*Ar.*) *is.* Yünü çok olmak
k. 1221/036
- kıl** *is.* Bazı hayvanların derisinde, insan vücudu-nun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı
k.ları 1217/034, 1218/010, 1218/010
k.larını 1219/041
- kılıc** *is.* Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silâh, kılıç
k.ıñ 1216/033, 1217/010
- kılın-** Yapılmak, edilmek
→ **meftūh k.** 1221/014
→ **taşğir k.** 1218/028
- killet** (*Ar.*) *is.* Azlık
k. 1220/018
- kılmağ** Etmek, yapmak
→ **rencideğ k.** 1315/028
- **seyr ü sefer k.** 1218/014
→ **tābi 'k.** 1315/035
→ **tāli k.** 1315/035
- kıra'āt** (*Ar.*) *is.* Düzgün, kuralına uygun okuma
k.a 1427/025
- kırağı** (*Ar.*) *is.* Soğuk havalarda, su buğusunun yerde, bitkiler, ağaçlar ve öteki nesnelere üzerinde donmasıyla oluşan ince buz billûru
k.yı 1218/020
- kırmızı** *sf.* Al, kızıl
k. 1218/031, 1220/004, 1220/004
- kısm** (*Ar.*) *is.* Tür, nevi, cins
k.inağ 1217/033
k.indağ 1217/034
k. -ı tñni İkinci bahis 1219/027
- ka-sami'a** (*Ar.*) *is.*
k. 1220/013
- kıñ'a** (*Ar.*) *is.* Parça, bölük, cüz
k.sı 1217/021
- kifāyet** (*Ar.*) *is.* Yeterli
k. eyle- Yeterli olmak 1216/018
- kilim** (*Far.*) *is.* Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya

- yün dokuma
k.ç 1221/037
- kim** *zm.* Hangi kişi anlamında
cümlede, özne, tümleç, nesne,
yüklem görevinde kullanılır
k. 1217/036
- kimesne** *zm.* Kimse
k.yç 1221/006, 1221/034,
1222/033
- kimi** *zm.* Birtakımı, bazı
k. 1218/003, 1218/003
- kimsç** *zm.* Herhangi bir kişi, kim
olduğu bilinmeyen kişi, şahıs
k. 1219/040, 1221/003,
1221/008
k.den 1219/039
k.lerde 1216/015
k.lerdir 1217/041, 1218/002
k.niç 1219/034, 1220/020,
1222/031
k.yç 1216/026, 1217/019,
1217/040, 1218/012, 1219/040,
1220/003, 1220/006, 1220/033,
1315/028, 1315/039, 1427/025,
1427/027
k.yi 1220/029, 1222/011,
1315/029, 1315/030, 1315/032,
1316/001
- kināye** (*Ar.*) *is.* Maksadı, kapalı bir
şekilde ve dolayısıyla anlatan
söz
k.niç 1219/027
- kindil** (*Ar.*) *is.*
k. 1427/024
- kirām** (*Ar.*) *sf.* Soydan gelenler, soyu
temizler; ulular, şerefliiler
→ **aşhāb-ı k.** 1219/031
- kirpik** *is.* Göz kapağının kenarındaki
kıllar veya bu kıllardan her biri
k.leriniç 1219/014
- kişi** *is.* İnsan, kimse, şahıs
k.yç 1219/038, 1221/006,
1221/025, 1427/032
- kitāb** (*Ar.*) *is.*
k. 1220/026, 1222/007,
1222/009, 1427/033
- kütüb** (*Ar.*) *is.* Kitaplar
k. -i fıkhıyye Fıkıh kitapları
1219/027
- koça** *is.* Bir kadının eşi, zevç
k.sı 1222/032
- koğā** *is.* Kova, genellikle su veya sulu
şeyleri içine koyup taşımaya,
kuyudan veya denizden su
çekmeye yarayan üstünden
kulplu kap

- k.dan** 1217/034
k.ya 1216/036
koşmuş Çürüyüp bozularak kötü kokan, kokuşuk
k. 1217/035
koşmak Çürüyüp bozularak kötü bir koku çıkarmak, kokuşmak
k. 1216/001, 1216/007
kol *is.* İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm
k.larına 1427/033
koltuk *is.* Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer
k. 1218/010
komşu *is.* Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad
k.lar 1219/022
koruluk *is.* Koru durumunda olan sık ağaçlıyer
k. 1221/010, 1221/019
koyı (*Ar.*) *is.* Bordoya yakın kırmızı, kırmızının bir ton koyusu
k. 1220/004
koyun *is.* Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan (*Ovis aries*).
k. 1217/033
k.a 1216/021
k.uş 1216/013
kök *is.* Bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm
k.ünden 1222/030
körlük *is.* Kör olma durumu, gerçeği görememe durumu
k. 1220/031
köşek *is.* Deve yavrusu
k.inç(köşegine) 1427/022
kubba (*Ar.*) *is.*
k. 1216/018
kubhiyyât (*Ar.*) *is.* Fena, çirkin olan hususlar, hareketler, işler
k. 1222/015
k.ina 1222/031
kudret (*Ar.*) *is.* Kuvvet, takat, güç
k.lē 1221/004
kufurrā (*Ar.*) *is.*
k. 1221/002
kul *is.* Allah'a göre insan
k.ları 1221/017
k.larıdır 1220/023
kulağ *is.* Başın her iki yanında bulunan işitme organı

- k.** 1216/025
k.â(ķulaġa) 1221/032
- ķunfuz** (*Ar.*) *is.*
k. 1219/022
- ķurt** *is.* Kōpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, gri sarırenkli, yırtıcı, etķil memeli hayvan(*Canis lupus*)
k.(ķurd) 1216/013
- ķurā** (*Ar.*) *is.*
k. 1220/039, 1220/041
- ķurubāt** (*Ar.*) *is.*
k. 1219/021
- ķuř** *is.* Yumurtlayan omurgalılarından, akci-ġerli, sıcak kanlı, vücudu tüylerle örtölü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvan-ların ortak adı
k. 1218/040
k.đur 1218/037
k.â 1219/008
k.unâ 1217/011
k.unuğ 1216/019
k.uç 1218/036, 1219/009
- ķuđlub** (*Ar.*) *is.*
k. 1220/002
- ķu** *ūd* (*Ar.*) *is.*
k. 1215/040, 1218/032
- ķuvvet** (*Ar.*) *is* Güç, kuvvet, tesir.
k.lē 1221/004
- ķuyı** *is.* Su katmanına varıncaya kadar derinli-ġine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örölün, suyundan yararlanılan çukur
k. 1217/034
k.nığ 1222/029
k.dan 1217/007
- ķuyruķ** (*Ar.*) *is.* Gözün şakak tarafındaki ucu
k.unâ(ķuyruguna) 1217/008
- ķuzġun ayaġı** *is.* Tohumu kereviz tohumuna benzer, kökü acıdır. Kudüs'te çok yetişir. Tıbda tohumu kullanılır
k. 1217/021
- ķuçük** *sf.* Boyutları benzerlerinden ufak olan, büyük karşıtı
k. 1216/016, 1221/031
- ķüllü yevm** (*Ar.*) *zf.* Her gün
k. 1217/022
- ķünd-dihin** (*Far.*) *is.* Anlayışsız zihin
k. 1221/035
- ķünyē** (*Ar.*) *is.* Bir kimsenin adı, soyadı, doğumu, memleketi, mesleġi ve işi gibi

- hususiyetlerini gösteren kayıt
k. sidir 1216/017
- kürek** (Ar.) is. Omzun art bölümünde bulunan, üçgen biçiminde genişve ince kemik.
k.inin 1219/023
- kütüb** (Ar.) is. Kitaplar
k. -i tıbbiyye Tıp kitapları
1216/040
- lafz** (Ar.) is. Söz, kelime
l.ı 1216/040, 1219/019,
1220/040
l.indan 1218/028, 1219/030,
1220/022, 1315/041
l.inin 1218/028
l. -ı mezbūr Belirtilen kelime
1427/018
- laķab** (Ar.) is. Bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad.
l.ıdır 1216/017, 1217/013,
1221/008
l.larıdır 1221/022
- lākin** (Ar.) ed. Ama, fakat, ancak, şu kadar var ki
l. 1215/035, 1215/036,
1215/037, 1217/021, 1217/041,
- 1218/019, 1218/041, 1219/018,
1219/027, 1220/013, 1222/014,
1222/020,1222/020
- lām** (Ar.) is. Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfi olup "ebced" hesabında otuz sayısının karşılığıdır; "i" sesini verir.
l.ı 1221/014
l.in 1221/001, 1221/003,
1221/013, 1315/035, 1427/013
l.ların 1221/002
- lāmsız** (Ar.) is. " l " harfi kullanılmadan
l. 1216/019
- laţif** (Ar.) sf. Şirin, hoş, güzel, nazik
l. 1222/023
- layt-i ğāba** (Ar.) is.
l. 1222/026
- lāzım** (Ar.) is. Gerek
l.dır 1221/001
- lehāzım** (Ar.) is. Gözucu, göz kuyruğu
l.ında 1216/025
- levn** (Ar.) is. Renk
l.de 1217/040
- lisān** (Ar.) is. Konuşulan dil
l. -ı Berberi Berberi dili
1217/020

luġat (Ar.) *is.*

1. Kelime, söz

l. 1220/040

l.dır 1220/024, 1221/040,
1427/032

2. Her milletin konuştuġu dil ve
bu dilin her kelimesi

l.indā 1427/032

→ **eimme-i l.** 1220/039,
1220/041

ma'arif (Ar.) *is.* Bilgi

m.ē 1220/021

ma'āş (Ar.) *is.* Yaşayış, dirlik

m. 1217/019

mābeyn (Ar.) *is.* İki şeyin "arası,
aradaki şey, ara

m.i 1220/033

m.inē 1219/023

maclaba (Ar.) *is.*

m. 1220/027

māddē (Ar.) *is.*

1. Duyularla algılanabilen,
bölünebilen, ağırlığı olan nesne

m.1216/041, 1217/019,
1315/028

m.dē 1216/004

2. Bend, fıkra, sözlüklerde söz
başı

m.sinde 1216/028

māđi (Ar.) *is.* Geçmiş

m. 1219/038

→ **cari'-i m.** 1219/038

mağrüb (Ar.) *is.* Zarbolunmuş,
dövülmüş, vurulmuş, çarpılmış

m.uç 1221/016

maġabbatu (Ar.) *is.*

m. 1215/038

maġābu (Ar.) *is.*

m. 1222/007

maġdaba (Ar.) *is.*

m. 1220/027

maġdabatu (Ar.) *is.*

m. 1220/011, 1220/027

maġibu (Ar.) *is.*

m. 1222/008

maġlabatu (Ar.) *is.*

m. 1221/001

maġlabu (Ar.) *is.*

m. 1221/001

maġlūb (Ar.) *is.* Galebe edilmiş,
kendisine üstün gelinmiş,

yenilmiş, yenilen [kimse]

m. 1221/006, 1221/006

maġmūm (Ar.) *sf.* Gamlı, kederli,
tasalı

m. 1222/011, 1315/032

- mağrib** (*Ar.*) *is.* Garb, batı tarafında olan memleketler; Afrika'nın Mısır ötesindeki şimal(kuzey) kısmı, İspanya, Portekiz
m. 1216/028, 1217/030, 1218/004, 1218/025, 1218/027, 1218/028, 1219/007
m.dir 1218/026
m.i 1218/027
m. -i şayfi Yaz mevsiminin sonu 1218/021
m. -i şitevî Kış mevsiminin sonu 1218/021
- mağribu** (*Ar.*) *is.*
m. 1218/022
- mağribān**(*Ar.*) *is.*
m. 1218/028
- mağribānu**(*Ar.*) *is.*
m. 1218/021
- maḥall** (*Ar.*) *is.* Yer, mekan
m. 1218/019, 1222/022
- maḥbūbe** (*Ar.*) *is.* Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen [kadın]
m.ye 1427/031
- maḥḍ** (*Ar.*) *is.* Hâlis, katkısız, sâde; tam; ta kendisi, aslı
→ **vehm-i m.** 1220/022
- maḥşüş** (*Ar.*) *sf.* Husûsîleşmiş; başkasında bulunmayan, yalnız bir kimseye ait olan
m. 1216/019, 1217/012, 1217/033, 1220/025
m.dur 1219/015, 1222/015, 1315/038, 1315/039
- mā-ḳabl** (*Ar.*) *is.* Önceki, önü
m.i 1222/017
- maḳ'ad** (*Ar.*) *is.* Geri, kış, makat
m.da 1217/002
- maḳālē** (*Ar.*) *is.* Söz
m. 1218/019
- maḳdonis** *is.* Maydanozgillerden, 50-80 cm yükseklikte, ufak yeşil yapraklı, özel kokulu iki yıllık otsu bir bitki (Petroselinum crispum)
m. 1217/022
- maḳhūr** (*Ar.*) *sf.* Kahrolmuş, mağlûb olmuş, bozguna uğratılmış, yenilmiş
m. eylemek Mağlûb etmek 1221/004
- maḳhūren** (*Ar.*) *zf.* Kahrolarak, bozguna uğratılmış olarak, Allah'ın gazabına uğrayarak
m. 1219/040
- maḳūle** (*Ar.*) *is.* Tür, çeşit
m.si 1220/024, 1315/030
m.sine 1220/034, 1221/011

mala'an (Ar.) <i>is.</i>	1217/029, 1217/030, 1217/031,
m. 1217/002	1217/037, 1218/004, 1218/005,
ma'lūm (Ar.) <i>sf.</i> Bilinen, belli	1218/005, 1218/006, 1218/007,
m. ol- Belli olmak 1216/040	1218/008, 1218/009, 1218/009,
m. olma- Belli olmak 1217/009,	1218/010, 1218/011, 1218/012,
1217/036	1218/013, 1218/014, 1218/015,
ma'lūmu'l-ism (Ar.) <i>is.</i> Bilinen isim	1218/016, 1218/018, 1218/020,
m. 1218/036	1218/032, 1218/033, 1218/035,
ma'nā (Ar.) <i>is.</i> Anlam	1219/020, 1219/034, 1219/036,
m. 1215/034, 1221/006	1219/036, 1219/039, 1219/040,
m.dan 1222/013	1220/001, 1220/011, 1220/027,
m.dandır 1216/006, 1217/019	1220/029, 1220/030, 1220/030,
m.sınā 1215/033, 1215/035,	1220/32, 1221/003, 1221/009,
1216/018, 1216/022, 1216/024,	1221/020, 1221/033, 1221/037,
1216/036, 1216/038, 1217/032,	1221/038, 1222/001, 1222/010,
1217/032, 1218/017, 1218/018,	1222/012, 1222/031, 1222/034,
1219/024, 1219/029, 1220/004,	1315/028, 1315/029, 1315/030,
1220/005, 1220/014, 1221/018,	1315/031, 1315/031, 1315/032,
1221/038, 1221/040, 1222/002,	1315/033, 1315/034, 1315/035,
1222/006, 1222/008, 1222/016,	1315/036, 1315/037, 1315/040,
1222/022, 1427/021, 1427/032	1315/041, 1316/001, 1316/003,
m.sınadır 1215/034, 1215/038,	1316/004, 1316/004, 1316/005,
1215/040, 1215/041, 1216/001,	1316/007, 1427/008, 1427/014,
1216/002, 1216/005, 1216/005,	1427/016, 1427/017, 1427/018,
1216/007, 1216/008, 1216/012,	1427/020, 1427/029, 1427/030,
1216/013, 1216/014, 1216/028,	1427/033, 1427/035, 1427/037
1216/030, 1216/031, 1216/034,	m.yā 1218/038
1216/035, 1216/035, 1217/003,	m. -yī ātī Gelecek anlam
1217/008, 1217/009, 1217/026,	1216/032
1217/026, 1217/028, 1217/028,	m. -yī evvel İlk anlam 1218/019
	m. -yī mezbūr Belirtilen anlam

- 1215/037
m. -yı murād Kastedilen anlam
1219/028
m. -yı t̄ānī İkinci anlam
1216/016
m. -yı vāḥid Tek anlam
1218/019
- manzūr** (Ar.) *sf.* Nazar olunan,
bakılan, bakılmış, görünen,
görölmüş
m.dur 1221/018
- marad** (Ar.) *is.* Hastalık; mec. dert,
belâ, dayanılması güç durum
m. 1217/033
- ma' ruf** (Ar.) *sf.* Bilinen, tanınmış
m.dur 1221/013
- maşdar** (Ar.) *is.* gr. Fiillerin şahıs ve
zaman göstermeyen, fakat
müspet (olumlu) ve menfî
(olumsuz) halleri bulunabilen
ismi şekli, isim-fiil "gelmek,
gelmemek gelmeklik, gelme,
geliş.." gibi
m. 1215/033, 1216/024,
1216/033, 1221/005, 1222/004,
1222/006, 1222/020
m.dâ 1222/019
m.dır 1222/018, 1222/019
m.lardır 1216/030, 1221/003,
1222/008
- m.-ı mîmî** gr. Başında m harfi
bulunan mastar, [meselâ ketb =
yazmak, mikteb yazmak mîmî
mastar şekli] 1220/027
- maşnū** (Ar.) *sf.* San'atle yapılmış
m. 1217/033
- maşūg** (Ar.) *sf.* Örneğe uygun
m. 1220/013
- maşriq** (Ar.) *is.* Güneş'in doğduğu
taraf, doğu
m. 1218/022, 1218/025,
1218/026, 1218/026, 1218/027
m. -ı şayfi Yaz mevsiminin başı
1218/026
m. -ı şitevi Kış mevsiminin başı
1218/026
- Maşar ibnu Avfā** (Ar.) *is.* Kişi adı
M. 1218/002
- maşlum** (Ar.) *sf.* Sakin, sessiz
m. 1221/033
- mebnî** (Ar.) *sf.* Bir şeye dayanan
m. 1220/035, 1221/014
m.dir 1216/029, 1219/032,
1221/018
- mebsūṭ** (Ar.) *is.* Yaygın, açık
m.dur 1219/027
- mecāz** (Ar.) *is.* İlgi ve benzetme
sonucu sözü gerçek anlamının
dışında başka bir anlamda

- kullanma sanatı
m.dır 1316/005
- mecbūren** (*Ar.*) *zf.* Mecbur olarak,
zorla, zoraki
m. 1219/040
- mechūlu'l-cism** (*Ar.*) *is.* Ne olduğu
bilinmeyen cisim
m. 1218/036
- mecrā** (*Ar.*) *is.* Suyun cereyan ettiği,
aktığı yatak, su yolu, akıntı yeri
m. -yı dem 'anat. Gözyaşı yolu
1216/038
- mecrūḥ** (*Ar.*) *sf.* Yaralanmış
m.uḥ 1218/011
- medd** (*Ar.*) *is.* Uzatma, çekme
m. eyle- Uzatmak 1216/010
m.iyle 1221/040
- Medine** (*Ar.*) *is.* Yer ismi,
Arabistan'daki Medine şehri
M. 1217/014
M.de 1216/017
- medkūr** (*Ar.*) *sf.* Zikredilen, belirtilen,
adı geçen
→ **vaşf-ı m.** 1220/007
- meftūḥ** (*Ar.*) *is.* gr. Fetha ile, üstün ile,
e ile okunan
m. 1222/018
m. kılin- Açık olmak 1221/014
- meḥūd** (*Ar.*) *sf.* Alınmış
m.dur 1215/037, 1216/032,
1222/019
- mekān** (*Ar.*) *is.* Yer, mahal
→ **ism-i m.** 1216/029, 1218/022
- memē** *is.* Yavrularını emzirmek için,
memelilerin göğsünde türlü
biçim ve sayıda bulunan ve
meme başı denilen çıkıntıları
olan organ
m. 1427/022
m.sini 1217/018
- menā'at** (*Ar.*) *is.* Sarplık, çetinlik,
kavilik, güçlük
m. 1221/012
- menbet** (*Ar.*) *is.* Otlak, çayır
m.inē 1220/022
- mensūb** (*Ar.*) *sf.* Bir şahsa ait olan,
bunlarla ilişkisi veya bağı olan
m.dur 1219/037, 1220/034
m.lardır 1218/003
- mer'î** (*Ar.*) *is.* Riayet edilen, hükmü
geçen
m. 1219/012
- merrāt** (*Ar.*) *is.* Defalar, kerreler, bir
çok defalar
m.lā 1221/005
- mersūm** (*Ar.*) *sf.* Resmedilmiş,
anılmış

- m.dur** 1216/028, 1222/014,
1222/020
m.lar 1221/015
- mesāvî** (*Ar.*) *is.* Fenalıklar, kötülükler
[zıddı mahâsin]
m. 1222/012, 1222/031
m.ye 1222/015
- meselâ** (*Ar.*) *zf.* Örneğin, söz gelimi
m. 1221/012
- mesmû** (*Ar.*) *sf.* İşitilmiş, duyulmuş,
haber alınmış
m. 1219/012
- meşhûr** (*Ar.*) *sf.* Tanınmış, ünlü
→ **şâ'ir-i m.** 1221/022
- metel** (*Ar.*) *is.* Ders verir nitelikte
masal veya hikaye
→ **darb-ı m.** 1219/003
- mavc** (*Ar.*) *is.*
m. 1427/035
- mevdi** (*Ar.*) *is.* Yer, alan, bölge
m. 1216/018, 1216/027,
1217/014, 1217/038, 1219/021,
1219/022, 1219/037, 1220/026,
1221/024, 1222/028
m.ler 1217/025
m.leri 1217/023
- mevkûf** (*Ar.*) *sf.* Vakfedilmiş
m.dur 1219/027
- mevtûk** (*Ar.*) *sf.* Vesikaya dayanan,
sağlam, inanılır
→ **i'lâm-ı m. a** 1220/041
- meyelân** (*Ar.*) *is.* Eğilim, eğim.
m. 1222/024
- meyyit** (*Ar.*) *is.* Ölmüş
m. 1222/005
- mezbûr** (*Ar.*) *sf.* Yukarıda adı
zikredilen, anılan, bahsedilen
m. 1218/039
→ **lafz-ı m.** 1427/018
→ **murğ-ı m.** 1219/003
→ **ta'bîr-i m.** 1219/027
→ **takrîr-i m.** 1220/023
→ **danma'nâ-yı m.** 1215/037
→ **kab-i m.** 1221/015
→ **kelime-i m.** 1218/038
→ **murğ-ı m.** 1219/009
→ **şecer-i m.** 1217/005
- mısbâh** (*Ar.*) *is.* Kandil, çıra, meşale;
az ışıklı kandil
m.da 1222/014
- Mışır** (*Ar.*) *is.* Yer adı
M. 1217/038
M.dan 1221/024
- mızrağ** (*Ar.*) *is.* Uzun saplı, sivri
demir uçlu silâh, kargı
m.a(mızrâğ) 1222/023

- mi'de** (Ar.) is. Mide, kursak
m.yi 1316/002
- miğlacu** (Ar.) is.
m. 1427/014
- miğnācu** (Ar.) is.
m. 1427/031
- miḥ** (Far.) sf. Büyük, ulu
m. 1218/040
- miḥnet** (Ar.) is. Sıkıntı, acı, dert
m. 1217/020
- miḥrāb** (Ar.) is.
m. 1427/031
- miḥdām** (Ar.) sf. Çok ayaklı, çok çabalayıp uğraşan
m. 1219/038
- mim** (Ar., Far.) is. Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfi olup "ebced" hesabında kırk sayısının karşılığıdır
m.iḡ 1215/038, 1218/021, 1218/023, 1220/011, 1427/021
m.leriḡ 1221/001, 1222/008
- mimi** (Ar.) sf. "mim" harfiyle ilgili; içinde "mim" harfi bulunan [kelime]
→ **maşdar-ı m.** 1220/027
- Minā** (Ar.) is. Yer adı
M.dā 1216/016
- minbar** (Ar.) is.
m. 1427/014
- min-ğayr** (Ar.) zf. Olmayarak
m. -ı ḡaḡ Hak olmayarak 1219/039
- minhü** (Ar.) ed. Ondan
m. 1220/026, 1222/029
- minvāl** (Ar.) is. Tarz, yol
m. 1218/027
- misvāk** (Ar.) is. Erāk ağacının ucu dövülüp fırça hâline getirilen ve diş temizliğinde kullanılması sünnet olan ince dalları
m. 1217/015
- mu'adḡama** (Ar.) is.
m. 1216/021
- mu'āmele** (Ar.) is. Davranma, davranış
m.den 1220/031
- mu'arrız** (Ar.) sf. Ta'rız eden, dokunaklı söz söyleyen, taş atan
m.ında 1216/004
- mu'āşeret** (Ar.) is. Birlikte yaşayıp iyi geçinme
m.indeḡ 1220/034
- mu'azzam** (Ar.) is.
m. 1221/005, 1427/022

mubahhal (Ar.) *sf.* Tebhîl olunmuş,
bahîl, cimri, pinti
m.  1220/028

mu'ceme (Ar.) *sf.* İ'câm edilmiş,
noktalanmış, noktalı
→ **ğayn-ı m.** 1220/002
→ **zā-yı m.** 1220/040
→ **-ı m.** 1220/003

mucib (Ar.) *is.*
m. 1222/032

muaf (Ar.) *is.* gr. [isim takımlarında]
belirtilen, başka bir isme
katılmış ve onu tamamlamış
olan isim
m. t-1222/026

muayaa (Ar.) *is.* Sıkıntı, darlık,
yokluk, parasızlık, zorluk
m. 1217/019

muırr (Ar.) *sf.* Zararlı, zarar veren,
zarara sokan
m. 1220/007

mumir(Ar.) *sf.* İzmâr eden, içinde
saklayan, gizleyen
m. ol- Gizlemek 1219/019

mumer (Ar.) *sf.* İzmâr edilmiş, gizli,
saklı, örtülü, dışarı vurulmamış,
içde saklı
m.i 1219/019

mutarib (Ar.) *sf.* İztırâbı, sıkıntısı
olan; rahatsız, ırpınıp duran
m. 1220/003

muabbabatu (Ar.) *is.*
m. 1216/020

muaaba (Ar.) *is.*
m. 1220/032

muaabatu (Ar.) *is.*
m. 1220/030

muallab (Ar.) *is.*
m. 1221/008

muallabu (Ar.) *is.*
m. 1221/005

muammaçu (Ar.) *is.*
m. 1427/022

muarrib (Ar.) *is.*
m. 1219/030

muarribin (Ar.) *is.*
m. 1219/030

muayribān (Ar.) *is.*
m. 1218/023, 1218/027

muayri-bānāt (Ar.) *is.*
m. 1218/024, 1218/029

muibatı (Ar.) *is.*
m. 1222/032

muibbu (Ar.) *is.*
m. 1216/014

muğibu (Ar.) <i>is.</i> m. 1222/032	yapılan çarpışmalardan her biri → hın-i m. 1221/039
muğlanbî (Ar.) <i>is.</i> m. 1221/025	muhsin (Ar.) <i>is.</i> m. 1218/036, 1222/032
muğlavlibatu (Ar.) <i>is.</i> m. 1221/018	muğābil (Ar.) <i>is.</i> Karşılık m.i 1216/029 m.idir 1216/028
muğrabu (Ar.) <i>is.</i> m. 1219/012	muğadder (Ar.) <i>is.</i> Takdîr olunmuş, kıymeti biçilmiş; kadri, değeri bilinmiş, beğenilmiş m.dir 1222/023
muğrib (Ar.) <i>is.</i> → a' nğā' ul-m. u 1219/010 → a' nğā' -i m. 1218/036, 1218/037, 1219/010	muğallib (Ar.) <i>sf.</i> Kalbeden, çeviren, başka şekle sokan m. 1218/002
muğribē (Ar.) <i>is.</i> → a' nğā' -i m. 1218/036	mağāme (Ar.) <i>is.</i> Nutuk tarzında söylenilen sözler m.dē 1218/029
muğyibu (Ar.) <i>is.</i> m. 1222/032	muğārabā (Ar.) <i>is.</i> m. 1220/030
muğaddisūn (Ar.) <i>is.</i> m. 1219/030	mukibbu (Ar.) <i>is.</i> m. 1216/014
muğaddit (Ar.) <i>is.</i> Hadis bilgini m. inden 1217/013	muğtedir (Ar.) <i>sf.</i> İktidarlı, gücü yeten, becerebilen m. olma- Gücü yetmek 1222/021
muğadremîn (Ar.) <i>is.</i> İkinci dereceden, sıradan şairler m.dendir 1218/001, 1221/022	munğatı' (Ar.) <i>is.</i> İnkıta eden, kesilen, kesilmiş, kesik m. ol- Kesilmek 1219/002
Muğammed bin Mūsā al-Garrāb (Ar.) <i>is.</i> Kişi adı M. 1217/038	
muğārebē (Ar.) <i>is.</i> Harbetme, savaşma; harb, savaş, savaşta	

Muntaşir bin Vahb (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Kişi adı M. 1218/002	→ Hadret-i M. 1219/003, 1219/005
murād (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Maksat, meram, ifadeye niyet olunan şey m. 1217/005, 1217/005, 1217/006, 1217/007, 1218/021, 1218/025, 1218/026, 1219/033 m. eyle- İstemek, arzulamak 1221/016 m. ol- İstemek, arzulamak 1218/027 → ma' nā-yı m. 1219/028	müşādeme (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> Çarpışma, tokuşma, birbirine çarpma m. den 1220/041 muşagğar (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> Küçültülmüş, küçültme kipinde çekimlenmiş m. dır 1218/028 m. ıdır 1218/028 muşahhâf (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> Bilmeden değiştirilmiş m. dır 1220/022, 1220/040 muslanhî (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> m. 1221/025 mutavassıt (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> Kavuşan, ulaşan, eren m. 1427/010 muṭlaḳ (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> Yalnız, tek, salt. m. 1219/013, 1222/036 muṭlaḳā (<i>Ar.</i>) <i>zf.</i> Her hâlde, ne olursa olsun m. 1222/028 muttaşif (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> İttisâf eden, vasıflanan, kendisinde bir hal, bir sıfat, bir vasıf bulunan m. 1221/011 muvaḥḥide (<i>Ar.</i>) <i>sf.</i> ["muvaḥhid" in müen.] Tevhîdeden, Allah'ın
murāgame (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Birini darıltacak, gücendirecek bir davranışta bulunma m. 1220/030	
murğ (<i>Far.</i>) <i>is.</i> Kuş. m. -i mezbūr Belirtilen kuş 1219/003, 1219/009	
murğzār (<i>Far.</i>) <i>is.</i> Kuşluk, kuş yatağı, güvercinlik m. 1220/037	
Mūsa (<i>Ar.</i>) <i>is.</i> Sînâ yarımadasında Eymen vadisinde Tür dağında Allah'ın lûtfuna mazhar olarak kavmine "Evâmir-i aşere" (on emir) adı altında ahlâk ve prensip kaidelerini bildiren peygamber	

- birliğine inanan
→ **bā-yı m.** 1220/016
- mübālağā** (*Ar.*) *is.* Abartma
m. 1216/012, 1218/034
m.yı 1216/011
- mübeyyen** (*Ar.*) *sf.* Tebeyyün etmiş,
meydana çıkarılmış, açıkça
söylenmiş, açıklan-mış,
açıklayan, bildiren
m.dir 1216/040
- mübtelā** (*Ar.*) *sf.* Tutkun, tutulmuş
m. ol- Tutulmuş olmak
1217/022
- mücādil** (*Ar.*) *sf.* Mücâdele eden,
çekişen, uğraşan, savaştan
m.i 1221/006
- mücennebe** (*Ar.*) *is.* Savaşçı asker
m. 1220/028
- müctemi** (*Ar.*) *sf.* Toplanan, biriken,
bir araya gelen
m. 1216/041
- müdekker** (*Ar.*) *is.* Erkek
m. 1220/006
m.i 1220/017
- müekked** (*Ar.*) *is.* ["müekked" in
müen.] Tekrar edilmiş, bir daha
haber verilmiş, tenbih edilmiş
→ **şifat-ı m.** 1219/019
- mü'ellif** (*Ar.*) *is.* Eser oluşturan, yazı
veya kitap kaleme alan kimse
m. 1215/035, 1217/011,
1220/012, 1220/035
m.iğ 1218/024, 1219/017,
1427/019
→ **ķavl-i m.** 1215/036
- mü'ennet** (*Ar.*) *sf.* Dişi, dişil
m. 1221/017
m.ę 1220/006
m.indę 1220/017, 1427/026
- müfessir** (*Ar.*) *sf.* Tefsîr eden,
açıklayan, kısa şeyi genişletip
mânâsını meydana çıkaran
m. olmaķ Açıklamak 1219/019
- müfred** (*Ar.*) *sf.* Tek, teklik
m. 1218/025
m.dir 1427/019
m.i 1221/027, 1427/018
- mühmele** (*Ar.*) *sf.* Noktasız (harf)
m.dę 1427/032
→ **'ayn-ı m.** 1220/040
→ **sin-i m.** 1219/033
→ **şād-ı m.** 1219/038
→ **ķāy-ı m.** 1220/038
- mekbir** (*Ar.*) *is.* İhtiyarlama, yaşlanma
m.iniğ 1218/028
- mukram** (*Ar.*) *is.*
m. 1219/012

mülteffe (Ar.) *sf.* Birbirine sarılmış,
karışmış
→ **şecere-i m.** 1222/025

münakeret (Ar.) *is.* Çekişme, kavga
m.indę 1220/034

mündefi' (Ar.) *sf.* Defedilmiş, baştan
savuşturulmuş, atlatılmış
m. ol- Atlatılmış olmak
1217/025

münfa'il (Ar.) *sf.* İnfial eden, gücenen,
gücenmiş, yüreğine işlemiş,
alınmış
m. 1222/011

münfehim (Ar.) *sf.* İnfihâm eden,
anlaşılan, kavranılan
m. ol- Anlaşılmış olmak
1219/018

mürâdif (Ar.) *sf.* Eş anlamlı,
müteradif.
m.dir 1216/016, 1219/036
m.idir 1427/008

mürür (Ar.) *is.* Geçme
m. ęt- Geçmek 1216/003

mir'at (Ar.) *is.* Meşhur bir çeşit lâle
m. 1219/008

müşâlahâ-perdâz (Ar.+Far.) *bil. sf.*
Düşünce tertipleyen
m. olun- Düşünce düzenleyen
olmak 1221/017

müsâvi (Ar.) *is.* Eşit, denk, birinin
farksız olan, aynı halde ve
derecede bulunan
m. 1222/002

müsta'li (Ar.) *sf.* İstilâ eden, yükselen,
üstün gelen, üste çıkan
m. 1221/011

müsta'mel (Ar.) *sf.* Kullanılan,
kullanılmış
m.dir 1215/035

müstevli (Ar.) *sf.* İstilâ eden, ele
geçiren, idaresi altına alan
m. 1221/025, 1315/040

müşâreket (Ar.) *is.* gr. İşteşlik
[sevişme; birbirini sevme;
anlaşma: birbirini anlama., gibi]
m. -i cinniye Cinle anlaşma
1219/032

müşârün-ileyh (Ar.) *sf.* Kendine işaret
edilen
→ **peygamber-i m.** 1219/001

müşerref (Ar.) *sf.* Şereflenmiş, şerefli
m. 1221/011

müşrik (Ar.) *sf.* Allah'a şerik, ortak
koşan
m. 1221/015

müştedd (Ar.) *sf.* Şiddetlenen, azan,
şiddetlenmiş

- m. olmak** Şiddetlenmek
1218/011
- müştemil** (Ar.) *sf.* İçine alan,
kapsayan
m. ol- Kapsamak 1219/020
- müşterek** (Ar.) *sf.* Birlikte, ortak
kullanılan
m. ol- Ortak kullanmak
1217/007
- mütbet** (Ar.) *sf.* Tesbît edilmiş, delîl
gösterilmiş
m.dir 1215/036
- müteharrik** (Ar.) *sf.* gr. Harekesi olan,
harekeli [harf]
→ **yâ-yı m.** 1222/017
- mütekerrir** (Ar.) *sf.* Tekerrür eden,
tekrarla-nan, birden fazla vuku'
bulan, birkaç kere olan
m. 1219/020
- mütekessir** (Ar.) *sf.* Tekessür eden,
çoğalan, artan, çok
m. ol- Artmak 1219/005
- mütercim** (Ar.) *sf.* Tercüme eden, bir
dilden başka bir dile çeviren
m. 1219/003, 1219/018
- nâ-bedid** (Ar.) *sf.* Belirsiz, görünmez
olan, kayıp
n. 1219/002
n. eyle- Kaybetmek 1219/007
- n. ol-** Kaybolmak 1219/012,
1222/003, 1222/033, 1222/035
- n. olmak** Kaybolmak 1218/015,
1218/032, 1222/006, 1222/008,
1222/034
- nadâmi** (Ar.) *is.*
n. 1220/018
- nādān** (Far.) *sf.* Cahil, bilmez, haddini
bilmez
n. 1221/035
- nâdir** (Ar.) *sf.* Seyrek, az, ender
bulunur
n. 1218/004
- nâ-ḥalef** (Ar.) *sf.* Soyuna çekmeyen,
hayırsız evlâd
n. 1219/033
- baḥîl** (Ar.) *sf.* Hasis, cimri, tamahkâr
n. 1427/025
- nâhiyye** (Ar.) *is.* . İlçeden küçük,
köyden büyük belde, bucak
n. 1216/018
- nâka** (Ar.) *is.* Dişi deve, maya
n. ya 1220/007
- naql** (Ar.) *is.* Aktarma, geçirme
n. 1220/041
- na'l** (Ar.) *is.* Nal
n. èt- Nal etmek 1427/033

- nām** (*Far.*) *is.* Ad, san, isim
n. 1216/017, 1217/041,
1218/002, 1218/040, 1219/012,
1220/020
n.ıylę 1221/016
- na‘ra** (*Ar.*) *is.* Yüksek sesle bağırma.
n. 1221/039
- nā-sezā** (*Ar.*) *sf.* Yakışmaz
n. 1218/012
- nāsūr** (*Ar.*) *is.* Basur deliği
n. 1216/037
n.uç 1217/002
- nā-tıraş** (*Ar.*) *sf.* Yontulmamış, tıraş
olmamış, terbiye görmemiş,
ham kaba
n. 1221/035
- naūr** (*Ar.*) *sf.* Kesilmeyen,
durdurulamayan
→ **duḡānu’l-n.** 1427/033
- nā-vücūd** (*Ar.*) *is.* Vücudsuz,
varlıksız, cesedsiz, cisimsiz,
gövdesiz
n. 1219/002
- nāz** (*Ar.*) *is.* Kendini beğendirmek için
takınılan yapmacık
n. 1427/028
n. èylemek Nazlanmak
1427/029
- nażar** (*Ar.*) *is.* İltifat
n. 1221/015
- nāzende** (*Far.*) *is.* Nazlı
n. 1427/031
- nāzik** (*Ar.*) *is.* Güzel, zarif
n. 1222/023
- nāzlanmağ** İsteksiz görünmek
n. 1427/030
- nażm** (*Ar.*) *is.* Dizme, tertîbetme,
sıraya koyma
n. eyle- Tertîp etmek 1216/002
- nebāt** (*Ar.*) *is.* Bitki
n. 1217/020
- nebiyyi** (*Ar.*) *is.* Peygamber
n. 1219/030
- nebiyyinā** (*Ar.*) *is.* Nebi
n. 1218/039
- Necd** (*Ar.*) *is.* Yer adı
N. 1219/005
- nefer** (*Ar.*) *is.* Bir kişi, şahıs, fert
n. 1221/022
- nefes** (*Ar.*) *is.* Soluk
n. 1427/007
- nekefet** (*Ar.*) *is.* Çene altında olan
küçük bezler
n.ındę 1221/031

nemnāk (*Far.*) *is.* Nemli, yaş, ıslak

n. 1220/001

nêređe *zf.* "Hangi yerde?" anlamına

yer zarfı

n. 1427/015

neseb (*Ar.*) *is.* Nesil, soy

n.den 1219/032

nesl (*Ar.*) *is.* Nesil, kuşak

n.i 1219/002

nesne *is.* Varlık, madde, şey

n. 1218/004, 1219/040,

1221/016, 1222/010, 1222/010

n.de 1222/035, 1222/036

n.den 1217/029, 1221/034

n.lerden 1220/028

n.niñ 1215/032, 1215/039,

1216/032

n.ye 1219/013, 1219/013,

1220/004, 1220/004, 1220/028,

1427/035

n.yi 1219/034, 1219/039,

1219/041, 1316/004

nesy (*Ar.*) *is.* Unutma, nisyan

n.e 1222/001

neşāt (*Ar.*) *is.* Sevinç, mutluluk, neşe,

şenlik, coşku

n. 1216/035

neşet (*Ar.*) *is.* Ortaya çıkma

n. êt- Ortaya çıkmak 1220/037,

1222/027

nev^ç (*Ar.*) *is.* Çeşit, tür

n.i 1216/039, 1217/018,

1217/038, 1218/018, 1218/018,

1218/031, 1219/015

n.idir 1427/009

→ **binā-ı n.** 1222/014

nev-civān (*Far.*) *is.* Genç, delikanlı

→ **dil-ber-i n.** 1221/026

nihāle (*Far.*) *is.* Yeni yetişmiş düzgün

fidan

n. 1427/017

nihān (*Ar.*) *is.* Saklı

n. êt- Saklamak 1222/028

n. ol- Saklı olmak 1222/035

Nihāye (*Ar.*) *is.* Eser adı

N.de 1215/036, 1222/020

nihāyet (*Ar.*) *is.* Son

n. 1216/026, 1221/032

n.i 1217/024

nihyu ğurābin (*Ar.*) *is.*

n. 1219/022

nisbet (*Ar.*) *is.* Bağlılık, ilgi

n.i 1218/003

n.indē 1221/014

→ **yā-yı n.** 1218/030, 1221/014

- nisvān** (*Ar.*) *is.* Kadınlar
→ **vefā-i n.** 1219/008
- nisyān** (*Ar.*) *is.* Unutma
n. 1221/041
- nişān** (*Far.*) *is.* Nişan, iz, belirti
n.ı 1219/006, 1219/012
- niṭe** *sf.* Nasıl
n. 1219/027, 1220/040,
1221/005, 1221/018
- niyāz** (*Far.*) *is.* İhtiyaç, muhtaçlık
n. 1221/017
- niyyet** (*Ar.*) *is.* Bir şeyi yapmayı
önceden isteyip düşünme,
maksat
n.ç 1219/027
n. olun- Niyetlenmek 1222/020
- niṣām** (*Ar.*) *is.* Düzen, usul, tertip, yol;
kaide
n. -ı ḥāl Hal düzeni 1218/006
- nufūd** (*Ar.*) *is.* Etki etme, işleme
n. ét- Etki etmek 1222/030
- nun** (*Ar.*) *is.* Osmanlı alfabesinin
yirmi sekizinci harfi olup ebced
hesabında elli sayısının
karşılığıdır
n. 1218/029
n.ā 1219/035, 1221/026,
1221/037
- n.uḡ** 1219/022, 1221/027,
1221/028, 1427/028, 1427/029
- nüşābe** (*Ar.*) *is.* Temrenli ok
→ **nişāne-i n. -i du'āları**
1219/006
- niviyyü** (*Ar.*) *is.* Uzaklık
n. 1217/008, 1217/026
- ol-ḥālde** *zf.* O hâlde, bu durum
karşısında, demek oluyor ki,
öyleyse. **o.** 1217/024
- obruk** *is.* İçinde su biriken çukur yer,
doğal kuyu
o. 1222/022
- oġlan** *is.* Erkek çocuk
o.lar 1218/016, 1218/017
- oḡ** *is.* Yayla atılan, ucunda sivri bir
demir bulunan ince ve kısa tahta
çubuk
o.ā 1217/009, 1217/035
- ol** *sf.* O, gösterme sıfatı
o. 1216/037, 1217/024,
1218/034, 1218/037, 1219/008,
1219/040, 1219/040, 1221/017,
1427/010
- ol-** Meydana gelmek, varlık kazanmak
o.-ā 1216/020, 1216/027,
1219/013, 1220/034, 1221/007,
1427/022, 1427/026
o.-açığı 1222/012

o.-açak 1220/028
o.-açakdır 1218/022, 1221/013, 1222/015
o.-arak 1216/025, 1218/011, 1218/025, 1218/036
o.-an 1216/015, 1216/021, 1216/026, 1216/036, 1217/017, 1217/023, 1217/025, 1217/035, 1218/002, 1218/013, 1218/028, 1218/039, 1219/006, 1219/009, 1219/013, 1219/014, 1219/016, 1220/003, 1220/006, 1220/007, 1220/007, 1220/008, 1220/009, 1220/010, 1220/033, 1220/041, 1221/006, 1221/006, 1221/006, 1221/010, 1221/010, 1221/025, 1221/026, 1221/030, 1221/032, 1221/034, 1221/036, 1221/036, 1222/005, 1315/037, 1315/038, 1427/014, 1427/015, 1427/017, 1427/037
o.-anına 1222/024
o.-dığı 1215/036, 1216/033, 1217/016, 1219/009, 1219/025, 1221/041, 1222/005, 1222/022, 1222/027
o.-dığdır 1219/032
o.-dğından 1219/007
o.-duçça 1216/012
o.-duçda 1216/041, 1218/019
o.-duklarıdır 1219/033
o.-maz 1220/021, 1220/041, 1427/025
o.-muş 1219/014, 1221/012
o.-muşdur 1219/002, 1219/003, 1222/036
o.-sa 1217/020
o.-sun 1218/005, 1219/034
o.-up 1217/022, 1219/002, 1219/019, 1219/028, 1221/011, 1221/025, 1222/017, 1222/036, 1316/002
o.-ur 1215/033, 1216/024, 1216/026, 1216/037, 1216/039, 1217/018, 1218/017, 1219/014, 1219/015, 1220/005, 1220/014, 1220/027, 1221/007, 1221/012, 1222/006, 1222/013, 1222/026, 1427/019
o.-urlar 1221/005
→ 'āid o. 1217/007
→ āsān o. 1427/037
→ bā'it o. 1220/028
→ bi-ḥaber o. 1221/041
→ bühtān o. 1222/013
→ cebān o. 1427/026
→ cüdā o. 1217/029
→ dāll o. 1218/038
→ dūçār o. 1219/002
→ gāfil o. 1221/041
→ gāib o. 1222/003, 1222/010, 1222/032, 1222/036

→ **ğayb o.** 1222/022
→ **hādīt o.** 1220/025
→ **hiddetlü o.** 1216/032
→ **hafiye o.** 1220/034
→ **helāk o.** 1218/008
→ **ıtlāk o.** 1217/040
→ **ķādir o.** 1217/019
→ **ma'lūm o.** 1216/040,
1217/009, 1217/036
→ **muğmir o.** 1219/019
→ **muķtedir o.** 1222/021
→ **murād o.** 1218/027
→ **mūbtelā o.** 1217/022
→ **mūndefi' o.** 1217/025
→ **mūnfehim o.** 1219/018
→ **mūştemil o.** 1219/020
→ **mūşterek o.** 1217/007
→ **mūtekessir o.** 1219/005
→ **nā-bedid o.**
1219/0121222/003, 1222/033,
1222/035
→ **nihān o.** 1222/035
→ **peydā o.** 1218/039,
1219/004
→ **şebih o.** 1217/021
→ **vāsi' o.** 1427/036
→ **vaşf o.** 1219/016, 1220/006
→ **zāhir o.** 1219/019

olma- Meydana gelmemek, varlık
kazanmamak
o.-yan 1219/008, 1427/022,

1427/023
o.-ya 1219/012, 1221/020

olmaķ Meydana gelmek, varlık
kazanmak
o. 1218/006, 1221/003,
1221/006, 1221/009, 1221/018,
1222/014, 1315/040, 1427/034,
1427/035
o.dan 1222/002
o.in(olmağın) 1219/006
o.la(olmağla) 1216/029,
1218/007, 1218/017, 1218/019,
1219/004, 1219/014, 1219/020,
1219/027, 1220/013, 1220/021,
1221/011, 1221/015, 1222/023,
1427/037
→ **alarğā o.** 1216/031
→ **ba'id o.** 1217/029, 1218/033
→ **dūr o.** 1217/026, 1217/028,
1217/030
→ **ğāib o.** 1222/010
→ **ğāib o.** 1218/015, 1222/006,
1222/008, 1222/020, 1222/034
→ **hafiye o.** 1219/029
→ **mūfesser o.** 1219/019
→ **mūşted o.** 1218/011
→ **nā-bedid o.** 1218/015,
1218/032, 1222/006, 1222/008,
1222/034

olmamak Meydana gelmemek, varlık

kazanmamak

o.la(olmamağla) 1218/041

olun- Olmak fiiline konu olmak

o. 1215/037, 1222/005

→ **‘ağd o.** 1315/036

→ **beyān o.** 1222/015

→ **dikr o.** 1218/025, 1218/027,

1219/003, 1220/040, 1220/017,

1222/013

→ **darb o.** 1216/004

→ **hük m o.** 1221/007

→ **ıtlāk o.** 1216/032, 1216/033,

1217/016, 1219/011, 1219/011,

1219/011, 1220/005, 1220/007,

1220/022, 1220/028, 1220/036,

1221/010, 1221/011, 1221/012,

1221/019, 1221/021, 1221/034,

1221/036, 1221/037, 1221/040,

1222/006, 1222/022, 1222/024,

1222/024, 1222/026, 1222/029,

1222/030

→ **irād o.** 1218/026

→ **iğtidā o.** 1220/013

→ **ism-i zamān o.** 1218/023

→ **isti‘ māl o.** 1216/025,

1219/029

→ **kalb o.** 1222/018, 1222/019

→ **müşālahā-perdāz o.**

1221/017

→ **niyet o.** 1222/020

→ **ta‘ bir o.** 1216/015,

1216/038, 1217/021, 1217/040,

1218/022, 1219/024, 1220/031,

1222/025, 1222/031

→ **taħffif o.** 1222/005

→ **tavşif o.** 1219/007

→ **terk o.** 1216/021

→ **tesmiye o.** 1216/029

→ **teşbih o.** 1217/040,

1219/028, 1222/018, 1222/025

orayağ zm. O yere, o yöne

o. 1219/024

orman is. Ağaçlarla örtülü genişalan;

bu ağaçların bütünü

o.ā 1222/026

orta is. İçinde, arasında

o.sında 1221/026

ot is. Toprak üstündeki bölümleri

odunlaşmayıp yumuşak kalan,

ilkbaharda bitip, bir iki mevsim

sonra kuruyan küçük bitkilere

verilen ortak ad

→ **hilāl o.** 1217/021

→ **dere o.** 1217/0

otlu sf. Otu olan

o. 1220/037

otur- Herhangi bir durumda belli bir

süre kalmak

o.-up 1217/023

oturaqlı <i>sf.</i> Sağlam o. 1222/006	amacıyla yaptıkları görüşme p.ı(pazarlığı) 1315/036
otuz <i>is.</i> Yirmi dokuzdan sonra gelen sayının adıve bu sayıyıgösteren işaret o. 1219/009	peder (<i>Far.</i>) <i>is.</i> Baba p.i 1219/009 p.idir 1221/013
öküz Çift sürmekte, araba çekmekte kullanılan, etinden yararlanan, iğdiş edilmiş erkek sığır ö.ę 1220/003, 1220/005 ö.üğ 1220/010	pek <i>zf.</i> Gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok p. 1216/035, 1216/035, 1217/019, 1218/008, 1218/037, 1219/016, 1220/004, 1220/004, 1220/004, 1220/007, 1221/010, 1221/033, 1221/036
örgüç <i>is.</i> Hörgüç, devenin sırtındaki tümsek, çikıntı ö.iyle 1219/024	pekçe <i>zf.</i> İstekle, iyice p. 1221/030
ört- Korumak, görünmez duruma getirmek veya gizlemek için üstüne bir şey koymak ö.-üp 1316/004	perde (<i>Far.</i>) <i>is.</i> Kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü p. -i çeşmi Göz perdesi 1217/001
öte <i>is.</i> Konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer veya şey, mavera ö. 1315/033	pervāz (<i>Far.</i>) <i>is.</i> Uçma, uçuş p. ét- Uçmak 1218/041 p. eyle- Uçmak 1219/006
öteçe <i>sf.</i> Ötede olan ö.de 1221/024	perverde (<i>Far.</i>) <i>sf.</i> Beslenmiş, terbiye edilip yetiştirilmiş, büyütülmüş p.sidir 1219/009
paça <i>is.</i> Hayvanların ayağı p.ları 1427/022	perveriş (<i>Far.</i>) <i>is.</i> Terbiye etme, yetiştirme p. 1221/035
pazarlık <i>is.</i> Bir alışverişte tarafların kendileri için en elverişli fiyatı karşısındakine kabul ettirmek	pes <i>is.</i> Son p. 1216/024

peydā (*Far.*) *is.* Meydanda, açıkta

p. 1219/005

p. eylemek Çıkarmak, oluşturmak, ortaya çıkarmak, edinmek 1218/004, 1220/030

p. ol- Çıkmak, ortaya çıkmak, oluşmak 1218/039, 1219/004

pey-der pey (*Far.*) *zf.* Birbirinin ardı

sıra, yavaş yavaş

p. 1315/031

peygamber (*Far.*) *is.* Peygamber,

Allah tarafından haber getiren, Allah'ın emirlerini insanlara haber veren

p. 1218/039

→ **p.-i müşārün-ileyh** Kendine işaret edilen peygamber 1219/001

→ **p.-i vaqt ol-** Peygamber zamanında olmak 1219/005

pınar *is.* Gözün burun tarafındaki ucu

p.ina 1217/008

p.ında 1216/040, 1216/041

pîr (*Far.*) *sf.* Yaşlı, ihtiyar

p. 1427/032, 1219/015

pişürmek Bir besin maddesini

gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek bir duruma

getirmek

p.e(pişürmeğe) 1427/012

piyāle (*Ar.*) *is.* Kadeh, şarap bardağı

p.ye 1217/033

rā (*Ar.*) *is.* "rı" harfinin bir adı

r.nım 1218/023, 1219/023

r.nıñ 1217/025, 1218/021

→ **taḥfif-i r.** 1218/034

raḍiya'llāhu'anhu (*Ar.*) *is.* Allah

ondan razı olsun. [aslında "razı oldu" mânâsındadır]

r. 1221/015

rağm (*Ar.*) *is.* Aksine yapma, inadına,

zıddına davranma; körlük ve nisbet.

r. eylemek Nisbet etmek

1220/030

rākib (*Ar.*) *sf.* Binici, binen, binmiş

r. 1218/007

r.i 1219/024

ra'y (*Ar.*) *is.* Otlatma, gütme

r. 1219/024

rayb (*Ar.*) *is.*

r. 1222/002

rāyiḥā (*Ar.*) *is.* Koku

r.sınā 1217/035

Rebi'ül-Ebrār (*Ar.*) *is.* Eser adı

R.dā 1219/003

remmāh (Ar.) *sf.* Mızrakçı, süngücü

r. -ı kefir Çok mızrakçı,
mızrakçılar 1222/024

rencide (Far.) *sf.* İncinmiş, kırılmış

r. kılmak İncitmek, kırmak
1315/028

renk (Far.) *is.* Renk

r. 1218/040
r.indē(renğinde) 1219/009

ress (Ar.) *is.* Semûd kavminin

peygamberleri Hanzale bin
Safvan'ı içine attıkları kuyu
→ **ehl-i r.** 1218/039

re'y (Ar.) *is.* Görüş, fikir

r. 1220/036

ricāl (Ar.) *is.* Belli mevki sahibi

kimseler
r.indendir 1219/037
→ **esāmî-yi r.** 1221/023

riclu'l-ğurābi (Ar.) *is.*

r. 1217/018, 1217/020

rivāyet (Ar.) *is.* Hikâye edilen bir

haber, söz veya hâdise
r.i 1220/039

r.inē 1220/041

rub (Ar.) *sf.* Dörtte bir, çeyrek, bir
şeyin dört kısımdan bir kısmı

r. -ı dirhem Dirhem'in dörtte
biri 1217/024

rummān (Ar.) *is.*

r. 1222/016

ruṭūbet (Ar.) *is.* Yaşlık, nem

r. 1217/003

Rüstem (Far.) *is.* Ünlü İran şâiri

Firdevsî'nin Şehnâme'sinde adı
geçen İran'ın ünlü pehlivan ve
savaşçısı.

R.iḡ 1219/009

rüzgār *is.* Havanın yer

değiştirmesinden oluşan esinti,
yel

r. 1222/023

şabāh (Ar.) *is.* Sabah

s. 1219/012

s.dan 1216/020

Ṭabit bin Cābir (Ar.) *is.* Kişi adı

Ṭ. 1218/002

ṭābit (Ar.) *sf.* İspat edilmiş,

anlaşılmış

s. 1220/040

şabūr (Ar.) *sf.* Çok sabırlı

s. 1220/005, 1220/014

şād (Ar.) *is.* Osmanlı alfabesinin on

yedinci harfi

s. -ı mühmele "sad" harfinin bir
adı [noktasızlığından dolayı]
1219/038

- sa‘f** (*Ar.*) *is.* Dizi, sıra
s. 1217/034
- şağıl-** Memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak
s.-up 1216/020, 1216/020, 1216/021
- şağır** (*Ar.*) *sf.* Küçük, ufak
→ **ṭıfl-ı ş.i** 1219/001
- şaḥāb** (*Ar.*) *is.*
s. 1216/016, 1221/023, 1222/009, 1222/028
- şaḥābu’s-seḥer** (*Ar.*) *is.*
s. 1222/030
- saḥī** (*Ar.*) *is.* Cömert, eliaçık
s. 1427/025
- şaḥīb** (*Ar.*) *is.* Sahip, bir şeye sahip, bir şeyi olan
s.i 1218/006, 1219/023, 1221/012, 1316/006
s.ini 1316/002
- şaḥḳ** (*Ar.*) *is.* Döğme, döğülme, ezme, kırma, kırılma, doğup yumuşatma
s. 1217/022
- şaḥrā** (*Ar.*) *is.*
s. 1216/027, 1221/009
- saḥt** (*Far.*) *sf.* Katı, sert, çetin, pek
s. 1220/008
- sāir** (*Ar.*) *is.* Diğer, başka, gayri
s. 1217/019, 1218/010
s.leri 1218/003
- sāire** (*Ar.*) *is.* "sâir" in müennesi
→ **eşyā-yı s.** 1218/005
→ **ümmeḥāt-ı s.** 1220/013
- şaḳaḳ** *is.* Çene altı
s. 1216/015
- şaḳāl** (*Ar.*) *is.* Yetişkin erkeklerde yanak ve çenede çıkan kılların tümü
s. 1221/032
s.ım 1219/015
- saḳı** (*Ar.*) *is.* Baldıra veya baldır kemiğine ait, onunla ilgili
s. 1217/021
- şaḳım** (*Ar.*) *is.* Yapmaktan çekin, çekinin, zinhar
s. 1221/028
- ṭaḳīl** (*Ar.*) *is.* Ağır
ṭ. 1221/035, 1316/006
→ **ṭa‘ām-ı ṭ.** 1316/002
- sakran** (*Ar.*) *is.*
s. 1220/017, 1220/020
- sakrān** (*Ar.*) *is.*
s. 1220/016, 1220/019
- saḳy** (*Ar.*) *is.* Sulama, su içirme
s. 1217/007,

Ta‘labatü bin al-Hārit (Ar.) is. Kişi

adı

S. 1216/017

sālḥūrde (Far.) sf. Çok yaşlı, pek

ihtiyar

→ **pîr u s.** 1427/032

sālib (Ar.) is.

s. 1221/024

salkım is. Üzüm gibi, birçoğu bir sap

üzerinde bir arada bulunan

yemiş

s.inā 1217/015

şallā‘ llāhu ‘alayhi va sallam (Ar.) is.

“Efendimiz Muhammed'e salât
ve selâm olsun” anlamında söz

s. 1219/031

saman is. Türlü ekinlerin taneleri

ayrıldık-tan sonra, harmanda

kalan parçalanmış sapları

s. 1218/006

samat (Ar.) is.

s. 1316/002

saḡa zm. Sen zamirinin yönelme

durumu

s. 1221/025

şanem (Ar.) is. Put

s. 1216/015

tānî (Ar.) is. İkinci

→ **ma‘nā-yı t.** 1216/016

→ **kısm-ı t.** 1219/027

şar- Çevresini çevirmek, örtmek

s.-arlar 1217/019

sarhoş is. Hoşa giden bir etki ile

kendinden geçmiş olan

s. 1316/002, 1316/006

şarı is. Güneşışığının ayrışma tayfında

yeşil ile portakal rengi arasında

olan renk, altının rengi

s. 1217/025

şarkı is. Esnek bir maddeden yapılmış

uzun, dar ve ince şerit

s.dır 1217/018

şarkık is. Aşağı doğru uzanmış,

sarkmış, sölpük, salpa, gevşek

s. 1216/015

şarra ‘alayhi riclu‘l-gurābi (Ar.) is.

s. 1217/020

şavur- Havaya atıp dağıtmak, saçmak

s.-up 1219/035

şayd (Ar.) is. Avlama, avlanma

s. 1222/018, 1222/019

s. ét- Avlanmak 1218/041

şığa (Ar.) is. gr. Kıp, fiilin çekiminden

meydana gelen türlü şekillerden

her biri	yürümek
s.larıñ 1220/017	s. 1218/007, 1218/007, 1427/013
şayfi (Ar.) <i>sf.</i> Yazaya ait, yazla ilgili	s.lę 1315/034
s. 1218/026	
→ mağrib-i ş. 1218/021	sañi (Ar.) <i>sf.</i> Cömert, eliaçık.
→ maşrıñ-ı ş. 1218/026	s. 1427/025
şaykal (Ar.) <i>is.</i>	señlu'l- 'atf (Ar.) <i>is.</i> Çevirmesi, döndürmesi kolay
s. 1221/033	s. 1427/037
saz <i>is.</i> İnce kamyş, hasır otu, kiliz, kofa	seksen <i>is.</i> Yetmişdokuzdan sonra gelen sayının adıve bu sayıyıgösteren rakam
s. 1218/006	s. 1218/026
sebeb (Ar.) <i>is.</i> Sebep, neden	silki (Ar.) <i>is.</i> Tembel
s.iyle 1216/037, 1222/021	s. 1220/002
tebt (Ar.) <i>is.</i> Yazma, kaydetme, deftere geçirme	semāvi (Ar.) <i>sf.</i> Semāya mensup, semā ile ilgili
s. eyle- Yazmak 1220/021	→ āfet-i s. 1219/002
sefer (Ar.) <i>is.</i> Yolculuk	simūrğ (Far.) <i>is.</i> Anka kuşu, masal kuşu
s. eylemek Yolculuk etmek	s. 1219/008
1218/009	semt (Ar.) <i>is.</i> Taraf, cihet, yön
seğirdir Çabuk adımlarla veya sıçrayarak yakın bir yere doğru yürümek	s.inę 1218/004
s. ol- Çabuk yürümek 1427/014	semüz <i>is.</i> Şişman
segirt- Çabuk adımlarla veya sıçrayarak yakın bir yere doğru yürümek	s. 1216/015, 1427/027
s.-en(segirden) 1217/008	sen <i>zm.</i> Teklik ikinci kişiyi gösteren zamir
seğirtmek Çabuk adımlarla veya sıçrayarak yakın bir yere doğru	s. 1216/003

sepīd-dār (*Far.*) *is.* Beyaz dar ağacı

s. 1217/032

setr (*Ar.*) *is.* Örtme, kapama, gizleme

s. **ét-** Örtmek 1222/028

tevānī (*Ar.*) *is.* Saniyeler

s. 1218/029

tevālīt (*Ar.*) *sf.* Sâliseler

s. 1218/029

teverān (*Ar.*) *is.* Tozun, dumanın

kalkması, tozup kalkma

s. 1220/036

s. **eyleme** Tozun, dumanın

kalkması 1220/035

seyr ü sefer (*Ar.*) *is.* Gidiş geliş, trafik

s. **kıлмақ** Gidip gelmek

1218/014

şıbyān (*Ar.*) *is.* Çocuklar

s. **ā** 1219/005

şıfat (*Ar.*) *is.* Hal, keyfiyet, suret,

şekil, varlık s. 1218/036,

1220/005

s. **dā** 1427/036

s. **ıylā** 1221/011

s. **-ı mü'ekkeḏe** Tekrar edilmiş

sıfat 1219/019

Şıgāni (*Ar.*) *is.* Kişi adı

S. 1220/023

Şıhāh (*Ar.*) *is.* Eser adı

S. **dā** 1220/020

şıkı *is.* Çok, fazla

s. 1221/010, 1222/025

şıgā (*Ar.*) *is.* gr. Kip, fiilin çekiminden

meydana gelen türlü şekillerden

her biri

s. **-i ahıre** Son kip 1222/017

şın (*Ar.*) *ha.* Osmanlı alfabesinin on

beşinci harfi s. **ıle** 1427/009

s. **-i mühmele** "şın" harfinin bir

adı [noktasızlığından dolayı]

1219/033

şirdāb (*Ar.*) *is.*

s. 1427/024

şıreng (*Far.*) *is.* Anka denilen hayalî

kuş

s. 1219/008

şitem (*Far.*) *is.* Zulüm, haksızlık

s. 1219/036

şıvilce *is.* İçinde irin bulunan küçük

deri kabarcığı, en küçük çıban

s. 1216/039

şıvri *sf.* Ucu keskin ve batıcı olan

s. 1216/026, 1216/032

şıvrice *is.* Ucu keskin ve batıcı bir

şekilde olan

s. 1217/018

- siyāh** (*Far.*) *is.* Kara
 s. 1218/010, 1218/016,
 1219/015, 1219/016, 1221/033,
 1427/009, 1427/034
s.lā 1219/015
- şoluğ** *is.* Akciğerlere çekilen,
 akciğerlerden atılan hava veya
 ciğerlere hava alıp verme, nefes
s.ını(şoluğını) 1316/006
- şoluğlu** *is.* Soluk alan
 s. 1217/008, 1218/007
- şoğra** *zf.* Daha ileri bir zamanda,
 müteakiben
 s. 1219/005, 1427/017
 → **def^c eyledikden-ş.** 1217/025
 → **hılt eyledikden-ş.** 1217/023
- söyle-** Bir düşünceyi ileri sürmek,
 ortaya atmak
s.-diği 1222/012
- söz** *is.* Bir düşünceyi eksiksiz olarak
 anlatan kelime dizisi, lâkırdı,
 kelâm, kavi
 s. 1222/012, 1315/030
s.dē 1315/037
- şu** *is.* Hidrojenle oksijenden oluşan,
 oda sıcaklığında sıvıdurumunda
 bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız
 madde
 s. 1216/009, 1216/036,
- 1217/024, 1218/034, 1316/005,
 1316/006, 1427/013, 1427/014
s.dur 1427/023
s.lar 1217/025
s.larağ 1216/022
s.yağ 1215/033, 1217/035,
 1315/029, 1316/003, 1427/009,
 1427/021, 1427/022
s.yı 1215/040, 1219/035,
 1315/031, 1427/007, 1427/016,
 1427/020
s.yuğ 1217/035
- sū ‘āl** (*Ar.*) *is.* Sorma, sorulma,
 soruşturma, soru
s. eyle- Soru sormak 1219/031
- sūd** (*Ar.*) *is.*
 s. 1219/019, 1219/019
- Sudan** (*Ar.*) *is.*
S.ınā 1217/039
- şūf** (*Ar.*) *is.* Sof, yün, yapağı
 → **ketīru’ş-ş.** 1221/036
- sukkar** (*Ar.*) *is.*
 s. 1218/033, 1222/016
- şulan-** Yaşarmak
s.-up 1216/037
- Sulayk ibnu’l-Sulakatu** (*Ar.*) *is.* Kişi
 adı
S. 1217/041

- şulb** (Ar.) *sf.* Sert, katı
s. 1220/008
- şulu** *sf.* Suyu olan, içinde su bulunan
s. 1220/037
- şurad** (Ar.) *is.*
s. 1221/026
- sūret** (Ar.) *is.* Biçim, görünüş, kılık
s. 1220/036
- şusuz** *is.* Suyu olmayan, suyu bulunmayan
s. 1427/034
- şuvad** *is.* Çeşme
s.dan 1217/007
- sūt** *is.* Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı
s.(süd) 1216/020
s.ē(süde) 1216/020
- sükūn** (Ar.) *is.* gr. Hareketsizlik
s.uyla 1217/026, 1219/039, 1220/003, 1220/039, 1221/001, 1221/027, 1221/028, 1427/013, 1315/036, 1427/007, 1427/021, 1427/028, 1427/029
- sūri** *is.* Evcil hayvanlar topluluğu
s.sinden 1220/020
- şabāb** (Ar.) *is.* Gençlik, tazelik, civanlık
ş. 1427/019, 1427/019
ş. -ı **ḥasan** Gençliğin güzelliği 1427/018
→ **unfuvān-ı** ş. 1221/040
- şābb** (Ar.) *is.* Genç, delikanlı; yiğit
ş.ıı 1427/019
- şaddād** (Ar.) *is.*
ş. 1217/038
- şahādat** (Ar.) *sf.* Şahitlik, şahitlik etme, tanıklık
ş.inē 1216/022
ş. eylemek Şahitlik etmek 1216/024
ş. -i **zūr** Yalan şahitlik 1216/022
- şahış** (Ar.) *is.* Kişi, kimse
ş.ā(şahşā) 1221/036
- şā'ir** (Ar.) *is.* Şâir, ozan.
ş.ıı 1216/017, 1221/008
ş. -i **meřhūr** Ünlü şair 1221/022
- Şām** (Ar.) *is.* Yer adı
Ş. 1218/033
Ş.da 1220/019
→ **ehl-i** Ş. 1217/005
- Şanfarā** (Ar.) *is.* Kişi adı
Ş. 1218/002

şarāb (Ar.) *is.* İçilecek şey; şarap
ş. a 1216/039, 1217/032,
1218/031, 1427/010, 1427/011

şāriḥ (Ar.) *sf.* Bir kitabı şerh eden, bir
kitaba açıklama yazan kimse
ş. 1215/034, 1217/005,
1218/017, 1218/038, 1219/017,
1219/032, 1220/022, 1220/027,
1220/040, 1221/015, 1222/004,
1222/017, 1222/036, 1315/038
ş. iḡ 1220/019

şark (Ar.) *is.* Doğu
ş. 1216/028, 1216/029,
1218/025

şāṭır (Ar.) *sf.* Neş'eli, keyifli, şen
ş. 1427/025

şay'ū' (Ar.) *is.* Duyulmuş, herkesçe
bilinmiş
ş. a 1222/007

şebih (Far.) *sf.* Benzeyen, benzeyici
ş. 1217/022
ş. ol- Benzemek 1217/021

şecer (Ar.) *is.* Ağaç
ş. 1217/031
ş. e 1218/030
ş. iḡ 1217/004
ş. -i ğadan 1220/022
ş. -i mezbūr Belirtilen ağaç
1217/005

şecere (Ar.) *is.* Küçük ağaç, bir tek
ağaç
ş. -i mülteffe Birbirine sarılmış
ağaç 1222/025

şeci' (Ar.) *sf.* Cesur, yürekli, yiğit
ş. 1427/026

şedid (Ar.) *sf.* Şiddetli, sert, katı; sıkı
ş. 1222/027

şadidu'l-ḥumrati (Ar.) *is.* Koyu
kırmızı
ş. 1220/004

Şehnāme (Far.) *is.* Firdevsî'nin ünlü
manzum destanı
Ş. de 1219/009

şekk (Ar.) *is.* Şüphe, zan, tereddüt
ş. 1222/002

şekl (Ar.) *is.* Hal, durum
ş. 1427/028

şems (Ar.) *is.* Güneş
ş. iḡ 1216/029, 1217/023

şereh (Ar.) *is.* Şiddetli hırs,
tamahkârlık, açgözlülük
ş. inden 1219/001

şerif (Ar.) *sf.* Şerefli, mübarek, kutsal
→ **hadit-i ş.** 1219/030

şer'iiyye (Ar.) *is.* Şeriata uygun olma
→ **hakāyık-ı ş.** 1215/035

şerr-gîr (*Far.*) *sf.* Âsî, karşı gelen;
saldırgan
ş. 1221/025, 1315/040

şetm (*Ar.*) *is.* Sövme, sövüp sayma
ş. 1315/039

şevâdd (*Ar.*) *is.* Şazlar, müstesnalar;
kaide dışı olanlar
ş.dan 1218/030

şevket (*Ar.*) *is.* Büyüklük, heybet
ş. 1217/006

şey *is.* Şey, nesne
ş. 1217/001, 1219/013
ş.ê 1219/016, 1220/024,
1222/003, 1222/028, 1315/035
ş.i 1222/028, 1315/034
ş.iñ 1216/031, 1217/010

şeyh (*Ar.*) *is.*
1. Yaşlı adam, ihtiyar ş.
1427/032
2. Kabile ve aşiret reisi **ş.idir**
1217/039

şırdoğanlı *sf.* Çok sulu
ş. 1216/037

şiddet (*Ar.*) *is.*
1. Sertlik, katılık ş. 1217/019
2. Fazlalık, aşırısı ş. 1218/034

şikâr (*Far.*) *is.* Av
ş. ê 1218/041
ş.i 1219/007

şikâs (*Ar.*) *is.*
ş. 1220/014

şiş *is.* Şişmiş, şişkin, kabarık
ş. 1220/010

şitavî (*Ar.*) *sf.* Kışa ait, kışla ilgili
ş. 1218/026
→ **mağrib-i** ş. 1218/021
→ **maşriq-ı** ş. 1218/026

şivê (*Far.*) *is.* Naz, eda
ş. **êylemek** Nazlanmak
1427/029
ş.yê 1427/028

şivekâr (*Far.*) *sf.* Şiveli, işveli, cilveli
ş. 1427/031

şivekârlık (*Ar.*) *is.* Şivelik, işvelik,
civelik
ş. **êylemek** Cilvelenmek
1427/030

şol *zm. ve sf.* Şu, o
ş. 1216/010, 1216/020,
1216/021, 1216/025, 1216/026,
1216/037, 1217/009, 1217/035,
1218/030, 1218/031, 1219/011,
1219/011, 1219/013, 1220/033,
1221/006, 1222/021, 1427/022

şu 'â' (*Ar.*) *is.* Işın, Güneş'ten veya
başka bir ışık kaynağından
uzanan tel tel ışıklar
ş. 1218/030

- şu‘arā** (Ar.) is. Şâirler, ozanlar
ş. 1221/026
- şūrīde** (Far.) sf. Karışık, perişan
ş. -**dimāğ** eylemek Şuurunu
perişan etmek 1316/003
- şübhe** (Ar.) is. Şüphe, kuşku
ş.de 1222/002
- tā** 1. (Far.) ed. Kadar, dek, değin
t. 1216/003
2. Osmanlı alfabesinin dördüncü
harfi; "ت" harfini karşılar
t.nıq (Ar.) is 1216/022,
1221/013, 1315/028
- tā** (Ar.) is. Osmanlıca "ط" harfinin adı
t. -**yı mühmelē** Noktasız tı ["zı"
dan ayırmak için bu ad
verilmiştir] 1220/038
t.-**y-la** 1315/038, 1315/039
- ta‘b** (Ar.) is.
t. 1221/041
- Tāabbaṭ Şarr** (Ar.) is. Kişi adı
T. 1218/002
- ta‘ālā** (Ar.) cüm. "yüksek olsun!"
mânâsına gelen bir söz olup
Allah adıyla birlikte
kullanılır.Allahü-teâlâ, Hakk-
teâlâ ve tekaddes".
t. 1219/017, 1222/029
- ta‘ām** (Ar.) is. Yemek, aş.
t. 1316/006, 1427/010,
1427/011
t. -ı **taḳil** Ağır yemek 1316/002
- ta‘arruḍ** (Ar.) is. Saldırı
t. **eylemek** Saldırmak 1219/005
- tāb** (Far.) is. Güç, kuvvet, takat
t. 1221/004
- ṭāba** (Ar.) is.
t. 1222/021
- ṭabḥ** (Ar.) is. Pişirme, pişirilme.
t.**ını** 1427/012
- tābi‘** (Ar.) sf. Birinin arkası sıra giden,
ona uyan
t. **ḳılmaḳ** Egemenliği altına
almak, boyun eğdirmek,
kendine uydurmak 1315/035
- ṭabi‘atlu** (Ar.) is. Herhangi bir
yaradılıştta, huyda olan
t. 1427/025
- ta‘bir** (Ar.) is. İfâde, anlatma,
yorumlama
t. **êt-** Yorumlamak 1221/027
t. -**i mezbūr** Anılan, belirtilen
ifade 1219/027
t. **olun-** Yorumlanmak
1216/015, 1216/037, 1217/021,
1217/040, 1218/022, 1219/024,
1220/031, 1222/025, 1222/031

- ta‘bîrât** (Ar.) *is.* Tâbirler, terimler,
deyimler.
t. -ı vâhiye boş, mânâsız,
faydasız, ehemmiyetsiz tâbirler
1218/038
- tafa‘ul** (Ar.) *is.*
t. 1217/029, 1220/029
- taf‘il** (Ar.) *is.*
t. 1221/019
- tağ** *is.* Dağ
t. 1220/008
t.ıı 1216/016, 1217/014,
1217/014, 1218/033, 1218/034,
1220/019
t.dağ 1218/040
- tağadđubu** (Ar.) *is.*
t. 1220/029
- tağallubu** (Ar.) *is.*
t. 1221/019
- tağallacu** (Ar.) *is.*
t. 1427/016
- tağallatu** (Ar.) *is.*
t. 1316/001
- tağannacu** (Ar.) *is.*
t. 1427/030
- tağarrubu** (Ar.) *is.*
t. 1217/029
- tağavvuc** (Ar.) *is.*
t. 1427/037
- tağayyubu** (Ar.) *is.*
t. 1222/033
- tağbibu** (Ar.) *is.*
t. 1216/011
- tağababu** (Ar.) *is.*
t. 1216/024
- tağibbatu** (Ar.) *is.*
t. 1216/022
- Tağlib binti Vâil** (Ar.) *is.* Kişi adı
T. 1221/017
- Tağlib bin Vâil bin Kâsiğ** (Ar.) *is.*
Kişi adı
T. 1221/013
- tağlib** (Ar.) *is.* ed. Bir ilişik ve ilgiden
dolayı bir kelimeyi, başka bir
mânâyı da içine alacak şekilde
kullanma
t. 1221/013
- tağlibiyyu** (Ar.) *is.*
t. 1221/014
- tağrib** (Ar.) *is.*
t. 1218/014, 1218/018,
1218/020
- tağti‘e** (Ar.) *is.* Kapatma, örtme,
gizleme
t. êt- Gizlemek 1316/006

taḥaddüt *is.* Yok iken peyda olma,
ortaya çıkma, meydana çıkma
t. èt- ortaya çıkmak 1216/041

taḥfif (*Ar.*) *is.* 1. Hafifletme 2.
Kelimelerin bazı harflerini terk
etmekle telâffuzunu
kolaylaştırmak
t.-i rā "rı" harfinin terkedilmesi
1218/034
t. olun- Hafifletmek 1222/005

taḥrik (*Ar.*) *is.* Kımıldatma,
kımıldatılma, oynatma
t.ç 1222/021

taḥrîr (*Ar.*) *is.* Yazma, yazılma.
t. 1219/010
t.i 1220/021

taḥtaniyye (*Ar.*) *sf.* Noktası altta olan
harf
→ **yā-yı t.** 1220/022, 1221/033

Ṭāif (*Ar.*) *is.* Yer adı
T.ç 1219/015

ṭāife (*Ar.*) *is.* Kavim, kabîle
t.sidir 1217/007
t.ye 1219/011

ṭāir (*Ar.*) *is.* Kuş
t. 1218/038

ṭaḳāṭṭur (*Ar.*) *is.* Damlama, damla
damla akma.
t. èt- Damlamak 1217/034

taḳaddüm (*Ar.*) *is.* Önce gelme, önce
davranma
t. eylemek Önce gelmek
1219/018

taḳrîr (*Ar.*) *is.* Anlatma, anlatış
t. -i mezbûr Adı geçen anlatma
1220/023

taḳûlu (*Ar.*) *is.*
t. 1220/031, 1220/032,
1221/041, 1222/003, 1222/025,
1222/034, 1427/011

ṭalaz *is.* Dalga, kasırga
t.ina 1216/010

ṭaldırmaḳ *is.* Dalmak işini yaptırmak,
dalmasına sebep olmak
t. 1315/029, 1316/004

ṭalgā *is.* Deniz veya göl gibi genişsu
yüzeylerinde genellikle
rüzgârın, depremin vb. nin
etkisiyle oluşan kıvrımlı hareket
t.sıḡa 1216/010

tālî (*Ar.*) *sf.* Sonradan gelen; bir şeyin
arkası sıra giden
t. kılmaḳ Bir şeyin arkası sıra
gitmek
1315/035

tamādi (*Ar.*) *is.*
t. 1216/036

şamar *is.* Canlı varlıklarda kanın veya

besleyici sıvıların dolaştığı

kanal

t.ağ 1216/037

t.larağ 1222/030

tamrā (*Ar.*) *is.*

t. 1220/008

şarab (*Ar.*) *is.* Sevinçlilik, şenlik;

sevinçten gelen coşkunluk ve

tepinme, ayş ve sefa. **t.**

1216/034

şaraf (*Ar.*) *is.* Yan, yön

t. 1222/002

t.ağ 1222/021, 1427/036

t.mağ 1216/033, 1217/014

t.indāđ 1217/017, 1221/031

t.indan 1217/030

şaraflu *sf.* Yanı ve yönü olan, yanlı

t. 1217/018, 1221/030

řarđın *sf.* Darılmış olan, küskün

t. 1220/006, 1220/016

řarđınlıđ *is.* Darđın olma durumu

t. 1220/014

şarılmağ Gücenmek, kırılmak,

alınmak, incinmek

t. 1220/011

şa'rif (*Ar.*) *is.* Etrafiyla anlatma,

anlatılma; etrafiyla bildirme,

bildirilme

→ **şarf-i t.** 1220/021

şasalluğ (*Ar.*) *is.* Musallat olma,

sataşma, başına ekşime

t. eylemek Musallat olmak

1221/020

řařđir (*Ar.*) *is.* gr. İsim veya sıfatı

küçük manâsıyla kullanma

t. kılm- Küçültmek 1218/028

şaş- Sıvı maddeler, içinde buldukları

kaba sığmayacak kadar çoğalma

ve kabarma yüzünden kenarları

açmak

t.-an 1216/039

şaşkın *sf.* Taşmış bir durumda olan

t. 1216/010

yaşraku (*Ar.*) İştirak etmek

t. 1219/031

tātāri *is.* Pişmemiş veya az pişmiş et

t. 1427/012

şatlu *sf.* Acı olmayan, içilebilen,

yenilebilen

t. 1427/022, 1427/023

şatsız *sf.* Tadı iyi olmayan, lezzetsiz.

t. 1427/010, 1427/011

şavar *is.* Koyun veya keçi sürüsü

t. 1215/040

t.larağ 1216/009

- tavassu‘ā** (Ar.) *is.* Genişlenme, geniş ve vasi olma
t. 1215/037
- tavşif** (Ar.) *is.* Vasıflandırma, niteleme
t. olun- Vasıflandırmak
 1219/007
- tavşancıl** *is.* Çoğu tavşan avlamakla beslenen kartal, akbaba gibi yırtıcı kuşlara verilen ad
t. 1216/019
- ṭayerān** (Ar.) *is.* Uçuş. Uçma
t. èt- Uçmak 1218/037
t. eyle- Uçmak 1218/040
t.da 1218/037, 1219/007
- ta‘yib** (Ar.) *is.* Ayıplama.
t. eylemek Ayıplamak.
 1222/012
- ta‘yir** (Ar.) *is.* Kabahati yüze vurarak utandırma
t. eylemek Utandırmak
 1222/012
- ṭayran ebābil** (Ar.) *is.*
t. 1219/010
- tāze** (Far.) *sf.*
t. 1. Taze, körpe; sulu, yaş
 1218/031
 2. genç 1221/026
- tedāvül** (Ar.) *is.* Kullanılma
t. èt- Kullanılmak 1219/023
- te‘ennî** (Ar.) *is.* Yavaş gitme, yavaş hareket etme, yavaşlık
t. 1216/003
 → **isti‘ māl-i t.** 1216/004
- tef‘al** (Ar.) *is.*
t. 1427/016, 1427/030
- tef‘il** (Ar.) *is.*
t. 1216/011, 1216/024,
 1218/014
- tef‘il** (Ar.) *is.*
t. 1222/033, 1316/001
- tefsîr** (Ar.) *is.* Yorumlama
t. eyle- Yorumlamak 1219/010
- tef‘ul** (Ar.) *is.*
t. 1427/037
- tehdîb** (Ar.) *is.* Islâh etme, düzeltme
t. eyle- Düzeltmek 1216/003
- te‘kid** (Ar.) *is.* Kuvvetleştirme, sağlamlaştırma
t. 1219/016
t.i 1219/018
 → **ziyâde-i t.** 1219/020
- tekrâr** (Ar.) *is.* Bir şeyi iki veya daha çok defa yapma
t. eyle- Tekrar etmek 1217/011
- temehhül** (Ar.) *is.* İşinde acele etmemek
t. 1216/002

Temim bintu Murr (Ar.) is Kişi adı

T. 1221/018

temre (Ar.) is Bir tek hurma.

t.niḡ 1216/033

temṭil (Ar.) is. Benzetme

t. eyle- Benzetmek 1220/013

tenāsül (Ar.) is. Birbirinden doğup

üreme; türeme; üretme

t. 1219/004

→ **ālet-i t.** 1220/033

tenāvül (Ar.) is. Alıp yeme, alınıp

yenilme

t. ét- Alıp yemek 1217/023

teneffüs (Ar.) is. Nefes, soluk alma

t. 1316/005

tenḡih (Ar.) is. Bir şeyin fazla ve

lüzumsuz kısımlarını çıkartıp

düzeltilme, ayıklama, arıtma.

t. eyle- Düzeltilmek 1216/003

tenū-mend (Ar.) sf Gövdeli, iri yarı,

vücutlu (kimse)

t. 1216/026

tenvin (Ar.) is gr. Kelimenin sonunu

nun gibi okutmak üzere konulan

iki üstün (-en), iki esre (-in), iki

ötre (-ün)

t. 1220/021

tepe is Yüksekliği genellikle birkaç

yüz metreyi geçmeyen, çok kez

tek başına, yamaçları yatık yer

biçimi

t. 1221/010

t.ler 1222/005

t.niḡ 1219/011

ter u tāze (Far.) sf. Çok körpe, çok

taze

t. 1427/017

terk (Ar.) is. Bırakma, bırakılma,

koyuverme, salıverme;

vazgeçme, vazgeçilme.

t. eylemek Bırakmak 1216/012

t. -i‘acele eylemek Acele terk

etmek 1216/004

t. olun- Bırakılmak 1216/021

tertib (Ar.) is. Dizme, sıralama,

hazırlama, düzene koyma

t. ét- Hazırlamak 1218/032

teşādüf (Ar.) is. Rastgelme, aramadan

bulma, rastlantı.

t. eyle- Rastgelmek. 1218/040

tesmiye (Ar.) is. İsimlendirme. Ad

verme

t. olun- İsimlendirmek

1216/029

→ **vech-i t.** 1219/032

- tetniye** (Ar.) is. gr. İkilenen, ikilik cem'ini gösteren ve kelimenin sonuna "-an" veya "-eyn" getirilerek yapılan kelime.
t. 1217/015, 1218/025, 1221/030, 1221/037
t.dir 1218/021
- mağribayn** (Ar.) is.
m. 1218/021
- muğayribayn** (Ar.) is.
m. 1218/026
- tesvil** (Ar.) is. Fena bir şeyi güzel göstererek aldatma
t. 1219/033
- teşbih** (Ar.) is. Benzetme, benzetilme
t. olun- Benzetmek 1217/040, 1219/028, 1222/018, 1222/025
- teşdid** (Ar.) is. gr. Bir harfi çift okutan ve şedde denilen işaretin adı
t. -i bā “ب” harfinin çift okunması 1216/008
t.iyle 1215/032, 1217/037, 1220/016, 1221/002, 1221/003, 1222/030, 1315/028
- tetābu** (Ar.) is. Aralıksız birbiri ardından gelme
t.undan 1221/014
- tevil** (Ar.) is. Sözü çevirme, söze ayrı mânâ vermeye kalkışma
t. 1221/018
- tevlid** (Ar.) is. mec. Meydana getirme, sebep olma.
t. eylemek Meydana getirmek 1218/018
- tezevvüc** (Ar.) is Evlilik, evlenme
t. eylemek Evlenmek 1217/028
- tıbbiyye** (Ar.) is. Tıp mektebi, tıp okulu
→ **kütüb-i t.** 1216/040
- tıfl** (Ar.) is. Küçük çocuk
t. -ı şağiri 1219/001
- tikenli** is. Dikenli olan
t. 1217/004
- toğrı** is. Bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, eğri ve çarpık karşıt
t. 1217/016
- toğurmağ** (Ar.) is. Yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak
t. 1218/016, 1218/017
- tohum** (Ar.) is. Bitkilerde dölleme sonunda yumurtacıktan oluşan ve yeni bir bitki oluşmasını sağlayan tane
t.dan 1217/022
t.ı 1427/009

- t.ları** 1217/022
- t.una** 1217/022
- tokın-** Hafifçe değmek
- t.-dıkça** 1222/024
- tol-** Olgunlaşmak, erginleşmek
- t.-up** 1217/002
- toldurmak** Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek
- t.** 1218/005
- tolu** *is.* Havada su buğusunun birden yoğunlaşır katılaşmasından oluşan, türlü irilikte, yuvarlak veya düzensiz biçimli saydam buz parçaları durumunda yere hızla düşen bir yağış türü
- t.ya** 1217/013
- toz** *is.* Çok küçük parçacıklara bölünmüş olan herhangi bir madde
- t.** 1220/024
- tozutmak** Toz gibi savurmak
- t.** 1219/035
- tulum** *is.* Bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, önu yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi
- t.ina** 1216/036
- turmak** Kalmak
- t.la(turağla)** 1216/001, 1216/007
- tut-** Var saymak, farz etmek.
- t.-ar** 1217/022
- tutmak** 1. Dokunmak; etkisini göstermek
- t.** 1215/037, 1216/005, 1216/012,
2. Kapatmak 1315/029
3. Etkisi altına almak 1316/001
4. Kaldırmak 1316/005
- tuyur** (*Ar.*) *is.* Kuşlar
- t.** 1218/041
- tuzlama-** Tuza yatırmak veya üstüne tuz ekmek
- t.-yup** 1427/012
- tükürük** *is.* Tükürük bezlerinin ağza akan salgısı
- t.** 1217/003, 1217/003
- t.üğ(tükürüğün)** 1217/003
- tünd** (*Far.*) *sf.* Sert, şiddetli, haşin
- t.** 1222/027
- türāb** (*Ar.*) *is.* Toprak
- t.ında** 1217/014, 1218/033
- Türki** *is.* Türk ulusuna veya diline mensup ve ilişkin
- T.de** 1217/021, 1217/031
- 'avām-ı T. 1220/031

tütsü *is.* Dinî törenlerde çevrenin
güzel kokmasını sağlamak, büyü
veya ilâç yapmak amacıyla
yakılan kokulu madde
t. êt- Bu maddeyi yakma işi
1427/033

tüy *is.* İnsan ve hayvan derisi üzerinde
bulunan ince kıl
t.leri 1217/034
t.lerini 1219/041

uç *is.* Bir şeyin başı, tepesi
u.larıdır(uclarıdır) 1217/016

uçâ *is.* Kuyruk sokumu kemiği, pöç
u. 1217/016

uğv‘uğv (*Ar.*) *is.* Organ, vücûdun
müstakil parçası
‘u.â 1220/033

‘uđđe (*Ar.*) *is.* Düğüm
‘u.ye 1221/030

‘ulâbiğ (*Ar.*) *is.*
‘u. 1219/038, 1427/024,
1427/027

ulu *is.* Erdemleri bakımından çok
büyük, yüce
u. 1219/010

‘Umayr bin Abi ‘Umeyr (*Ar.*) *is.*
‘U. 1218/001

unfuvân (*Ar.*) *is.* Gençliğin ve
güzelliğin başlangıcı; bir şeyin
tazelik zamanı; tazelik,
u. -ı şebâb Gençlik çağı, tazelik
1221/040

ur- Vurmak
u.-up 1220/001

uslûb (*Ar.*) *is.*
u. 1221/029, 1427/017

‘utullağ (*Ar.*) *is.*
‘u. 1220/015

‘utull (*Ar.*) *is.*
‘u. 1216/026, 1220/015

uyluk *is.* Kalçadan dize kadar olan
bacak bölümü
u.uç(uyluğun) 1217/016,
1217/017, 1220/033

uzamağ Uzun duruma gelmek, boyu
büyümek
u. 1216/035

uzan- Bir alana yayılmak
u.-ur 1217/001

uzun *sf.* İki ucu arasında fazla uzaklık
olan
u. 1218/040, 1220/003,
1222/023

üç *is.* İkinden sonra gelen sayının adıve
bu sayıyı gösteren rakam

ü. 1221/022

üçüncü *sf.* Üç sayısının sıra sıfatı,
sırada ikinciden sonra gelen

ü. 1217/024

üfül (*Ar.*) *is.* Batma, kaybolma,
görünmez olma

u. eyle- Batmak 1218/030

ülfet (*Ar.*) *is.* Görüşme, konuşma.

ü. 1220/034

ümmehât (*Ar.*) *is.* Değerli, ilmî
kitaplar

ü. -ı sāire Diğer kitaplar
1220/013

‘ünvân (*Ar.*) *is.* Ad, isim, lâkab, san

‘u.ıylâ 1220/013, 1221/019

üst *is.* Bir şeyin yukarı, göğe doğru
olan yanı, fevk

ü. 1220/009

üzere *zf.* Amacıyla

ü. 1218/038, 1219/003,
1219/019, 1219/040, 1220/007,
1220/018, 1220/019, 1220/039,
1221/007, 1221/016, 1221/020,
1222/012, 1222/014, 1222/015,
1222/020, 1222/024, 1427/025
ü.dir 1218/027

üzeri *is.* Bir şeyin yukarı, göğe doğru
olan yanı

ü.nde 1221/032

ü.nden 1216/003

ü.ne 1216/020, 1221/003,
1427/015

üzüm *is.* Asmanın, taze veya kuru
olarak yenilen ve salkım
durumunda bulunan meyvesi

ü. 1219/015

ğulubbâ (*Ar.*) *is.*

g. 1221/002

vad‘ (*Ar.*) *is.* Koyma, konulma,
bırakma, atlama

v. ét- Bırakmak 1219/041

vâfirce (*Ar.*) *sf.* çokça, bolca

v. 1216/010

vâhid (*Ar.*) *sf.* Yalnız, tek

→ **ma‘nâ-yı v.** 1218/019

→ **hâlet-i v.** 1427/025

vâhiye (*Ar.*) *sf.* Boş, mânâsız,
faydasız, ehemmiyetsiz

→ **tâ‘bîrât-ı v.** 1218/038

vâki‘ (*Ar.*) *sf.* Vuku' bulan, olan,
düşen; olagelen, rastlayan;
geçen, geçmiş olan

v. 1218/034, 1219/030,

1221/030, 1222/012, 1427/034

v.dir 1217/006

vakt (Ar.) is. Vakit, zaman	1216/001, 1216/003, 1216/003,
v.ç 1218/023, 1218/024	1216/004, 1216/005, 1216/006,
v.indç 1219/024	1216/007, 1216/008, 1216/010,
v.inç 1219/012	1216/011, 1216/011, 1216/011,
→ peygamber-i v. 1219/006	1216/012, 1216/013, 1216/013,
var is. Mevcut, evrende veya	1216/015, 1216/016, 1216/018,
düşüncede yer alan, yok karşı	1216/019, 1216/019, 1216/022,
v.dır 1218/027	1216/027, 1216/027, 1216/030,
var- Erişilmek istenen yere ayak	1216/030, 1216/031, 1216/031,
basmak, ulaşmak, vasıl olmak	1216/033, 1216/034, 1216/034,
v.-inç 1221/032	1216/035, 1216/035, 1216/036,
vaşf (Ar.) is. Nitelik, bir kimsenin	1216/036, 1216/036, 1216/037,
veya şeyin taşıdığı hal, sıfat	1216/038, 1216/038, 1216/039,
v. -ı medkür Zikredilen,	1216/039, 1216/040, 1217/001,
belirtilen nitelik 1220/007	1217/001, 1217/001, 1217/002,
v. ol- Sıfat olmak 1219/016,	1217/003, 1217/003, 1217/003,
1220/006	1217/003, 1217/004, 1217/004,
vāsi' (Ar.) sf. Geniş; bol	1217/006, 1217/006, 1217/006,
v. ol- Bol olmak 1427/036	1217/006, 1217/007, 1217/007,
vağan (Ar.) is. Yurt	1217/008, 1217/008, 1217/008,
v.dan 1217/026, 1217/027,	1217/008, 1217/008, 1217/009,
1217/030	1217/009, 1217/011, 1217/011,
ve (Far.) ed. İki kelime veya iki cümle	1217/011, 1217/012, 1217/012,
arasına girerek aralarında bir	1217/012, 1217/013, 1217/013,
bağ olduğunu anlatır	1217/013, 1217/013, 1217/014,
v. 1215/032, 1215/032,	1217/014, 1217/014, 1217/014,
1215/033, 1215/034, 1215/035,	1217/015, 1217/015, 1217/019,
1215/037, 1215/038, 1215/039,	1217/020, 1217/020, 1217/021,
1215/040, 1215/041, 1216/001,	1217/021, 1217/021, 1217/022,
	1217/022, 1217/023, 1217/023,
	1217/024, 1217/025, 1217/026,

1217/026, 1217/026, 1217/028,
1217/030, 1217/030, 1217/032,
1217/032, 1217/032, 1217/033,
1217/033, 1217/033, 1217/033,
1217/033, 1217/034, 1217/034,
1217/034, 1217/035, 1217/035,
1217/035, 1217/035, 1217/036,
1217/037, 1217/038, 1217/038,
1217/039, 1217/040, 1218/001,
1218/001, 1218/001, 1218/002,
1218/002, 1218/002, 1218/002,
1218/002, 1218/003, 1218/003,
1218/003, 1218/003, 1218/004,
1218/004, 1218/005, 1218/005,
1218/006, 1218/006, 1218/006,
1218/007, 1218/007, 1218/008,
1218/009, 1218/010, 1218/010,
1218/011, 1218/011, 1218/012,
1218/012, 1218/013, 1218/015,
1218/015, 1218/015, 1218/016,
1218/016, 1218/020, 1218/020,
1218/021, 1218/021, 1218/022,
1218/023, 1218/025, 1218/025,
1218/025, 1218/026, 1218/026,
1218/027, 1218/027, 1218/027,
1218/029, 1218/029, 1218/029,
1218/029, 1218/030, 1218/031,
1218/031, 1218/031, 1218/032,
1218/033, 1218/034, 1218/034,
1218/036, 1218/036, 1218/036,
1218/037, 1218/037, 1218/037,

1218/039, 1218/040, 1218/040,
1218/040, 1218/040, 1218/040,
1218/041, 1219/001, 1219/002,
1219/002, 1219/004, 1219/005,
1219/005, 1219/005, 1219/007,
1219/008, 1219/008, 1219/008,
1219/008, 1219/010, 1219/010,
1219/011, 1219/011, 1219/012,
1219/012, 1219/012, 1219/013,
1219/015, 1219/015, 1219/016,
1219/017, 1219/019, 1219/020,
1219/021, 1219/021, 1219/021,
1219/021, 1219/022, 1219/025,
1219/027, 1219/031, 1219/033,
1219/033, 1219/034, 1219/036,
1219/036, 1219/036, 1219/037,
1219/038, 1219/038, 1219/039,
1219/040, 1219/040, 1219/040,
1219/041, 1219/041, 1220/001,
1220/003, 1220/003, 1220/003,
1220/004, 1220/004, 1220/005,
1220/005, 1220/006, 1220/006,
1220/006, 1220/007, 1220/007,
1220/007, 1220/008, 1220/008,
1220/008, 1220/009, 1220/009,
1220/010, 1220/010, 1220/010,
1220/011, 1220/011, 1220/011,
1220/012, 1220/013, 1220/014,
1220/014, 1220/014, 1220/015,
1220/015, 1220/015, 1220/015,
1220/015, 1220/016, 1220/016,

1220/017, 1220/017, 1220/017,
1220/018, 1220/018, 1220/018,
1220/019, 1220/019, 1220/021,
1220/021, 1220/021, 1220/023,
1220/023, 1220/024, 1220/024,
1220/024, 1220/024, 1220/025,
1220/026, 1220/027, 1220/028,
1220/028, 1220/032, 1220/032,
1220/034, 1220/034, 1220/034,
1220/034, 1220/035, 1220/036,
1220/036, 1220/036, 1220/037,
1220/038, 1220/038, 1220/038,
1220/039, 1220/040, 1220/041,
1221/001, 1221/001, 1221/001,
1221/001, 1221/001, 1221/002,
1221/002, 1221/002, 1221/002,
1221/002, 1221/003, 1221/003,
1221/003, 1221/004, 1221/004,
1221/004, 1221/004, 1221/005,
1221/005, 1221/006, 1221/007,
1221/007, 1221/008, 1221/010,
1221/010, 1221/010, 1221/010,
1221/010, 1221/011, 1221/011,
1221/012, 1221/012, 1221/013,
1221/014, 1221/017, 1221/017,
1221/018, 1221/020, 1221/021,
1221/021, 1221/021, 1221/023,
1221/023, 1221/023, 1221/025,
1221/025, 1221/026, 1221/027,
1221/028, 1221/029, 1221/029,
1221/032, 1221/033, 1221/033,

1221/033, 1221/034, 1221/034,
1221/035, 1221/035, 1221/035,
1221/035, 1221/035, 1221/035,
1221/035, 1221/036, 1221/037,
1221/037, 1221/037, 1221/037,
1221/039, 1221/039, 1221/039,
1221/040, 1221/040, 1221/041,
1221/041, 1222/001, 1222/001,
1222/002, 1222/003, 1222/003,
1222/003, 1222/005, 1222/005,
1222/005, 1222/006, 1222/006,
1222/007, 1222/007, 1222/007,
1222/007, 1222/007, 1222/008,
1222/008, 1222/009, 1222/009,
1222/009, 1222/009, 1222/011,
1222/011, 1222/012, 1222/013,
1222/014, 1222/015, 1222/015,
1222/016, 1222/016, 1222/019,
1222/019, 1222/019, 1222/020,
1222/021, 1222/022, 1222/022,
1222/022, 1222/022, 1222/022,
1222/023, 1222/023, 1222/024,
1222/025, 1222/027, 1222/027,
1222/028, 1222/029, 1222/030,
1222/031, 1222/032, 1222/032,
1222/033, 1222/034, 1222/035,
1315/028, 1315/029, 1315/029,
1315/030, 1315/030, 1315/031,
1315/032, 1315/032, 1315/033,
1315/033, 1315/034, 1315/035,
1315/035, 1315/039, 1315/039,

- 1315/039, 1315/040, 1315/040,
1316/001, 1316/003, 1316/004,
1316/005, 1316/005, 1427/007,
1427/008, 1427/009, 1427/010,
1427/010, 1427/011, 1427/011,
1427/012, 1427/013, 1427/013,
1427/016, 1427/016, 1427/018,
1427/019, 1427/019, 1427/020,
1427/021, 1427/021, 1427/022,
1427/023, 1427/024, 1427/024,
1427/024, 1427/024, 1427/025,
1427/025, 1427/025, 1427/026,
1427/026, 1427/026, 1427/026,
1427/027, 1427/028, 1427/028,
1427/028, 1427/028, 1427/028,
1427/029, 1427/029, 1427/031,
1427/031, 1427/032, 1427/033,
1427/033, 1427/034, 1427/036
- veca** (Ar.) is Ağrı, sızı, acı
v. 1218/011
- vech** (Ar.) is. Sebep, ilgi, münasebet,
vasıta.
v.i 1222/012
v.ile 1221/017, 1220/035
v.iyle 1218/035, 1221/020
v. -i **hâk** Hak vasıtası 1221/020
v. -i **tesmiye** Ad vermedeki
münasebet 1219/032
- vefâ** (Ar.) is. Sözünde durma, sözünü
yerine getirme
- v. -i **nisvân** Kadınların vefası
1219/008
→ 'ayn-ı v. 1221/027
- vefât** (Ar.) is. Ölüm, ölme
v.indan 1219/005
- vêr-** Herhangi bir duruma yol açmak.
v.-üp 1315/028
- verem** (Ar.) is. Şiş, yumru
v. 1216/040
- vêrmek** Bırakmak veya bağışlamak
v.den 1221/016
- vezn** (Ar.) is. Ölçü
v.indê 1215/040, 1216/011,
1216/014, 1216/014, 1216/016,
1216/017, 1216/017, 1216/018,
1216/019, 1216/021, 1216/021,
1216/025, 1216/026, 1216/027,
1216/028, 1217/027, 1217/029,
1217/038, 1217/039, 1218/014,
1218/022, 1218/032, 1218/033,
1218/036, 1219/012, 1219/021,
1219/022, 1219/022, 1219/028,
1219/030, 1219/034, 1219/035,
1219/036, 1219/037, 1219/038,
1220/002, 1220/005, 1220/008,
1220/013, 1220/014, 1220/014,
1220/015, 1220/015, 1220/015,
1220/016, 1220/017, 1220/018,
1220/019, 1220/020, 1220/020,

1220/026, 1220/027, 1220/029,
1220/030, 1220/033, 1220/033,
1220/037, 1220/037, 1221/002,
1221/002, 1221/003, 1221/005,
1221/009, 1221/020, 1221/021,
1221/022, 1221/023, 1221/023,
1221/023, 1221/023, 1221/024,
1221/024, 1221/025, 1221/026,
1221/029, 1221/033, 1221/038,
1221/040, 1221/041, 1222/002,
1222/005, 1222/007, 1222/007,
1222/009, 1222/009, 1222/016,
1222/016, 1222/021, 1222/028,
1222/030, 1222/031, 1222/032,
1222/032, 1222/033, 1222/035,
1315/039, 1315/041, 1315/041,
1316/001, 1316/001, 1316/002,
1427/008, 1427/009, 1427/010,
1427/012, 1427/014, 1427/016,
1427/017, 1427/019, 1427/020,
1427/021, 1427/023, 1427/023,
1427/023, 1427/024, 1427/024,
1427/024, 1427/024, 1427/026,
1427/026, 1427/027, 1427/028,
1427/030, 1427/031, 1427/031,
1427/033, 1427/035, 1427/037

vücūd (Ar.) *is.* Beden, insan gövdesi
v.ı 1219/002, 1427/027

ya 1.bağ. ya, veya
y. 1216/032, 1216/035,

1216/041, 1217/019

2. (Far.) *ed.* O halde, öyle ise
1221/038

yā (Ar.) *is.* “ye” harfinin adı

y.nıı 1217/037, 1222/030

y. -i müteharrik Hareket eden,
kıpırdayan. 1222/017

y. -yı nisbet gr. Nisbet ekleri
1218/030, 1221/014

y. -yı tahtaniyye [altında iki
nokta bulunması dolayısıyla]
"ye" harfi. 1220/022, 1221/033

yadrīb (Ar.) *is.*

y. 1221/022

yağ- (yağmur, kar, dolu için) Gökten
düşmek.

y.-an 1217/013, 1218/020

yağır *is.* Sırt, arka, iki kürek arası;

devenin omuzları arasındaki yer

y.ını 1219/024

y.ınıı 1222/035

Yağlib bin Kulayb (Ar.) *is.*

Y. 1221/022

yağlibu (Ar.) *is.*

y. 1221/022

yāhūd (Far.) *ed.* veya; isterseniz

y. 1216/041, 1217/017,

1218/038, 1219/007, 1219/011,

1219/013, 1219/014, 1219/032,

- 1220/004, 1221/031, 1221/035,
1222/004, 1315/029, 1427/019
- yakın** *is.* Uzak olmayarak
y. 1221/003
- yakınlık** *is.* Yakın olma durumu
y. 1221/005
- yalan** *is.* Gerçek olmayan, asılsız,
uydurma
y. 1216/022, 1216/024
- yalanmak** Kendini yalamak
y. 1427/017
- yalçın** *is.* Dik,sert
y. 1220/004, 1220/008
- yalman** *is.* Kesici ve batıcı araçların
kesen veya batan bölümü
y.ı 1216/033
- yalnız** *ed.* Sadece, salt
y. 1216/040
- yan** *is.* Ön, arka, alt ve üst dışında
kalan bölümü
y.ında 1218/034
- ya'ni** (*Ar.*) *ed.* 1. Demek, şu demek. 2.
Sözün kıyası, doğrusu, senin
anlayacağın
y. 1216/002, 1216/012,
1216/025, 1218/007, 1219/025,
1221/006, 1221/030, 1221/031,
1222/014
- yaşlı** *is.* Bir kurala, bir ilkeye, bir
gerçeğe uymama durumu,
yanılgı, hata
y. 1315/037
- yaşlılık** *is.* Yanlışdavranış, yanlış,
yanlışsarı, hata
y. 1315/041
y.â(yaşlılığa) 1315/037
- yâr** (*Far.*) *is.* Sevgili
y. -i cāh-ı dīkne Sevgilinin çene
çukuru 1221/027
- yaş** *is.* Ağlandığında gözlerden akan
berrak sıvı, göz yaş
y. 1216/037
y.ı 1216/038
- yaşlı** *sf.* Yaşı ilerlemiş
y. 1220/008
- yavru** *is.* Yeni doğmuş hayvan
y.sı 1216/019, 1217/019
- yavuz** *sf.* Sert, kızgın, keskin, güçlü,
çetin, yaman, şiddetli
y. 1222/026
- yayı** *is.* Tereyağı çıkarmak için sütün
içinde dövüldüğü veya
çalkalandığı kap
y.dâ 1216/020
- yayı**- Genişlemek
y.-miş 1216/020

yayılmağ Genişlemek, büyüme

y. 1218/013

yedinci *sf.* Yedi sayısının sıra sıfatı,

sırada altıncıdan sonra gelen

y. 1218/029

yeğlilik *is.* Baskın, üstün olma

durumu

y. 1221/020

yek-digeri (*Far.*) *sf.* Birbirini, bir taraf

öbür tarafı

y. 1220/031

yelgin *sf.* Hızlı

y. 1427/024

Yemāme (*Ar.*) *is.* Yer adı

Y.değ 1216/018

Yemen (*Ar.*) *is.* Yer adı

Y.değ 1217/038

yemiş *is.* Bitkilerde, döllenme

sonunda çiçeği meyve

yapraklarından oluşan ve

tohumu taşıyan organ, meyve

y.iniğ 1217/015

yeğ *is.* Giysi kolu

y.ini 1315/029

yer *is.* Bulunulan, yaşanılan, oturlan

şehir, kasaba, mahalle; ülke,

bölge.

y.de 1216/001

y.değ 1216/007, 1216/008,

1216/026, 1217/018

y.den 1221/032

y.ğ 1216/010, 1216/011,

1216/024, 1216/035, 1216/038,

1217/003, 1219/026, 1220/001,

1220/038, 1221/038, 1222/006,

1222/022

y.inğ 1217/010

y.leri 1218/010

yer altı *is.* Yerin yüzeyi altındaki

bölümü

y.ndağ 1222/030

yılan *is.* Sürüngelemlerden, ayaksız,

ince ve uzun olanların genel ad

y.ağ 1220/007

y.mağ 1220/039

yigirmi *is.* Yirmi

y. 1218/029

yigitlik *is.* Yiğit olma durumu, yiğitçe

davranış, yüreklilik, cesaret

y. 1221/040, 1427/019

yineğ *zf.* Yeniden, bir daha, gene, tekrar

y. 1217/001, 1218/041

yoğun *sf.* Şişman, iri, tombul

y. 1221/008

yohsağ Yoksa, bir düşüncenin, bir

davranışın, bir tutumun ters

olma ihtimalini anlatmak için

kullanıl	1216/002, 1216/005, 1216/006,
y. 1218/018	1216/008, 1216/008, 1216/009,
yol <i>is.</i> Bulunmayan, mevcut olmayan nesne, kimse vb., var karşıtı.	1216/012, 1216/013, 1216/014,
y.dur 1218/003, 1219/018	1216/022, 1216/030, 1216/030,
yol <i>is.</i> Karada insan veya hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer	1216/031, 1216/031, 1216/032,
y.unda 1217/038	1216/034, 1216/034, 1216/035,
yol- Çekerek yerinden çıkarmak, çekip koparmak	1216/036, 1217/009, 1217/027,
y.-up 1220/001	1217/028, 1217/028, 1217/029,
yor- Yorgun duruma getirmek.	1217/030, 1217/031, 1217/036,
y.-up 1315/034	1217/037, 1218/004, 1218/005,
yudum <i>is.</i> Bir işte yutulacak miktar	1218/006, 1218/006, 1218/007,
y. 1315/031, 1315/031,	1218/008, 1218/009, 1218/009,
1427/009, 1427/020, 1427/020,	1218/011, 1218/011, 1218/012,
1427/021	1218/013, 1218/014, 1218/015,
yufka kemiği <i>is.</i> İnce ve çabuk kırılır, dayanıksız kemik	1218/015, 1218/016, 1218/017,
y. η 1217/017	1218/020, 1218/024, 1218/032,
yufkaça <i>sf.</i> İnce ve çabuk kırılır, dayanıksız biçimde	1218/033, 1218/035, 1219/016,
y. 1217/017	1219/020, 1219/029, 1219/034,
yuğālu (<i>Ar.</i>) <i>is.</i>	1219/036, 1219/039, 1219/041,
y. 1215/033, 1215/033,	1220/001, 1220/006, 1220/011,
1215/036, 1215/038, 1215/039,	1220/012, 1220/026, 1220/030,
1215/040, 1215/041, 1216/001,	1220/038, 1221/004, 1221/007,
	1221/007, 1221/009, 1221/010,
	1221/012, 1221/019, 1221/020,
	1221/029, 1221/034, 1221/036,
	1221/038, 1222/001, 1222/001,
	1222/004, 1222/008, 1222/010,
	1222/013, 1222/017, 1222/027,
	1222/028, 1222/032, 1222/033,
	1222/035, 1315/028, 1315/029,
	1315/030, 1315/031, 1315/031,

- 1315/033, 1315/033, 1315/034,
1315/035, 1315/036, 1315/038,
1315/040, 1315/041, 1316/001,
1316/003, 1316/004, 1316/004,
1316/005, 1316/007, 1427/008,
1427/012, 1427/014, 1427/015,
1427/016, 1427/017, 1427/020,
1427/023, 1427/029, 1427/029,
1427/030, 1427/035, 1427/035,
1427/037
- yuğarı** *is.* Bir şeyin üst bölümü, aşağı
karşıtı, fevk.
y. 1217/016, 1316/005
- yular** *is.* Bir yere bağlamak veya
çekerek götürmek için hayvanın
başlığına veya tasmaına
bağlanan ip
y.inı 1219/024
- yumrı** *is.* Şişkin, kabarık, yuvarlak
biçimli
y. 1216/027
- yumrıça** *sf.* Yuvarlak biçimde
y. 1220/009, 1221/031,
1221/032
- yüğüük** *sf.* İyi yürüyen, iyi koşan
y. 1217/008
- yüksük** *sf.* Belirli bir yere göre daha
yukarıda bulunan
y. 1217/014, 1222/005
- yünlü** *sf.* Yünü olan
y. 1221/036
- yürek** *is.* Mide, karın, iç
y.i(yüregi) 1316/002, 1316/006
- yürimek** Adım atarak ilerlemek,
gitmek
y. 1221/038
- yüz** *is.* Başta, alın, göz, burun, ağız,
yanak ve çenenin bulunduğu ön
bölüm, sima, çehre, surat
y. 1218/026, 1220/021
y.inüğü 1217/033
y.üğü 1221/031
- yüzli** *sf.* Yüzü herhangi bir nitelikte
olan
y. 1220/007
- zā** (*Ar.*) *is.* Osmanlıcada "ze" harfinin
adı
z. -yı mu 'ceme "Rı" harfinden
ayırd etmek için "ze" harfine
verilen bir isim 1220/040
- zāhir** (*Ar.*) *is.* Belli, açık, aşikâr
z. 1219/017
z. ol- Ortaya çıkmak 1219/019
- zāhiren** (*Ar.*) *zf.* Görünüşte, görünüşe
göre, göründüğü gibi, meydanda
olarak
z. 1218/010, 1427/018

zahmet (*Ar.*) *is.* Sıkıntı, eziyet,
rahatsızlık
z. 1315/028

Zāl (*Far.*) *is.* Eski Fars
kahramanlarından meşhur
pehlivan Rüstem'in babasının
adı
Z. 1219/009

zamān (*Ar.*) *is.* Zaman, vakit, çağ,
devir
z. 1216/003
z.dā 1218/030
z.ında 1218/039, 1219/004
z.inı 1218/001
→ **ebnā-yi zamān** 1219/008
→ **ism-i zamān** 1218/028
→ **ism-i zamān ol-** 1218/023

zararlı *is.* Ziyanlı, eksikli
z. 1220/007

zehāb (*Ar.*) *is.* Gitme, gidiş
z. 1216/030

zekāt (*Ar.*) *is.* İslâmın beş şartından
biri olan, mal ve paranın,
paklığını ve helâllliğini
sağlamak üzere, kırkta birinin
her yıl sadaka olarak dağıtılması
z. 1221/016

zeker (*Ar.*) *is.* Erkeklik organı
z.iğ 1222/010

zenahdān (*Far.*) *is.* Çene
→ **çāh-ı z.** 1221/026

zengi (*Far.*) *is.* Zenci, siyah adam
z. 1217/039

zeyġ (*Ar.*) *is.* Bir tarafa meyletme
z. eyle- Bir tarafa meyletmek
1215/036

zıkr (*Ar.*) *is.* Zikir, anma, anılma
z. eyle- Anmak 1220/022
z. eylemek Anmak 1222/012
z. olun- Anılmak 1218/025,
1218/027, 1219/003, 1220/017,
1220/040, 1222/013

zimikkā (*Ar.*) *is.*
z. 1221/002, 1221/039

zinā (*Ar.*) *is.* Nikâhsız çiftleşme
z. 1219/033

zırā (*Far.*) *ed.* Çünkü, şundan dolayı
ki
z. 1218/028, 1220/022

ziyāde (*Ar.*) *is.* Artma, çoğalma, fazla,
çok
z.siyle 1220/004
z. -i te'kidi Kuvvetlendirmenin
artması 1219/020

ziyāret (*Ar.*) *is.* Görmeye gitme,
görüşmeye gitme, gidilme
z. 1215/035

z.ę 1216/005
z.inę 1215/034, 1215/041
zor (*Far.*) *is.* Sıkıntı, rahatsızlık
z. 1219/039, 1221/004
zubayr (*Ar.*) *is.*
z. 1216/017, 1221/023
zuhur (*Ar.*) *is.* Görünme, meydana
çıkma, başgösterme, türeme.
z. ét- Ortaya çıkmak 1216/040
zulābiya (*Ar.*) *is.*
z. 1221/003
zulm (*Ar.*) *is.* Cefa, eziyet, haksızlık
z. 1219/036, 1219/039
z. èylemek Haksızlık etmek
1427/016

zulmet (*Ar.*) *is.* Karanlık,
z. 1221/033, 1221/037
zunbūr (*Ar.*) *is.*
z. 1427/024
zūr (*Ar.*) *şf.* Yalan, asılsız, uydurma
z. 1220/001
→ **şahādet-i z.** 1216/022
Zücāci (*Ar.*) *is.* Kişi adı
Z. 1220/023

Geçerli Kelime: 5278

Toplam Kelime Sayısı: 1912

KAYNAKÇA

- “Âsım”, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2002 C. I, s.470.
- ABBAS EL-AZZAVÎ; “el-Mecd el-Firûzâbâdî ve'l-Kâmûsu'l-Muhît”, *Mecelletü'l-Mecma 'i'l-Lugati'l-'Irakıyye*, VI (1959), s. 297-317.
- ABDÜSSEMI', M. AHMED; *El-Me'âcimü'l-'Arabiyye*, Beyrut 1984, S. 121-139.
- AHMED ABDÜLGAFUR ATTAR; *Es-Sihâh ve Medârisü'l Mu'cemâti'l-'Arabiyye*, Mekke 1410/1990, s. 207-215, 220-232.
- AKSOY, Ömer Asım; *Gaziantep Ağzı III (Sözlük ve Kullanılmayan Kelimeler)*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1946.
- AKSOY, Ömer Asım; *Mütercim Asım*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1962.
- AL-RÛDÂNÎ, İmam Muhammed bin Muhammed bin Süleyman; *Büyük Hadis Külliyyatı – Cem'ul-fevâid min Câmi'il usûl ve Mecma'iz-zevâid*, 1-2-3-4-5, İz Yayıncılık, İstanbul 2000.
- ANDREWS, Walter G.; İNAN, Murat; KEBELİ, Sevim; WATERS, Stacy; “Osmanlıca Metinlerin Transkripsiyonunu Yeniden Düşünmek: Geri Dönüştürülebilir Transkripsiyon”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/2 Spring 2010, s.1210-1240.
- AYAN, Hüseyin; “Mütercim Asım Efendi”, *Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu*, 22 Ekim 1999, Gaziantep 2000, s. 23-28.
- CLAUSON, Sir Gerard; *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972.
- DAĞLIOĞLU, Hikmet Turhan; “Asım, Mütercim Seyyid Ahmed Asım”, *İslam-Türk Ansiklopedisi*, İstanbul 1360/1940, s. 564-581.

- DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat (Eski ve Yeni Harflerle)*, Yayına Hazırlayan: Aydın Sami Güneyçal, 17. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2000.
- DİLÇİN, Cem; *Yeni Tarama Sözlüğü*, 2. bs., TDK yay., Ankara 2009.
- EBU'L-ULÂ MARDİN; “Antepli Seyyit Ahmed Asım Efendi”, *Huzur Dersleri*; İstanbul 1966, C. II, III, s. 207-212, 876-903.
- EMİL BEDİ' YA'KÛB; *El-Me'âcimü'l-Lugaviyyetü'l-'Arabiyye*, Beyrut 1985.
- ERDAL, Marcel; *Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon, Vol. 1-2.*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1991.
- EREN, Hasan; “Türk Dilinin Étymologique Sözlüğüne Katkılar”, *Ömer Asım Aksoy Armağanı* [87-89]. Ankara 1978.
- EREN, Hasan; *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara 1998.
- FİRÛZÂBÂDÎ; *Al-Kâmûsu'l-Muhît*, Beyrut, 1406/1986.
- FURAT, Ahmet Suphi; *Al-Firûzâbâdî'nin as-Sihâh'ı Tenkidi*, İstanbul 1978, s. 46-61.
- GÜLER, Kemal; *Kamusu'l Muhit Tercümesi'ndeki Türkçe Hayvan İsimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1988.
- HAYWOOD, J. A.; *Arabic Lexicography*, Leiden 1960.
- HÜSEYİN ALİ MAHFUZ; “El-Firûzâbâdî Ve'l-Kâmûs”, *Mecelletü Külliyyeti'l-Âdâb*, IV, Bağdad 1961, s. 197-212.
- HÜSEYİN NASSAR; *El-Mu'cemu'l-'Arabî Neş'etihû ve Tetavvürüh*, Kahire 1968, II, s. 575-679.
- İKBAL, AHMED ŞERKAVÎ; *Mu'cemü'l-Me'âcim*, Beyrut 1407/1987.
- İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, C. 2, İstanbul 1989; C. 5, İstanbul 1992; C. 7, İstanbul 1993; C. 13, İstanbul 1996; C. 14, İstanbul 1996; C. 16, İstanbul 1997; C. 18, İstanbul 1998; C. 22, İstanbul 2000; C. 24, İstanbul

- 2001; C. 25, Ankara 2002; C. 32, İstanbul 2006; C. 33, İstanbul 2007; C. 38, İstanbul 2010; C. 39, İstanbul 2010.
- İZZEDDİN İSMAIL; *El-Meşâdirü'l-Edebiyye ve'l-Lugaviyye*, Beyrut 1976, s. 387-395.
- KAÇALIN, Mustafa; “Mütercim Âsım”, *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 200-202.
- KAÇALIN, Mustafa S.; *Niyâzî – Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar – El-Lugatu'n-Nevâiyye ve'l İstihşâdâtü'l-Çağatâiyye- Giriş-metin-dizinler-ıpkıbası*, TDK yay., Ankara 2011.
- KARSLI, İlyas; *Mütercim Ahmed Asım Efendi ve Arap Lügatçılığındaki Yeri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2000.
- KILIÇ, Hulusi; “Fîrûzâbâdî” *TDVİA*, C. 13, İstanbul 1996, s. 142-143.
- KILIÇ, Hulusi; “el-KÂMÛSÛ'L-MUHÎT”, *TDVİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 287
- KIRIŞÇIOĞLU, Mehmet Fatih; *Mütercim Asım Efendi'nin Kamus Tercümesi'ndeki Uzun İsimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1988.
- KOÇAK, İnci; “Bazı Arap Ülke ve Şehir Adları”, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXXVI, 1-2 (1993) 127-135; <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1255/14413.pdf> (ET: 06.05.2013).
- M. SİDDİK HASAN HAN; *El-Bulga Fî Usûli'l-Luga* (Nşr. Nezir M. Mektebî), Beyrut 1408/1988, s. 441-463.
- MURTAZÂ EZ-ZEBÎDÎ; *Tâcü'l-'Arûs* (Nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrac), Kuveyt, 1385/ 1965, I, 3-4; *Kâmus Tercümesi*; I, 2-63.
- OTAP; (Osmanlı Metinleri Arşiv Projesi), Washington Üniversitesi, <http://courses.washington.edu/otap> (ET: 06.05.2013).
- PARLATIR, İsmail; *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, 3. bs., Ankara 2011.
- REDHOUSE, Sir James W.; *A Turkish and English Lexicon / Kitâb-ı Ma'ânî-i Lehçe*, Costantinapole 1890.

- STEINGAS, F.; *A Comprehensive Persian – English Dictionary including then Arabic Words and Phrases to be met with in Persian Literature*. London 1947.
- SÜYÛTÎ; *El-Müzhir Fî ‘Ulûmi’l-Luga ve Envâ’ihâ* (Nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ v. dğr.), Kahire, Ts. (Daru İhyâi’l-Kütübi’l-Arabiyye), I, 100-103; *Keşfü’z-Zunûn*, II, 1306-1310.
- Ş[EMSEDDİN] SÂMÎ; *Ķâmus-ı Türkî*, Der-i Sa’âdet 1317/1901,I; 1318/1902, II.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ; *Ķâmusu’l-A’lâm*, İstanbul 1316/1898.
- TDK; *Tarama Sözlüğü*, TDK yay., Ankara 2009.
- TDK; *Türkçe Sözlük I-II*. TDK yay., Ankara 1998.
- TDK; *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, TDK yay., Ankara 2009.
- TDK; *Yazım Kılavuzu*, TDK yay., Ankara 2009.
- TIETZE, Andreas; *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, 1. Baskı, Simurg, İstanbul 2002.
- TOPALOĞLU, Bekir / KARAMAN, Hayreddin; *Arapça-Türkçe Yeni Ķâmus- El-Ķâmusü’l-Cedîd*, Nesil Yayınları, İstanbul 1989.
- WENSINCK, Arent Jean; *el-Mu’cemü’l-Müfehres li Elfazi’l-Hadisi’n-Nebevi: Concordance et Indices de la Tradition Musulmane*, I-II-III-IV-V-VI-VII, çev. Muhammed Fuad Abdülbaki, E. J. Brill, Leiden 1936.
- YAZAR, İlyas; “Transkripsiyonlu Metinlerin web Tabanlı Öğrenme Ortamlarında Kullanımına Dair Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, www.turkishstudies.net, Volume 3/6 Fall 2008, p. 733-754.
- YAZAR, İlyas; “Klâsik Türk Edebiyatı Çalışmalarında Bilişim Teknolojisinden Yararlanma ve E-Kütüphane Uygulamaları”, *Journal of Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of*

Turkish or Turkic-, www.turkishstudies.net, (Ed. Doç. Dr. Atabey KILIÇ, Arş.Gör. Sibel ÜST), Volume 2/3, Summer 2007, p. 572-584.

YAZICI, Numan; *Dünya Çapında Dil Âlimi Antepi Mütercim Âsım Efendi*, İstanbul Mayıs 2001.

YAZICI, Numan; *Mütercim Asım ve Kamus Tercümesi (Hadis İlimleri Yönünden Değerlendirme)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1999.

YAZIR, Elmalılı Hamdi; *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meali*, Huzur Yayınevi, İstanbul 1994

YUSRÎ, Abdulgani Abdullah; *Mu'cemü'l-Me'âcimü'l-'Arabiyye*, Beyrut 1411/1991, s. 197-202.

YÜCE, Nuri; "Zemahşeri (Hayatı ve Eserleri)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXVI, 1986-1993, s. 289-316.

EK- TIPKI BASIM